

నమ్ర న్యాయాంగ

ಭಾರತ-ದೇಶ ಮತ್ತು ಜನ

ನಮ್ಮನ್ನಾಯಾಂಗ

ಚಿ.ಆರ್. ಅಗರಾವಾಲ

ಅನುವಾದ
ಎಸ್.ಆರ್. ಗೋತಮ್

ನ್ನಾಯಾಂಗ ಬುಕ್ ಟ್ರಾಸ್, ೨೦ಡಿಯೂ

ISBN 81-237-3387-9

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ: 2000 (ಶಕ 1922)

© ಮೂಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅವೃತ್ತಿ: ಶ್ರೀಮತಿ ಪನೋರಮಾ ಅಗ್ರಾಹಾಲ

© ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ: ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಇಂಡಿಯಾ, 2000

ರೂ. 55.00

Our Judiciary (Kannada)

ಸಿದೆಶ್ವರ್ ಶರ್ಮ, ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಇಂಡಿಯಾ

ಎ-5, ಗ್ರೇನೋಪಾರ್ಕ್ ಹೊಸದೆಹಲ್- 110 016 ಇವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಿತ.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಮುನ್ನಡಿ	vii
ಪೀಠಿಕೆ	xii
ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನಲೆ	
1. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ	3
2. ಹೊಷ್ಟಲರ ಕಾಲ	22
3. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲ	37
4. ಫೆದರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	57
ನ್ಯಾಯಾಂಗ - ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ	61
1. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು	
ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು: ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ	63
ವ್ಯವಹಾರಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು: ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ	85
ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	98
ಭಾರತದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ - ಶೃಂಗ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	107
2. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಆಯೋಗಗಳು	
ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ವೇದಿಕೆಗಳು	115
ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು	
ಮತ್ತು ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು	119
ಸೀಮಾಸುಂಕ, ಅಭಾರಿ ರಾಜಸ್ವ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	125
ವರ್ಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಆಚರಣೆಗಳ ಆಯೋಗ	128
ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಆಯೋಗ	134
ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ವಿಚಾರಣೆ	137
ಸೀಮಾ ಸುಂಕ, ಅಭಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ (ನಿಯಂತ್ರಣ)	
ಮೇಲ್ನೈವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	143
ಸಹಕಾರೀ ಮೇಲ್ನೈವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು	147

ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗ	149
ಕೌಟುಂಬಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು	152
ಪದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಮೇಲ್ನವೀ ಮಂಡಳೆ	155
ಕಳ್ಳು ಸಾಗಣೆದಾರರ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಡು ಆಸ್ತಿಯ ಮೇಲ್ನವೀ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	157
ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಮೇಲ್ನವೀ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	159
ಕೃಗಾರಿಕಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	161
ರೇಲ್‌ ದರಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	163
ಭಯೋತ್ಸಾಹಕ ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯಂಸಕ ಕೃತ್ಯಾಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	165
ಮೋಟಾರು ಅಪಘಾತಗಳ ಕೇಳಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	167
ಹಾವೀಡ್‌ಕರೆ ಪರಿಹಾರ ಆಧಿನಿಯಮ	171
3. ಇತರ ವೇದಿಕೆಗಳು	
ಮಧ್ಯಸ್ತಗಾರಿಕೆ	173
ಲೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತಗಳು	178
ಪಂಚಾಯತಿಗಳು	181
4. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ	187
5. ವಕೇಲರುಗಳು	198
6. ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ವಿಚ್ಯಂಗಳು	203
7. ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು	208
ಗ್ರಾಂಥಾಲಯ	223
ವಿಷಯಸೂಚಿ	225

S. C. Agrawal

JUDGE, SUPREME COURT OF INDIA

ಮುನ್ಮೂಡಿ

ರಾಜ್ಯದ ಮೂರು ಮೂಲಭೂತ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸಕಾಂಗ, ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಜೊತೆಗೆ ನ್ಯಾಯಾಂಗವೂ ಕೂಡ ಒಂದಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಿದೆ; ಕಾನೂನಿನ ನಿಯಮಗಳಾಧಾರಿತ ಆಡಳಿತವಿರುವ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಈ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮುಖತೆ ಇದೆ. ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗವು ಭಾರತದ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಭೂಮಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿವೆ. ಪುರಾತನ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಪ್ರಮುಖತೆಯನ್ನು ಮಾನ್ಯಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯ ವಿಧಾಯಕ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಶ್ರೀಯೆಗಳ ನ್ಯಾಯಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಿರುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಖಾತೆಗೊಳಿಸಲಬ್ಬಿಟ್ಟ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಜಾರಿಮಾಡುವ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ, ಸಂವಿಧಾನವು ನ್ಯಾಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೆಮೆಪ್ಪಡುವಂಥ ಸ್ವಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಸಂವಿಧಾನವು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ಅದು ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ಜನಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ನಿಭಾಯಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಪಾತ್ರವು ಏಕ್ವಾರಗೊಂಡುದುದರಿಂದ, ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಿಧಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದು, ತತ್ತ್ವರಿಣಾಮಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಕರ್ತವ್ಯಭಾರವೂ ಅಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಈ ದಿನದಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯವು ಪೌರರ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾದುದರ ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌರನ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಇಂಥ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ, ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಲಹಗಳು, ತೆರಿಗೆ, ಅಪಘಾತ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆ, ಕಾಮಿಕ ವಿವಾದಗಳು, ಸಹಾರ ಮತ್ತು ಅದರ ನೌಕರರ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು, ಗ್ರಾಹಕ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಅನೇಕ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಈಗ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ.

ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಜಾಗೃತಿಯಿಂದಾಗಿ

ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾದ ಪರಿಕೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದು, ಇದರಿಂದಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಳಂಬ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಶೀಫ್ಸ್ ಇತ್ಯಧಂಕಾಗಿ ಪರಿಹಾರೆಯ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವೇ, ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಘಳತಂದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಲೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳು. ಪಕ್ಷಗಾರರು, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ಯಧಂಕವಾಗದೆ ಉಳಿದಿರುವ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಅದಾಲತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ನೋನ್ಯವಾಗಿ ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಬಡತನ, ಅನಕ್ಕರತೆ ಅಥವಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆಧಿಕ ದುಬಳತೆಯಿಂದಾಗಿ, ಕಾನೂನಿನನ್ನೆಯ ಪರಿಹಾರಕೊಂಡ್ರೆಸ್ಕರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಬಹುಮಂದಿ ಜನಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನಗಣಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ಜನರು ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸಾಧಾರಣ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸದಿಲಗೊಳಿಸಿ, ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಗುಂಪುಗಳು, ಅಥವಾ ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೆನೂ ಸಹ, ಅವರ ಪರವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೊರಹೊಕ್ಕು, ಅವರಿಗಾಗಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಸಮೃತಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ವಿಭಾಗವು, ನಿಬಂಧಿತಿಗೂ, ಅಸಂಖ್ಯಾತಿಗೂ, ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಶೋಷಿತವರ್ಗದವರಿಗೂ, ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ, ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ‘ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಾಂಗ’ವಂಬ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ, ಪುರಾತನ ಭಾರತದ, ಮೊಫ್ಲಲರಕಾಲದ, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತೆ ಶ್ರೀ ಜಿ.ಆರ್. ಅಗ್ರಾಹಾಲ ಅವರು, ಸದ್ಯದ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಆಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ, ಸಮೌದ್ರಜ್ಞ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ, ನ್ಯಾಯಿಕ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿವಿಧ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಮತ್ತು ಆಯೋಗಗಳ ಶ್ರೇಣಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸರಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇತರ ವೇದಿಕೆಗಳಾದ, ಮಧ್ಯಸ್ಥಕೆ, ಲೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳು, ಮತ್ತು ಪಂಚಾಯತಿಗಳೂ ಅಲ್ಲದೆ, ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಹಾರಾತ್ಮಕವಾದ ಪಾತ್ರವಿರುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ಬಗೆಯೂ ಅವರು ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ತಾವು ಚಚೆಂಸಿರುವ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಆಧಂವಾಗುವ ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನುಭವವನ್ನು ಮೇರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಬೋಧಪ್ರದ್ವಾ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಪ್ರದ್ವಾ ಆಗಿದೆ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಹೀಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದೆಯಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ವಿರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಒದುಗನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ

ಪ್ರಕಾಶನ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ, ನ್ಯಾಷನಲ್ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್‌ಅನ್ನ ನಾವು ಪ್ರಶಂಸಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಒ.ಆರ್. ಅಗ್ರಹಾಲ ಅವರ ವಿಷಾದಕರ ಹಾಗೂ ಅಕಾಲಿಕ ನಿಧನದ ಕಾರಣ, ಈ ಪ್ರಸ್ತುತವನ್ನ ಮರಣೋತ್ತರವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ದುರದೃಷ್ಟಕರ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಗ್ರಂಥಕಛರ ನೆನಪಿಗೆ ಒಂದು ಉಚಿತವಾದ ಕಾಳೆಕೆ ಆಗಿದೆ.

ಅಗಸ್ಟ್, 1992

ಎಸ್.ಎ. ಅಗ್ರಹಾಲ್

ಪೀಠಿಕೆ

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಸಾರ್ವಜನಿಕರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮಹತ್ವಾಗಿ ಸಮ್ಮೋಹನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಸಮಾಜಗಳ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದಾಗಿ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೂರೆ ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಈ ದಿನದಲ್ಲಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯು ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕಳ್ಳದ ಅಧಿಕ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು, ಅಯೋಗಗಳು, ಇತ್ತಾದಿಗಳು, ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಇವು ಒಗೆ ಒಗೆಯ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ವಿಶರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರಕದಿರುವ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರದಾನಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಅಯೋಗ, ಗ್ರಾಹಕರುಗಳ ಅಯೋಗ ಇತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ದೇಸರಿಸಬಹುದು. ನ್ಯಾಯ ದೇಗುಲವನ್ನು ಈಗ ವಕೀಲರುಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. (ಅದರೂ ಕೂಡ, ವಕೀಲರುಗಳಿಗೆ ಈಗಲೂ ಮುಟ್ಟಿವಾದ ಪಾತ್ರವಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ) ಹೇಗಾದರೂ, ಅನೇಕರಿಗ, ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆಯೇ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರಂಗಳು ಅವುಗಳ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಈ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ದೇಶ, ಸದ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಈ ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರೆಲ್ಲರ ಮುಂದ ಸರಳವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಪರಿಜಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಭಾರತ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ವಿಕಾಸ ಈಗಿರುವಂತೆ, ಹಾಗೂ ಅದರ ವಿವಿಧ ಜೆಟುವಟಿಕೆಗಳ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕೂಡಲು ನಾನಿಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ವಿನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ರೀತಿ, ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವಿಳಂಬಗಳು, ಮೂಕದ್ವಮೆಗಳಿಗೆ ತಗಲುವ ವಿಪರೀತ ವಿಚುಂಡ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳ, ವಕೀಲರುಗಳ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮತ್ತು ಖಚುತ್ತು ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮಥ್ವಪ್ರಮೇಶ ಇವುಗಳ ಒಗ್ಗೆ ಬಹಳವಾದ ಟೇಕೆ ಇದೆ. ಇಂಥ ದೂರುಗಳನ್ನು ಈ ಪ್ರಸ್ತುತದ ಕೂನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬೊಟ್ಟಿಮಾಡಿ

ತೋರಿಸುವುದರ ಹೊರತಾಗಿ ಅದೇ ಗರಂಟಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬಿರುವಂತೆ ನನ್ನನ್ನ ನಾನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜಗಳ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿನ ನಿವಾಸಿಗಳು, ತಮ್ಮೊಳಗಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಶಾಂತಿಯಿರುವೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯಿದೆ. ಜನಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ಸಿಕ್ಕರೆ ಅವರು ಶೈಪ್ಪಿಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಸೋತರೆ, ಅವರು ದಂಗೆಯೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದ, ಸಬಲ ನಿಬಂಧಿತ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲದೆ, ಯಾರಿಗೇ ಆಗಲಿ, ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಲೇಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳೆಂದರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು. ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶ ಆರ್.ಎನ್. ಏಂಬು ಹೇಳಿದಂತೆ “ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು, ಹಳತಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಕುಸಿದಿದೆಯೆಂದೂ ಅಥವಾ ಕುಸಿಯುತ್ತಿದೆಯೆಂದೂ ನಾನು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಳಿಸಬೇಕು ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಟುಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಅದನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿದ್ದೇವೆಂಬುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶೃಂತಿವಾದಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ.”

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶ ಸೌಭ್ರಿ ಮಹಾಶಯನ ಅಂತ್ಯಕ್ರಿಯೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ, ಅಮೇರಿಕಾದ ಮಹಾನ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶನಾದ ಡಿ. ವೆಬ್ಬಾಟರ್ ಅವರು, ಚಿರನೆನಪಿನಲ್ಲಿಯುವ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

“ಸ್ವಾಮಿ, ಪ್ರಾಣಿಯ ಮೇಲೆ ಮನುಷ್ಯನ ಮಹಡಾಸಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ನ್ಯಾಯ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾನವನನ್ನು ಮತ್ತು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ದೇಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೇ ಇರುವಂತೆ ಹಿಡಿದಿದುವ ಅಸ್ತಿಭಂಧವೆಂದರೆ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯ ದೇಗುಲ ಎಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಯಿಯಾಗಿದೆಯೋ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದನ್ನು ಗೌರವಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿ ಸೂಮಾಜಿಕ ಭದ್ರತೆ, ಸರ್ವತ್ರ ಸುಖಿಸಮಾಧಾನ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಜನಾಂಗದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಮುನ್ನಡೆಗೆ ಬುನಾದಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಯಾರೇ ಆಗಲಿ, ಈ ಮಂದಿರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಘನತೆಯಿಂದ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಾನೋ ಅದರ ಅಸ್ತಿಭಾರಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೋ ಅದರ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತಾನೋ ಅದರ, ಅಲಂಕಾರಗಂಬದ ಸುತ್ತು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅದರ ಉನ್ನತ ಗುಮೃಟವನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಪರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪಾಲೋಗಳ್ಳಾತ್ತಾನೋ, ಅವನ ಹೆಸರು, ಕೇತ್ತಿದ ಮತ್ತು ಮಯಾದ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಷ್ಟೇ ತಂತಾನೇ ಬಹು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.”

ಈ ಪ್ರಸ್ತರಕವನ್ನು ಜನಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೋಷ್ಠರ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ನಾನು, ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಸರಳವಾದ, ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಭಾವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲು

ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದರ ಯಥಾರ್ಥತಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಇಂದಿಗೆ ನಲವತ್ತು ಪಷಣಗಳಿಗೂ ದಚ್ಚುವಾಲ ನಾನು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಹಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಅತಿ ಧತ್ತಿರದಿಂದ ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಹೇಗಾದರೂ, ಕೆಲವು ತಾಂತ್ರಿಕತೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಆಗಲೀಲ್ಲ. ಓದುಗರು ಏನಾದರೂ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೊಳೆಗಾರ. ಈ ಪ್ರಸ್ತುಕವನ್ನು ವಿಚಾರಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಓದುಗನಿಗೆ ಇದು ಉಪಯೋಗಕರವಾಗುತ್ತದ್ದಿದ್ದು ನಾನು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಆಗಸ್ಟ್, 1992

ಬಿ.ಆರ್. ಆಗ್ರಾಹಾಲ

ಉರಿತ್ತಿಕೆ ಹಿನ್ನಲೆ

ಪ್ರಚೀನ ಭಾರತ

ನ್ಯಾಯಂಗದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಒಮ್ಮುಂಚಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ನ್ಯಾಯಿಕ ಇತ್ತರಥಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ಹಾಗೂ ಕಾನೂನು ಚರಿತ್ರೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದಾಯದ ನರವಿಸಿಂದ ಬಗೆದರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹಾರಿತುಪಡಿಸಿ ನ್ಯಾಯಪಿತರಣೆಯು ವ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಷಯವಾಗಿದ್ದು ಶಣಾಟ ಹಾಗೂ ಬಲಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತೀವ್ರಾನವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಿಜಕ್ಕೂ ಸಮುದಾಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲೇ ನಡವಳಿಕೆಯ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಸಮುದಾಯದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಆಗೈರವ ತೋರಿಸಿದರ ಸಮುದಾಯವನ್ನೇ ಆಗೈರವಿಸಿದಂತೆ ಈಗುತ್ತದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾನೂನು ಮುರಿದವರ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರವಾದ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೃಗೂಂಡು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಎರಡು: ಸತ್ಯಾನ್ವಯಣಣ ಹಾಗೂ ಜನಗಳು ಕಾನೂನಿನ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧರಾಗಿರುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ. ವಿನೋಗ್ರೇಡಾಫ್ನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾನ್ವಯಣಣಿಗಂತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಒತ್ತು ಕೂಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯವನ್ನು ರಾಜನು ತೀವ್ರಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದು; ಮನು ಮತ್ತು ನಾರದರು ರಾಜನನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಪೂದನಿಗ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜನು ನ್ಯಾಯ ವಿತರಕನೂ ಆಗಿದ್ದು, ಸತ್ಯಮಾಗಣವನ್ನು ಬಿಡದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮನೋಧಮನವು ಸುಸಂಸ್ಥಾತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಮಂದಾಭಾರತ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ನಾರದೀಯ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಟೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ:

ಮಾನವ ಜನಾಂಗವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸದೆದ ಅಪರಾಧಗಳ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಒಳಿದು ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಆಯಾ ರಾಜರುಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು

ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಾನವರು ಕಟ್ಟಿನಿಟ್‌ವಾಗಿ ಸದ್ಗುಣೀಗಳು ಹಾಗೂ ಸತ್ಯವಂತರಾಗಿದ್ದಾಗ ಯಾವ ಕಲಹಗಳಾಗಲೇ, ಈಷ್ಟೆಂಟ್‌ಯಾಗಲೇ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾತ್ಮಾಗಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಸದ್ಗುಣಗಳು ನಂದಿಹೋಗಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿತವಾಯಿತು ಮತ್ತು ರಾಜನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೇವಿಧಿಸುವ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರವಿದ್ದು, ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಾಧ್ಯಾತ್ಮಾದುವುದಕ್ಕೆ ಅವನನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ಒಹುತೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದಂಡನೆಯ ಭಯವೇ ಜನಗಳು ಬೇರೆಯವರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿತ್ತು. ಕಾನೂನು ಮುರಿಯುವವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷೇಸಿ ಸಮಾಜವು ಸುಗಮವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಇರುವ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ರಾಜನ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕಿದ್ದು, ರಾಜ್ಯವು ಅದನ್ನು ಅವನಿಗೆ/ಅವಲಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ, ರಾಜನು ಶಕ್ತಿಶಾಲೀಯಾಗಿದ್ದರೂ, ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಕಾನೂನನ್ನು ರಚಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಹಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಕಾನೂನನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವವನೂ, ಘೋಷಣೆ ಮಾಡುವವನೂ, ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲಕನೂ ಆಗಿದ್ದು. ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯಾನ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪೀಠಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದರೂ, ನ್ಯಾಯ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದತು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ‘ಖುತ್ತ’ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮುಂದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅನರಂತರ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕಾನೂನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಲೇಬೇಕೆಂಬ ಹಾಗೂ ಅವರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂಬ ಮನವರಿಕೆಯು ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಮೂಲಕವೇ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ರಾಜನೊಬ್ಬನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿ ಇವುಗಳ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ನಿರ್ಜಟವಾಗಿ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ರಾಜ್ಯವು ಕಾನೂನನನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಪಾತ್ರವಾದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಜನರಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು.

ವೇದಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಯ ಏಕೈಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಂದಿದ್ದು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾನೂನು ಲೇಖಿನದಾತರಿಂದಲೂ, ನ್ಯಾಯ ವಿಧಾಯಕರುಗಳಿಂದಲೂ, ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಹಾಗೂ ಸುಧಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮುಖ್ಯ ಮಜಲುಗಳಿಂದರೆ 1)ವೈದಿಕ ಅಂದರೆ ವೈಯಾಸಿಕ ಮುಂಚಿನ, 2) ಮೌಯಾರ, ಮತ್ತು 3) ಗುಪ್ತರ ಕಾಲಗಳು. ವೈಯಾಸಿಕ ಪೂರ್ವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನಿನ ನಿಜವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಕಾಲವಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು.

ವೇದಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕಕ್ಕೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಮತ್ತು ಸಮಿತಿಗಳು ಪ್ರಧಾನ

ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದವು. ಈ ಸಭೆ ಹಾಗೂ ಸಮಿತಿಗಳು ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿದವು. ಹೇಗಾದರೂ, ಮುಗ್ನೇದದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಗಿರುವಂತೆ ಮೊದೊದಲಿಗೆ ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಸಂದಾಯ ಮಾಡಿದ ಕರಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದು. ಹೀಗಾಗಿ ತಪ್ಪುಮಾಡಿದವರನ್ನು ದಂಡಿಸಿ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ರಾಜನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯೂ, ಮುಖ್ಯವಾದದ್ವಾರಾ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಜೀವನವು ಸರಳವಾಗಿದ್ದಿದ್ದರಿಂದ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ, ಕ್ರಮಬುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಕಂಡು ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಲೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ. ರಾಜನೇ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಹಾಗೂ ದಂಡವಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಳ್ಳಿವನಾಗಿದ್ದು, ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆ ಅವನ ಹೊಣೆಯಾಗಿದ್ದಿತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಯು ‘ಸ್ಕೃತಿ’ಗಳ ಅನುಸಾರ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ಇದು ರಾಜನ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಾಗೂ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ್ರವಾದ ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡುವುದು ಅವನ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅತಿಮುಖ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ತೂರಿದ ನಿಲಂಕ್ಷ್ಯ ಅವನಿಗೂ, ಅವನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ವಿನಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿತಾಗಿದ್ದಿತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಶಾಸನದತ್ತ ಬಹಳಷ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವಂತೆ ಅತ್ಯಾನ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲೇ ಸಾಫ್ಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಕೂಡ ರಾಜಾಜ್ಞೀಯ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಫ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಗ್ರಾಮ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಆಹಾತೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಾಗ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾತರಾದವರನ್ನು ಸಲಹಾರರನ್ನಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಹಾಗೂ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಅಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಬದ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ನಾರದ, ಮನು, ಕೌಟಿಲ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ನ್ಯಾಯವಿಧಾಯಕರುಗಳು, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರರಿಗೂ ಅವರ ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಒಂದು ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು.

ಬಹುಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಒಂದು ರೂಪರೇಖೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಕೃತಿಕಾರರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾರತದ ಕಾನೂನು

ಆಯೋಗ ತನ್ನ ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಿಯಮಗಳ ಹಾಗೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಂಕೀರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಕಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಹಿಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣಾದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇದ್ದಿರಲೇಬೇಕೆಂದು ನಾರದ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಇತರರ ಬರವಣಿಗಳು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಜನಪ್ರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು, ಅದರಲ್ಲಾಗು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅಷ್ಟೇಕೆ, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಷ್ಟಿಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಾಗು ಅವು ಇದ್ದವು. ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಬೇರೆಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಇರದ ಕಾರಣ, ಪ್ರಾಚೀನತೆಯ ಮೇರಗು ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಮುಂದುವರಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಥಾಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವೆ ರಾಜಮಾಡಿಸುವುದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಅರಸರುಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಏವಿಧ ಬಗೆಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ರಾಜರೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೇ ಅತ್ಯಾನ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ರಾಜನೇ ಸ್ವಾಧೀನಿಸಿದವುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಮತ್ತೂ, ಕೆಲವು ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಇದ್ದತು. ಆರೋಹ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿರುವಂತೆ ಇದ್ದವು:

- i. ಕುಲ-ಸಭೆಗಳು ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬ ಸಮಿತಿಗಳು: ಈ ಸಭೆಗಳು ಅಥವಾ ಸಮಿತಿಗಳು ಪಕ್ಷಗಾರರ ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬದೊಳಗಿನ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ್ರ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ವೃತ್ತಿಗಳು ಪಂಚಾಯಿತಿದಾರರಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿಯೋ, ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ಅಥವಾ ಜಾತಿಯ ನಡುವಳಿ ವಾಚ್ಯಗಳನ್ನು ತೀರ್ಮಾನನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.
- ii. ಶ್ರೇಣಿ (ನಿಗಮ): ಒಂದೇ ಕುಲಕ್ಕೆಂಬು, ವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ ವೃತ್ತಿಗಳ ಸಮಾಖ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ನ್ಯಾಯಾಲಯ.
- iii. ಗಣ (ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಭೆ): ಒಂದೇ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವರಾಗಿದ್ದು, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಸಭೆಗಳು.
- iv. ಅಧಿಕೃತ: ರಾಜನಿಂದ ಸ್ವಾಧೀನಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು.
- v. ನೃಪ: ರಾಜನೇ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಕೂರುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು.

ಇವುಗಳಲ್ಲದೇ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ (ಗ್ರಾಮ ಅಥವಾ ಉರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯಾಲಯ), ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ (ಉರಿಂದೂರಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಚಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ), ಮುದ್ರಿತ (ರಾಜನಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಜುನ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಬಳಸಲು ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) ಮತ್ತು ಶಾಸಿತ (ರಾಜನು ಅಧಿಷ್ಟಿತನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) ಎಂಬುದಾಗಿ ವರ್ಗೀಕೃತ ಮಾಡಿದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇದ್ದವು.

ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಕುಲ, ಶ್ರೇಣಿ, ಮತ್ತು ಗಣ - ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಸಾಹಸ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕಕ್ಕೆಯಡಿ ಬಾರದೆ ಇದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬಲ್ಲವಾಗಿದ್ದವು. ಆದರೆ ದಂಡ ಮತ್ತು ದಂಡನೆ ಇವುಗಳನ್ನು ರಾಜ ವರಾತ್ಮ ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದು.

ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯಿತಿದಾರರುಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ತೆರನಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು, ಕ್ರೊಯ್ಡ ರಹಿತ ಆಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ, ತಾವು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಂಡವನ್ನಾಗಲೇ ಅಧವಾ ದಂಡನೆಯನ್ನಾಗಲೇ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲು ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯಗಳು ದೂರೆಯ ಅವಾಹನನೇಗೆ ಬಂದು ಸಮೃತಿಪಡೆದುಕೊಂಡ ನಂತರ, ಅವನ ಆದೇಶದಂತೆ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತತ್ತು.

ಕುಲನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಶ್ರೇಣಿ, ಶ್ರೇಣಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಗಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಗಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬಲ್ಲವಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಉಚ್ಚಮೇಲ್ವಿಚಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದ್ದು ಅವನ ತೀವ್ರಾನ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾನವಾಗಿರುತ್ತತ್ತು.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿ ತೀವ್ರಾಕೊಡುವ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರ ರಾಜನಾದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾನ್ಯಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಯಾವನೇ ಪಕ್ಷಗಾರನು, ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ, ಅಂದರೆ ಕುಲ, ಗಣ, ಶ್ರೇಣಿ ಅಧವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನದ ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶೆಗಾಗಿ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಮನವಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ತೀವ್ರಾನ ತಪ್ಪಾಗಿದ್ದರೇ - ಆ ತೀವ್ರಾನ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನವಾಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ, ತನ್ನದೇ ತೀವ್ರಾನವಾಗಿರಬಹುದು - ರಾಜನು ಅದನ್ನು ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅನಂತರ ತಳ್ಳಿಹಾಕಬಹುದಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಖಚಣನ್ನು ಕೂಡ ಕೂಡಬೇಕೆಂದು ರಾಜನು ಆಜ್ಞಾಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅವನಲ್ಲಿ ಆವಾಹಿಸಿದ್ದ ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅನಂತರದ ವೋಫಲ್ ದೂರೆಗಳು, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜರುಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರೀವೀ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶೆಯ

ಅಧಿಕಾರವನ್ನೇ ಈಗ ದೇಶದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಅನುಭೇದ
- 136ರ ಅನ್ವಯ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಶಾಸಿತ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅನುಸಾರ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ, ರಾಜನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

ರಾಜ, ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕ (ಪ್ರಾಧಿಕ), ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳು (ಸಭ್ಯರುಗಳು) ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಲೆಕ್ಕಿಗ (ಗಣಕ), ಬರಹಗಾರ (ಲೇಖಕ) ಮತ್ತು ಅರ್ಮೀನ (ಸ್ವಾಪುರುಷ) ಇವರುಗಳು ನ್ಯಾಯಿಕೇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಅಂತಿಮ ಆದೇಶವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜನಲ್ಲಿ ನಿಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಕರಣಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಂತಿಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯ - ನ್ಯಾಯಾಧೀಕ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಗೆಯೇ, ಪ್ರತಿ ಪ್ರಕರಣದ ಟೊಳ್ಳಿಗಟ್ಟಿಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳು ತನಿಬೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಲೆಕ್ಕಿಗನು (ಗಣಕನು) ದಾವೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ ಹಣದ ಬಗ್ಗೆ ಲೆಕ್ಕೆ ಹಾಕಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಬರಹಗಾರನು (ಲೇಖಕನು) ದಾವೆಯ ಪತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಿಗಾರರ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಪ್ರತಿವಾದಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧಾರಕರನ್ನು ಹಾಗೂ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಾಜರುಪಡಿಸುವುದು ಅರ್ಮೀನರ ಹೊಣೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಕೊಡಲು ಆಧಾರವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಕೃತಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಣಮಾಡಿಸಲು ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಇಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕ

ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತೀಳುವಳಿಕೆಯಳ್ಳಿವನು, ತಕ್ಷಶಾಸ್ತ್ರ, ಮೀಮಾಂಸೆ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತನು, ಮೇದಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನು, ನ್ಯಾಯದ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಂದ ಸತ್ಯವೇನು ಎಂದು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಪುರುಷನೇ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಳ್ಳಲು ಅಹಂಕಾರಿಗಳಿಂದ ಅಧಿಕಾರವಾಗಿತ್ತಿದ್ದನು.

ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರು ಮತ್ತು ಅವರ ಅಹಂತೆಗಳು

ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಸಿ, ಪ್ರಮಾಣಸಿ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಪುರುಷರನ್ನು ರಾಜನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವರುಗಳು ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ಭಾರವನ್ನು ಹೂರಬಲ್ಲವರಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲದೇ, ಇವರು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ

ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದ ಮಿತ್ರರೇ ಆಗಲಿ, ಶತ್ರುಗಳೇ ಆಗಲಿ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳು ಮತ್ತು ಉದಾತ್ತ ಮನೋಭಾವವುಳ್ಳವರೂ ಕೂಡ ಆಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

ರಾಜನು ನ್ಯಾಯದ ಮೂಲ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದ, ಅವನೂ ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ, ಅವನ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ನಂಬಲಹಂಪಾದವರು, ಯೋಗ್ಯರೂ ಆದ, ಪುರುಷರನ್ನೇ ಈ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ನೇಮಕಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಳ್ಳಲು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾತ್ಯಾಯನನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ:

- i. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನು ಕ್ರಾರಿಯಾಗಿರಬಾರದು. ಹಸನ್ನುಖಿಯೂ, ದಯಾಳುವೂ, ಬುದ್ಧಿವಂತನೂ, ಲವಲವಿಕೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದು, ದುರಾಸೆ ಇಲ್ಲದವನಾಗಿರಬೇಕು.
- ii. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನು .ಎಕಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತನಾಗಿರದೆ, .ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಂಥವನಾಗಿರಬೇಕು.

ಈ ಮೇಲ್ಮೂರೆ ಅಹಂತೆಗಳಿಲ್ಲ ಇದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಮೊದಲ ಒಲವು. ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಿಗದೇ ಹೋದರೆ, ಈ ಅಹಂತೆಗಳಿರುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಆಧವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಶಾಂತಿನೊಬ್ಬನನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕಮಾಡಲು ಶಿಫಾರಸ್ನುಮಾಡುವ ಹಾಗೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಪರಿತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಶಾಂತಿ ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಸ್ತುತಿಗಳು ನ್ಯಾಯ ನಿಣಾಯವೇ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನ ಅತ್ಯಂತ ಧರ್ಮವೆಂದು ವಿಧಿಸಿದ್ದಾರು. ಮುಂದುವರೆದು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು:

- i. ನ್ಯಾಯ, ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಆಧವಾ ಆಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಅವು ಸೂರಗಿದ್ದರೆ, ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ತೂಡೆದುಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು ಸೂತಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಆಧರ್ಮದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅವರು ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು.
- ii. ಎಲ್ಲ ಆಧರ್ಮದಿಂದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮತ್ತು ಅಸತ್ಯದಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಆದಾಗ್ಯಾ ಅದನ್ನು ತಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು ವಿಫಲರಾಗಿ ಮೂಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂಥವರು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ವಿನಾಶಹೊಂದುವರು.

ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಪಾಲನೆ

ಕುಲನ್ಯಾಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಆಧವಾ ಸಂಘಗಳಲ್ಲಿ, ಆಧವಾ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ಯಾದನಮಾಡುವಾಗ ಅವರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾನೂನು, ರೂಢಿ ಮತ್ತು ಬಳಕೆಯನ್ನು (ಪೂರ್ವಿಕ ವರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳ ಹೋರತಾಗಿ)

ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಸಮುದಾಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳು ಈ ರೂಢಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಕೈಪಿಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದರು. ಈ ಕೈಪಿಡಿಗಳೇ ಮುಂದೆ ಆಯಾ ಸಂಘಗಳ ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಹೊಂದಿದವು.

ರಾಜನು ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಮೂರು ಮೂಲಗಳಿಂದ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೌತಮನು ವಿಧಿಸಿದ್ದಾನೇ:

- i. ವೇದಗಳು, ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು, ವೇದಾಂಗಗಳು, ಪುರಾಣಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು,
- ii. ದೇಶಗಳು, ಸಮುದಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಕುಲಗಳು ಅನುಸರಿಸುವ ರೂಢಿ ಮತ್ತು ಒಳಕೆಗಳು,
- iii. ಕೃಷಿಕರು, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಪಶುಪಾಲಕರು, ಸಾಲ ಕೊಡುವವರು ಮತ್ತು ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಮುದಾಯಗಳು, ತಮ್ಮ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಲು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ರೂಢಿ ಮತ್ತು ಒಳಕೆಗಳು.

ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ರಾಜನು ಆನ್ಯಾಯವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದಾಗ ಮೌನಸಮೃತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸೂಚಿಸಿವೆ. ಹಾಗೇನಾದರೂ, ಸಮೃತಿ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಮೌನತಾಳಿದರೆ ಅವರೂ ಕೂಡ ಆ ರಾಜನ ಸಂಗಡವೇ ತಲೆ ಮುಂದಾಗಿ ನರಕಕ್ಕೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿವೆ. ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ದೂರೆಯು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡಾಗ ತಮ್ಮ ಸಮೃತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೋ, ಆ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಅವರೂ ದೂರೆಯೋದನೆ ಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭವೂದಗಿದಾಗ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಯಾಗುವಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಆಡಿ ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದು, ಅನಂತರ ಹಂತಹಂತವಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಒಲೀಸಬೇಕು. ರಾಜನೇನಾದರೂ ಅನ್ಯಾಯವಾದ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ನಿದೇಶಿಸಿದರೆ ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನು ಆ ರೀತಿ ಆದೇಶ ನೀಡಬಾರದೆಂದು ದೂರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಧಿಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನ್ಯಾಯದ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯುವ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪಮಾಡದ ಹಾಗೆ ಅವನಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ತೀವ್ರಾನಕೊಡಬೇಕು. ರಾಜನು ಅವರ ಈ ನ್ಯಾಯಾಯುತವಾದ ತೀವ್ರಾನನ್ನು ಕಡೆಗಳಿಸಿದರೆ, ಆ ಪಾಪವು ಅವರನ್ನೇನೂ ತಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆವರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಿಷ್ಪರ್ವವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಅಥವಾ ವ್ಯಾಧರುಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಜರು ಕೋಪಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪಕಂದರೆ, ಯಾವುದು ಉಚಿತವೋ, ಯಾವುದು ಸರಿಯೋ ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ಹೇಳಬೇಕೇ ಏನಾ ದೊರೆಗೆ ಒಷ್ಟಿಗೆಯಾಗುವಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲ. ಯಾವ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳು, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು, ವೈದ್ಯರುಗಳು ದೊರೆಯ ಮೂಗಿನ ನೇರಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ನಿಣಾಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೋ, ಅಂಥಲ್ಲಿ, ಧರ್ಮವನ್ನು ನಿಲಂಕ್ಷಿತಮಾಡಿದ ಆ ದೊರೆಯು, ಅತಿ ಶೀಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ, ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಸ್ವತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವಂತೆ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ಪಾತ್ರ ಉದಾತ್ಮವಾದುದು. ದೊರೆಯ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ನಿಭಿಂತಿಯಿಂದ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ, ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತೀವ್ರಮಾನನಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು, ಅತ್ಯಗತ್ಯವೂ ಮತ್ತು ಮಚ್ಚಬೇಕಾಗಿದ್ದುದೂ ಆಗಿತ್ತು; ಇಂತಹ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಧ್ಯೇಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ವತಿಕಾರರ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾರಸ್ಯವಂದರೆ ಸ್ವತಿಕಾರರು ಇಂಥ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವುದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಯಾವ ದೊರೆಯೂ ಧ್ಯೇಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ರಾಜನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವ ಧರ್ಮದ ಪರಮ ಪ್ರಧಾನತೆ, ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂಬಿಸುವ ಇಂಥ ವಿಧಿಗಳು ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆದ್ದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು 'ಕಾನಾನಂಬುದು ರಾಜರುಗಳ ರಾಜ' ಎಂಬ ಸ್ವಷ್ಟೋಕ್ತಿಗೂ ಅನುಗುಣವಾಗೇ ಇದೆ. ರಾಜ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಂಬಿಕೆಗಳು ಕಾನಾನಿಗೆ ಆಧಿಕಾರ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವು; ಇದೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಬುನಾದಿಯಾಯಿತು. ಅನುವಂಶಿಕ ರಾಜನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಾ ಸದ ಧರ್ಮವೇ ಪರಮ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಒಡಿಯುವುದೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿ ನಿರೂಪ.

ಧರ್ಮಾಧಿಕರಣ (ನ್ಯಾಯಾಷ್ಫಾನ)

ನ್ಯಾಯಾಷ್ಫಾನವನ್ನು ಧರ್ಮಾಧಿಕರಣವಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ರಾಜನು ನ್ಯಾಯ ಪ್ರಧಾನಮಾಡಲು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ಸಭಾಂಗಣವನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸ್ವತಿಗಳು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ್ದಿವು. ಭವನದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯವು ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸಭಾಂಗಣವನ್ನು ಹೂವಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಮಣಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಆಸನಗಳ ವೃವಸ್ತುಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ದೇವದೇವತೆಯರ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಸರ್ವೋಚ್ಚ್ಯಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಿಗಾಗಿ ರಾಜನ ಹೊಣೆಗಳು
ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ರಾಜನೇ ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಸ್ವತಿಗಳು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತವೆ. ಯಾವನೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂಲ ಆಚರಣನ್ನೂ, ಅಧಿಕಾರ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಣಿನ ವಿರುದ್ಧ

ಮೇಲ್ವನೆವಿಯನ್ನೂ ರಾಜನಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನ್ಯಾಯಕೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತಕ್ಕ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಅಥವಾ ಅಂಥರೇ ಅನಿವಾಯ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ರಾಜನು ರಾಜ್ಯದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಅತಿ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನು ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕೂರಲು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ದೈವಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ರಾಜರು ರಾಜೋಚಿತವಾದ ಉದುಪುಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು, ಕೀರೀಟವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ದಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢರಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ, ನ್ಯಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಾಗ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಉದುಪುಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಸರಳವಾದ ಉದುಪನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಮಂದಸ್ಸಿತನಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಂಗಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ಚಟುವಟಿಕೆ, ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ವಿವಿರವಾದ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜ ಮಾಡುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವು ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗೆ ಒಂದು ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟಹಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರದರ್ಶನಪ್ರಿಯರಾದ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬಲಗೊಂಡಿದ್ದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ, ಕುಶಲಕೆಲಸಗಾರರ, ಕೈಕೆಲಸಗಾರರ (ಅಂದರೆ ಬಡಗಿ, ಚಮಾರ, ಆಕ್ಷಸಾಲಿಗ ಇತ್ಯಾದಿ), ಕಲಾಕಾರರ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ತೀವ್ರಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಷ್ಟವಾದರೆ, ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ನಿರ್ಪಣರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ನಿರ್ಪಣರು ನಿರ್ಧಾರಕರಾಗಿ (ಆಸೆಸ್‌ಸೌಂಡ್) ನಿಜ ಸಂಗತಿ ಏನೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈಗಿನ ಆಧುನಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಂಥ ವಿಶೇಷ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಪಣರ ಸಹಾಯ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರ ಜೀಡಿತ್ವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಜ್ಯ ತೀವ್ರಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಪಣರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರಸಕ್ತವೆಂದು ಭಾರತ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಧಿನಿಯಮ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಪಣರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ರಚನೆ. ಈ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಅಲ್ಲದೇ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಧಿವಾ ಜೀದೋಂಗಿಕ ಅಹಂತೆಗಳು ಇರುವವರನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಹಾಗೇ ಅನುಭವವಿರುವವರನ್ನು ಸದಸ್ಯರನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ಸಂದೇಹಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿರದ, ಸರ್ವಸಮೃತವಾದ ತೀವ್ರಾನಗಳನ್ನು

ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆತ್ತವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ್ ಸಭ್ಯರುಗಳ (ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳ) ಬಹುಮತ ತೇವಾಡನವೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಇದೇ ಉಪಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ರಾಜನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಕೇಕಾದ ಇಲ್ಲವೇ, ಅವರ ಸಲಹೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳ ತೀವ್ರಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜನಿಗೆ ಹೊಣಿಗಾರಿಕೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದೇನೂ ಹೇಳಲಾಗದು. ರಾಜನು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದೂ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೊಟ್ಟಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾನೂನಿನ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮಗಳು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ನಿಜಸಂಗತಿಗಳು. ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ರಾಜನೇ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ತೀವ್ರಾನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತೀವ್ರಾನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾದಾಗ, ರಾಜನು ಈ ಉದ್ದಿಶಕ್ಕಾಗೇ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಣಿಕರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಕರಣವೊಂದರ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯುವಾಗ ಪಕ್ಷಗಾರರು ನೀಡುವ ಸಾಕ್ಷಾತ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರವಹಿಸಬೇಕಾದುದು ರಾಜನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿಕೆ ಕೊಡುವಾಗ ಅದರ ಸತ್ಯನಾಮತ್ವತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಮುಖಿಚಯಯನ್ನು ಅವನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ರಾಜ ಅಧಿಕಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ನುರಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಈಗಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಏತನ (ಅಮೃತಸ್ ಕ್ಷಾರಿಯೇ) ನೇಮಕಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ವಿಚಾರಣೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ಇರಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ಆದೇಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಅಧಿಕಾರ ರಾಜನದೇ.

ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗೂ ನಿಚ್ಚಳವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜನು ತಾನು ಅಥಕ್ಷನಾಗಿ ಕೂರುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇಬೇಕಾಗಿದ್ದತು. ರಾಜನು ಉಪಸ್ಥಿತಿನಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ತೀವ್ರಾನವೇ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ತೀವ್ರಾನವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಮೇಲೆ ರಾಜನ ಪುನರ್ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ರಾಜನಿಗೆ ದಂಡ ಅಥವಾ ದಂಡನೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರ್ದರ್ಶಿಸಲು ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು:

ಕೌಟಿಲ್ಯನ ನ್ಯಾಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ

ಮೌಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಶಾಸನದ ಬಗ್ಗೆ ‘ಅಧಿಕಾರಾಸ್ತ’ಕ್ಕಿಂತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದವು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೇಶದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಆ ದೇಶದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆಧಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಆವೃಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ಆ ದೇಶಕ್ಕಿಂತ ಸಾಮಧ್ಯಕ್ಕೂ ನಿಕಟ ಪಂಬಂಧವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆನ್ನುವ ತತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ತತ್ವಗಳು ಶಾಸನದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ‘ಅಧಿಕಾರಾಸ್ತ’ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಹಿತೆ. ಅದು, ಪೌರನ ಆಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಆಸ್ತಿಯ ಒತ್ತುವರಿ, ಮಾನನಷ್ಟು, ಆಕ್ರಮಣ, ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಹಾಗೂ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ದೋಚಲು ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು, ವೃಕ್ಷಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಹರಣ ಮಾಡಲು ಆಕ್ರಮಣ, ಸಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಹೇಯಕ್ಕೆತ್ತಲು, ಇವುಗಳಿಲ್ಲದರಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಲು ವಿಧಿಸಮೃತವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ಮಾಡುವ ಶಾಸನಗಳೇ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು. ಇವುಗಳ ಕ್ರೋಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದರೆ:

- i. ದೊರೆಯ ವೃಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು
- ii. ಒಳ್ಳೆಯ ಸಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು
- iii. ಹಿಂದಿನ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇಪುಡೆಯಾಗಿದ್ದ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಖಿಗದಿಪಡಿಸುವುದು

ಶಾಸನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೌಟಿಲ್ಯನಿಗಿದ್ದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಕಟ್ಟಿನಿಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಿತ್ತು. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಶಾಸನವೆಂದರೆ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಆದೇಶ, ಆದೇ ನ್ಯಾಯ, ಆದೇ ಕರ್ತವ್ಯ; ರಾಜ್ಯದ ಬುನಾದಿಯೇ ದಂಡನೆ ಅಥವಾ ಶಿಕ್ಷೆ. ಜನಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಆಧಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳಿಗೂ ಮೇಲ್ಮೇಸುವ ಹಾಗೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. “ಶಾಸನವೆಂದರೆ ದಂಡ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ರಾಜಾಜ್ಞಾಗಳು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ತೆರನಾದ ಮಾನವ ಜಟಿವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಕಾರಣೇಭೂತವಾದ ಅಂಶ” ಎಂದು ಕೌಟಿಲ್ಯ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ದಂಡನೆಯನ್ನು ರಾಜಕೀಯದ ಉಗಮಸ್ಥಾನವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ರಾಜನ ಕೃಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾನ್ತ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೂ, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಬಿಟ್ಟಿ ವರ್ತಿಸುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮೌಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳಿದ್ದವೆಂದು ಕೌಟಿಲ್ಯನ ‘ಅಧಿಕಾರಾಸ್ತ’ ತೀಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಧರ್ಮಸ್ಥಿರ್ಯ ಅಥವಾ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಎರಡನೆಯದು, ಕಂಟಕಶೋಧನ ಅಥವಾ ಅಪರಾಧ

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಧರ್ಮಸ್ಥಿರ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅವಾತ್ಮರುಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು ಅವರಿಂದಲೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿಯಮಗಳನ್ನು, ಕಟ್ಟಪಾಡುಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಲೇವಾಡುಪುದೇ ಅಪುಗಳ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅಪುಗಳು ಅತ್ಯಲ್ಪ ಮೊತ್ತದ ದಂಡಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಅಪುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಿರ್ಯ ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಿತ್ತು.

ಕಂಟಕಶೋಧನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಅದು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಆಧಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೇ, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಉಗಮಪ್ರ ರಾಜಾಧಿಕಾರಯುತ ಅಧ್ಯಾದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಿಹಿತವಾಗಿದ್ದಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತ್ತು. ಆದರ ಆಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಆರಕ್ಷಕರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ನಿಯಮಗಳು; ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ಷೇಮ, ಅಪರಾಧ ದಂಡನೆ, ಗುರುತರವಾದ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತಿತ್ತು, ನಗರ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ವಿಭಾಗವೆಂದು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ಕಂಟಕಶೋಧನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ರಾಜನ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡುಪುದೂ, ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದೂ, ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೂ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಉದ್ದೇಶ ಆಗಿತ್ತು.

ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದರೆ ಕ್ಷುಮಂಗಳಿಂದಲೂ, ಸಾಂಕ್ರಾಂತಿಕ ರೋಗಗಳಿಂದಲೂ ದೇಶವನ್ನು ಕಾಪಾಡುಪುದಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಾಮೂಜ್ಞದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಹತೋಟಿ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ, ಉನ್ನತಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿತವಾದ ಆಧಿಕಾರಶಾಖೆಯು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ತೀವ್ರಾನಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಅನಂತರದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರುಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೊಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತ್ತು. ಸಮಾಜ ವಿರೋಧಿ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪೌರರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುಪುದು ಕಂಟಕಶೋಧನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು.

ಕಂಟಕಶೋಧನವು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಲವಲೇಶಪೂ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವರೂಪದ ಇಲಾಖೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಣಿನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕ್ಕಿಂತೇ ಇಂಗ್ಲಿಂಡ್ ದೇಶದ ‘ಸ್ಕೂರ್ ಫೇಂಬರ್’ *ಗ ಯೋಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಶಾಸನಗಳ

* ಭಾವಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಸ್ಕೂರ್ ಫೇಂಬರ್: - ಇಂಗ್ಲಿಂಡ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 1641ರವರೆಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಪಿಂಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಆಧಿಕಾರವಾಪ್ತಿಯೆತ್ತು. ಇದು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಿನಿಸ್ಟ್ರಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಡಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು.

ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಣ ನಿಯಮಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಿಂದ ಉದ್ಧವಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ೯೦ಫ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದವು:

- i ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ
  - ii ವಣಿಕರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆ
  - iii ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಪತ್ತನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಮಾರ್ಗೋಪಾಯಗಳು
  - iv ಕ್ಷುದ್ರ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಜನರು ಬದುಕು ಸಾಗಿಸದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ
  - v ಅಪರಾಧ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಯುವಕರನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು
  - vi ಗುಮಾನಿಯ ಮೇಲೆ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ವಶಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಕರಿಸುವುದು.
  - vii ಹತಾತ್ಮಾ ಸಾವೃಗಳ ತನಿಖೆ
  - viii ಅನೀತಿಯುತ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಂದಿಗೆ ಲೈಂಗಿಕ ಸಂಪರ್ಕದ ಪ್ರಕರಣಗಳು
  - ix ನ್ಯಾಯ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಗಳು
  - x ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಕೊಟ್ಟಿ ನ್ಯಾಯವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತಪ್ಪೆಖಿಟ್ಟಿಗೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ

ಕಂಟಕಶೋಧನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅವರನ್ನು ನ್ಯಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವರು ಧರ್ಮ, ಶಾಸನ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢನಿಷ್ಠೆಯಳ್ಳಿವರಾಗಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೇರೆಪಡಿರಲಿಲ್ಲ; ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಂಟಕಶೋಧನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಶವೆಂದರೆ ಕೈಟಿಲ್‌ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಹುಪೀಠಸ್ಥಿತಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆಯೇ ಏನಾ, ಒಬ್ಬನೇ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಕೂರುತ್ತಿದ್ದಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಉಲ್ಲೇಖಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ಕ್ರಿಯ ಮತ್ತೆ ಪಾದೇಶಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಮೇಲ್ಮೂರು ಏರಡು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಜನಪ್ರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಇಂಥ ಅನಧಿಕೃತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ‘ಅಧಿಕಾರಾಸ್ತ’ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಏಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಇತ್ಯಥಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕರಣ ತನಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಜಟಿಲತೆಗಳು, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ

ವಿಕೇಂದ್ರಿಕರಣದ ಕಡೆ ಬಲವು ಉಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಹುಶಃ ಕಾರಣವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರಿಗೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಗಡಿ ಸರಹದ್ದುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಞಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರು ತೀವ್ರಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಮುಖಿಗಳಲ್ಲಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹೊಣಕಾರಿಕೆಯ ಅರಿವು ಎಲ್ಲ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಾ ಇರಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪರಿಷತ್ತುಗಳಂದು ಕರೆಯಲ್ಲದುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಿತಿಗಳು ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಮತ ಇವುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಂಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪರಿಣತರು ಮಾತ್ರ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು.

ಕೌಟಿಲ್ಯನು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಅವು ಯಾವುದೆಂದರೆ:

- i. ಹತ್ತು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಾಳಗೂಂಡ ‘ಸಂಗ್ರಹಣ’
- ii. ನಾಲ್ಕುನೂರು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಾಳಗೂಂಡ ‘ದ್ರೋಣಮುಖ’
- iii. ಎಂಟುನೂರು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಾಳಗೂಂಡ ‘ಸಾಫಿಯ’

ಆದರೆ, ಅವನು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲೇ ಆಧವಾ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲೇ, ಹಂತ ಹಂತದ ವರ್ಗಿಕರಣವಿತ್ತೇ, ಇಲ್ಲವೇ, ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ, ಒಂದೇ ಶೈಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಸಣ್ಣ ಆಧವಾ ದೂಡ್ವಾದಾದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರೇ ಎಂದು ಕಾಡ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಲ್ಪಡುವವರು ಮೂವರು ಧರ್ಮಸ್ಥರುಗಳು ಹಾಗೂ ಮೂವರು ಅಮಾತ್ರರುಗಳು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ‘ಅಧಿಕಾರಿ’ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಡೆಯಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಾ ಸಣ್ಣ ಘಟಕಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಂತೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದ ಮಾತು. ಆದುದರಿಂದ, ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ವಿಕೇಂದ್ರಿಕರಣವಿತ್ತಂಬುದು ಸಂಭವನೀಯ. ಇದಲ್ಲದೇ, ರಾಜನಲ್ಲಿಗೆ ಮೇಲ್ನವೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಪೌರನಿಗೆ ಅಂತರ್ನಿಹಿತ ಹಕ್ಕಿದ್ದರೂ ಒಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಇನ್ನಾಂದು ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಶೈಲಿಕ್ರತ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಧ್ವರಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳಿಲ್ಲ. ಕಂಟಕಶೋಧನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ, ತಪ್ಪು ಸಾಬೀತಾದ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಲ್ಲದೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಧವಾ ಗುಂಪುಗಳ ಸಮಾಜ ವಿರೋಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟುದ ನಿಗಾ ಇಡುವುದಲ್ಲದೇ, ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಆಧವಾ ಸಮಾಜ ವಿರೋಧಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪತ್ತಹಚ್ಚಿ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದವರನ್ನು

ಅಥವಾ ಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿರುವವರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯೂ ಇದ್ದಿತು.

ಬಿಂದುಸಾರನ ಮರಣಕಾಲದವರೆಗೂ ಹೌಯರ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಬದಲಾವಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಆದರೆ, ಆಶೋಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವಾದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡುವುದಲ್ಲದೇ, ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ‘ರಾಜುಕರು’ ‘ಮಹಾಮಾತ್ರರು’ಗಳು ಮತ್ತು ‘ಪ್ರದೇಶಿಕರು’ಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಕಾಯರನಿವಾಧಕ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ರಾಜುಕರ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಗಳು ವ್ಯಾಧಿಯಾದವು. ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದುದರ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದರೆ - ಬಂಧನ, ತುರಂಗವಾಸ, ಮರಣದಂಡನೆಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು ಎಂದು ಆಶೋಕನ ಸ್ತಂಭಶಾಸನ - IV ರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಆಶೋಕನ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳು ಆ ಮಹಾನ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿರುವ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ಇದ್ದವೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಹ್ಯಾ-ಯೆನ್-ತ್ವಾಂಗೋನ ಪ್ರಕಾರ ಆಶೋಕನು ತನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ವೊದಲಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕ್ಷುರಿಯಾದ ರಾಜನಾಗಿದ್ದನೆಂದು, ನರಕವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಬಂಧಿಃಖಾನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮುಂಚಿನ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕಾರಣಾತ್ಮಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವನ ಶಾಸನಗಳು ಪುರಾವೆ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಧವಳಿಯ ಬಂಡೆ ಶಾಸನ-1 ಆಶೋಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಕೆಲವು ಮುಖಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದಾವಿಲೆಯು ದೇವನಾಂಪ್ರಿಯನ ಮೌಖಿಕ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಮಾಡಿದ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಟ್ಟಣದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ (ನಾಗಲವಿಯೋಹತಕ) ತೋಷಾಲೀಯ ಮಹಾಮಾತ್ರರುಗಳಿಗೆ (ಒರಿಸ್ಥಾ) ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಆ ಹೇಳಿಕೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ:

“ತೋಷಾಲೀಯ ಮಹಾಮಾತ್ರರುಗಳೇ, ನೀವು ಸಹಸ್ರರು ಜನರೂಂದಿಗೆ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದೀರ. ನಿಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ ಆ ಮನುಷ್ಯರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದು. ಆದರೆ, ಈ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಎಷ್ಟುದೂರ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವು ಕಲಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲೆಂಣ್ಣೀ ಒಬ್ಬನು ಮಾತ್ರ ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ; ಅದರಲ್ಲಾ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ಮಾತ್ರ; ಎಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಯಾವನು ಆಯಾಸವಾಯಿತೆನ್ನುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಮುಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.”

ಮೇಲಿನ ರಾಜಾಜ್ಞಯ ಉದ್ದೇಶಿಯಿಂದ ಆಶೋಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮುಂದ ತಿಳಿಸಿದ ಅಂಶಗಳಿದ್ದವೆಂದು ನಾವು ಸಾಧಿಸಬಹುದು:
i. ನಗರದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಉನ್ನತ ಶ್ರೇಣಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಅವರೇ ಮಹಾಮಾತ್ರರು. ಅವರು ಸಾಮಿರಾರು ಜನರೋಂದಿಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

- ii. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ಅವರು ನೀತಿ (ದಂಡನೀತಿ) ಗನುಗೂಣವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಧಂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.
- iii. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ನಿಷ್ಪತ್ತಪಾತ್ರಿಗಳಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಲವು ಒಲವು ಅಥವಾ ಇಚ್ಛೆಗಳಿಗೆ, ಕೋಪ ತಾಪಗಳಿಗೆ, ಆತುರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗದಂತೆ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ಅಶೋಕನ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ‘ನೀತಿ’ ಎಂಬ ಸಂಹಿತೆಯ ಮೇಲೆ ಆಧಾರವಾಗಿತ್ತು. ‘ನೀತಿ’ ಎಂದರೆ ‘ದಂಡನೀತಿ’ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಂಡನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಪಾತ್ರವಾಗಿರುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ಅವನ ಶಾಸನ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅಶೋಕನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಕಟ್ಟಿಚ್ಚರದಿಂದ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಏದು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಅವನ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಂದರೆ ಯುಕ್ತರು, ರಾಜುಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರದೇಶಿಕರು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಎರಡು ವರ್ಗಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ದೊರಕಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಂದ ಗೋಚರಿಸಿವೆ. ಸಾಧಾರಣ (ಮುಖ್ಯ) ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ (ಅಮುಖ್ಯ). ಎರಡನೆಯ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕಸುಬು, ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಘ, ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪಕ್ಷಕಾರರ ನಡುವಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಗುಂಪಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ವಿಶೇಷ ಶಾಸನಗಳು ಅಥವಾ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅನುಸಾರ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸಾಧಾರಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಧ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು (ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ), ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಂಚಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾಗಿದ್ದವು, (ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ). ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಿದ್ದವು. ಮೊದಲನೆಯದು ಸಸ್ತಿತ ಅಂದರೆ ರಾಜನು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಉಪಸ್ಥಿತನಿರುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಎರಡನೆಯದು ಮುದ್ರಿತ ಅಂದರೆ ರಾಜಮುದ್ರೆಯಿಂದ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಾಜನು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಪೀಠಸ್ಥಾನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು, ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಟ್ಟದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಕೂರುತ್ತಿದ್ದರಿಂದು ಸೂಲಾವಾಗಿ ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಮನುಷೀನ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಕೂರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಇದ್ದಾಗ ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ

ಒಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಆ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರಿ ರಾಜನ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಜನಾನುರಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಆವೃಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆ

ಸಭೆ (ಗ್ರಾಮಸಭೆ) ಎಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ರಾಜನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ (ರಾಜ್ಯಸಭೆ) ಕೊನೆಮುಟ್ಟಿತ್ತಿದ್ದ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸರಣಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನಪ್ರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಜನರಿಗೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದವು. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕೌಟಿಲ್ಯ ಮತ್ತು ಮನು ಎರಡು ಬೇರೆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪ್ರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮನು ಕೊಡುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೌಟಿಲ್ಯನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಸಂಗ್ರಹಣ, ದೈಲೀಣಮುಖಿ, ಸಾಫ್ನೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜಲ್ಲೆಗಳು ಸೇರುವಲ್ಲಿ ಸಾಫಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮನುವಿನ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ (ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ನಾರದ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮತ್ತು ಕಾತ್ಯಾಯನರು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ) ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ವರ್ಗೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಭಾಪದ್ಧತಿಯು ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಕೌಟಿಲ್ಯನಿಗೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣ ಮಾಡಿದ ಸರ್ಕಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವಿದ್ದುದರಿಂದ, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಗಾಗಿ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣಕ್ಕೆ ಒಲವು ತೋರಿಸಿದ್ದ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಅವನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅನಧಿಕೃತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿನು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸರಹದ್ದು, ಎಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಇತ್ಯಥಂವನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರು ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ವೇದಗಳ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮದ್ಯಯುಗದವರೆಗೂ ತಕ್ಷಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೌಟಿಲ್ಯನ ಕಾನೂನು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ನಿಯಮಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ವಿವರಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ವಾದಿಯ, ಪ್ರತಿವಾದಿಯ ಹಾಗೂ ಆವರ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಷಯಗಳು ಅಂದರೆ ವಾದಪತ್ರವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ, ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದೂಡಲು ಅನುಮತಿಕೊಡುವುದು, ಕಾನೂನು ಸಮೃತ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಇದ್ದ ಅನಹಂತೆಗಳು, ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾಂನ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳು, ಎಲ್ಲಕೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ವಿವರಗಳು ಇರಬೇಕಾಗಿದ್ದವು: ವ್ಯಾಜ್ಯ ಕಾರಣದ ವಷ, ಮತು ತಿಂಗಳು, ಪಕ್ಷ ಮತ್ತು ದಿವಸ, ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳು, ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಮಾಣದ ಮೊಬಿಲಗು ಅಥವಾ ಇತರ ಬಾಕಿ ಹಣ, ದೇಶ, ಗ್ರಾಮ, ಜಾತಿ, ಕುಟುಂಬ ವಾದಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ಹಾಗೂ ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವಿನ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ. ಕೆಲವು

ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಗಾರನು ರಾಜನಿಗೆ ಅಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತೇಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಪಕ್ಷಗಾರರ ಕೇಳಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಅವಧಿಯವರೆಗೆ ಮುಂದೂಡಬಹುದಾಗಿತ್ತೊಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಟಿಲ್ಪನು ಅಳವಡಿಸಿದ ಖಂಡವನ್ನು ಹೋಲುವ ಖಂಡವನ್ನು ಗೌತಮನು ಸೇರಿಸಿದ್ದನೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ.

ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಇರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಅವುಗಳ ಮಟ್ಟಿ, ರಚನೆ, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತಾ, ದೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದ ಪುರಾತನ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಈಗಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೂ ಅತಿ ದೆಚ್ಚಿನ ಬದಲಾವಣೆಯೇನೂ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಮೊಘಲರ ಕಾಲ

ಮೊಘಲರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮೂರು ಕಾಲಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು:

- i. ಆಕ್ಷರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಮುಂಚಿನ ಕಾಲ,
- ii. ಆಕ್ಷರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1556ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1606ರವರೆಗೆ), ಮತ್ತು
- iii. ಆಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದವರೆಗೆ ತಾಲ

ಶರಿಯತ್ತಾನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾನೂನು ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿ ನಿಂತದ್ದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇಸ್ಲಾಮೀ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಮೂಡಿಬಂದಿರುವುದು ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಖೂರಾನ್‌ನಿಂದ. ಜೊತೆಗೆ ಸುನ್ನಾದಿಂದ ಅಂದರೆ ಪ್ರವಾದಿ ಮಹಮದ್‌ರೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೂಢಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದ. ಆದರೆ, ಭಾರತದ ಸಮಾಜ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಮಿತಿ ಸಮಾಜವೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಟ್ಟನಿಟ್ಟಿನ ಈ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಕಾನೂನು ಇಂಥ ಸಮಾಜದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗೆ ಏನೇನೂ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ, ಸಮಾಜದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅಥವಾ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಆಕರಣನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಆಕ್ಷರನ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಮೊದಲು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮುಸ್ಲಿಂ ಕಾನೂನನ್ನು ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕಾಯ್ದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎದುರಾದವು; ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಈ ವಿಧಾನದ ಆಸಮರ್ಪಕತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡು ರಾಜೀ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಕಟ್ಟನಿಟ್ಟಿನ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ, ನಿಜವಾದ ಬದಲಾವಣೆ ಬಂದದ್ದು ಆಕ್ಷರನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ. ಆಕ್ಷರನು ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ತಾರತಮ್ಯದ ಬಹುತೇಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ. ಆದರೆ, ಅವನ ನಂತರ ಬಂದ ದೊರೆಗಳು ಇಷ್ಟೇ ರಿಯಾಯತೀಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಕಟ್ಟನಿಟ್ಟಿನ ಇಸ್ಲಾಮೀ ಕಾಯಿದೆಗಳು ಕೊನೆಗೊಂಡವು.

ಮೊಫ್‌ಲರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಬಾಗದಾದ್ ಮತ್ತು ಈಚೆಟ್ಟಿನ ಖಲೀಪಾರುಗಳು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಮಾದರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದು ಮುಸ್ಲಿಂ ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರುಗಳಿಂದ ವಿಧಾಯಕಗೊಂಡಿದ್ದ ಹಾಗೂ ದ್ವರ್ಪಾಯ ಸುಲಾನರುಗಳು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಹೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ, ರಾಜನೇ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿರಲೆ, ರಾಜಧಾನಿಯಿಂದ ದೂರವಿರಲೆ, ಎಲ್ಲೇ ಮೊಕ್ಕಾಂ ಮಾಡಿರಲೆ, ಅವನ ಸನ್ನಿಧಿಯೇ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಅವನೇ ತಿರುಗಣಯಾಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲವೂ ಅವನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅವನದೇ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೇಲ್ವಿನವಿಗಳನ್ನೂ ಅವನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಜಹಾಂಗೀರ್ ನ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿರುವಂತೆ, ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಬಂದು ನ್ಯಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಗಂಟೆಯನ್ನು ಬಾರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂದು ತೋರಿದರೆ, ರಾಜನು ಅಲ್ಲೇ, ಆಗಲೇ, ನ್ಯಾಯ ದೂರಕ್ಕಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನದೇ ಕಡೆಯ ತೀವ್ರಾನ. | ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ವಿನವಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಇರುತ್ತಿರಲ್ಲಿ. ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಕೆಳಗೆ ದಿವಾನ್ ಆಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಥಾನ ಖಾಚಿ (ಖಾಚಿ-ಉಲ್-ಖುಜತ್) ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸುಬೇದಾರ್, ದಿವಾನ್, ಪ್ರಾಂತೀಯ ಖಾಚಿ ಮತ್ತು ಸೇಕೌದಾರ ಇವರುಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಗಣದಲ್ಲಾದರೂ ಅಮೀನ್ ಮತ್ತು ಖಾಚಿ ನ್ಯಾಯ ವಿಶರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ತುಕೆಡ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ, ಮೊಫ್‌ಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನ್ಯಾಯದ ಮೂಲ ಉಗಮಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಜನೇ ಸ್ವತಃ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅವನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ದಿವಾನ್-ಇ-ಖಾಸೋನಲ್ಲಿ ಕೂರುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಜನ ದಬಾಡರೇ ಮೇಲ್ವಿನವಿಯ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇ ದೇಶದ ಪರಮ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ. ಸಾರ್ವಭೌಮ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವರೆಂದರೆ, ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಖಾಚಿಗಳು, ಮಂಟ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅದೀಲರುಗಳು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಕೊಟ್ಟ ತೀವ್ರಾನಗಳನ್ನು ಜಾರಿಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದರೋಗ-ಇ-ಅದಾಲತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಮತ್ತು ಕೊತ್ತಾಲನು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು.

ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ವಿವಿಧ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ರಾಜಸ್ವ (ರೆವಿನ್ಯೂ) ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಭೂಮಿ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿವಾಹ, ವಿಚ್ಛೇದನ, ವಾರಸ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಖಾಚಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೂರುತ್ತಿದ್ದ ಧಾರ್ಮಿಕೇಶರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಮತ್ತೀರುವಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ವಷ್ಟ ವಿವರಣೆ ಇಲ್ಲದಿರುವಂತಹ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು

ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವುಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದ ಜಾತಿನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಇದ್ದವು.

ಅಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ:

- i. ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯದೇಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಖಾಚಿಯು ಅಧಿಕೃತವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ.
- ii. ಧಾರ್ಮಿಕಕೇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸುಭೇದಾರರು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು.
- iii. ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಅವನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಲಿ ಕೂರುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯದೇಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಚಿಗಳು ಉಪಸ್ಥಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಎಂದರೆ, ಕುಟುಂಬ ಕಾನೂನು, ವಾರಸ ಕಾನೂನು, ಹಾಗೂ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ (ಧಾರ್ಮಿಕ ದತ್ತಿಗಳಿಗೆ) ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು.

ಮುಖ್ಯ ಖಾಚಿಯನ್ನು ಖಾಚಿ-ಉಲ್ರೋ-ಖಿಂಚತ್ತು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯ ಖಾಚಿಯು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಖಾಚಿಗಳನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಈ ಖಾಚಿಗಳು ವಾರಕ್ಕೆ ಪಾದುದಿನ ಅಂದರೆ ಶನಿವಾರ, ಭಾನುವಾರ, ಸೋಮ, ಮಂಗಳ, ಹಾಗೂ ಗುರುವಾರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಬುಧವಾರದಂದು ಅವರು ಪ್ರಾಂತದ ಸುಭೇದಾರನ (ಗವನರೌನ್) ದಬಾಡರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಶುಕ್ರವಾರ ರಜಾದಿನ. ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳಿಂದರೆ, ಸದರ್ಓಗಳು. ಮುಖ್ಯ ಸದರ್ಓನನ್ನು ಸದರ್ಓ-ಉಲ್ರೋ-ಸದರ್ಾರ್ ಅಥವಾ ಸಾದರ್ಓ-ಇ-ಜಹಾನ್ ಅಥವಾ ಸದರ್ಓ-ಇ-ಕುಲ್ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯ ಸದರ್ಓನು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸದರ್ಓನನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಂದಾಯ ವಿನಾಯಿತಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವರ ಹಾಗೂ ದಿನಭತ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವರ ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸದರ್ಓಗಳು ಮುಖ್ಯ ಸದರ್ಓನ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮೇರೆಗೆ ಒರೆದಿಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ನಿಗದಿತ ಭತ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವರು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಯೇ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಹ ಸದರ್ಓಗಳು ನಿಗಾ ಇಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಭತ್ಯೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವರು ನಿಧನ ಹೊಂದಿದರೆ ಸದರ್ಓನು ಅದನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಿದ್ದು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ದಾನಧರ್ಮಗಳು ಮುಖ್ಯ ಸದರ್ಓ ಮೂಲಕ ವಿತರಣೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಧಾರ್ಮಿಕೇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಖಾಚಿಗೆ ಅಥಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾಗಿರುತ್ತಿರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಿಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾಯಿದೆಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಪ್ರದಾಯ ನ್ಯಾಯ, ಅಲೀಖಿತ ರೂಢಿಗಳು ಹಾಗೂ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದ ನ್ಯಾಯಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಜಿಮ್ಮೆಗಳು ಅಂದರೆ ನಾಸ್ತಿಕರುಗಳು ಕೂಡ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಅವನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿ ತೀವ್ರಾಂಶನವನ್ನು ಉಫ್ಫೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದರೆ ರಾಜ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಗಳು, ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ಸುವೃವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮುರಿದ ಅಪರಾಧಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದಂಗೆ, ದೂಂಬಿ, ಕಳ್ಳತನ, ಹೆದ್ದಾರಿ ದರೋಡೆ, ಕೊಲೆ, ಖೋಟಾನಾಣ್, ರಾಜದ್ರೋಹ ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಈ ಅಪರಾಧಗಳಲ್ಲಿದೆ ರಾಜಕೀಯ ಅಪರಾಧಗಳೂ ಸಹ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ವಿವಿಧ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ತೀವ್ರಾಂಶನಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿದ್ದರೂ, ಈ ವರ್ಗೀಕರಣವನ್ನು ಅಷ್ಟು ಕಟ್ಟಿನಿಟ್ಟುಗಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹದಿನೇಳಸೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಖಾಚಿಯು ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ, ಅಪರಾಧಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕೇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಐರಂಗಜೇಬನ ಆಳ್ಳಿಕೆಯ ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರದ ಅಜ್ಯೇರ ಪ್ರಾಂತದ ಅಖಿರ್ವರಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಈ ವಿಷಯ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಈ ಅಖಿರ್ವರಾತ್ಮ ಅನ್ನ ದಕ್ಷನಾನಲ್ಲಿ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲಾಯಿತು. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸೀಮಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಪರಾಧದ ಗಂಭೀರತೆಯ ಮೇಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಆಸ್ತಿಯ ಬೆಲೆಯ ಮೇಲಾಗಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸುತ್ತಿರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ ಈಗಿನ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಮೇಲಿಂದ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ದಜ್ಡೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವುದೇ ಎರಡು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಮೊಬಲಿಗಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲಾಗಲೇ ಪರಸ್ಪರ ಒಂದಕ್ಕೊಂಡು ಹೊರತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಮೇಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ (ಉನ್ನತ ದಜ್ಡೆಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ (ಕಡಿಮೆ ದಜ್ಡೆಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಇದೇ ರೀತಿ ವರ್ಗೀಕೃತ ಮೇಲ್ವಿಚಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವನೇ ಪಕ್ಷಗಾರ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ತನಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ತನ್ನ ಶಕ್ತಿನುಸಾರ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಇಂತಹ ವರ್ಗೀಕರಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ, ಮೇಲ್ವಿಚಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ತನ್ನದೇ ಮೂಲಗಳಿಂದ ತನಿಖೆಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಯಾವುದಾದರೂಂದು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕೊಟ್ಟಿ ತೀರ್ಪಿಡನ ನಿವಂಚನಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಈಗ ಇರುವಂತೆ ಬದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಲೇ ನೋಡಿದಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನ ದಜೆಂಟ್‌ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ದಜೆಂಟ್‌ನನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನರುಗಳು ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿದ್ದವರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. (ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿಯ ಮತ್ತು ಜಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ ಗ್ರಾಮುದ ಹಿರಿಯರಿಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿವೇಚನೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದು ಬಹುಪಾಲು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೇ ಇತ್ಯಾಧಿಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು). ಪೂಲೀಸರ ಕರ್ತವ್ಯವಾದ ತನಿಖೆಯನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮೊಫಾಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನರುಗಳು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಎಂದಿನ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಂದ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಘಲಿತಾಂಶಗಳು ಸಿಗದೇಹೋದಾಗ, ವ್ಯಾಜಕ್ಕೆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ತನಿಖೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ನಿಜವೇನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈಗಿನ ಆಧುನಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಾದಿ ತನ್ನ ವಾದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಖಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆಯೇ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ನೋಡುತ್ತವೆ. ಸ್ವಯಂ ವೇದ್ಯವಾಗುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು (ಅವು ಉಂಟಾಗುವ ಪೂರ್ವಹಿತಗಳಿಗಿಂತಲೂ) ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನರುಗಳು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ತನಿಖೆ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೇ ಪಕ್ಷಗಾರರೇ ಸತ್ಯವೇನೆಂದು ಬಾಯಿಬಿಡುವಂತೆ ಉಪಾಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೇ ಅವನ ಸಾಮಾಜಿಕದೊಳಗೆ ಪರಮೋಚ್ಚು ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದರೆ 1) ದಿವಾನ್-ಆಲಿ 2) ಸದರ್-ಉಲ್-ಸದರ್, 3) ಮುಖ್ಯ ಖಾಚಿ, ಇವರುಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಸದರ್-ಉಲ್-ಸದರನು ಮುಖ್ಯ ಖಾಚಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಚಿಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಾಡಿಸಿ ಅದಿಲರುಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ನೇಮಕಹೊಂದಿದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಸದರ್-ಉಲ್-ಸದರ್ನ ಅಧಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಮೇಲೆ ನೋಡಿದ ಮೂವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ, ದಿವಾನ್-ಆಲಿ,

ಸದರ್-ಉಲ್-ಸದರ್ ಮತ್ತು ಮುಹಿ ಖಾಜೆ ಇವರುಗಳನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಜ್ಗಳು ಇಲ್ಲವಿರುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದ ಕಸಬಾಗಳಲ್ಲಾಗಲ್ಲ, ಪರಗಣಗಳಲ್ಲಾಗಲ್ಲ ಸರ್ಕಾರಾಗಳಲ್ಲಾಗಲ್ಲೇ (ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಫಂಟಕಗಳು) ಮೀರ್ ಅಧಿಲರುಗಳು ಕಾಣದೂರೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಿಲ್ಲ. ವಿವಾನವನ ನ್ನಾಯಾಲಯ ಕೇವಲ ಮೇಲ್ಪನ್ಮೇ ನ್ನಾಯಾಲಯವಾಗಿತ್ತು.

ರಾಜನು ಗಂಭೀರವಲ್ಲದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನ ತನ್ನ ದಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿತು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಗಂಭೀರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು - ಅಂದರೆ ಸಾರ್ಥಕ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವನ್ನು ಪಡೆದು ಪಾಟಿಸಬಾಲು ಮಾಡಲು ಅಪಕಾಶಕೊಟ್ಟು, ಮುಂದುವರೆದ ತನ್ನಖೇಸದೆಸಿ, ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು - ಖಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಗಿಮಾಡಿದ ಒಂದುದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಕ್ರೂ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಗುರುವಾರವನ್ನಾಗಿ, ಜಡಾಂಗಿರನು ಮಂಗಳವಾರವನ್ನಾಗಿ, ಶವಾಂಗಾನನು ಬುಧವಾರವನ್ನಾಗಿ, ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿರಲ್ಲ, ಸುಖ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿರಲ್ಲ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿರಲ್ಲ, ಈ ಸಿಯತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಯಾವನೇ ಪೌರನು ನ್ನಾಯ ದೂರಕೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ದೂರೆಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ, ತೋಟಗಾರನೊಬ್ಬನ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಖಾನ್-ಇ-ಖಾನ್ ಎಂಬುವನು ಸಬಿರಮತಿ ಸದಿಯತೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೋಟದ ತೋಟಗಾರನು ಜಡಾಂಗಿರ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಒಂದು ದೂರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ. ಮುಖಿರಬ್ ಖಾನ್ ಎಂಬ ಸುಖೇದಾರನ (ಗೈನರಾನ್) ಸೇವಕನೊಬ್ಬ ತೋಟದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ಚಂಪಕವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕಿದ್ದನೇ ಎಂಬುದು ಅವನ ದೂರು. ವಿಚಾರಣೆಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ದೂರು ಸತ್ತಮಾದದ್ದು ಎಂದು ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅಪರಾಧಿಯ ಕ್ಷೇಗಳ ಏರಡು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುತ್ತಿರುತ್ತಾಗಿ ತುಂಡರಿಸಲಾಯಿತು. ಸುಖೇದಾರ್ ಮುಖಿರಬ್ ಖಾನಸಿಗೆ ಈ ಪ್ರಷಯ ತಿಳಿದೇ ಇರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರ ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಮೂಲದಾವಾಗಳಿಗೆ, ಮೇಲ್ಪನ್ಮೇಗಳಿಗೆ, ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗೆ, ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಸಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವಾಪ್ತಿಯಿತ್ತು.

ಖಾಜೆ-ಇ-ಅಷ್ಟರ್: ಮೇಲೆ ಸೋಡಿದ ನ್ನಾಯಾಂಗ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲದೆ ಸ್ನೇಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಒಬ್ಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಖಾಜೆ ಇದೆ. ಅವನನ್ನು ಖಾಜೆ-ಇ-ಅಷ್ಟರ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವನು ಸೇಮುತ್ತಮಾದ ಪ್ರಾಚೇಂಬಕ ಅಧಿಕಾರ ವಾಪ್ತಿಯಿತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಕರಣಪ್ರೋಫೆಸರ್ ಖಾಜೆ-ಇ-ಅಷ್ಟರ್ ಮತ್ತು ಸಗರದ ಖಾಜೆ ಇವರಿಬ್ಬರ ಅಧಿಕಾರ ವಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಗರದ ಖಾಜೆಯೇ ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಮತ್ತೆಂಬ ಅಂಶಪ್ರಾಂತಿಕರು ಮಾತ್ರ ಖಾಜೆ-ಇ-ಅಷ್ಟರ್ ಪ್ರಕರಣದ ಪ್ರಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು.

ಪಕ್ಷಗಾರರಿಭ್ರರೂ ಸೇನೆಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರು ತಮ್ಮೀಲ್ಲನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಲಷ್ಟರೀ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಈಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮ ಮತ್ತು ಕಸಬಾಗಳು (ಜಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು)

ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ರಾದನಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದಿತ್ತು. ಇದೇ ಪಂಚಾಯಿತಿ. ಈ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ತಂದ ಎಲ್ಲ ತೆರನಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಧಾರ್ಮಿಕ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಆಪರಾಧಿಕ. ಯಾವನೇ ಶಾಜಯಾಗಲೀ, ಸುಬೇದಾರನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಜಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಲೀ, ಇವರುಗಳಿಗೆ ಪಂಚಾಯಿತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ನಿಯಂತ್ರಣೆ ಇರಲ್ಲ. ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಗಣನೀಯವಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದವರು ಪಂಚರು ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಂಚ ಎಂದರೆ ಏದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪಂಚಾಯತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಸ ಸಂಖ್ಯೆಯ (ಒಮ್ಮತೇಕ ಏದು) ಸದಸ್ಯರುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದು ಬಹುಮತ ತೀವ್ರಾದನಮನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪಂಚರುಗಳಿಗೆ ದಂಡ ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಹೀನಾಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಭೀಮಾರಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾರಾಗ್ರಹ ಶಿಕ್ಷ್ಯಯನ್ನಾಗಲೇ, ಮರಣದಂಡನೆಯ ಶಿಕ್ಷ್ಯಯನ್ನಾಗಲೇ ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ನೈಜ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರದಾನಮಾಡುವ ದ್ವೀಪಿಕಗುಣ ಅವರುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆವರ ಅಧಿಕಾರವು ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಥವಾ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೈಜಿಕವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಂಚಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತಗಾರರ ಮೇಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಭಾರತದ ದಂಡ ಸಂಹಿತ - 1860ರಲ್ಲಿ ಶಾಸನವಾಗುವ ಮೊದಲು ಸರ್‌ಹೆನ್ಸ್ ಎಲೆಂಟ್ಸ್ ಎಂಬಾತ ಪಂಚಾಯಿತಿ ನ್ಯಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದ್ದ:

“ಸ್ತುತೀಯ ರೂಢಿ/ಫಾಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿನ ಜಟಿಲವಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು - ಅನೇಕಸಲ ಇವು ಭಾವಾವೇಶವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯಗಳು - ಪಂಚರುಗಳು ಅಮಾಲಾಗ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ ಪರಕೀಯನಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ, ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಪೆಚುರಗಳಿಗೂ ಅಪುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಮುಖತೆಯನ್ನು ಪಂಚರು ಕೊಡಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ತುತೀಯರಾದುದರಿಂದ ಪಂಚರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇದು ಅಧಿಕಾರವಾಗುವ

ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ತೆರನಾದ ನ್ಯಾಯ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಗಣನೀಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಾಲಾನುಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಈ ತೆರನಾದ ನ್ಯಾಯತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ವಿಧಿಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿರೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರ ಫಲಿತಾಂಶೆ ಎಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿತ್ತೇಂದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತೇಂದು ಆಸೆಪಡುವಂತಾಗುತ್ತದೆ.”

ಅಕ್ಷರನ ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳೇ ಪ್ರಕರಣದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿತ್ತು. ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಮಾತ್ರಮೇ ಸಾಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವರು ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಪಕ್ಷಗಾರರನ್ನು ಅಮಾಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಿದ್ದ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕೊಡುವ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಕರಣದ ಬಗ್ಗೆ ದೀರ್ಘಾಲೋಚನೆಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾದ ನ್ಯಾಯತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಕಾನೂನಿನ ಹಿಂದಿರುವ ತತ್ವವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಶೀಷ್ಯನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೂರಕ್ಕಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು, ಪ್ರತೀಕಾರದ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸುಧಾರಣಾ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಕ್ಷರನ ಮಗ ಜಹಾಂಗೀರನು ನ್ಯಾಯ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದ್ದನು.

ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರು ಪಕ್ಷಗಾರರ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆ, ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ವಾಡಿಕೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸತ್ಯ ಯಾವುದು ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಕೆಂದರೆ, ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಏನು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದು ಸತ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಇತ್ಯಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಜಾತ್ಯಾಧಾರಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಒಂದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪಕ್ಷಗಾರರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಗೀಕಾರಮುದ್ದೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಸಬಾಗಳೆಂದು ವರ್ಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೂಡ್ಡ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಖಾಜಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಆ ಖಾಜಿಯು ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದು. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ಪಕ್ಷಗಾರರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿದ್ದ ನೇರೆಯ ಉರಿನ ಖಾಜಿಯ ತೀವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಖಾಜಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಘಗಳಿಗೂ ಅಥವಾ ಜಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದ ರಾಜ್ಯನೀತಿಯ ಉದ್ದೇಶ, ಕಾಲಾನುಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ಮತ್ತು ಅತಿಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ . ಸಹಕಾರವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿ ಎಂದಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳು

ಗೋತ್ತುಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ದೇಹಲಿಯ ಸುಲಾನರುಗಳು ಹಾಗೂ ಮೊಫ್‌ಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಲ್ಮೂರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಾಕುವುದು ಕಾಯಂಸಾಧುವೂ ಮತ್ತು ಲಾಭದಾಯಕವೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಮನಗಂಡು ಅವುಗಳ ಗೋಚಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಷರನು ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಯನ್ನು ಕಾನೂನು ಬಧಿಸಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕೃತ ಮನ್ವಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು.

ಪರಗಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಸೇಕೌದಾರ್, ಖಾಚಿ ಮತ್ತು ಅಮೀನ್ ಇವುಗಳು ಮೂರು ಬಗೆಯ ಪರಗಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಶುದ್ಧಾಂಗವಾಗಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮೇತವಾದ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಸೇಕೌದಾರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ, ಅಪರಾಧಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಖಾಚಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಜಸ್ವ (ರೆಷನ್‌ಲ್) ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಅಮೀನ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇತ್ಯಥಂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಪೌಜ್ಞಾದಾರನು ಸಹಾರ್ ಎಂಬ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಘಟಕದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಅವನ ಆಡಳಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪರಗಣಗಳೆಂಬ ಉಪಘಟಕಗಳಿಗೆ ಸೇಕೌದಾರನು ಮುಖ್ಯಸ್ಥನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದು. ಈ ಸೇಕೌದಾರನು ತನ್ನ ಪರಗಣದಲ್ಲಿ ಪೌಜ್ಞಾದಾರನನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದು. ಈ ಸ್ವಾನುಭಾವದಿಂದ ಸೇಕೌದಾರನು ಪರಗಣದಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿದ್ದು, ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾನದಲ್ಲಿಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ, ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕರುಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪರಗಣದ ಖಾಚಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಈ ಸಹಾಯಕರುಗಳು ನಾಯಿಚ್-ಖಾಚಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಯಿಚ್-ಖಾಚಿಗಳು ಉಪಖಾಚಿಗಳೆಂಬ ತಮ್ಮ ಸಹಾಯಕರುಗಳನ್ನು ನೇಮಕವಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ಯಂತ್ರ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣದಿಂದ ಪಕ್ಷಗಾರರುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದದಲ್ಲದೆ, ಶೀಪ್ರವಾಗಿ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲಸದ ಹೊರೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಖಾಚಿಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಉಪಖಾಚಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಮಾಡಲು ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ನಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ (ಅಂದರೆ ಉಪವಿಭಾಗ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ತಹಸೀಲ್‌ಲ್ಯಾರರುಗಳು ಮತ್ತು ನಾಯಿಚ್ ತಹಸೀಲ್‌ಲ್ಯಾರರುಗಳು) ಮೇಲ್ಮೂರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಸಹಾರ್‌ದಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು (ಅಪರಾಧಿಕ)

ಸಹಾರ್ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಘಟಕ. ಇದರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನೆಂದರೆ

ಪೌಜ್ಯಾದಾರ. ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಂದರೆ ಕೊತ್ತಾವಾಲ, ಅಮೀನ್ ಮತ್ತು ಖಾಚಿ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಖಾಚಿಯೂ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇತರ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊತ್ತಾವಾಲನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಾಗೂ ಅಂಥ ಕಟ್ಟನಿಟ್ಟೂದ ನಿಯಮಗಳೇನು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪೌಜ್ಯಾದಾರನು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಕನಾಗಿದ್ದು ಅವನು ರಾಜಕೀಯ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನೂ ಸಹ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಅಲ್ಲದೆ, ದೂರುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧೇಶಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿದ್ದು.

ಕೊತ್ತಾವಾಲನಿಗೆ ತನ್ನ ಪೂಲೀಸ್ ಕರ್ತವ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವೆಷ್ಟು ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಶ್ರೀವರ್ಣನಿಯರ್ ಎಂಬ ಪ್ರೇಂಟ್ ಪ್ರಮಾಸಿಯು ತಿಳಿಸಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಕೊತ್ತಾವಾಲೀ ಎಂಬುದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಪೂಲೀಸ್ ಚೌಕಿಯಾಗಿತ್ತೇಂದು, ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪೂಲೀಸ್ ವರಿಷ್ಟನೂಬ್ಬ ನ್ಯಾಯ ತೇಮಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಸುಭೇದಾರ (ಗೌರುವ) ಮತ್ತು ಉರಿನ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊತ್ತಾವಾಲನು ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಸಂಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. (ಗಮನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ). ತನ್ನ ಆಳ್ಳಿಕೆಯ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಆಕ್ಷರನು ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆಯ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ಆಸ್ಕಾನಿಕರ ಒಂದು ಸ್ಥಾಯಿ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ್ದು. ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ದೀನದಲಿತರ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು, ದೂರುಗಳನ್ನು ಈ ಸ್ಥಾಯಿ ಸಮಿತಿ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಖಾಚಿಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಈಗಲೇ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನೇ ಹೋಲುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೊತ್ತಾವಾಲನ ಪೂಲೀಸ್ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೀನನು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಪೌಜ್ಯಾದಾರನು ಸಹ ಕೊತ್ತಾವಾಲನ ಜೊತೆ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದು. ಒಂದು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿನ ಸಕಾರ್ ಎಂಬ ಆಡಳಿತ ಘಟಕದಲ್ಲಿನ ಖಾಚಿಯನ್ನು ಪ್ರಾಂತದ ಮುಖ್ಯ ಖಾಚಿಯ ಶಿಪಾರಸ್ ಮೇರೆಗೆ ನೇಮಕಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಪಟ್ಟಣದ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಪನಗರಗಳ ಪೂಲೀಸ್, ಇಲಾಖೆಯು ಕೊತ್ತಾವಾಲನ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೇ ಪೌಜ್ಯಾದಾರನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರವಲ್ಲದ ಕೊತ್ತಾವಾಲನು ಮುಹತಾಸಿಬ್ಬನ್ ಎಲ್ಲ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು. ಪೂಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಕಳ್ಳತನ ಮತ್ತಿತರ ಅಪರಾಧಗಳ ಕುರಿತು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಕೊತ್ತಾವಾಲನ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೂ ಪಟ್ಟಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸುಬೇದಾರ (ಗೌರುವ), ದಿವಾನ್, ಸದರ್ ಮತ್ತು

*ಮುಹತಾಸಿಬ್ಬ ಯಾರು ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ನೋಡುತ್ತೇವೆ.

ಮೀರ್-ಅದಿಲರುಗಳ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳಿದ್ದವು. ಅವರ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಡೀ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ದಿವಾನನು ಒಟ್ಟ ಪ್ರಮುಖ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಮೇಲ್ವಣವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದ್ದರು ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಡಳಿತ ಮೇಲೆ ನಿಗಾ ಇಡುವವನೂ ಆಗಿದ್ದ; ಅಲ್ಲದೇ ಅಭಿರಕ್ಷುಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದವರ ಪ್ರಕರಣಗಳ (ಕಸ್ಟಡಿ ಪ್ರಕರಣಗಳ) ತನಿಖೆಯನ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಮುಹತಾಸಿಬ್ (ದೋಷಾನ್ವೇಷಕ)

ಮುಸಲ್ಲಾನ್ರ ಪೆಟ್ರಗ್ರಂಥ ಖಿರಾನ್, ಮುಸಲ್ಲಾನ್ರನ್ನ ಸತ್ಯಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ದುಶ್ಚಟಗಳಿಂದ ದೂರವಿರುವಂತೆ ಕಟ್ಟು ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟುಪಾಡಿನಂತೆ ಜನ ನಡೆಯುವುದನ್ನ ಅನ್ವೇಷಿಸುವವನೇ ಮುಹತಾಸಿಬ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿ. ಇಸ್ಲಾಮೀ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನ ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಡಿಮೆ ಅಳತೆ ಮತ್ತು ತೂಕದ ಪ್ರಕರಣಗಳು, ಕಲಬೆರಕ ಪ್ರಕರಣಗಳು, ಹಣಕೊಡಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೂ, ಕೊಡಬೇಕಾದ ಹಣ ಕೊಡದೇ ಇದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಮುಹತಾಸಿಬ್ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ವಿಚಾರಣೆ ಮುಗಿದನಂತರ ತೀಪ್ರುಕೊಟ್ಟು, ತೀಪ್ರುನ್ನ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಇಂತಹ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಾದಿಯು ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಒಳ್ಳಿಕೊಂಡರೆ ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತೇ ಎನ್ನಾ, ತಕರಾರಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅವನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಅವನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಮುಹತಾಸಿಬ್ನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನ ವಿನಾಯಿಸಿ) ಖಾಚಿಯ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸರಿಸಮವಾಗಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಮೊಕದ್ದಮೆ ದಾಖಿಲಾಗದೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅವನು ತಾನೇ ತನಿಖೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಖಾಚಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಹೇರಿ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿ, ನಿಷ್ಕಾರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿ ಮುಹತಾಸಿಬ್ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಖಾಚಿಯು ಮುಹತಾಸಿಬ್ನಿಗೆ ಆದೇಶ ಕೊಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಹತಾಸಿಬ್ನಾ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಂತಹ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಯಾರನ್ನೂ ಸೇರಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವಿರಲಿಲ್ಲ; ಈ ಅಧಿಕಾರ ಖಾಚಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು. ನಂಬಿಕೆದ್ದೀರ್ಹ ಮಾಡಿದ ಅಪ್ರಮಾಣಕ ವೃಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ವಾಗ್ದಂಡನೆ ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಮುಹತಾಸಿಬ್ನಿಗೆ ಇತ್ತು. ಸಾವಜನಿಕ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅವು ಎಷ್ಟೇ ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದರೂ, ಯಾರೂ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಒಂದುವೇಳೆ ಸಾವಜನಿಕ ರಸ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದೇ ಆದರೆ, ಅಂಥ ಕಟ್ಟಡ ಮಸೀದಿಯೇ ಆದರೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆಡವಿ ಹಾಕುವಂತೆ

ಅವನು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಅಬುಹನೀಫ್ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮುಹತಾಸಿಬ್ ನೈತಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ವೀಕ್ಷಕ, ಪೌರ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೆ ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಬಗೆಯ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನೂ ಆಗಿದ್ದು. ಮೇಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಾಮಾದ್ರಾ ತಿಳಿಸುವ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ಈ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಮುಹತಾಸಿಬ್‌ನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಇತ್ತೀಂಬ ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದೆ:

- i. ಮುಸ್ಲಿಮರು ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಂಬರೆ, ದ್ಯೇನಂದಿನ ಪ್ರಾಧಿಕನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ರಮಾಜಾನ್ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉಪವಾಸವುತ್ತ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಮದ್ದಪಾನ ಮಾಡದೇ ಇರುವುದು ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಗಾ ಇಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು.
- ii. ಕೃಕಾಲು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿದ್ದವನು ಭಿಕ್ಷೆಚೇಡದಂತೆ ತಡೆಯುವುದೂ ಅಲ್ಲದೇ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿಲೂ ಭಿಕ್ಷೆ ಚೇಡದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹಾಗೇನಾದರೂ ಭಿಕ್ಷುಕನೋಬ್ಬ ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದೇ ಹೋದರೆ ಅವನನ್ನು ‘ತಾಜೀರ್’ ಮಾಡುವುದು.
- iii. ಪ್ರೇರ್ಯರುಗಳು ಮತ್ತು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರುಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮತೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯ ತತ್ವರತೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ತರಬೇತಿ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿತ್ತು.
- iv. ಯಜಮಾನರುಗಳು ತಮ್ಮ ಗುಲಾಮರ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರೀಯಾದಿಂದ ವರ್ತಿಸದೆ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು.
- v. ಬಿರುಗಳಿ ಎದ್ದಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲವೇ ಏತಿಮೀರಿ ಜನರನ್ನು ತುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು, ದೋಷಿಗಳು ತೀರವನ್ನು ಬಿಡದ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಒಬ್ಬ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಹತಾಸಿಬ್‌ನಿಗೆ ತನ್ನ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ಥರೂಪದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಮುಖ್ಯವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು:

- i. ಮಾದಕ ಪಾನೀಯಗಳ ಮಾರಾಟಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಗೃಹಗಳಿಗೆ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿಕೊಡದು. ಇವುಗಳು ಪವಿತ್ರವಾದ ಕಾನೂನಿಗೆ (ಅಂದರೆ ಖುರಾನಿಗೆ) ವಿರೋಧವಾಗಿವೆ.
- ii. ಖುರಾನಿನ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸುವವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನೂ, ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು.
- iii. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡುವುದು ಅಲ್ಲದೆ ಸರಿಯಾದ ತೂಕ ಮತ್ತು ಆಳತೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡುವುದು.

- iv. ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ರೂಢಿ/ವಾಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ವ್ಯತೀರ್ಕವಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಬಜಾರಿನಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಒಣಿಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲೀ, ರಸ್ತೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ತೆರೆಹಾಕಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲವೇ ಮುಚ್ಚಿದರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಾಡಿದರೆ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಇಂಥಹ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕು.

ಪ್ರವಾದಿಯವರ ಕಾನೂನನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಮುಹತಾಸಿಬಾನಿಗೆ (ದೋಷಾನ್ವೇಷಕ) ಪರಮಾಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಶ್ರೀ.ಶ. 1672ರಲ್ಲಿ ಹುಸೇನ್ ಆಲಿಖಾನ್ ದಿವಾನನಾದ ಮೊಹಮ್ಮದ್ ತಾಹೀರ್ ಎಂಬುವನ ತಲೆಯನ್ನು ಮೊಹತಾಸಿಬ್ ಒಬ್ಬ ಕೊಟ್ಟಿ ದೂರಿನ ಮೇಲೆ ಕಡಿದು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಅವನ ಅಪರಾಧವೆಂದರೆ, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಮೊದಲ ಮೂರು ಖಿಲೀಫಾಗಳ ನಿಂದನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದುದು. ನೀತಿಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಜಾರಿಮಾಡಿದ ಒಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಪ್ರಕರಣವಿದೆ. ಶ್ರೀ.ಶ. 1667ರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಪೋಚುಂಗೀಸ್ ಕ್ರೈಸ್ತ ಭಿಕ್ಷುವೊಬ್ಬ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತಾಂತರಗೊಂಡ. ಆದರೆ ಅನಂತರ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ತೃಜಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಶರಿಯತ್ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅವನಿಗೆ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ದೇಹಲಿಯ ಗಣ ಸೂಭಿಯಾದ ಸಮರ್ಪಣೆ ಎಂಬುವವನ ವಿಚಾರಣೆ ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ಚತ್ತಲಾಗಿದ್ದರೇ ಅವನ ಏಕೈಕ ತಪ್ಪು; ಇದು ಇಸ್ಲಾಮಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದುದು. ಅನೇಕ ಪರೋಪ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಮೊಫಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ನಡೆಸಿದ ವಿಚಾರಣೆಗಳ ಒಗ್ಗೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ.ಶ. 1511ರಲ್ಲಿ ವಿಲಿಯಂ ಫಿಂಚ್ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ:

“ಆಗ್ನಾದ ಕೋಟಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದಿಡ್ಡಿ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಇವೆ. ಪಶ್ಚಿಮದ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಕಭೇರಿ ಬಾಗಿಲು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಾಗಿಲ ಒಳಗೆ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ ಖಾಚಿಯ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀ ಹಿತವಿದೆ. ಈ ಹಿತದ ಮೇಲುಗಡೆ ಕಭೇರಿ ಅಧವಾ ಹಾಚರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ರಾಜನ ವಚೀರನು ಪ್ರತಿದಿನ ಚೆಳಿಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೂರುತ್ತಾನೆ. ಮಂಗಳವಾರದ ದಿನ ನೆತ್ತರಿನ ದಿನ; ಕಾದಾಡುವ ವೃಗಗಳ ಹಾಗೂ ರಾಜನಿಂದ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ನ್ಯಾಯ ದೂರಕೆ ಮರಣದಂಡನೆಗೆ ಗುರಿಯಾದವರ ರಕ್ತ...” (ಪ್ರಚಕ್ಷಣ್ ಖ, 72, 73)

ಜೀರಂಗಜೇಬನು ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯಪ್ರದಾನ ವಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಬನಿಯರ್ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಶೀಲ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ:

“ಸಾವಂತನಿಕರಿಗೆ ದರ್ಶನಕೊಡುವ ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಿದ ಕೃಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಅಚ್ಚಿಗಳನ್ನು ದೂರೆಯ ಬಳಿಗೆ ತಂದು ಅವನಿಗೆ ಕೇಳುವ ಹಾಗೆ ಓದಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಅಚ್ಚ ಕೊಟ್ಟಿವರನ್ನು ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದು, ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೊಂದವರಿಗಾದ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸರಿಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು.”

ಮಾನುಕ್ಕೆ ಎಂಬುವನು ಕೂಡ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಯ ವೈಶಿರಿ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ:

“ದೂರೆಯು ಅಮೃಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ನೊಂದವರು ಆ ಸಭೆಗೆ ಬಂದು ದೂರೆಗೆ ದೂರನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಸಹೇ ಸಾಮಾನ್ಯ. ಕೆಲವರು ಕೊಲೆಗಾರರಿಗೆ ತಕ್ಕು ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವೇರು ತಮಗಾದ ಅನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ತಾವು ಒಳಗಾದ ಕ್ರಿಯೆದ ಬಗ್ಗೆ ದೂರುತ್ತಾರೆ.”

“ಚೋರರ ತಲೆ ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂದು ರಾಜನು ಆದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಲಾಟಿಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸುಬೇದಾರರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪೌಜಾದಾರರುಗಳಿಗೆ ತಾಕೇತು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದವರಿಗೆ ಕ್ಷಮೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತನಿಖೆ ಮಾಡಿ ತನಗೆ ವರದಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ...”

ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಗಳು

ಹೊಸದಾಗಿ ನೇಮಕಹೊಂದಿದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನಿಗೆ ಖಾಚ-ಉಲ್-ಖುಜತ್ ಹೀಗೆ ಆದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ:

“ನ್ಯಾಯಾಗಾಗಿ ವರ್ತಿಸು. ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಾಗಿರು; ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ್ರಿಯಾಗಿರು. ಪಕ್ಷಗಾರರ ಎದುರಿನಲ್ಲೇ ವಿಹಾರಣೆ ನಡೆಸು. ವಿಹಾರಣೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರೀ ಮುಕಾಕುಮದ ಹೀತದಲ್ಲಿ ನಡೆಸು.”

“ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಡ... ನೀನು ಬರೆಯುವ ತೀವ್ರಗಳನ್ನು, ಕ್ರಯ ಪತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಆಧಾರ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತಿತರ ವಿಧಿ ಸಮೃದ್ಧ ದಸ್ತಾವೇಜುಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಬರಿ; ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ, ಪಂಡಿತರುಗಳು, ಆದರಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳನ್ನು ಬಯಲುಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಮಾನವನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾರೆ.”

ಮೊಫ್ಲರ ನ್ಯಾಯ ಪ್ರದಾನದ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಮೊಫ್ಲರ ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆ, ಆದರಲ್ಲಿ 16 ಮತ್ತು 17ನೇಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಶೀಫ್ರವಾದುದು, ದುಭಾರಿಯಲ್ಲದ್ದು ಮತ್ತು ಬಹುತೇಕ ನಿಜಸಂಗತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾದುದು ಆಗಿತ್ತು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬಡವರಿಗೆ ದಶನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಮತ್ತು ಭೂಷಣ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳನ್ನು ಶೀಫ್ರವಾಗಿ ತರಾಟಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈಗ ಇರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎಂದರೆ “ನಿಧಾನಿಸಿದ ನ್ಯಾಯ ನಿರಾಕರಿಸಿದ ನ್ಯಾಯ” ಎನ್ನುವುದು ಮೊಫ್ಲರ ಕಾಲದ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಶೀಫ್ರವಾಗಿ ಇತ್ಯಧಾಗೊಳಿಸಿ ತೀವ್ರನ್ನು ವಿಳಂಬಿಲ್ಲದೆ, ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಸ್ವಲ್ಪದಲ್ಲಿ

ಜಾರಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನಾವು ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾರತೀಯ ಜರಿತ್ತಾರರ ಪುರಾವಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬಹುದು. ಈಗಲಾದರೂ, ಶಿಕ್ಷ್ಯನ್ನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನಾಗಲೇ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಗುವ ವಿಳಂಬಿ ಒಂದು ದೀಘಾಕಾಲದ ವ್ಯಾಧಿಯೇ ಆಗಿದೆ.

ಆತುರ ಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಾಯವಾಗುವ ಸಂಭವವು ಇತ್ತೀಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ, ಇಂತಹ ಪ್ರಕರಣಗಳು ವಿರಳವಾಗಿದ್ದವು. ಕಾರಣ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳು ಮತ್ತು ತಿಳಿವಲಿಕಸ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಬಹುಶಃ ಮೂಫ್‌ಲರ ನ್ಯಾಯ ಪ್ರದಾನ ವಿಧಾನವು ಈಗಿನಷ್ಟು ಸುಗಮವಾಗಿಯೂ, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿಯೂ, ಶ್ರೇಣೀಕೃತವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇರ್ಲೇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲದ ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಆಸಕ್ತಿ ಇತ್ತೀಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆವರ ವಯಸ್ಸು, ಆವರಿಗ ದೇವರಲ್ಲಿದ್ದ ಭಯಭಕ್ತಿ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಆತ್ಮತ್ವ ಮತ್ತು ವಿಷ್ವವಾಗುವ ಸಂಭವಗಳಿಂದ ಆವರ ನಿರಂಕುಶ ಸ್ವಭಾವವು ಡದಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಆಗಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಒರಟಾಗಿಯೂ, ಆವ್ಯವಸ್ಥಿತವೂ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿ ತೋರಿದರೂ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾದದ್ದು, ಚುರುಕಾದುದೂ ಮತ್ತು ದುಬಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದೂ ಆಗಿದ್ದು, ಆನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಳಂಬಗಳು ಅನಿಶ್ಚಯತೆಗಳು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಚಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಿಂತ ಉತ್ತಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾಗಿತ್ತು.

3

ಬಿಟ್ಟಿಷರ ಕಾಲ

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯವರು ಬೊಂಬಾಯಿ (ಕೆಗಿನ ಮುಂಬಯಿ), ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಆದಾಗ್ಯಾ ಅವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವರ್ತಕರಾಗಿ ಮತ್ತು ಕಾಶಾನೆಗಳ ಒಡೆಯರಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಈ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ, ಬೊಂಬಾಯಿ ಪರ್ಯಾಯ ದ್ವೀಪವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ದೇಶದ ದೊರೆಗೆ ಮದುವೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅವರದೇ ಸಾವಂಭೌಮತ್ವ. ಇನ್ನೇರಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕಲ್ಕತ್ತ ಮತ್ತು ಮದರಾಸುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷರು ತಮ್ಮ ಯಾವತ್ತು ಆಸ್ತಿಪಾಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಮೊಫಳ್ಳೋ ದೊರೆಯ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ಆವನಿಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಸ್ಥಾಧಿನಹೊಂದಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೇಗಾದರೂ, ಈ ಎಲ್ಲ ವಸಾಹತುಗಳಲ್ಲಿನ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ನಿವಾಸಿಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಕಾನೂನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ತಮ್ಮವರೇ ಆದ ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆ ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲೆಜಬೆತ್ ರಾಣಿಯು ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1601ರ ಮೊದಲನೆಯ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಯ ಸನ್ನಿಧು, ಕಂಪನಿಗೆ ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಮಾಡಿತು. ಇದರ ಬಲದಿಂದ ಕಂಪನಿಯು ಒಂದು ಇತಿಮಿತಿಯೋಳಗೆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದೂ ಅಲ್ಲದೇ, ಆ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕೂ, ಜಾರಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಅವುಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ದಂಡವನ್ನೂ, ದಂಡನೆಯನ್ನೂ, ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1618ರಲ್ಲಿ ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ಮನ್ಟ್ರೋ ಎಂಬುವನು ಮೊಫಳ್ಳೋ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜ ಮೊದಲನೇಯ ಜೇಮ್ಸ್‌ನ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಸೂರತಾನ ವಸಾಹತಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲೀಷರಿಗಾಗಿ ಮೊಫಳ್ಳೋ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸವಲತ್ತನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ. ಅದೇನೆಂದರೆ ಅವರೂಳಗಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೇ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು. ಎರಡನೇ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ದೊರೆಯು ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1661ರ ಸನ್ನಿಧು ಪ್ರತಿ ವಸಾಹತಿನ ಗೌರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಲಿ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಅಧಿಕಾರ ಬಲದಿಂದ ಗೌರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಕಂಪನಿಯ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಸಮಯ

ಜನಗಳ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಆಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ಕಾನೂನಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಿ ಜಾರಿಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಸ. 1683ರ ಸೆನ್ನದು ಕಂಪನಿಗೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಬರುವ ಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೇ ತನಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ತೋರಿದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಆವಕಾಶಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1726ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಲೆಟಿಸ್‌ಪೇಟೆಂಟ್* ದ್ವಾರ ಇಂಗ್ಲಿಂಡ್ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮದರಾಸು, ಬೊಂಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಕಲ್ಕಾತ್ತಾದ ಪ್ರೋಟ್‌ ವಿಲಿಯಂನಲ್ಲಿ ಮೇಯರ್‌ನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತ್ತು. ಈ ಮೇಯರ್‌ನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೇಯರ್ ಅಲ್ಲದೆ, ಒಂಬತ್ತು ಮಂದಿ ಆಲ್ಡರ್‌ಮನ್‌ಗಳು ಇದ್ದರು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವಿನ ಎಲ್ಲ ತೆರನಾದ ಸಿವಿಲ್ ದಾವಗಳನ್ನು, ಅಚ್ಚಿಗಳನ್ನು ಇತರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಅಭಿಲೇಖಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತ್ತು. ಇವುಗಳು ಕೊಟ್ಟಿ ತೀವ್ರಾನದ ವಿರುದ್ಧ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯ ಮಂಡಳಿಗೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಗಂಭೀರವಾದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಂಯುಕ್ತ ರಾಜ್ಯದ (ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಿಂಗ್‌ಡಮ್) ಪ್ರೀವಿಕೆನ್‌ಲಾಗ್‌ ಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಿತ್ತು. ಗೌರವ ಮತ್ತು ಅವನ ಏವರು ಹಿರಿಯ ಕೌನ್ಸಿಲರುಗಳು ತೈಯಾಸಿಕ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ದೇಶದ್ವೇಷದ ಆಪರಾಧವನ್ನು 'ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಆಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1753ರಲ್ಲಿ ಲೆಟಿಸ್‌ಪೇಟೆಂಟ್ ದ್ವಾರ 'ಬೇಡಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ'ಗಳನ್ನು ಮಾರು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಾ (ಕಲ್ಕಾತ್ತಾ, ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಬೊಂಬಾಯಿ) ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತ್ತು. (ಈಗಿನ ಲಫ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು) ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇವ್ವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲದ ವೆಲ್ಲದ ದಾವಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು 'ವರೋಪ್ತರ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮಿತಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಪಕ್ಷಗಾರರ ಒಟ್ಟಿಗೆಯಿಲ್ಲದ ಮೇಯರ್‌ನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಭಾರತೀಯರಿಬ್ಬರ ನಡುವಣ ದಾವಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ನಿಬಂಧ ಸ್ವಯಂ ವಿಧಿಸಿಕೊಂಡ ನಿಬಂಧ. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಭಾರತದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1765ನೇ ಇಸವಿಯನ್ನು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ

*ಭಾಷಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಲೆಟಿಸ್‌ಪೇಟೆಂಟ್-ವಕ್ಸ್‌ಪತ್ರ - ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ತನ್ನ ಮೊಹರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿ ಬರವಣಿಗೆ. ಈ ಪತ್ರದಿಂದ ದತ್ತವಾದ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ಯಾವನೇ ವೃಕ್ಷಿಯಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಕಂಪನಿಯಾಗಲೇ ಕೆಲವು ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವರ್ಷ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ ಮತ್ತು ಒರಿಸ್ಸು ರಾಜ್ಯಗಳ ಆಧಿಕ ಆಡಳಿತದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಷಾ ಆಲಂನಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಮನು ಯಶಸ್ವಿಯಾದ. ಮುಷಿಕದಾಬಾದ್‌ನ ನಾಬಾಬನು, ನಿಜಾಮತ್ ಆಥವಾ ಆಪರಾಧಿಕ ಆಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಳಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡನಾದರೂ, ಕಂಪನಿ ಸರ್ಕಾರವು ರಾಜಸ್ವ ವಸೂಲಿ, ಸೇನಾ ನಿರ್ವಹಣೆ, ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳ ನ್ಯಾಯಿಕ ತೀರ್ಮಾನ, ಈ ಆಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ದೇಶದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕ್ರಿ.ಶ. 1772ರವರೆಗೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಪಾರುಪತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿ ತಲೆಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ರಾಜಸ್ವ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಡಳಿತದ ಮೇಲ್ಮೀಚಾರಣೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕೆಲವು ಏರೋಪ್ಯು ಆಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಇಸ್ಲಾಮಿ ಆಪರಾಧಿಕ ಕಾನೂನು ಎಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಬಾಬನು, ಅವನ ಸಹಾಯಕನ ಹಾಗೂ ಪೌಜಾದಾರನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಜಮೀನ್‌ದಾರರು ಮತ್ತು ರ್ಯಾಂತರುಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸುರಕ್ಷತೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಆಪರಾಧಿಕ ಆಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದ್ದಿತು. ಅವರದೇ ಪರಮಾಧಿಕಾರ. ಆದರೆ, ಗಂಭೀರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅವರು ನಾಜಿಂಸಿಗೆ ವರದಿಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು.

ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಪುನರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಿದ ಬಂಗಾಳದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆ

ಕ್ರಿ.ಶ. 1771ರಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯ ನಿದರ್ಶನಕ ಮಂಡಳಿಯು ದಿವಾನನ ಆಧಿಕಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜಸ್ವ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯನ್ನು ಕಂಪನಿಯ ಆಧಿಕಾರಿಗಳ ಹತ್ತೋಟಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ತರತಕ್ಕಿಂದಿರುತ್ತಾ ತರಾವು ಮಾಡಿತು. ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ, ಬಂಗಾಳದ ಗವನರ್ ಆಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡ ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು, ನ್ಯಾಯಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಸ್ವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಪುನರ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲು ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ. ಸರ್ಕಾರ ಈ ವರದಿಯನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ದಿವಾನಿ ಅಧಾಲತ್ತಾಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಾಲತ್ತಾಗಳು ಏರೋಪ್ಯು ರೆವನ್ಯೂ ಕಲೆಕ್ಟರುಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯವಹಾರ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸದ್ರೂ ದಿವಾನಿ ಅಧಾಲತ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದು, ಆಧ್ಯಕ್ಷ ಸಾಫಿದಲ್ಲಿ ಗವನರನು ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಗಡ ಅವನ ನ್ಯಾಯ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಕೂರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಆಗಲೇ ನೋಡಿದಂತೆ, ಜಮೀನ್‌ದಾರರು ಮತ್ತು

ರೈತರುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಎಸ್ಪೇಚ್‌ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಜವಾಬ್ದಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ದರೋಡೆ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವರನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರು ದರೋಡೆ ಮಾಡಿದ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಗವನರನ್ ಮುಂದೆ ಹಾಜರು ಪಡಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೇಸ್ಪಿಂಗ್‌ನು ಜಮಿನ್‌ಧಾರರ ಈ ಅಧಿಕಾರದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ತಾನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪೌಜ್‌ಧಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ (ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು) ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಖಾಚಿ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಮಟ್ಟೆ ಇವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಇಬ್ಬರು ಮೌಲ್ಯಿಗಳನ್ನು ಕಾನೂನನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನೇಮಕಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಾಹಂ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಇವರು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದಾಗೂ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ರೇವೆನ್ಯೂ ಕಲೆಕ್ಟರುಗಳನ್ನು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಉಸ್ತುವಾರಿ ಮಾಡಲು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿತ್ತು; ಬೇಕಾದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವರ ಸಾಕ್ಷೀವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು; ಅವರ ಸಾಕ್ಷೀವನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ತುಲನೆಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ತೀಪುರುಗಳು ನ್ಯಾಯಯುತವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪಕ್ಷವಾತವಾಗಿಯೂ ಇದೆಯೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡುವುದು ಈ ಉಸ್ತುವಾರಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಪರಾಧ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀಪುರುಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ನವಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿತ್ತು. ಈ ಮೇಲ್ನವಿ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡುವುದು ಈ ಉಸ್ತುವಾರಿಯ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಪರಾಧ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಕಾಲಿಯರು ನವಾಬನಿಂದ ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು. ಈ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮೊಫ್‌ಲ್ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೊಫ್‌ಲ್ ಸರ್ಕಾರವೆಂದರೆ, ಆದರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಂಪನಿ. ಈ ಕಂಪನಿಯೇ ದಿವಾನನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗೆ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಂಪನಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಂದು ಕಲೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳು, ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ರಾಜರುಗಳು ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಸನ್ನದುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪ್ರಭುತ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು.

ಕಲ್ಪತ್ರಾದ ಪ್ರೋಟೋ ವಿಲಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಮೇಯರನ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಹಾಗೂ ಕಲ್ಪತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರಭುತ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೇಶದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸವಿದ್ದ ಪರೋಪ್ಯರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಕಲ್ಪತ್ರ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದ ಕಾಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾಲಿಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಕ್ರಿ.ಶ 1773ರಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ರೆಗ್ಯುಲೇಟಿಂಗ್ ಆಕ್ಷನ್ ಪ್ರಕಾರ ಕಲ್ಪತ್ರದ ಪ್ರೋಟೋ ವಿಲಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಹಾಗೂ ಮೂವರು

ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಇದ್ದರು. ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಬ್ಯಾರಿಸ್ಪರುಗಳಾಗಿದ್ದು ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಬದು ವರ್ಷಗಳ ಅನುಭವ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇವರುಗಳನ್ನು ಪ್ರಭುತ್ವ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ, ವ್ಯವಹಾರಿಕ, ಅಪರಾಧಿಕ, ಮತ್ತು ತ್ರೈಸ್ತ ಚರ್ಚಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಕಂಪನಿಯ ಎಲ್ಲ ನೌಕರರುಗಳಿಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾನೂನಿನನ್ನೆಯ ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಲು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನದ ಮೇಲೆ, ಕೆಲವೊಂದು ನಿಬಂಧಗಳಿಗೂಳಿಪಟ್ಟು, ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ಗೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಕಲ್ಪತ್ರದ ಮೇರುರಾನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಚೇಡಿಕೆಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯ' (ಕೋಟ್‌ ಆಫ್ ರಿಕ್ಷ್‌ಸ್ಟ್) ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಈ ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಭಾರತದ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ ಗಣನೆಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಿದೆ, ಅನ್ನಯಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಅದು ನಾಬಾಬು ಸರ್ಕಾರವನ್ನಾಗಲೇ, ಅಥವಾ ಅವನ ಅಧಿಕೃತ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವಿಧಾಯಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೇ ಮಾನ್ಯಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿತು. ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಪಡೆದ ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಕಂಪನಿಯಿಂದ ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿನಲ್ಟ್‌ಟ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮಾರೇಖೆಯು ಅಸ್ವಾಧಾರಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಈ ಅಸ್ವಾಧಾರಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು, ಕ್ರ.ಶ. 1781ರಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಮಸೂದೆ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿಶದೀಕರಿಸಿತು:

- i. ರಾಜಸ್ವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಅಥವಾ ದೇಶರಾಧಿಕಾರಿಗಳನುಗೂಣವಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಗವನರ್‌ ಇನರಲ್‌ನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಲಿ ವಿಧಿಸಿದ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ರಾಜಸ್ವ ವಸೂಲಿ ಕಾಯಿಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ.
- ii. ಒಂಗಳದ ಗವನರ್‌ ಇನರಲ್ ಆಗಲೇ, ಅಥವಾ ಅವನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಲಿಯ ಸದಸ್ಯರೇ ಆಗಲೇ ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಾಫ್ಟ್‌ಬಲಡಿಂದ ಯಾವುದೇ ತೀವ್ರಾನಕೊಟ್ಟಿರಲಿ, ಆದೇಶ ಹೂರಡಿಸಿರಲಿ, ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದನ್ನೇ ಮಾಡಿರಲಿ ಅವರು ವ್ಯೇಯಕ್ತಿಕವಾಗಿಯೇ ಆಗಲೇ ಅಥವಾ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿಯೇ ಆಗಲೇ ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರಲ್ಲ.
- iii. ಕಲ್ಪತ್ರಯ ನಿರಾಸಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಜರುಗಿಸಲಾದ ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಿಕ ಕ್ರಮಗಳ ಹಾಗೂ ದಾವೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ

ಇತ್ತು. ಆದರೆ ವಂಶಾನುಕ್ರಮ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ, ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರ, ಕರಾರು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಗಾರರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಪಕ್ಷಗಾರರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಹಮ್ಮದೀಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿವಾದಿಗೆ ಅನ್ನು ಯಾಗುವ ಕಾನೂನಿನಂತೆ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

- iv. ಯಾವುದೇ ನಿಯಮಗಳು ಅಥವಾ ಪ್ರೌಜೆಸ್‌ಸ್ ಜಾರಿ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವು ಭಾರತೀಯರ ಮತಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಮ್ಮೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರುವ ಹಾಗಿರಬೇಕು.
- v. ಯಾವುದೇ ಗ್ರಾಮೀಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಯ ವಿರುದ್ಧ, ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ತೀವ್ರಾನದ ಅಥವಾ ಆದೇಶಗಳ ಸಂಬಂಧ, ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಜರುಗಿಸಲು ಆಗದು.
- vi. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮನ್ನಣಿಸಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ; ಗವನರ್ ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಲಿಯ ಮೇಲನ್ನೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮನ್ನಣಿಸಿ ಮಾಡುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ದೃಢಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾಗಿ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಗವನರ್ ಜನರಲ್‌ನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಮುಂಬ್ಯೆ ಮತ್ತು ಮದರಾಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಕ್ರಿ.ಶ. 1797ರ ವರೆಗೆ ಮದರಾಸ್ (ಈಗಿನ ಚೆನ್ನೈ) ಮತ್ತು ಮುಂಬ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸ್ಥಳೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಯರ್‌ನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1797ರಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಅಭಿಲೇಖಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಾಫಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಸಹ, ಕ್ರಿ.ಶ. 1781ರ ಮಸೂದೆಯ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಕಲ್ಪತ್ರಾದ ಪೋರ್ಟ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ವಿಲಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಾಫಿತವಾದ ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದ ಇತಿಮಿತಿಗಳೇ ಇದ್ದವು. ಇವುಗಳ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮದರಾಸ್ ಮತ್ತು ಮುಂಬ್ಯೆ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಆಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಮಿಶ್ರಾದ ದೇಶೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1753ರ ಸನ್ನದಿನ ಪ್ರಕಾರ ಬೇಡಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಾಫಿಸಲಾಯಿತು. ಮದರಾಸಿನ ಅಭಿಲೇಖಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1801ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮುಂಬ್ಯೆನ ಅಭಿಲೇಖಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1823ರಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಽನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1850ರಲ್ಲಿ ಬೇಡಿಕೆ

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿ ಲಘುವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಂತೀಯ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಪ್ರಾಂತೀಯ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಲ್ಪತ್ರದಲ್ಲಿನ ಸದ್ದರ್ಶ ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್, ಮೊದಲಿಗೆ ಗವನರ್ ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1801ರ ನಿಬಂಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಅಧಿಕಾರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಆಯ್ದು ಮೂವರು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1811ರಲ್ಲಿ ಈ ಅದಾಲತ್ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನನ್ನು ಮತ್ತು ಗವನರ್ ಜನರಲ್‌ನು ಅವಶ್ಯಕವಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೆರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯಾಂಗವನ್ನು ಕಾರ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಶಾಸಕಾಂಗದಿಂದ ಬೇರೆಡಿಸಿತು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ನಗರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಆರು ಪ್ರಾಂತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು; ಇವುಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಟಗೋಳಿಸಲಾಯಿತು; ನಿಯಮಗಳು ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಕಡೆ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಏದು ವರ್ಗಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದವು:

- i. ಕ್ರಿ.ಶ. 1793ರ ನಿಬಂಧನೆಯೊಂದರ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದ ಸದ್ದರ್ಶ ಅರ್ಮೀನರುಗಳು ಮತ್ತು ಮುನ್ಸಿಫರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಕರ್ಮಿಷನರುಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಇದು ಆತ್ಮಂತ ಕೆಳ ದಜ್ಜಣಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದ್ದು ಐವತ್ತು ರೂಗಳ ಒಳಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಯಿತ್ತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಏದು ವರ್ಗಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದವು:
- ii. ರಿಜಿಸ್ಟರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು: ಇವುಗಳು ಇನ್ನಾರು ರೂಗಳನ್ನು ವಿಚಿಂದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಡಿಕ್ಸಿಗಳು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಿಂದ ಪ್ರಾಂತಗಳಿನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿ ಎದುರು ಸಹಿ. ಹಾಕಿದ ನಂತರವೇ ಸಿಂಧುವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.
- iii. ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್ಗಳು ಅಥವಾ ನಗರ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು.
- iv. ಮೂರನೆಯ ವರ್ಗದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಂತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು.
- v. ಸದ್ದರ್ಶ ದಿವಾನ್ ಅದಾಲತ್: ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟಿ

ಯಾವುದೇ ದಾವೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಪಿನಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲ್ನವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಸಂಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. 1831ರ ನಿಬಂಧನೆ ಕರ ಕೆಳಗೆ ಹಲವು ಮುಖ್ಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮೇಲ್ನವಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಮುನ್ಸಿಪಾಲಿಟಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ದಾವೆಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಮುನ್ಸಿಪಾಲಿಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಐದು ಸಾರ್ವಿಕ ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗಿನ ಮೌಲ್ಯದ ದಾವೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸದ್ದರ್ಶ ಅಮೀನರುಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಐದುಸಾರ್ವಿಕ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೌಲ್ಯದ ಎಲ್ಲ ದಾವೆಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಮೇಲ್ನವಿಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಸದ್ದರ್ಶ ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್ತಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಶ. 1802ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸ್ ಪ್ರೈಸಿಡೆನ್ಸಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾನ್ಸಾವಾಲೀಸನು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಟಿಸಿದ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ರಾಜಸ್ಥಾನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿತ್ತು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಮದರಾಸಿನಲ್ಲಾಗ್ಗೆ ಸಹ ನ್ಯಾಯಾಂಗ, ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್ತಿಗಳು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮೇಲ್ನವಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಗೋವರನರು ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯಸಭೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸದ್ದರ್ಶ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು. ರೂ. 45,000ಕ್ಕಾಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೌಲ್ಯದ ದಾವೆಯಾಗಿದರೆ, ಗವನರ್ ಡಿನರ್ ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯಸಭೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಮೇಲ್ನವಿ ಇತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1807ರ ನಿಬಂಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಗೋವರನರು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1826ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರನ್ನು ಮುನ್ಸಿಪಾಲಿಟಿರುಗಳಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮುನ್ಸಿಪಾಲಿಟಿರುಗಳಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಯಾವುದೇ ಮೌಲ್ಯದ ದಾವೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1843ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ . ಮೇಲ್ನವಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಾಫ್ಟಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1793ರ ಬಂಗಾಳದ ನಿಬಂಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರವೇ, ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಾಗೆ ಸಹ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಾಫ್ಟಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1845ರಲ್ಲಿ ಡಂಟೀ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳ ನೇಮಕವನ್ನು ಅಧಿಕೃತ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ವಾರನ್‌ಹೇಸ್ಪಿಂಗ್‌ನ ಯೋಜನೆಯಂತೆ, ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಮಹಮೃದೀಯರ ಕಾನೂನನ್ನು ಮತ್ತು ನಾಬಾಬನ ಸರ್ವತ್ರ ಹತೋಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಉಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು; ಆದರೆ ಇವುಗಳು ಕಂಪನಿ ಸರ್ಕಾರದ ಮೇಲ್ಲಿಭಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಏಳಂಬದ ಕಾರಣ, ಅಪರಾಧಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದವು. ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಂಗರಚನೆಯೂ ದೋಷಪೂರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1790 ಮತ್ತು 1793ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ, ಲಾಡ್‌ಕಾನ್‌ವಾಲೀಸನು ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಮಗ್ರವಾದ ಹೊಸ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿನು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು, ಖಾಚಿಗಳು ಮತ್ತು ಮಷಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಸಂಚಾರೀ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದನು. ನಾಬಾಬ ನಜೀಮನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅವನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಗವನರ್‌ರ್ ಜನರಲ್‌ನ ನ್ಯಾಯಸಭೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಗವನರ್‌ರ್ ಜನರಲ್‌ನು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೇ ಉಷ್ಣತವಾದ ಸದ್ರೂಪ ನಿಜಾಮತ್ ಅದಾಲತ್‌ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1801ರ 2ನೇ ನಿಬಂಧನೆಯ ಅನುಸಾರ, ಸದ್ರೂಪ ನಿಜಾಮತ್ ಅದಾಲತ್‌ನಲ್ಲಿ ಗವನರ್‌ರ್ ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನೂ ಮತ್ತು ಹಲವು ಕಿರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1811ರ ಅಂತೆ ನಿಬಂಧನೆಯಂತೆ ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಚಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಚುರುಕಾಗಿಲ್ಲದೆ ಏಫಲವಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1829ರಲ್ಲಿ ರದ್ದು ಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ರೇವಿನ್‌ಹ್ಯಾ ಕ್ರಿಕೆಟರುಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕ್ರಿಕೆಟರುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನೂ ಆದರು. ಆದರೆ ಈ ಕೆಲಸ ಅವರಿಗೆ ಭಾರಿ ಹೊರೆಯಾದ ಕಾರಣ ಕ್ರಿ.ಶ. 1831ರ ನಿಬಂಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಿಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳಿಗೆ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1871ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಘಾಯುವ್ಯ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಹೆಚ್ಚಾದವರಿ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಲು ಈ ಮಸೂದೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿತು. ಈ ಮಸೂದೆಯು ಒಂದು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1872ರಲ್ಲಿ ರದ್ದು ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1802ರಲ್ಲಿ ಮದರಾಸ್ ಪ್ರೈಸಿಡೆನ್ಸಿಯಲ್ಲಾ ಡಾಲ್ತ್ರಿಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ನಾಲ್ಕು

ಸಂಚಾರೀ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಒಂದು ಅಪರಾಧಿಕ ಮೇಲ್ವಿನಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಾಫಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮೇಲ್ವಿನಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಂದರೆ, ಗವನರ್‌ ಮತ್ತು ಅವನ ನ್ಯಾಯ ಮಂಡಳಿಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳು. ಸಂಚಾರೀ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1845ರಲ್ಲಿ ರದ್ದುಪಡಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

ಚೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೆಟರುಗಳು (ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು) ಜಿಲ್ಲೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಚಾರೀ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾಗಿ ಅಪರಾಧಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಜಕೀಯ ಅಪರಾಧಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಒಂದು ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿತ್ತು. ಹಿಂದೂಗಳನ್ನು ಅವರ ಅಪರಾಧ ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಪಾಸಿಂಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರುಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಕಾನೂನನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1841ರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಕೂಡ ಸಂಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಶಾಸನ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ - ಅದರ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅಂಗ ರಚನೆ

ಮೇಲ್ವಿನಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿ ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ನ ಅಂಗರಚನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1833ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾಲೀಸ್‌ಮೆಂಟು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1726ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಸನ್ವಾದಿನ ದ್ವಾರಾ ಸಾಫಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮೇಯರ್‌ನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ತೀರ್ಪಿನ ಬಗ್ಗೆ ರಾಜನ ನ್ಯಾಯ ಸಭೆಗೆ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆಯೇ, ಕಲ್ಪತ್ರದ ಪೋರ್ಟ್‌ ವಿಲಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಸರ್ವೋಽನ್ವತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಪಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಮದರಾಸು ಹಾಗೂ ಚೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿನ ಅಭಿಲೇಖಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ (ಅಮೇಲಿನ ಸರ್ವೋಽನ್ವತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು) ತೀರ್ಪುಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕಾದಿರಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1781ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ಸದ್ವರ್ ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್ ಕೊಟ್ಟ ತೀರ್ಪುಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮನ್ವಣಣೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1797ರ ನಿಬಂಧನೆ xviರ ಅನ್ವಯ ಈ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಹಕ್ಕನ್ನು ತೀರ್ಪಿನ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಆರು ತಿಂಗಳ ಒಳಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ರೀತಿ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳು ದಾವೆಯ ವ್ಯಾಲ್, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿಚಣನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರೂ.50,000.00 ಗಳಿಗಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗ್ಗಿ ಇರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1818ರಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಚೊಂಬಾಯಿಗಳಲ್ಲಿನ ಸದ್ವರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಪುಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತೃತಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1838ರಲ್ಲಿ, ರಾಜನ ನ್ಯಾಯ ಮಂಡಳಿಯ ಆದೇಶದ ಪ್ರಕಾರ ಮೇಲ್ವಿನಿ ಮಾಡಲು ಇದ್ದ ರೂ.

50,000.00 ರೂ. 10,000.00ಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನಿಯಮ ವಿಧಿಯನ್ನು ಬರುವ ವಷಟಗಳಲ್ಲಾ ಸಹ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಸನ್ನದುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ.ಶ. 1833ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ರಚನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದ್ದವರೆಂದರೆ ಆ) ಲಾಡ್‌ ಪ್ರೈಸಿಡೆಂಟ್ ಆ) ಲಾಡ್‌ ಚಾನ್ಸಲರ್ ಹಾಗೂ ಇ) ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಿಕ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ಅಥವಾ ಹಾಲಿ ಇರುವವರನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಕೌನ್ಸಿಲರುಗಳು. ಶ್ರೀ.ಶ. 1871ರ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಮಿತಿ ಅಧಿನಿಯಮದಂತೆ, ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ವೇತನ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಮುಂದೆ, ಶ್ರೀ.ಶ. 1876ರ ಮೇಲ್ನವೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಧಿನಿಯಮದನ್ಯಯ, ಈ ವೇತನ ಸದಸ್ಯರುಗಳ ಜಾಗಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಮೇಲ್ನವೆ ಲಾಡ್‌ಗಳನ್ನು ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ.ಶ. 1833ರ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಕೋರಂಗೆ ನಾಲ್ಕು ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಇರಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ನಂತರದ ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಇದನ್ನು ಮೂವರು ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಇಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಶ್ರೀ.ಶ. 1861ರ ವರೆಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಮಾನಾಂತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದವು; ಇವುಗಳ ಉಗಮ ಮಾತ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನವಾದ ಉಗಮ. ಮೊದಲನೆಯದು ಪ್ರೈಸಿಡೆನ್ಸಿ ಉರುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ ಸನ್ವದಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಪಾಲೀಸಮೆಂಟಿನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪ್ರಭುತ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಇನ್ನೊಂದು, ಗ್ರಾಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪೆನಿಯು ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಶ್ರೀ.ಶ. 1834ರ ವರೆಗೆ, ಪ್ರಭುತ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾಲೀಸಮೆಂಟಿನ ಶಾಸನದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮನ್ಯಣ ನೀಡಿದ ಇಂಡಿಯಾ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮಾಂತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಭಾರತ ಶಾಸನಗಳನ್ಯಯ, ತಿದ್ದುಪಡಿಯಾದ ಮತ್ತು ಸೇವಣದೆಯಾದ ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಮುಸಲಾಖರ ವ್ಯಾಯಕ್ಕ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು; ಈ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಏರೋಪ್ರೈರ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಭುತ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಬಹುತೇಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕಾನೂನನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಾನೂನನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತಿದ್ದವು; ಆದರೆ, ಹಿಂದೂಗಳು ಮತ್ತು ಮುಸಲಾಖರ ವಿರುದ್ಧದ ಕೆಲವು ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಇದು ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸಮಾನಾಂತರ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳು

ಶ್ರೀ.ಶ. 1813ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾಲೀಸಮೆಂಟ್ ಅನುಮೋದಿಸಿದ ಒಂದು ಶಾಸನದ

ಪ್ರಕಾರ, ಭಾರತೀಯರು ಪರೋಪ್ಯರ ಮೇಲೆ ದಾಖಲಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಲು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಪನಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿದ್ದಾದು, ಈ ಎರಡೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ನಡುವಿನ ಕೊಲ್ಲಿಗೆ ಸೇತುಬಂಧ ಮಾಡುವ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರಿಗೆ ಇದ್ದ ವಿಶೇಷ ಸವಲತ್ತನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಮಾತ್ರ ಕಿತ್ತು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾಲಿಟಿಕ್ಸಿನ ಶಾಸನ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರಿಗೆ ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡುವ ವಿಶ್ವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು; ಸಾಧಾರಣಾವಾಗಿ ಇಂಥ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸದ್ದರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಭೇದಕಾರಕ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1836ರ xಿನೇ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಕಿತ್ತು ಹಾಕಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1813ರ ವರೆಗೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ನಿವಾಸಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ದನ್ನಿಂದ ಉರುಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭುತ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಪರಾಧಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ವಷದ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ (53 ಜ.ಇ.ಬಿ. III ಸಿ 155) ಪ್ರಾಂತವಲ್ಲಿನ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳಾಗಿ ಕಾಯಣನಿವಣಿಸಲು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ದನ್ನಿಂದ ಉರುಗಳ ಹೂರಗಡೆ ಇದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೂ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೊಂದಿರಲು ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ನಂತರದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು.

ವಿಲಿನೀಕರಣದತ್ತ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಚ್ಚೆಯೆಂದರೆ ದೇಶದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಏಕರೀತಿಯ ಕಾನೂನುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಕಾನೂನಿನ ಕ್ರೋಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ಸರಳೀಕರಣಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ, ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ಸುಧಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಕಾನೂನಿನಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲರನ್ನು ಆಂಗ್ಲ ಕಾನೂನಿನಿಂದಲೂ ಆಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕುಸಿದು ಬಿತ್ತು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಭಾರತೀಯ ಕಾನೂನಿನ ನಿರ್ವಿರವಾದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಏನು ಎಂದು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದರಲ್ಲಿನ ಕಷ್ಟ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಆದರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಏನು ಎಂದು ಗೊತ್ತು ಹಚ್ಚಿದರೂ, ಅದು ಮೈಗ್ನಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ನಿಯಮಗಳು ಅನೇಕಬಾರಿ, ಆಂಗ್ಲ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ತಳಹದಿಯ ವಿಚಾರಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಅಸಂಗತವಾಗಿದ್ದವು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಭಾರತೀಯ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿತ್ತು. ಕರಾರು ಕಾನೂನು, ಆಪಕ್ಕತ್ತ ಕಾನೂನು, ನ್ಯಾಸಗಳ ಕಾನೂನು ಮುಂತಾದ ದೊಡ್ಡ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾನೂನು ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಏನೇನೂ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲವೇ ಸುತರಾಂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ, ಬಹು ಮುಂಚಿನ ಕಾಲದಿಂದ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲ-ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಕರಣ ಕಾನೂನು ಬಹು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಜೊತೆಗೆ, ಭಾರತೀಯ ಕಾನೂನುಗಳಿಗೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಸೇಪಣದ ಮಾಡುವ ಶಾಸನಸಭೆಗಳ ನಿಬಂಧನೆಗಳೂ ಬೆಳೆದವು. ಈ

ನಿಬಂಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಹು ಮುಂಚಿನವುಗಳ ಗುರಿ, ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವುದೇ ಆಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1780ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ ಸರ್ಕಾರವು, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಗೋಸ್ಕರ ಒಂದು ನಿಬಂಧನೆಗಳ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನೇ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು. ಅದರ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಒಂದು ಪರಿಷ್ಯತ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ಏಷಾಹ, ವಾರಸ ಮುಂತಾದ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಪಕ್ಕಕಾರರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಾನೂನನ್ನು ಅನುಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1772ರ ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಯೋಜನೆಯು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿತು. ವಾರನ್ ಹೇಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1781ರ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಅಧಿನಿಯಮ ಮನ್ಯಾಂತ್ರ ನೀಡಿ ದೃಢಪಡಿಸಿತು. ವ್ಯವಹಾರಿಕ ದಾವೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪಕ್ಕಗಾರರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ಮತ್ತೀಯ ಕಾನೂನಿನನ್ನುಯ ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಅಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕು ಸಿಗದೇ ಇದ್ದರೂ, ಆ ಡಕ್ಟೀನಿಂದ ಅವರು ವಂಚಿತರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕ್ರಿ.ಶ. 1832ರ ಬಂಗಾಲದ ನಿಬಂಧನೆಯಾಂದು ಪರಿಸಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1850ರ ಲೆಕ್ಸ್ ಲೋಸ್‌ (ಸ್ವಾನೀಯ ಕಾನೂನು) ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಬಂಗಾಲದ ನಿಬಂಧನೆಯ ತತ್ವವಸ್ತು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದ ಎಲ್ಲಡೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿನಿಯಮ, ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೇವಲ ತನ್ನ ಜಾತಿ ಅಥವಾ ಮತದ ಕಾರಣದಿಂದ ತನ್ನ ಯಾವತ್ತೂ ಹಕ್ಕುಗಳು, ಅಸ್ತಿ ಮತ್ತು ವಾರಸ ಹಕ್ಕು ಇವುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಫೋಷಿಸಿತು. ಸಿವಿಲ್ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಾರಿಸಲು ಹಿಂದು ಅಥವಾ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಲಿಖಿತ ಕಾನೂನಿಗಿಂತ ಅತಿಕೆಯವಾಗಿ ಸ್ವಾಲ್ಯಂ ರೂಢಿಗಳಿಗೆ ಚೊಂಬಾಯಿ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಆದ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿವು. ಇದೇ ನೀತಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ, ಕ್ರಿ.ಶ. 1872ರ ಪಂಜಾಬು ಕಾನೂನು ಅಧಿನಿಯಮದ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಜಾಬಿಗೂ ಅನ್ನಯಿಸಲಾಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ, ಗೊಂದಲಮಯವಾದ ಮತ್ತು ಮಸುಕು ಮಸುಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾನೂನಿನ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1833ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾಲ್ಯಾಮೆಂಟನ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1833ರ ಸನ್ನದು ಅಧಿನಿಯಮ ಗವನರ್ ಜನರಲ್ನನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾನೂನಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ತನಿಖಿ ವರದಿಯನ್ನು ಕೊಡಲು, ಭಾರತೀಯ ಕಾನೂನು ಆಯೋಗವನ್ನು ನೇಮಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿತು. ಈ ಕಾನೂನು ಆಯೋಗದ ಕೆಲಸದ ಹೂರೆಯ ಒಹುಪಾಲು ಲಾಡ್‌ ಮುಕಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡ್ಡಿತು. ಆಯೋಗ ಕ್ಯೆಗೆತ್ತಿಕೊಂಡ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಷಯವೆಂದರೆ ದಂಡನೆ ವಿಧಿಸುವ ಕಾನೂನಿನ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು. ಇದರ ಕರಡು ಕ್ರಿ.ಶ. 1833ರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ ಮಸೂದೆಯು ಕಾನೂನಾಗಿ ಅನುಮೋದನೆಯಾದದ್ದು ಕ್ರಿ.ಶ. 1860ರಲ್ಲಿ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1853ಮತ್ತು ಕ್ರಿ.ಶ. 1861ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ಆಯೋಗಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಆಯೋಗಗಳ ಶ್ರಮದ ಫಲವೆಂದರೆ, ಆನೇಕ ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನುಗಳ ಸಂಹಿತೆಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಈ ಸಂಹಿತೆಗಳನ್ನು ಕಾಲಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಾನೂನುಗಳಾಗಿ

ಅನುಮೋದಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಕಾನೂನುಗಳು, ಆಯಾ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಭಾರತೀಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ರದ್ದು ಮಾಡಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ನಯಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಆವೃತ್ತಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ. 1859ರಲ್ಲಿ ಅನುಮೋದನೆಯಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಕ್ರಿ.ಶ. 1861ರಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯು (ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಪ್ರೌಸೀಜರ್ ಕೋಡ್) ಹಿಂಬಾಲಿಸಿತು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ, ಭಾರತ ವಾರಸ್ ಅಧಿನಿಯಮ 1865, ಹಿಂದೂ ಉಲ್ಲಿಂಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1870, ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಅಧಿನಿಯಮ ಮತ್ತು ಕರಾರುಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1872, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಹಾರ ಅಧಿನಿಯಮ 1877 ವರ್ಗಾವಣೆಯ ಲಿಖಿತಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ, 1881, (ನೆಗೋಷಿಯಬಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯುಟ್ ಆರ್ಕ್) ಅಸ್ತಿ ವರ್ಗಾವಣೆ ಕಾಯಿದೆ ಮತ್ತು ಭಾರತ ನ್ಯಾಸ ಅಧಿನಿಯಮ 1882, ಮತ್ತು ಕಾಲಪರಿಮಿತಿ ಅಧಿನಿಯಮ 1908, ಇತ್ಯಾದಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಲಾಯಿತು. ಭಾರತದ ಅಪರಾಧಿಕ ಕಾನೂನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕ್ರಾಂತಿಕರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾನೂನಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕರಣ ಸಂಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲು ಬಹುದೂರ ಕ್ರಮಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮಹಾಮೈದೀಯರ ಕಾನೂನುಗಳ ಕ್ರಾಂತಿಕರಣಕ್ಕೆ ಮೂರು ತೊಡಕುಗಳು ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಈ ಕಾನೂನಿನ ಬಹುತೇಕ ಭಾಗಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ದ್ವೇವ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದ್ದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಸಭೆಯು ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಿಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಕ್ರಾಂತಿಕರಣ ಒಂದೇ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಈ ನಿಯಮಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆಯ ಕಾರ್ಯಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಹಿಂದೂ ಕಾನೂನಿನ ಏಕೈಕ ಸಂಚಯವಿರಲಿಲ್ಲ; ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಅದು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ಅನೇಕ ವೇಳೆ, ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ಕುಟುಂಬದ ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಮಾಪಾಡು ಆಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಉದಯ

ಎಕರೂಪತೆಯನ್ನು ತರುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಹೆಚ್ಚುಯಂದರೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಸದ್ರೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಅಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿನ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹತೊಂಟಿ ಇದ್ದ ಏಕೈಕ ಮೇಲನ್ವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಭಾರತ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1861ರ ಅನುಸಾರ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿನಿಯಮ, ಲೆಟ್ಸೋ ಪೇಟೆಂಟ್ ದ್ವಾರ (ಎಕಸ್ಟ್ ಪತ್ರ) ಮದರಾಸು, ಮುಂಬಯಿ ಮತ್ತು ಪ್ರೋಟೋ ವಿಲಯವ್ (ಕಲ್ಕತ್ತಾ)ಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ

ಅಧಿಕಾರ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿತು. ಚಾಟುಡ್‌ (ಪ್ರಭುತ್ವ ಸನ್ನದು ಹೊಂದಿದ) ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಸದ್ಗುರ್ ದಿವಾನಿ ಮತ್ತು ನಿಜಾಮತ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಅವು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಾ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ ಮತ್ತು ಹದಿನ್ಯೇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ ರುಗಳು ಇದ್ದರು. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕನೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಮೂರನೇ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಭಾರತದ ಸಿವಿಲ್ ಸೆವಿಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕನೇಯ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಾಫ್ಟಿಸಲು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿ ಅದರಂತೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 1866ರಲ್ಲಿ ಅಲಹಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಾಫ್ಟಿಸಲಾಯಿತು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಸೂವರ್ಣಭೌಮ ನ್ಯಾಯ ವಿಧಾಯಕ ಮಂಡಲಿಯು ಒಂದು ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಮೋದನೆ ಮಾಡಿ ಅದರಂತೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲೇ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಪಂಚಾಬಿನಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಟಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಗವನರ್ ಜನರಲ್ನನ ನ್ಯಾಯ ಮಂಡಲಿಯು ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ ಇಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಇದ್ದು, ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿಹಿತ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆ 1872ರ ಕೆಳಗೆ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಪ್ರಾಂತೀಯ ರಚನೆ

ಕ್ರಿ.ಶ. 1872ರಲ್ಲಿ, ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ಅಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಹೊಸ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಪಂಚಾಬಿನ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಮತ್ತು ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡದ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಯುಕ್ತರುಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಇವುಗಳಲ್ಲದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಜೆಸಗಳ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು. ಇವುಗಳಿಂದರೆ, ಸತ್ತಿನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಮೊದಲನೆ, ಎರಡನೆ ಮತ್ತು ಮೂರನೆ ದಜೆಸಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಸತ್ತಿವಿಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ, ಇಂಥ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲದರಲ್ಲಾ ಒಂದೊಂದು ಸತ್ತಿನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸತ್ತಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಿಂದೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅತಿರಿಕ್ತ ಮತ್ತು ಜಂಟಿ ಸತ್ತಿನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಇವರುಗಳು ಸತ್ತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಚಲಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ, ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅಥವಾ

ವಿಭಾಗದ ಸತ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮೂರು ದಜ್ಞೇಗಳ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವ್ಯಾತ್ಯಾಸ ಅವರು ಎಂಥ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತೇಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತಮಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಲನೆ ದಜ್ಞೇಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಎರಡು ವಷಟಗಳವರೆಗೆ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು; ಎರಡನೆ ದಜ್ಞೇ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಆರು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಕಾರಾಗೃಹ ವಾಸವನ್ನು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ದಂಡವನ್ನೂ ವಿಧಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇವರಡು ದಜ್ಞೇಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಭಡಿ ಏಟಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಏಕಾಂತ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ವಿಧಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮೂರನೆಯ ದಜ್ಞೇಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಇಂಥ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೂರೂ ದಜ್ಞೇಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದು ಇವರುಗಳು ಜಿಲ್ಲೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರಿಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿದ್ದರು. ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರವು ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಉಪವಿಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಮೊದಲನೆಯ ಅಥವಾ ಎರಡನೆಯ ದಜ್ಞೇಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ವಿಭಾಗ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು ಜಿಲ್ಲೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು ತನ್ನ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇತರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ತಾನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡದ ಘ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಚೇಕಾಗಿಲ್ಲದ ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ಏಳು ವಷಟಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ವಿಚಾರಣೆಮಾಡಲು, ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಅಥವಾ ಇತರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ, ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹಚ್ಚಲು ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆವಕಾಶವಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಲೇ, ಅಥವಾ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹೀರವನ್ನಾಗಲೇ ನೇಮಕಮಾಡಿ, ಅವರಿಗೆ ಮೊದಲನೆ, ಎರಡನೆ ಅಥವಾ ಮೂರನೆ ದಜ್ಞೇಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲು ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಯಾಜಮಾನ್ಯ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ಕೆಲವು ಗಮನಾರ್ಹ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳು
ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಾಫ್ಟ್‌ಸಲಾದ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಲವು ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳು ಹೀಗಿದ್ದವು:

- i. ನ್ಯಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಸೇವೆಯ. ಅಂದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನ ಮತ್ತು ಪ್ರಕರಣ ನಿರ್ವಹಕನ (ಪ್ರಾಸಿಕ್ಯಾಟರ್) ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು.
- ii. ಎರೋಪ್ಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು

ಸಾರ್ಥಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಭಾಗಶಃ ವಿನಾಯಿತಿ.

- iii. ನ್ಯಾಯದಶೀರ್ಮಂಡಲೀಯಿಂದ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸರ್ವತ್ರ ಇಲ್ಲಿದಿರುವಿಕೆ.

iv. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಡಿದ ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಹಾಗೂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಕಾಯಾಂಗ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿದ್ದ ಕಾನೂನುಗಳು,

v. ಅಧಿನ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ನೇಮಕ, ಮುಂಬಡಿ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹತೋಟಿ,

vi. ಹೇಬಿಯಸ್ ಕಾಪೆಸ್ ರಿಟ್ ಅಜೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಹಕ್ಕಿಗೆ ಕಡಿಮಾನ. ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯು ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪೂರ್ಣ ವಿಲಿಯಮ್, ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಮುಂಬ್ರೆಗಳಲ್ಲಿನ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಸಾಧಾರಣ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಬಂಗಾಳ ರಾಜ್ಯದ ಖ್ಯಾತಿಗಳ ನಿಬಂಧನೆಗಳು, 1818; ಮದರಾಸು ನಿಬಂಧನೆಗಳು II, 1819 ಚೊಂಬಾಯಿ ನಿಬಂಧನೆಗಳು xxv, 1827, ರಾಜ್ಯ ಖ್ಯಾತಿಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1858, ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಸ್ಥಾನ ಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಚಲಾಯಿಸಲಾಗದೆಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತಿತ್ತು.

vii. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲೆ, ಅಧಿವಾ ಅತ್ಯನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲೇ ಆಗಲೆ ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಪರತೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕೊರತೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಪ್ರಭುತ್ವದ ಇಚ್ಛನುಸಾರ ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂಬ ಕಟ್ಟಿಪಾಡು. (ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಪಾಲೀಸ್ ಮೆಂಟ್ ಸಭೆಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅವರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು.) ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ನೇಮಕದಲ್ಲಿ -ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಮೇಲುಗ್ರೇ; ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ, ಮೂರನೇ ಒಂದು ಭಾಗದವ್ಯ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು . ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ,

viii. ಗವನರ್ ಜನರಲ್ಗಳು, ಗವನರುಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾಯಣಿವಾದಹಕ ಮಂಡಲೀಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿವಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ತಪ್ಪಿಗಳಿಗೆ, ಅಧಿವಾ ಇನ್ನಿತರ ಅವರಾಧಗಳಿಗೆ (ದೇಶದ್ವಾರೇಕ ಮತ್ತು ಗುರುತರವಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು

ಹೊರತುಪಡಿಸಿ) ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿ.

ix. ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೋಳಿಗೆ ಬರುವ ಯಾವುದೇ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ತಾವು ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಮರ್ಥನೆಯಾಗಿ ಗವನರ್ ಜನರಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಲಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಲಿಖಿತ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ಅವಕಾಶ. (ಯಾವುದೇ ಏರೋಪ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಆಜ್ಞೆಗಳಿಗೆ ಈ ವಿನಾಯಿತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ.)

ಭಾರತ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1911

ಕ್ರಿ.ಶ. 1911ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1862ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳ, ಮದರಾಸು ಮತ್ತು ಮುಂಬೈಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಲು ಸನ್ನದುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1865ರಲ್ಲಿ ಅಲಹಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಇನ್‌ಎಂದು ಸನ್ನದನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಏಕಸ್ವ ಪತ್ರಗಳು (ಲೆಟರ್ ಪೇಟೆಂಟ್) ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿದ್ದವು; ಆದರೆ, ಅಲಹಾಬಾದ್ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಏರೋಪ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪ್ರಜೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಅಪರಾಧಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸುವ ಅಧಿಕಾರದ ವಿನಿಯಂತಹ, ಸಾಧಾರಣ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1867ರಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು (ಚೇಫ್ ಕೋರ್ಟ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಲಹಾಬಾದ್ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೇಲ್ಪುಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿತಾದರೂ, ಪ್ರಭುತ್ವದ ಸನ್ನದು ದ್ವಾರಾ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರದೆ, ಭಾರತ ನ್ಯಾಯ ವಿಧಾಯಕ ಸಭೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳನ್ನು ಗವನರ್ ಜನರಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಳಿಯು ನೇಮಕಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್‌ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕೆಳ ಬವಾಡಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ರಂಗೂನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಸಿಡನ್ಸಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮೂಲ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಿತು. ಮಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಧಿಕೃತರಾವೆಂದರೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಯುಕ್ತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ. ಭಾರತ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1911, ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ, ದಿನೇ ದಿನೇ ವ್ಯಾಧಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳ ಗರಿಷ್ಠ ಮಿತಿಯನ್ನು ಹದಿನಾರರಿಂದ ಇಷ್ಟುತ್ತಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಗವನರ್ ಜನರಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಮಂಡಲಿಯು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ

ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ಇದೇ ಅಧಿನಿಯಮದ ದ್ವಾರಾ ದತ್ತವಾದ ಅಧಿಕಾರದಂತೆ, 1915ರಲ್ಲಿ ಪಾಟ್‌ಡಲ್‌ನ್ಯೂ ಮತ್ತು ಕ್ರಿ.ಶ. 1919ರಲ್ಲಿ ಲಾಹೋರಿನಲ್‌ನ್ಯೂ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು.

ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಕಾಯಾಂಗಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡಿಸಲು ಚಾಲನೆ

ಬ್ರಿಟಿಷರು ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಯು, ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮನೋಧಮಕ್ಕೆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವೇಚ್ಚಾಂತಿಕ ವಿವೇಚನೆ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ತತ್ತ್ವರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಾಗಿ, ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾರಿಸಲು ಸತತವಾದ ಬೇಡಿಕೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ 1855ರಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದ ನಂತರ, ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮತ್ತು ಕಾಯಾಂಗದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡಿಕೊಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ದೊರೆತಪ್ಪ ಸ್ಥಿರವಾದ ಗಮನ ಮತ್ತು ಸರ್ವತ್ರ ಬೆಂಬಲ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಿಷಯಕ್ಕೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1899ರಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇಂಡಿಯಾ ಸರ್ಕಾರದ ರಾಜ್ಯ ಕಾಯಣದಶಿಕ್ಷಯವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಎಂಟು ಅಂಶಗಳ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಜ್ಞಾಪನಾ ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವುದರೂಂದಿಗೆ ಈ ವಿಷಯ ಕೊನೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳ ಸಾರಾಂಶ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಇತ್ತು:

- i. ನ್ಯಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಕಾಯಣನಿರಾಹಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ಅಧಿಕಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿರುವುದು ನೀತಿಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರಾಧಿಕಿಕ ತತ್ತ್ವಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾಗುತ್ತದೆ.
- ii. ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಶ್ಚಯಪಾತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಸಂಗತಿಗಳ ಪೂರ್ವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಕಾಯಣನಿರಾಹಕ ಅಧಿಕಾರಿ, ತನ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಳಿತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಯಾವುದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ, ಎಲ್ಲಾ ವರದಿಗಳು ಮತ್ತು ಮಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ಕೆವಿತೆರೆದುಕೊಂಡಿರದಿದ್ದರೆ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲಾರ.
- iii. ಭೂರತದ ಕಾಯಣನಿರಾಹಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅತಿಶಯವಾದ ಹಲವು ಶಾಸಕಗಳು ಕಾಯಣಭಾರದ ಹೊಣೆಯಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಎಂದಿನ ಕೆಲಸದ ಜೊತೆಗೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾರ್ಥಕ ಸಮಯವಿಲ್ಲ.
- iv. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಯಣನಿರಾಹಕ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಅಸಹಿತ್ಯಾರುವುದರಿಂದ, ಆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೊಡನೆ

ಘರ್ಷಣೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ನಿಹಿತಗೊಳಿಸುವುದು ಅನುಚಿತವಾದುದು.

- v. ಈಗ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಕಾಯಾಂಗ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಾಳಿಸುತ್ತಾರೆ.
- vi. ಕಂದಾಯ ನಿರ್ಧರಣೆ ಆದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು, ಅವು ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೇ ತೀವ್ರಾನವಾಗಬೇಕಾದಾಗ ನಿರಘರಕವೇನಿಸುವುದು ಸಹಜ,
- vii. ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಕಾಯಾಂಗ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ತನ್ನ ಜೀಲ್ಯಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವನ ಮೊಕ್ಕಾಮನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಬೇಕಾಗುವ ವ್ಯಾಜ್ಞಾದ ಪಕ್ಷಗಾರರಿಗೆ ಅತೀವ ಅನಾನುಕೂಲ, ವಿಚುಂ ಮತ್ತು ಬವಣ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.
- viii. ಈಗ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರೆಲ್ಲಾಗೂ ಕಷ್ಟಕೋಟಿಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಅನಾನುಕೂಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದೇ ಅಲ್ಲದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಪೂರೀಸರ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತದಳದವರ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪಂಚ್ಯಾತ್ಸಾಹೀನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಡಿಸಿರುವ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಕ್ಷಯಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ, ನ್ಯಾಯ ದೂರೆಯದೇ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯ ದೂರಕೆದರೂ ಸಂಶಯ, ಅಪನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಸಮಾಧಾನ ಉಂಟಾಗಲು ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಶೋಚನೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಆಡಳಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಪೌರಾತ್ನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಅಧಿಕಾರದ ಕೇಂದ್ರೀಕರಣದತ್ತ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ, ಆದು ಮಿತವ್ಯಯವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದ ಬೇವರಡಿಸುವಿಕೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲೆಲೂ ಕಲೆಕ್ಟರನ ನೆಲೆ ನಿಬಂಧಿತವಾಗಿ ತನ್ನಾಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜ್ಯವೂ ನಿಬಂಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಏಂಬ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಸರ್ಕಾರ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡಿತು.

4

ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿನಿಯಮ 1935, ಜಾರಿಗೆ ಬರುವುದರೂಂದಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸ್ವಯಂಮಾಡಣಿತ ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿತವಾಯಿತು. ಇದು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಂದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾದ ಪ್ರಾಂತಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜರುಗಳ ಆಳ್ಳಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಫೆಡರಲ್ (ಒಕ್ಕೂಟ) ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಳಗೆ ತರುವುದನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಯತಾರ್ಥ ಅಚರಣೆಯಲ್ಲಿ, ಫೆಡರಲ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು, ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳ ನಡುವೆ, ವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಅಲ್ಲದೆ ಸರ್ಕಾರ ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಡುವೆಯೂ, ನ್ಯಾಯಯುತವಾದ ಹಾಗೂ ಸಕ್ಷಮವಾದ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ 1935ರ ಅಧಿನಿಯಮ ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸಾಫ್ಟ್‌ಪನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು. (ಈ ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೇ ಇಂದಿನ ಸರ್ಕಾರೇಚ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪೂರ್ವಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) ಭಾರತದ ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಎರಡನೆ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿತ್ತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು ಕೆಳಕಂಡ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು:

i. ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಪಕ್ಷಕಾರರುಗಳು:

ಅ) ಫೆಡರೇಷನ್ (ಒಕ್ಕೂಟ) ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತ ಅಧವಾ ಸಂಸ್ಥಾನ ಅಧವಾ

ಆ) ಎರಡು ಪ್ರಾಂತಗಳು ಅಧವಾ ಎರಡು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಅಧವಾ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಂಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ, ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ನಿಬಂಧನೆಗಳ ನಿರ್ವಹಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯ ಅಧವಾ ಯಾವುದೇ ಹಕ್ಕು ಇಲ್ಲವೇ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು.

ii. ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಅಧಿನಿಯಮ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಮೇಲೆ, ಒಕ್ಕೂಟ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕೂಟದ ಘಟಕವ್ಯೋಂದರ ನಡುವೆ, ಅಧವಾ ಘಟಕಗಳಿರದರ ನಡುವೆ ಆದ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ, ಅಧವಾ ಒಪ್ಪಂದದ ನಿರ್ವಹಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ

ವಿಷಯ (ಒಪ್ಪಂದ ಅನ್ಯಥಾ ವಿಧಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ) (ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿನಿಯಮ 1935ರ 204ನೇ ಖಂಡ)

- iii. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಧವಾ ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಥಾನದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟಿ ತೀವ್ರಾನದ ಮೇಲೆ ಏಕಮಾತ್ರ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಆದರೆ ಈ ಮೇಲ್ನೈವಿ, ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಅಧಿನಿಯಮದ ನಿವಾಚನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನ ಗಹನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೂ ಗೊಂಡಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲವೇ ಯಾವುದೇ ಹಕ್ಕು ಅಧವಾ ಹೊಣೆಗಳು ಆದರ ಕೆಳಗೆ ಉದ್ದೇವಿಸಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಘೂಡಲು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿನಿಯಮ 1935ರ 205ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಸಟ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೇಗಾದರೂ, ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ನ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಕುಂದುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. (ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿನಿಯಮ 1935ರ 208ನೇ ಖಂಡ)
- iv. ನ್ಯಾಯಿಕ ಸಮಿತಿಯ ಅಧಿನಿಯಮ 19833ರ 4ನೇ ಖಂಡತ ಕೆಳಗೆ ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ಗೆ ಕೊಟ್ಟಿ ಹಾಗೆ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಗವನರ್‌ ಜನರಲ್‌ನು ತನ್ನ ವಿವೇಚನೆಯಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಸಾವಾಜನಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇದ್ದ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸಲಹೆ ಅಧವಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ.
- v. ಇದಲ್ಲದೆ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿನಿಯಮ 1935ರ ಅಧವಾ ಸಾಧಾರಣ ರಾಜ್ಯಾಂಗ ಕಾನೂನಿನ ನಿವಾಚನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ, ಒಕ್ಕಾಟಿದಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂಂದು ಕೊಟ್ಟಿ ತೀವ್ರಾನದಿಂದ ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಆಗಸ್ಟ್ 1947ರ ನಂತರ ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಈದೇರಿದ ಮೇಲೆ, ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು. ಅದರಂತೆ, ಮೂದಲ ಹೆಚ್ಚೆಯಾಗಿ, ಯಾವುದೇ ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟಿ ತೀಪ್ಪು, ಡಿಕ್ಟೀ ಅಧವಾ ಅಂತಿಮ ಆದೇಶದಿಂದ ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ಗೆ ನೇರವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು 1.4.1948ರ ನಂತರ ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೂಳಿಸಿ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 1949ರಲ್ಲಿ, ಸಂವಿಧಾನ ಸಭೆಯು 1949ರ ಅಧಿನಿಯಮ 5ರಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ನ್ಯಾಯಮಂಡಳಿಗಿದ್ದ (ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್) ಎಲ್ಲ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು (ಅಂದರೆ, ಅಪರಾಧಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅಜ್ಞಾನಗಳು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೇ

ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ನೀಡಿದ ಯಾವುದೇ ತೀಪ್ಯು, ಡಿಕ್ಟಿ ಅಥವಾ ಅಂತಿಮ ಆದೇಶದಿಂದ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಮೇಲ್ವಿಚ್ ಅಜೆಂಟನ್ನು ಕೇಳುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು) ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರದ್ದು ಮಾಡಿತು. ಈ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಮಾಡಲಾಗಿ, ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎಲ್ಲ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಭಾರತದ ಅಂತಿಮ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ರಾಜನೇ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ನ್ಯಾಯ ಮೂಲತ್ವಯೊಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅವಸಾನ ಹೊಂದಿತು.

ನ್ಯಾಯಂಗ - ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ

ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ

ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು
ಶ್ರೀಜೀ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ

ಅಪರಾಧಗಳಿಂದು ಕರೆಯಬಹುದಾದ ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಬಹುಮುಂಚೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ‘ಶಿಕ್ಷೇ’ಯ ಪ್ರಾಕಾರ ಖಾಸಗಿ ಪ್ರತೀಕಾರವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಪಟ್ಟಿಗಾಗಿ ಪೆಟ್ಟುಕೊಡುವುದು, ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದವರ ಅಥವಾ ಅವರ ಬದುಕುಳಿದ ಬಂಧುಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಷಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಸಮಾಜ ಇದರಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕುತ್ತಿರಲ್ಲಿ. ಖಾಸಗಿ ಪ್ರತೀಕಾರ ಆನೇಕ ವೇಳೆ, ಕುಟುಂಬಗಳ ಕುಲಗಳ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳ ನಡುವೆ ರಕ್ತ ಕಲಹಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತತ್ತ್ವರಿಣಾಮಾವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಾಣ ಹಾನಿ ಮತ್ತು ಧನಹಾನಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅಗಾಧವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಸಮಾಜ, ಖಾಸಗಿ ಪ್ರತೀಕಾರಕ್ಕೆ ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಕಡಿಮಾಣವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿ, ಆಧಿಕೃತವಾದ ದಂಡ/ಶಿಕ್ಷೇಯನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಹೇಗಾದರೂ, ಕಲಹಗಳು, ಆದರಲ್ಲೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ಕುಟುಂಬಗಳ ನಡುವಿನ ಕಲಹಗಳು ಎಂದಿನಂತೆ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ನಾಯಕರುಗಳು ಆನೇಕ ಬಾರಿ ಜಗಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆದಾರರ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷೇ ವಿಧಿಸುವವರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಗಳಲ್ಲಿ ದ್ಯೇವಭಯ ಮತ್ತು ಆತೀಂದ್ರಿಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಭಯ ಗಣನೀಯವಾಗಿದ್ದು, ಯಕ್ಷಿಣಿ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟುಮಾಡುಗಳು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ/ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ತ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಿಸಿದ್ದು ದೈವಿಕ ಪ್ರತೀಕಾರದ ಭಯವನ್ನು ಅಪರಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಆಫಾತವನ್ನುಂಟುವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸಗಳು ದೈವಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಅಪಚಾರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಅಲ್ಲದೆ, ಹಿಂದುಗಳು, ಭೂಕಂಪಗಳು ಮತ್ತಿತರ ವಿಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ದೈವಿಕ ಕೋಪದ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷೇ ಆವರು ಎಸಗಿದ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ತಕ್ಷದಾಗಿದ್ದರ, ದೇವರ ಕೋಪವು ಶಮನವಾಗುತ್ತಿದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು. “ಕಣ್ಣಗೆ ಕಣ್ಣ; ಹಲ್ಲಿಗೆ ಹಲ್ಲು” ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲವೇ ಇದಾಗಿತ್ತು.

ಅಪರಾಧ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಪಾಪ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಸರಿಸಿದುದು ಈ ಸಮಯವಲ್ಲೇ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತೀಕಾರ ಎಂಬುದು ಸಹಾ ಇತ್ತು. ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿರೋಧಿ ನಡವಳಿಕೆ ಅಥವಾ ಸಮಾಜ ವಿರೋಧಿ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ದ್ಯುವಕ್ಕೆ ಅಪಚಾರ ಮಾಡುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜಕೀಯ ಭದ್ರತೆಯ ಮೇಲೂ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಗುಂಪಿನ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಮೇಲೂ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ತಪ್ಪುವಾಡಿದವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ರಾಜ್ಯವು, ದೇವರು/ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ತನಗೆ ಆದ ಅನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದಲೇ ತೊಂದರೆಗೊಳಿಗಾದವನು ಪಡೆಯಬೇಕಾದುದೇ ಆಧುನಿಕ ನ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉಗಮವೇ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮನೋಭಾವ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಯುಗದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಚರಿತ್ರೆಯ ಅತ್ಯಂತ ನಿರಂಕುಶ ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯಗಳೊಂದರಲ್ಲಿ, ಮನುಸಂಹಿತೆಯ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಇದು ಶ್ರೀ.ಪ್ರೊ. 13ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಶ್ರೀ.ಪ್ರೊ. 9ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ನಂಬಲಾಗಿದೆ. ಆಪಾದಿತನ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಭಂಗಿ, ಮುಖಿಭಾವ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿ ಹಾಗೂ ಮಾತಿನ ಜೋಡಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಬದಲಾವಣೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅವರ ಹೃದಯಾಂತರಾಳವನ್ನು ಶೋಧನೆ ಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ಕಾರ್ಯಾಭಾಗವೆಂದು ಮನುಸಂಹಿತೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ, ನ್ಯಾಯಿಕ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಸಂಹಿತೆಯಾಯಿತು; ಈ ತತ್ವವನ್ನೇ ಇಂದಿನ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಾ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭಾರತ ದಂಡ ಸಂಹಿತೆ 1860

ಭಾರತದ ಸಾರಭೂತವಾದ ಅಪರಾಧಿಕ ಕಾನೂನನ್ನು ಭಾರತ ದಂಡಸಂಹಿತೆ 1860ರಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕಾನೂನನ್ನು ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ 1898ರಲ್ಲಾ (1973ರಲ್ಲಿ ತಿದ್ದುಪಡಿಯಾದಂತೆ) ಕ್ಲೋಫಿಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಂಡಸಂಹಿತೆ, ವಿವಿಧ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ನಿಖಿರವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಾ ಯಾವ ಕೃತ್ಯಗಳು ಅಪರಾಧವಾಗುತ್ತವೆ, ಯಾವ ಕೃತ್ಯಗಳು ಅಪರಾಧದ ಆಪಾದನೆಗೆ ಸಮಧಣನೆ ಅಥವಾ ಸಹಾರಣವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ದಂಡಸಂಹಿತೆಯು ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನಾಗಿದ್ದು, ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇನ್ನಾವುದೇ ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಾಗಲೀ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಅಪರಾಧಗಳ ಪತ್ತೆ, ತನಿಖೆ, ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತಿತರ ಕೆಲಸಗಳು ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವ ವಿಧಾನಗಳ ಪ್ರಕಾರವೇ ನಡೆಯಬೇಕು.

ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಅಪರಾಧಿಕ

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡುತ್ತವೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವನೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಈ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದುದೇ ಆದರೆ, ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಸಂಹಿತೆಯ ರೀತ್ಯಾ ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗೊನ್ನತ್ತಾನೆ. ಭಾರತದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎಸ್‌ಗಿಡ ಅಪರಾಧ ಅಥವಾ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೆ, ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ದಜೆನಗಳ ಭೇದಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಿಗೊನ್ನತ್ತಾನೆ. ಭಾರತದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಯಾವನೇ ವಿದೇಶದ ಪ್ರಜೆ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದರೆ, ಅವನನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ, ತಪ್ಪಿತನ್ನೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ವಿನಾಯಿತಿಗಳು ಇವೆ:

- i ವಿದೇಶಿ ಸಾರ್ವಭೌಮರು
- ii ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಉನ್ನತಿ ಕೊಡಲಾಗಿರುವ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ವರ್ಗದ ಸದಸ್ಯರುಗಳು
- iii ಅನ್ಯ ದೇಶೀಯ ಶತ್ರುಗಳು
- iv ವಿದೇಶೀ ಸೈನ್ಯಗಳು
- v ಸಮರ ನೋಕಿಗಳು ಮತ್ತು
- vi ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಚ್ಛೇದ 361ರ ಕೆಳಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಪಾಲರುಗಳು

ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಅಪರಾಧಗಳಲ್ಲದೆ, ಲೋಕಸಭೆ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ವಿಧಾನಸಭೆಗಳು ಅನುಮೋದಿಸಿರುವ ವಿವಿಧ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಕ್ಷಾಹಂಕಾರದ ಇತರ ಅಪರಾಧಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿಲ್ಲವಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತು ಆ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ವಿಧಿಸಬಹುದಾದ ಶಿಕ್ಷೆ ಕಾರಾಗ್ವಹಂಕಾಸ ಮತ್ತು ದಂಡವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು. ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಅಧಿನಿಯಮ, ಸೀಮಾ ಶುಲ್ಕ ಅಧಿನಿಯಮ ಕೇಂದ್ರ ಅಬ್ಯಾಸಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ಅಧಿನಿಯಮ, ಆಹಾರ ಕಲಚೇರಿಕ ಅಧಿನಿಯಮ, ಪ್ರೋಲೀಸ್ ಅಧಿನಿಯಮ, ಕಂಪನಿಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಭಾರತ ದಂಡ ಸಂಹಿತೆ, ವಿವಿಧ ಶಿರೋನಾಮೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಿವಿಧ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ:

- i ಅಪರಾಧ ಉದ್ದೇಶಿತ ಒಳಸಂಚು
- ii ದೇಶದೊಳಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು

- iii ಭೂಸೇನೆ, ನೈಕಾಸೇನೆ ಮತ್ತು ವಾಯುಸೇನಾ ಪಡೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು
  - iv ಸಾವಜನಿಕ ಶಾಂತಿಗೆ, ನೆಮ್ಮೆದಿಗೆ ಭಂಗವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವ ಅಪರಾಧಗಳು
  - v ಸರ್ಕಾರಿ ನೈಕರರು ಮಾಡಿದ ಅಥವಾ ಅವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು
  - vi ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು
  - vii ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯದತ್ತ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - viii ಸುಳ್ಳು ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಗೆ ಅಡಚಣೆ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - ix ನಾಣ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಮುದ್ರಾಂಕಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - x ತೂಕ ಮತ್ತು ಅಳತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - xi ಸಾವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಕ್ಷೇಮ, ಸೌಕರ್ಯ, ಶೀಲ ಮತ್ತು ನೀತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - xii ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು
  - xiii ಮಾನವ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೂ ಆಫಾತವನ್ನಂಟು ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - xiv ಆಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು
  - xv ದಸ್ತಾವೇಚಗಳು ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಗಳ ಗುರುತಿನ ಚಿನ್ಹಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು
  - xvi ಸೇವಾ ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒದೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - xvii ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು.
  - xviii ಪತಿ ಅಥವಾ ಪತಿಯ ಸಂಬಂಧಿಕರು (ಪತ್ನಿಗೆ ಕೊಡುವ) ವರ್ಣನೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು
  - xix ಮಾನಭಂಗ
  - xx ಅಪರಾಧ ಉದ್ದೇಶಿತ ಬಲೋದ್ವಂದ್ವ, ಹೀಯಾಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಕಿರಿಕಿರಿ
- ಈ ಅಪರಾಧಗಳ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಸೇವಾದೇಮಾಡಲು ಅವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲು/ತಿದ್ದುಪಡಿಮಾಡಲು, ಹಾಗೂ, ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಾಲಿದೆಯ ಕೆಳಗಾಗಲೇ ಹೊಸ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವುದಕ್ಕೇ ಆಗಲಿ ಲೋಕಸಭೆಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಹೊಸ ಅಪರಾಧವನ್ನು

ಹೇಸರಿಸಿದಾಗ, ಅದು ಪೂರ್ವಾನ್ನಯವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾರಿಯ ನಂತರ ಅಪರಾಧವಾಗುವ ಯಾವುದೇ ಶ್ರೀಯೆ, ಜಾರಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಅಪರಾಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಭಾರತ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯು ವಿವಿಧ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಧಿಸಬಹುದಾದ ಶಿಕ್ಷೆಗಳ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:

i ಮರಣ ದಂಡನೆ

ii ವಿವಿಧ ಅವಧಿಗಳವರೆಗೆ ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಜೀವಾವಧಿ ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆಯವರೆಗೆ. ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಗಳು ಇವೆ.

ಅ) ಕಲಿಣ ಶಿಕ್ಷೆ ಅಂದರೆ ದೃಷ್ಟಿಕ ದುಡಿಮೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಆ) ಸಾದಾ ಶಿಕ್ಷೆ

iii ಆಸ್ತಿಯ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು

iv ದಂಡಗಳು

ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಮೇಲ್ಮೊಂದ ಯಾವುದಾದರೂಂದು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನಾಗಲೆ, ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನಾಗಲೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ದಂಡಪೂ ಇರಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ವಿವಿಧ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆವಧಿಯ ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಒಂದಾದ ನಂತರ ಒಂದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು.

ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ (1898)

1973ರಲ್ಲಿನ ತಿದ್ದುಪಡಿಯಂತೆ

ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಮುಂಚೆ, ಸಮಗ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕರೂಪವಾದ ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂಚಿನ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೈಸಿಡೆನ್ಸಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ, ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆಂದು, ತೀರ ಪ್ರಾರಂಭಾವಸ್ಥೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಧಿನಿಯಮಗಳಿದ್ದವು. 1882ರ ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಇಂಡಿಯಾಕ್ಷೆ ಏಕರೂಪವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕಾನೂನನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ತದನಂತರದ 1898ರ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಕವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಕೊರತೆ ಕಂಡು ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಕೊರತೆಯು ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ರಾಜರುಗಳ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಭಾರತ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾಗಿ ಹೋದಾಗ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಕಂಡುಬಂದಿತು.

ಕಾನೂನು ಆಯೋಗವು ಈ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, 1969ನೇ ಇಸವಿ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ 41ನೇ ವರದಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿತು. ಈ ಸಂಹಿತೆಯು 1973ರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ತಿದ್ದುಪಡಿಯಾದ

ಸಂಹಿತೆಯು 1974ನೇ ಇಸವಿ ಏಪ್ರಿಲ್ ೩೦ರಿಂದ ಮೊದಲನೇ ತಾರೀಖಿನಿಂದ (1.4.1974) ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಈ ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ ಸಾರಭೂತವಲ್ಲದ ಕಾನೂನಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ನಿಯಮಗಳನ್ನೊಂದ ಕಾನೂನಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ, ಸಾರಭೂತವಾದ ಅಪರಾಧಿಕ ಕಾನೂನಿನ (ಉದಾ: ಭಾರತ ದಂಡಸಂಹಿತೆ) ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಬರುವ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಸಾಧನವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಭಾರತ ಸಾಕ್ಷೀ ಅಧಿನಿಯಮದೊಳ್ಳಿಗೆ ಓದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಸಂಹಿತೆಯು ಒದಗಿಸಿರುವ ಸಾಧನ, ಭಾರತ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಹಿತೆ, ಕೇವಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಕಾನೂನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಆದರ ಕೆಲವು ವಿಧಾಯಕಗಳು ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನಿನಂತೆಯೇ ಇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟುವ ವಿಧಾಯಕ, ಮಕ್ಕಳಿಗಳು, ಹೆಂಡತಿ, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ತಂದೆ ಇವರನ್ನು ಪೋಷಿಸಲು, 19ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ 125ನೇ ಖಂಡದಲ್ಲಿರುವ ವಿಧಾಯಕ, ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬರುವ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ:

- i. ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಹಾಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಚೇರಿಗಳ ರಚನೆ
- ii. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರಗಳು
- iii. ವೃತ್ತಿಗಳ ಬಂಧನ
- iv. ಆಪಾದಿತನು ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಲು ಇರುವ ಕ್ರಮ
- v. ದೋಶಾರೋಪ ಹೊರಿಸುವುದು.
- vi. ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳು
- vii. ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಂದೆ ವಿಚಾರಣೆ
- viii. ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು
- ix. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿಚಾರಣೆಗಳು
- x. ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ

ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳು ರೂಪಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ಅಂಗರಚನೆ, ನಿವಾರಿಸುವ ಕೆಲಸಗಳು, ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಈ ಕಾನೂನಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಪಟ್ಟಿವೆ. ಅತಿ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅತ್ಯಾನ್ತ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಧಾಯಕಗಳು ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ವೃವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯು

ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಸ್ವಾಪನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಧಾಯಕಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ, ಎರಡು ಜಾತಿಯ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗೆ ಕಾನೂನನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುವುದು, ಈ ಎರಡು ಜಾತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ನೇರವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.* ಇವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇವೆರಡರ ನಡುವಿನ ಪ್ರಭೇದ ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಸರಳ ಮಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ವ್ಯವಹಾರ ನಡವಳಿಕೆಗಳೆಂದೂ, ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಪರಾಧಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾದ್ದರಿಂದ, ಈ ನಡವಳಿಕೆಗಳೂ ಮತ್ತು ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ಪಕ್ಷಗಾರನೊಬ್ಬ ವ್ಯವಹಾರ ಕಾನೂನು ಅಥವಾ ಶಾಸನ ದ್ವಾರಾ ತನಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿರುವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಉದ್ದರಿಸಿ, ಹಕ್ಕನ್ನು ಮುರಿದುದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ ಬೇಡಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ವ್ಯವಹಾರ ನಡವಳಿಕೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಮರಣದಂಡನೆ, ಕಾರಾಗೃಹ ವಾಸ, ದಂಡ, ಆಸ್ತಿಮುಟ್ಟಿಗೋಲು ಈ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಪರಾಧಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅಪರಾಧದ ಆರೋಪದ (ಅಂದರೆ ಸಾವಜನಿಕ ಕಾನೂನು ಮುರಿದ ಆರೋಪದ) ಪರಿಶೀಲನೆ, ದಂಡಗಳು ಕಾರಾಗೃಹವಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯ/ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವೊಂದರ ಮುಂದೆ ಈ ಆರೋಪವನ್ನು ಮಾಡುವುದನ್ನು, ಈ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಇದಲ್ಲದ ಶಾಂತಿ ಭಂಗವಾಗುವುದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹದ್ದಬಸ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಡುವುದು ಈ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ.. ಕೆಲವು ನಡವಳಿಕೆಗಳು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ಏರಡೂ ಆಗಿರಬಹುದು, ಅಥವಾ ಏರಡೂ ಆಗಿರದೆ ಇತರ ನಡವಳಿಕೆಗಳೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಲು ಅಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

*ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ದಿವಾಳಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಫೌಜಿದಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಂಥದು ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. “ಆದರೆ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾದ ಹಕ್ಕು ಎಂಥದು, ಅದಕ್ಕೆ ಕೇಳಿದ, ಕೊಡಬಹುದಾದ ಪರಿಹಾರ ಯಾವುದು ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ” ಎಂದು ಪ್ರಕರಣವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಏಕ್ಷಣೆಮಾಡಿದೆ. ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕೂಷನ್ ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ (ಅಪರಾಧಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ) ಪೆಟ್ಟಿ ತಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಪಾದಿತನಿಗೆ ವಿಧಿಸಿದ ದಂಡ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆಂದರೆ ವಸೂಲಿಯಾದ ದಂಡವನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿತಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಅವನ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾಡಿದ ಆದೇಶ. ಉದಾ: ವಾಹನ ಅಪಘಾತ ಪ್ರಕರಣ.

ಪೆಟ್ಟಿತಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕೂಷನ್ ಆನ್ನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ, ಕುಂದುಂಟಾದ ತನ್ನ ಫಾನತೆ/ಗೌರವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರವಾಯಿತೆಂಬ ಸಮಾಧಾನದ ಹೊರತು, ಇನ್ನೇನೂ ಅವನಿಗೆ ದಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ; ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಸರ್ಕಾರವು ಪೂಲೀಸ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕೂಟರ್ ನೆರವಿನಿಂದ ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕೂಷನ್ (ಅಭಿಯೋಜನೆ)ಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ನಿಂದಾಲೇಖನ, ಮಾನಹಾನಿ ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ತೆರನಾದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು (ಅಂದರೆ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ವಾದಿ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿವಾದಿಯಿಂದ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವ ಇಲ್ಲದಾಗ, ಅಪರಾಧಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು* ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ, ಎರಡೂ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು, ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಧನ ಪರಿಹಾರ ಇವುಗಳ ಮೇಲಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಲು ಕಷ್ಟವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಏರುವ ಏಣೆಯ ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಇವೆ. ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಾ ಮೊದಲನೆ ಮತ್ತು ಎರಡನೆ ದಜ್ಡಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆ ದಜ್ಡಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಾಬ್ಜರನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು, ಇವರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ಉಜ್ಜ್ವಲ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಇದು ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿನಿವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಸಿಡೆನ್ಸಿ ಐರುಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ದಹಲಿ, ಮುಂಬೈ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಮತ್ತು ಮದರಾಸು ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇದೆ. ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಮೊದಲನೆ ದಜ್ಡಯ

*ಖಾಷಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಮಾನಹಾನಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಪರಿಹಾರ ಸಿಗುವ ಸಂಭವ ಇರಲ್ಲ, ಇಲ್ಲದಿರಲ್ಲ ಚ್ಯಾಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿರಡನ್ನೂ ಒಕ್ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬಹುದು.

ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಈಗ ಅಹಮದಾಬಾದನ್ನು ಮಹಾನಗರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.* ಅಪರಾಧದ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮೊದಲನೆ ದಜೆಂಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಮೊದಲನೆ ದಜೆಂಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ನೇಮಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇವರುಗಳನ್ನು ಅಪರ ಮುಖ್ಯ

ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) (ಎಲ್ಲಾ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯ ಸ್ವಾಂತರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ)

ಸೆಷನ್ ಅಥವಾ ಸತ್ರ
ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು

ಅಪರ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು
ಸಹಾಯಿಕ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ

ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು
ಪೌರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು
ಪಂಚಾಯತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಮುಖ್ಯ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ
ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ
(ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿ)

ಸತ್ರ ಮತ್ತು ಅಪರ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ

ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ, ಮೊದಲನೆ ದಜೆಂ,
ಅಪರ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ
ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ, ಎರಡನೆ ದಜೆಂ (ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ)

*ಭಾಷಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಕನಾಡಾ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಮಹಾನಗರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ ದಜೆಂಯವರು; ಇತರ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ ದಜೆಂಯವರು.

ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರವೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಉಪವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆ ದಜೆಂ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ನೇಮಿಸಬಹುದು.   ಇವರನ್ನು   ಉಪವಿಭಾಗ   ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಪವಿಭಾಗ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟೆ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಚಲಾಯಿಸಬಹುದು.

ಯಾವುದಾದರೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೇ ಆಗಲೀ ಮೊದಲನೆ ದಜೆಂಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಅವಧಿಗೆ ನೇಮಕ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ತಮಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿಕ್ಕೇತ್ತಿದ್ದೀರುತ್ತಾರೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ತಮಗೆ ವಹಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು

ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ, ತಮಗೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡಪ್ಪ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿಒಬ್ಬರು ಜಿಲ್ಲೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ವಿಶೇಷ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ತನಗೆ ಸೂಕ್ತಕಂಡಂತೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ, ಐದು ದಜೆಂಗಳ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಿದ್ದಾರೆ:

- i. ಜಿಲ್ಲೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ
- ii. ಅಪರ ಜಿಲ್ಲೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ
- iii. ಉಪ ವಿಭಾಗ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ
- iv. ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ
- v. ವಿಶೇಷ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ

ಮಹಾನಗರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರ ಅಪರ ಜಿಲ್ಲೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದು. ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು

ಮರಣ ದಂಡನೆ, ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಏಳು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ದಂಡಕೊಡಲು ತಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ; ಹಚ್ಚಿಗೆ ಕಾರಾಗೃಹ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆ ದಜ್ಞೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ಸಾದಾ ಅಥವಾ ಕರಿಣ ಸಚಯನ್ನು ಅಥವಾ ಏದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ದಂಡವನ್ನು ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಎರಡನೆಯ ದಜ್ಞೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ಸಚಯನ್ನು ಅಥವಾ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ದಂಡವನ್ನು ಅಥವಾ ಎರಡನ್ನೂ ವಿಧಿಸಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆ ದಜ್ಞೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ದಜ್ಞೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ.

ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಉಪಸ್ಥಿತಿರುತ್ತಾರೆ. ಕೆಳಗಡೆಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಷ್ಟಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಅಂದರೆ, ಡಕಾಯಿತಿ ಪ್ರಕರಣಗಳು, ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕೊಲೆ ಪ್ರಕರಣಗಳು, ವಾಡಿಕ ಕಳ್ಳರು ಮಾಡಿದ ಕಳ್ಳತನದ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಇಂಥ ಹಚ್ಚಿನ ಗಂಭೀರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸತ್ರ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಸಾಧಾರಣಾವಾಗಿ ಒಂದು ಸತ್ರ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಇದ್ದಾಗೂ, ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹಚ್ಚಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಇರಬಹುದು. ಇವರುಗಳನ್ನು ಅಪರ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಂದೋ ಅಥವಾ ಸಹಾಯಕ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಂದೋ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವರುಗಳು ಅದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ತನಗೆ ವಹಿಸಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅಪರ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗಾದರೂ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ತೀವ್ರಾನದಿಂದ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸತ್ರನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಇತ್ಯಾಥ ಮಾಡಬೇಕು. ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಇರಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾತ್ರ ನಿಗದಿಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಹಾಗೂ ಪುನವಿಷಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರೆ ಅವುಗಳು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮಗೆ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ವಹಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣನೆಗೆ (ಸಂಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ) ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೇ ವಿನಾ ಅನ್ಯಥಾ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ರೀತ್ಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಸತ್ರನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರು ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆಮಾಡಿದ ನಂತರ, ಅಪರಾಧವು ತೀವ್ರವಾಗಿ ನೋಡಬೇಕಾಗಿರುವಂಥದೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾದರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಏಂದಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವಂಥದ್ವಾಗಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಸತ್ರನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ‘ವಹಿಸುವುದು’ (Commit) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ರನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ, ಅಪರ ಸತ್ರನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ, ಕಾನೂನಿನಂತೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನಾದರೂ, ಅಂದರೆ, ಕಾರಾಗ್ಯಹವಾಸ, ಜೀವಾವಧಿ ಕಾರಾಗ್ಯಹ ವಾಸ, ದಂಡ ಅಥವಾ ಮರಣ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಮರಣದಂಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದ ನಂತರವೇ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಮೂದಲನೆ ದಜೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಆಜ್ಞೆ/ಅದೇಶಗಳ ಮೇಲ್ವನಿಯನ್ನೂ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂದಲನೆ ದಜೆಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಇರುವಂಥ ಪುನರ್ವಿಷಯ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರವೂ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಇದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಶಾಸನದತ್ತವಾದುದು. ಪಕ್ಷಗಾರರು ತಮ್ಮಾಳ್ಜಿಗೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದರ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ, ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮುಂದ ಬಂದ, ಅಂದರೆ ಕಾನೂನು ರೀತ್ಯಾ ವಹಿಸಿಕೊಡಲು ಆದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ, ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಸತ್ರನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಹಾಯಕ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ, ಹತ್ತುವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಏಂದಿದ ಸಚ್ಚ, ಜೀವವಾಧಿ ಸಚ್ಚ, ಮರಣ ದಂಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಕಾನೂನು ರೀತ್ಯಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾಗಿ, ಗಂಭೀರವಾದ ಸಾಧಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳು, ಕೊಲೆ, ದರೋಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕರಣಗಳು, ಸಹಾಯಕ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡದ ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅಂತಿಮವಾಗಿ, ಪ್ರತಿರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಣಿಯ ತುಟ್ಟ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಿದೆ. ಈ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೆಲ್ಲದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಆದರೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಾಭಾರ, ಮೇಲ್ವನಿಗಳು, ಪುನರ್ವಿಷಯಗಳು ಮತ್ತು ಪರಾಮರ್ಶಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿ ಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ವನಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಮಾಡಿದ ಬಿಡುಗಡೆ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ವನಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವೂ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಮರಣ ದಂಡನೆಗೊಳಗಾದ ಅಪರಾಧ ಮೇಲ್ವನಿ

ಮಾಡಲಿ, ಬಿಡಲಿ, ಮರಣ ದಂಡನೆಯ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಜಾರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರೇ ಆಗಲಿ, ಅಥವಾ ಜೆಲ್ಲಾ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಕಳುಹಿಸಿದ ಪ್ರನವಿಕಾರ್ಮಶೇಖರಣಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೇ ಅಂತಿಮ ಮೇಲ್ನೈವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಂದರೆ ಕಾನೂನನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣ ಅಥರಾ ದೋಷಪೂರಿತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳು. ಇಂಥ ಸಂಭಂಧದಲ್ಲಿ, ಸಂವಿಧಾನದ 134ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಕೆಳಗೆಯಾಗಲೇ ಅಥವಾ ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಾಗಲೇ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಬೇರೆ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಮೇಲ್ನೈವಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು, ರಾಜ್ಯಾಂಗದ 136ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಅನ್ವಯ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ಕೊಡಲು, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನಿಬಂಧಿತ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ.

ಇವೇ ನಮ್ಮ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಅಂತಸ್ತುಗಳು. ಇದಲ್ಲದ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ, ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಸ್ವಾಂಪಿಸಲಾದ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳೂ ಇವೆ (ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮುಂದ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.)

ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ

ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ತೆರನಾದ ಚಿಲ್ಲರೆ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಅಂದರೆ ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಅಧಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು, ತೂಕ ಮತ್ತು ಆಳತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಪರಾಧಗಳು, ಸಣ್ಣಪ್ರಾಣಿ ಕಳ್ಳತನಗಳು, ದನಗಳ ಅತಿಕ್ರಮಣ ಅಧಿನಿಯಮದಿ ಬರುವ ಅಪರಾಧಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ದೀರ್ಘವಲ್ಲದ, ಅತಿ ವಿವರವಲ್ಲದ, ಆದರೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ, ವಿಲೇ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪಾದಿತನನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದ ಕರೆದು ಆರೋಪವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪಾದನೆ ನಿಜವೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿಗಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಜವಲ್ಲವಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದರೆ, ಆಪಾದನೆಯನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸುವ ಸಾಕ್ಷಾತನ್ನು ಆಗಲೇ ಪರೀಕ್ಷೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಆಪಾದಿತನನ್ನು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಮುಂದ ಹಾಜರುಪಡಿಸಿದಾಗ, ಆಪಾದನೆ ಎಂಥಾದ್ದು ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಅವನ ಸಮಜಾಯಿಶಿಯನ್ನು ಕೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ತಪ್ಪೇಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ, ಅವನನ್ನು ಅಪರಾಧಿ ಎಂದು ನಿಣಾಯಿಸಿ, ಆಗಲೇ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಅವನು ತಾನು ನಿರಪರಾಧಿಯಂದರೆ, ಆವನ ವಿರುದ್ಧದ ಸಾಕ್ಷಾತನ್ನು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ದಾಖಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆಪಾದಿತನು ತಾನು

ಇನ್ನೊಂದು ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವನ್ನೂ ಕರೆಯಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚು ಗಂಭೀರವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ‘ವಾರಂಟ್’ ಪ್ರಕರಣಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಬಂದಾಗ ಆಪಾದಿತ ಜಾಮಿನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಜ್ಯೋಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆರು ತಿಂಗಳಿಗಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡುಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ವಾರಂಟ್ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕೊಂಡ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾರಂಟ್ ಪ್ರಕರಣವ್ರೋಂದರಲ್ಲಿ ಆಪಾದಿತನನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ತಂದಾಗ, ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕಾಷ್ಟನ್ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವನ್ನು ಕೇಳುವತನಕ, ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು ಅವನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಆರೋಪಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಆಪಾದಿತನಿಗೆ ಒಂದಿಹೇಳಿ, ತಪ್ಪಿಮಾಡಿದ್ದೇನೆಂದು ಒಟ್ಟಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಕೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವರವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಆರೋಪವಾದುದರಿಂದ, ಆದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಅಥವಾ ಒಷ್ಟಲು ಆಪಾದಿತನಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದೇ, ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಇದಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪಾಟೀಸವಾಲುಮಾಡಲು ಅವನಿಗೆ ಎರಡು ಅವಕಾಶಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಆಹಾರಾದುದೇ ಎಂದು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಒಟ್ಟಿಸಿದ ಮೇಲೆಯೇ ವಿಚಾರಣೆ ಪೂರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಸಾರವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನೂ ಪಚಾರಮಾಡಲು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಹಿಂಜರಿಯುವುದರಿಂದ, ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಚಾರಣೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದರೂಂದಿಗೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ವಿಚಾರಣೆಯು ಕೊನೆಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಸತ್ತ ಪ್ರಕರಣದ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ವಾದವಿವಾದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತರ, ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನು ಆಪಾದಿತನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಪಾದಿತನ ವಿರುದ್ಧದ ಆಪಾದನೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ವಿವರಿಸಿ, ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕಾಷ್ಟನ್ ಒದಗಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಹೇಳಿ, ನಂತರ ಆಪಾದಿತನನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪಕ್ಷಗಾರರನ್ನು ಅಥವಾ ಅವರ ವಕೀಲರುಗಳು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತರ, ಆಪಾದಿತನನ್ನು ತಪ್ಪಿತಸ್ತನೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತಪ್ಪಿತಸ್ತನಲ್ಲವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಪ್ಪಿತಸ್ತನೆಂದಾದರೆ, ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಕಾರಣವನ್ನು ಅವನನ್ನು ಕೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿಚ್ಚೆಗಳು

ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕಾಷ್ಟನ್ ವಿಚಾರನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಶಿಕ್ಷೆಗೊಳಗಾದ ವೃಕ್ಷಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆದೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಹಾರವ್ರೋ ಇಲ್ಲವೇ ಫಿಯಾಡದುದಾರನೋ ವಿಚಾರನ್ನು ಭರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೇಗಾದರೂ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸುವಾಗ ದಂಡದ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು

ಹಾನಿಗೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ರೂಪವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ, ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಹಾಜರಾಗುವ ಫೀಯಾಡದುದಾರನ ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ತಗಲುವ ಯುಕ್ತವಾದ ಖಚಣನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಸೂಕ್ತಕಂಡರೆ ಆದೇಶಿಸಬಹುದು. ವಿಚಾರಣೆಯ ಮುಂದಾಡಿಕೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದಾಗ, ಖಚಣನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಪ್ರಾಸಿಕ್ಕೂಷನ್ನಿಗೋ ಅಥವಾ ಆಪಾತದಿತನಿಗೋ ಸಂದರ್ಭೋಽಚಿತವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆದೇಶಿಸಬಹುದು.

ಅನುಕ್ರಮವಾದ ಮತ್ತು ಸಮವತ್ತಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷೆಗಳು

ಒಂದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿದಾಗ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಎಲ್ಲಾ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶಿಸಬಹುದು. ಆಗ ಆಪಾದಿತನು ಎಲ್ಲಾ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. ಇಂಥ ನಿರ್ದೇಶನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಕೊಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದರ ಆವಧಿ ಮುಗಿದ ನಂತರ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಗಡದ ಆಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳು ಯಾವುವೆಂದು ತೋರಿಸುವ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ:

ವಿಚಾರಣಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ
i) ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	a) ಅತಿ ವಿಶೇಷ ಆಪರಾಧಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ
	b) ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ತನಗೇ ವರ್ಗಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಸಂವಿಧಾನ ಅನುಚ್ಛೇದ 134(b) ಕೆಳಗೆ) ಬಾಕಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ (ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವಿಸ್ತರಣ) ಅಧಿನಿಯಮದ ಅನುಸಾರ

	ಇ) ಇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳು - ಸರ್ವೋಚ್ಛಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಸಂವಿದಾನದ ಅನುಷ್ಠೇ 134(1)(c)ಯ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯದ ಅನುಮತಿಯಿಂದ, ಇಲ್ಲವೇ ಅನುಷ್ಠೇದ 136ರ ಅನ್ವಯ ಸರ್ವೋಚ್ಛಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿಯಿಂದ (ಖಂಡ 375 (b) ಮತ್ತು 376(a) ಗಳಲ್ಲಿನ ಅಪವಾಧಕೊಳ್ಳಲಷಟ್ಟು)
ii	ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರು ಮತ್ತು ಅಪರ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರು
iii	ಸಹಾಯಕ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕ
iv	ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಥವಾ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತೆ:

ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆಯ 397(1)ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಕಾರ್ಯಕ ನಿರ್ವಾಹಕ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹಾಗೂ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಆಜ್ಞೆ/ಆದೇಶವನ್ನು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತೆ ವಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಸಹಾಯಕ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ ನಿರ್ವಾಹಕ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮತ್ತೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ.

ಈಗಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಥವಾ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾರ್ಯಕ ಮತ್ತು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಇದೆ:

- ಅಪರಾಧಗಳಾಗದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಿಬ್ಬಾರು:** ಆಪಾದಿತನನ್ನು ತಪ್ಪಿತಸ್ತನೆಂದು ತೀವ್ರಾನಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಅವನಿಂದ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡುಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಮುಂಚ್ಚಿಕೆ ಬರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರ; ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಮುಂಚ್ಚಿಕೆ ಬರೆದು ಕೊಡದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಶ್ವರ ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರ.
- ಆದೇಶ:** ಪ್ರೋಫೆಂಟ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಹೆಂಡತಿ,

ಮಹ್ಯಾಂಗ ಮತ್ತು ತಾಯಿ/ತಂದೆಯರನ್ನು ಪ್ರೋಫೆಸರ್‌ವಂತೆ ನಿದೇಶಿಸುವ ಆದೇಶ.

iii. ತನಿಖೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳು:

- ಅ) ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲದ ಪ್ರಕರಣ, ಅಥವಾ ಪರಿಗಣಸಭಹುದಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನಿಖೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಆದೇಶಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರ.
- ಆ) ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ 157ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಪ್ರೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯ ವರದಿಯು ಕ್ಷೇಸೇರಿದ ಮೇಲೆ, ಪೂರ್ವಭಾವಿ ವಿಚಾರಣೆ ಅಥವಾ ತನಿಖೆ ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರ.
- ಇ) ತನಿಖೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆಪಾದಿತ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪೊಟಿಗೆ ಮತ್ತು ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ.
- ಈ) ಬಂಧನಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತನಿಖೆ ಮುಗಿಯುವ ವರೆಗೆ ಸ್ಥಾನ ಬದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲು ಆದೇಶ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ.
- ಉ) ಆರು ತಿಂಗಳ ಒಳಗೆ ತನಿಖೆ ಪೂರ್ವೇಸಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ.
- ಉಂ) ಪ್ರೋಲೀಸ್ ವರದಿಗಳು ಬಂದಮೇಲೆ ಆಪಾದಿತನನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ.

iv. ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಸಂಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಅಧಿಕಾರ:
ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು ಅಪರಾಧವನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದ ಹೊರತು ವಿಚಾರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ; ಸೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಕರಣವೊಂದನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಅಥವಾ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ವಹಿಸಲು ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ, ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ.

v. ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಕರಣವೊಂದನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ವಹಿಸಿಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರ: ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು ಸಂಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಅಪರಾಧವು ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವಂಥದ್ದಾದರೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯು ಆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ವಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು.

vi. ಪ್ರಕರಣವೊಂದನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ: ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಮಿಕ್ಕಲ್ಲ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಪರಾಧದ ತೀವ್ರತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ, ಅ) ವಾರಂಟ್ ಪ್ರಕರಣ ಆ) ಸಮನ್ ಪ್ರಕರಣ ಇ) ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ನಡವಳಿಕೆ ಪ್ರಕರಣ, ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು,

ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕ್ರಮಗಳಂತೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಪರಾಧವೊಂದನ್ನು ಮೊದಲನೆ ದಜೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೇ ಇಲ್ಲವೆ ಎರಡನೆ ದಜೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದಂಡಪ್ರತ್ಯಯ ಸಂಹಿತೆಯ ಮೊದಲನೆ ಅನುಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತೆ ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಅನುಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆದುರಾಗಿ ಉದಾ: ಭಾರತ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ 461, 462ನೇ ಖಂಡಗಳು - ಹೇಳಿರುವ ‘ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲನೆ ಅಥವಾ ಎರಡನೆ ದಜೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ, ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೊಸಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದ ನಿವಾಃ ಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ:

ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರಗಳು:

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲದೆ, ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಇವರಿಗೆ ಇವೆ:

- i. ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಗದಿ ಮಾಡುವುದು.
- ii. ತನಗೆ ಅಧೀನರಾದ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೆಲಸದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಮೈಚಾರಣೆ ಹಾಗೂ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಕೆಲಸಗಳ ಹಂಚಿಕೆ.
- iii. ಜಪ್ತಿಯಾದ ಆಸ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ಲೇಮುಗಳನ್ನೂ ಅಥವಾ ಆಕ್ರೋಷಣೆಗಳನ್ನು ತೀವ್ಯಾದನಿಸುವುದು, ಇಲ್ಲವೇ ಅದನ್ನು ವಿಲೇವಾಡಲು ಬೇರೊಬ್ಬ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ವಹಿಸುವುದು.
- iv. ತನಿಬೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಅಂಚೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಧೀನಪಡಿಸುವಂತೆ ಅಂಚೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ತಪಾಸಣೆಗಾಗಿ ವಾರಂಟ್ ಹೊರಡಿಸುವುದು.
- v. ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗದೆ ಬಂಧನಕ್ಕೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡುವುದು.
- vi. ತಾನು ಪರಿಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಅಧೀನ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ವಹಿಸುವುದು, ಅಥವಾ ಆಪಾದಿತನ ಕೋರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಒಬ್ಬ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದು.
- vii. ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಬೇರೆ

ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ಆಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

- viii. ಸಾಕ್ಷ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕರಣವು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಬೇಕೆಂದು ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟರೆ, ಅಥವಾ ಸಾಕಮ್ಮೆ ತೀವ್ರವಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಕೊಡಲಾಗದಿದ್ದರೆ, ಆ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ತಾನೇ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.
- ix. ಅಧಿಕ್ರಾತ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಹಿಂದೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಜ್ಞೆಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಧಿಸಬಹುದಾದ ಗರಿಷ್ಠ ಶಿಕ್ಷೆಗಳು

<u>ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು</u>	<u>ಗರಿಷ್ಠ ಶಿಕ್ಷೆ</u>
i. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	ಕಾನೂನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುವ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆ (28(1)ನೇ ಖಂಡ)
ii. ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ ಅಥವಾ ಅಪರ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ	ಕಾನೂನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುವ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆ. ಆದರೆ ಮರಣ ದಂಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಬೇಕು.
iii. ಸಹಾಯಕ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ	ಮರಣ ದಂಡನೆ, ಜೀವಾವಧಿ ಸಚೇ, ಅಥವಾ ಹತ್ಯೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಏರಿದ ಸಚೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಕಾನೂನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುವ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆ.
iv. ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯ ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ	ಮರಣ ದಂಡನೆ, ಜೀವಾವಧಿ ಸಚೇ, ಅಥವಾ ಎಳು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಏರಿದ ಸಚೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಕಾನೂನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿರುವ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆ.
v. ಮಹಾನಗರ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ಮೊದಲನೆ ದಜ್ಞೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ	ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಏರಿದ ಸಚೇ, 5,000.00 ರೂ.ಗಳಿಗೆ ಏರಿದ ದಂಡ.
vi. ಎರಡನೆ ದಜ್ಞೆಯ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿ	ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಏರಿದ ಸಚೇ ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂ.ಗೆ ಏರಿದ ದಂಡ

ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಧಿಕಾರಗಳು

ನ್ಯಾಯಿಕ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಅವರುಗಳು ನೇಮಕ ಹೊಂದುವ ರೀತಿ ಮತ್ತು ಅವರ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿದೆ:

- ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನೇಮಕವನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ.
- ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಮೂಲಕ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಅವರ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದರೂ ಜಿಲ್ಲಾ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ, ಜಿಲ್ಲಾ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಹೇಗೆ ದರೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರು ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ಆದೇಶವು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ಸತ್ತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ.

ಹೊಸ ಸಂಹಿತೆಯ ದ್ವಾರಾ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯವರಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರವು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು, ಹೆಚ್ಚಿಂದರೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಹೊಂದಿರುವಂಫದ್ದಾಗಿದೆ. ಉದಾ:

- ತನ್ನದುರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ಬಂಧನ
- ವಾರಂಟ್ ಇಲ್ಲದ ಪೂಲೀಸರಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆನ ಹತೋಟಿ.
- ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆಜ್ಞೆಯ ಆನುಸಾರ ಬಂಧನದ ವಾರಂಟ್‌ಗಳ ಜಾರಿ.
- ಯಾವುದೇ ದಸ್ತಾವೇಚನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನಪಡಿಸುವಂತೆ ಅಂಚೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡುವುದು.
- ತಪಾಸಣೆ ವಾರಂಟ್‌ಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ತನ್ನದುರಿನಲ್ಲಿ ತಪಾಸಣೆ ಮಾಡುವಂತೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು.
- ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುವುದು.
- ಅಪರಾಧಿಯಂದು ತೀವ್ರಾನಿಸಲಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಕಾಪಾಡಲು ಭದ್ರತಾ ಪತ್ರ ಕೊಡುವಂತೆ ಆದೇಶ ಮಾಡುವುದು, ಹಾಗೆ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ಮಾಡುವುದು.
- ಸ್ಥಿರ ಅಸ್ತಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅಪಾಯ ಅಥವಾ ಜಗತ್ ಉಂಟಾಗಬಹುದೆಂಬ

ಶಂಕೆ ಇದ್ದಾಗ ಅಥವಾ ಪೀಡೆಯ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ವೇಧಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದು.

- ix. ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ, ಅಪಘಾತದಿಂದ ಸಾವು ಮತ್ತು ಸಂಶಯಾಸ್ತದ ಸಾವು ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಜರ್ ನಡೆಸುವುದು.
- x. ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆಯೋಗವನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ.
- xi. ದೂರುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು.
- xii. ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ ಅಥವಾ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಯ ಮುಂದೆ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುವುದು.
- xiii. ಸ್ಥಳ ತನಿಖೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ.
- xiv. ಸಂಹಿತೆಯ 411ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವರ್ಗಾವಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.
- xv. ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಹಾಜರುಪಡಿಸದೇ ಇದ್ದ, ಪೂಲೀಸರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಆಸ್ತಿಯ ವಿಲೇವಾರಿ.
- xvi. ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಸಂಹಿತೆಯ (1973) 444ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಜಾರ್ವಿನುದಾರನನ್ನು ವಿಮೋಚಿಸುವುದು.
- xvii. ದಂಡಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ, (1973) ಖಂಡ 107ರೊಂದಿಗೆ ಓದಿಕೊಂಡು ಖಂಡ 446(1) ಎರಡನೇ ಪ್ರಾರ್ಥಾದಡಿ ಬಾಂಡುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಗೊಳು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಜುಲ್ಯಾನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ.

ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು (ಪಬ್ಲಿಕ್ ಪ್ರಾಸಿಕ್ಸೌಟರುಗಳು): ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಉಚ್ಛ್ರಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ಅಭಿಯೋಜನೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು ಅಹಂತ ಇದ್ದ ವರ್ಕೆಲರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಇವರನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು/ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ, ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನೇಮಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳಕಂಡ ದಜೆಯವರು ಇರುತ್ತಾರೆ:

- i. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿದ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು.
- ii. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸಿದ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು.
- iii. ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಗಳು ನೇಮಿಸಿದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು.

- iv. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು.
- v. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ, ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯದವರೆಗೆ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು.

ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು, ಯಾವುದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯಕ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳನ್ನು ಸಹ ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರುಗಳ ಸಂಬಳ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಭತ್ಯಗಳನ್ನು ಈ ಸರ್ಕಾರಗಳೇ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳಿಗಿರಬೇಕಾದ ವಿದ್ಯಾಹಂತೆ/ಅನುಭವ, ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವರುಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತಾದ ಅಪಧಿಗೆ ನೇಮಿಸಬಹುದು, ಅವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿಯನ್ನು ನವೀಕರಿಸಬಹುದು, ಅವಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ಅಥವಾ ಮುಂಚೆಯೇ ಇಲ್ಲ, ನಂತರ, ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರ ಅವರುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬಹುದು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪರವಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆಯೇ ವಿನಾ, ಅವರು ಪೀಡಕರಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದ ಹೊಣೆಯರಿತು, ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಯುತವಾಗಿ, ನಿಖಿಳೇತಿಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡುವುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರಬೇಕು. ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದು ಆಗಲೇ, ಅಥವಾ ತಾನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸುವುದೇ ಆಗಲೇ ಒಬ್ಬ ಆದಶಾಪ್ರಾಯ ಅಭಿಯೋಜಕನ ಆಸಕ್ತಿಯಾಗಿರಬಾರದು. ಪರಂತು, ಅವರು ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸುವ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಗಳು. ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಭ್ಯತೆಯನಿಸಲಾಗದ ತೀವ್ರಾಸಕ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿರಬಾರದು. ಏನೇ ಆಗಲೀ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲ: ಪರಂತು, ತಮ್ಮ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಕ್ಷೆಗಳನ್ನು - ಆವು ಆಪಾದಿತನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರಲಿ, ಪರವಾಗಿರಲಿ - ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದಿಟ್ಟು, ಆಪಾದಿತನು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಆರೋಪ ಮಾಡಲಾದ ಆಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೋ, ಮಾಡಿಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಬಿಡಬೇಕು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸುವ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಕ್ಕೆಲನಂತೆ, ಸಿಷ್ಟ್‌ಕ್ಲಾಟವಾಗಿಯೂ ನ್ಯಾಯಯುತವಾಗಿಯೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವರು ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಹುರುಷಿನಿಂದ ಅಭಿಯೋಜನೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವುದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯಶಿಸಿದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡಲು ಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಶೇಷೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ

ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಲು ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅತ್ಯಂತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದರೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪಹಾರಿಕ, ಅಪರಾಧಿಕ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಮೇಲನ್ವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವ ದಾವೆಗಳನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲು ಮಾಡಬೇಕು. ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಸಾಫಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹಂತದ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ.

ಕೆಳಗಿನ ಹಂತ (i) ಸಭ್ಯ ಜಡಿ/ಅಧಿಕೆನ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆ (ಮೂರನೆಯ ದಜೆ), ಮತ್ತು ಸಭ್ಯ ಜಡಿ, (ಎರಡನೆಯ ದಜೆ)

ಎರಡನೆಯ ಹಂತ (ii) ಅಧಿಕೆನ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆ, (ಮೂದಲನೆ ದಜೆ)

ಮೂರನೆಯ ಹಂತ (iii) ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಪರ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆ

ಕೆಳಗಿನ ಹಂತದ, ಮೂರನೆ ದಜೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ದಜೆಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರುಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಒಂದೇ ದಜೆಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ದಾವೆಯ ಮೌಲ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದೆ. ಎರಡನೆಯ ಹಂತದ ಮೂದಲನೆ ದಜೆಯ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರಿಗೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದಾವೆಯ ಮೌಲ್ಯದಿಂದ ಸೇಮಿತಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅಥಾಂತ ದಾವೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಎಷ್ಟೆದ್ದರೂ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದಾವೆಯನ್ನು ದಾಖಲು ಮಾಡಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರುಗಳಿಗೆ ಮೇಲನ್ವಿ ಶಿಥಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಇದೆ. ಮೂರನೆಯ ಹಂತದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರುಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗಿನ ಹಂತಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರು ಕೊಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ತೀವ್ರ ಅಥವಾ ಆದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲನ್ವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಾ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೇ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರು, ಅಪರ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರು ಮತ್ತು ಮೂದಲನೆ ದಜೆಯ ಸಿವಿಲ್ (ವ್ಯವಹಾರ) ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೆರು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಮೌಲ್ಯದ ಮಿತಿಯಲ್ಲದೆ ದಾವೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ.

ಅಧಿಕೆನ ಕೆಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ದಾವೆಗಳ ಮೌಲ್ಯದ ಮೇಲೆಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ದಾವೆಗಳ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಅಧಿನಿಯಮ ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳ ರೀತ್ಯಾ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿ ಅಧಿಕಾರ

ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತರಿಗೆಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ, ಭಾರತ ವಿಜ್ಞೇದನ ಅಧಿನಿಯಮ ಮತ್ತು ಭಾರತ ವಾರಸ್ ಅಧಿನಿಯಮ ಇವುಗಳ ಕೆಳಗಡೆ ಬರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಆದಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶರುಗಳಿಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿರೆ, ಆಗ ಅವರು ಈ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಜ್ಯಕಾರಣ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ದಾವೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಬೇಕು ಎಂದು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ

- ಅ) ಯಾರಾದರೂಬ್ಬ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಜ್ಯಯಿಂದ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ
- ಆ) ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ
- ಇ) ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ
- ಈ) ಪೂರ್ತಿ ಇಲ್ಲ ಭಾಗಶಃ ವ್ಯಾಜ್ಯಕಾರಣ ಸಂಭವಿಸಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ದಾವೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಬೇಕು.

ಲಘು ವ್ಯವಹಾರಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ಲಘು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೆಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿವೆ. ಬೊಂಬಾಯಿ, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಮದರಾಸು ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ‘ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಲಘು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1887’ರ ಕೆಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿವೆ. ದಾವೆಯ ವಿಷಯ ಸಣ್ಣದಿರುವ ಯಾವುದೇ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಲಘು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ರೂ.1,000.00ದ ವರೆಗಿನ ಮೌಲ್ಯದ ದಾವೆಗಳನ್ನು, ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ರೂ. 10,000.00ದ ವರೆಗಿನ ಮೌಲ್ಯದ ದಾವೆಗಳನ್ನು ಇಂಥ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಾಗೇ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ.

ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ, ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶರಿಗೆ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನಿಯಂತ್ರಣೆ ಇದೆ. ಅವರು, ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶರುಗಳು ಕೊಟ್ಟಿ ತೀವ್ರ ಮತ್ತು ಆದೇಶ ಇವುಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲ್ವಿಚಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದ ಅಧಿನಿಯಮ, ಕೆಲಸಗಾರರ ಪರಿಹಾರ ಅಧಿನಿಯಮ, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯದೇಶಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರತುಪಡಿಸಿರುವ ಕಾರಣ

ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಈ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಾಜ್ಞಾಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಸ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೇ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಭೂ ಸಂಬಂಧದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಾಗೂ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳ ಭೂ ಕಂದಾಯ ಸಂಹಿತೆಯಡಿ ಬರುವ ದಾವೆಗಳು ಮತ್ತು ವಾಜ್ಞಾಗಳೂ ಸಹ ಸಿಪಿಆರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿವೆ.

ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು

ಕೆಳಗಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆ ದಜೀಯ ಹಿರಿಯ ಸರ್ಬ ಜಡ್ಡಿಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ:

- i. ಒಂದು ಸಾಮಿರ ರೂ.ಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ಮೌಲ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಘು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟಿ ತೀವ್ರೆ ಅಥವಾ ಆದೇಶ.
- ii. ಇನ್ನೂರ ಏವತ್ತು ರೂ.ಗಳಿಗೆ ಮೀರದ ಭೂ ಸಂಬಂಧದ ದಾವೆಗಳು. ಈ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಹಿರಿಯ ಸರ್ಬ ಜಡ್ಡಿಯವರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು.

ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಯಾವುದೇ ತೀವ್ರೆ ಅಥವಾ ಆದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ, ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಆದರೆ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದ ಮೌಲ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಮೊದಲನೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಮೊದಲನೆ ದಜೀಯ ಹಿರಿಯ ಸರ್ಬ ಜಡ್ಡಿಯವರಿಂದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ, ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಕೊಟ್ಟಿ ಮೂಲ ತೀವ್ರೆ ಮತ್ತು ಆದೇಶಗಳಿಂದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು.*

*ಖಾತಂತರಕಾರನ ಟೆಪ್ಪನೆ: ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಿಪಿಆರ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು (ಹಿರಿಯ ಪ್ರಭಾಗ) ಸಿಪಿಆರ್ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು (ಹಿರಿಯ ಪ್ರಭಾಗ) ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಎಂಬ ಮೂರು ಹಂತದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದು, ಕರಿಯ ಪ್ರಭಾಗದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವಾಜ್ಞಾಗಳ ಮೌಲ್ಯದ ಮತ್ತಿರು.50,000.00 ಸಿಪಿಆರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ (ಹಿರಿಯ ಪ್ರಭಾಗ) ಮೌಲ್ಯದ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ. ಕರಿಯ ಪ್ರಭಾಗದ ಸಿಪಿಆರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಮೇಲ್ನೈಪರ್ಯನ್ನು ಸಿಪಿಆರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ (ಹಿರಿಯ ಪ್ರಭಾಗ) ಮತ್ತು ಸಿಪಿಆರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ (ಹಿರಿಯ ಪ್ರಭಾಗ) ಮೇಲ್ನೈಪರ್ಯನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. (ಮೌಲ್ಯ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳ ಒಳಗಿದ್ದರೆ) ಇಲ್ಲಿದಿವ್ವರೆ. ನೇರವಾಗಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಎರಡನೇ ಮೇಲ್ನೈಪ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಅಧಿಕಾರ ವಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಮುಖ್ಯ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಅವರ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ವ್ಯತಾಸಪ್ತಿ.

ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ತೀಪ್ರೇಕಣೆ ಮತ್ತು ಆದೇಶಗಳಿಂದ ಎರಡನೆ ಮೇಲ್ವಿಚಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲನೆ ಮೇಲ್ವಿಚಿ ಡಿಕ್ರೀಯನ್ನು ಏಕ ಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಎರಡನೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಏಕೋರಣೆಗೆ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಮೇಲ್ವಿಚಿಯ ಏವರಣ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ, ಮೇಲ್ವಿಚಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗಿರುವ ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಯಾವುದೆಂದು ನಿಖಿರವಾಗಿ ಏವದೀಕರಿಸಬೇಕು. ಅಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇದೆಯೆಂದು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಆದು ಎರಡನೆಯ ಮೇಲ್ವಿಚಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮೇಲ್ವಿಚಿ

ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಏಕ ಸದಸ್ಯ ಏಂಟ ಯಾವುದೇ ಮೇಲ್ವಿಚಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿ ತೀಪ್ರೇಕಣೆ ಅಥವಾ ಆದೇಶದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಮೇಲ್ವಿಚಿಗೆ ಆದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂವಿಧಾನದ 136ನೇ ಅನುಭ್ರೇದದ ಕೆಳಗಡೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೊರೆ ಹೋಗಬಹುದು.

ಪುನರ್ನಿರ್ದೀಕ್ಷಣೆ

ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ಅಧಿಕ್ಷಣೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದು ಕೊಟ್ಟಿ ತೀವ್ರಾಂಶನದಿಂದ ಮೇಲ್ವಿಚಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ, ಅಂಥ ಪ್ರಕರಣದ ದಾಖಿಲೆಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು, ಆ ಅಧಿಕ್ಷಣೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು

i. ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ದತ್ತಪಾಗಿಲ್ಲದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಿದ್ದರೆ

ಅಥವಾ

ii. ದತ್ತಪಾದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸದೇ ಹೋಗಿದ್ದರೆ

ಅಥವಾ

iii. ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಾನೂನಿಗೆ ಏರುದ್ದಾವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಗಣ್ಯಪಾದ ಸೆಯಮೋಲ್ಡಿಂಫಿನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೆ

ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಪಿತೆಯ 115ನೇ ವಿಂಡದ ಅನುಸಾರ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತನಗೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಅಧಿಕ್ಷಣೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಸಿಪ್ಲೋ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದು ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಇತ್ತರ್ಥ ಮಾಡದೇ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಈ ವಿಂಡದ ಕೆಳಗೆ (115ನೇ ವಿಂಡ) ಪುನರ್ಪೇಕ್ಷಣೆ ಅಧಿಕಾರ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲದೆ, ಅಂಥ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕ್ಷಣೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ

ಆಗಿರಬೇಕು. ಉಚ್ಛ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಏಕ ಸದಸ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದು, ಅದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿನೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಆ ಏಕ ಸದಸ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತನಗೆ ನಿಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಏಕ ಸದಸ್ಯ ಪೀಠ ಕೊಟ್ಟ ತೀಮಾಡನದ ಮೇಲೆ ಪುನರ್ವಿಜ್ಞಾನ ಇಲ್ಲ, ಆದರೆ ಏಕಸ್ವ ಪತ್ರದ ದ್ವಾರಾ ಖಂಡಪೀಠವೊಂದು ಮೇಲ್ವಿಚಿನ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ ಏಕ ಸದಸ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ‘ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ’ವೆಂದು ಭಾವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರು, 115ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಆದು, ಅಂದರೆ ಏಕಸದಸ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಅಧಿನೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲ್ವಿಚಿ ಮತ್ತು ಪುನರ್ವಿಜ್ಞಾನಯ ಅವಕಾಶಗಳಲ್ಲದ ತೀಪ್ಯು ಅಥವಾ ಡಿಕ್ರಿಯ ಪುನರಾವರ್ತೋಕನಕ್ಕೂ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶಗಳಿವೆ. ಖಂಡ 114 ಮತ್ತು ಅದೇಶ 47ರಲ್ಲಿ, ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ:

- i. ಯಾವುದೇ ತೀಪ್ಯು ಯಾ ಆದೇಶದಿಂದ ಮೇಲ್ವಿಚಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದು ಮೇಲ್ವಿಚಿ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದಾಗ
- ii. ಯಾವುದೇ ತೀಪ್ಯು ಯಾ ಆದೇಶದಿಂದ ಮೇಲ್ವಿಚಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ
- iii. ಲಘು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೊಂದರಿಂದ ಒಂದ ಪರಾಮರ್ಶಯ ಮೇಲಿನ ತೀಮಾಡನದಿಂದ

ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪುನರ್ ಅವಲೋಕನದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸಂಹಿತೆಯ ಅದೇಶ 47ರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ, ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದು, ಒಹಳ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:

- a) ಪಕ್ಷಕಾರನು ಎಷ್ಟೇ ಜಾಗೃತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿದ್ದ, ಹೊಸದಾದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಅದೇ ತಾನೇ ಬೆಳಕಿಗೆ ಒಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್; ಅಥವಾ ಡಿಕ್ರಿ ಅಥವಾ ತೀಪ್ಯು ಕೊಡುವ ಮುಂಚೆ ಇಂಥ ಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಹಾಜರುಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿದ್ದಾಗಃ:
- b) ತಪ್ಪು ಗ್ರಹಿಕೆ ಅಥವಾ ದಾಖಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲು ನೋಟಕ್ಕೇ ಗೋಚರಿಸುವ ತಪ್ಪು ಉದಾ: ಅಧಿನಿಯಮವೊಂದರ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವ; ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಮೇಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀಪ್ಯೋಂದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವ; ಅಥವಾ ಸಾವಣಿಕ ದಸ್ತಾವೇಚೊಂದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು.

ಸಂಹಿತೆಯ 109ನೇ ಖಂಡದಡಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ವಿಚಿ ಮಾಡಲು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ: ಯಾವುದೇ ಸಿಂಹಿ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ವನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟ ತೀಪ್ಯು, ಡಿಕ್ರಿ ಅಥವಾ ಅಂತಿಮ

ಆದೇಶದಿಂದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡಲು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಶಿಫಾರಸು ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು:

- i. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಂದು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಎದ್ದಿದೆಯೆಂದೂ ಮತ್ತು
- ii. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಮೇಲ್ನೈಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ ಎಂದು.

ಈ ಆವಕಾಶ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಷ್ಠೇದ 132, 133ಮತ್ತು 136ರಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಿರುವ ಆವಕಾಶಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಆವಕಾಶವಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕಾದ ಭಾಷೆ

ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಬೇಕೆಂದು ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೋ, ಇದಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ ತಂದು ಅಧಿಸೂಚನೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ರಾಜ್ಯಗಳು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಈಗ ಬಳಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರಪ್ರಾಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಬಹುದು.

ಸಿವಿಲ್ (ವೃವಹಾರ) ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ, 1908

ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯೆಂಬ ಸಿವಿಲ್ಸ್‌ರವಾದ ಶಾಸನವೊಂದು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ವೃವಸ್ಥಗೊಳಿಸಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಅಂದರೆ ಮೌಲ್ಯಾಧಾರಿತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ - ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹೂಡಬೇಕು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಮೂಟಕುಮಾಡುವ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೂಡೆದು ಹಾಕುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಇವೆ. ಉದಾ: ವಿಶೇಷ ಕಾನೂನು: ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ, ಉಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸಿವಿಲ್ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾದ ಮಾಡಲು ಇರುವ ವೇದಿಕೆಗಳು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಂದರೆ, ವೃತ್ತಿಗಳಿಬ್ಬರ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ನಡುವಿನ ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ/ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು, ಅಥವಾ ಶಾಸನಬದ್ದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಎಲ್ಲ ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳೂ ಕೂಡ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿವಿಲ್ ದಾವೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ದಾಖಲು ಮಾಡಬೇಕಾದ ವಾದ ಪತ್ರದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಣೆ,

ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಚೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಧಿದ ದಾವೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ, ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ ವಿಷದೀಕರಿಸಿದೆ. ಉದಾ: ಸರ್ಕಾರದ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದಾವೆಗಳು: ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ (ಅವರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ) ದಾವೆಗಳು, ಅಥವಾ ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದಾವೆಗಳು: ವಿದೇಶೀಯರ ದಾವೆಗಳು; ವಿದೇಶೀ ರಾಜರುಗಳ ಅಥವಾ ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದಾವೆಗಳು; ರಾಯಭಾರಿ/ವಿದೇಶೀ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ದಾವೆಗಳು ಅಥವಾ ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ದಾವೆಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪೀಡೆ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಇತರ ಅಕೃತ್ಯಗಳು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾವೆಗಳು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾವೆಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಾದಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಜ್ಯಕಾರಣವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ವಾದಪತ್ರ ದಾಖಿಲಾದ ಮೇಲೆ, ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪ್ರೋಸೆಸ್ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿವಾದಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮಯ ಮತ್ತು ಅವಕಾಶ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಕೊಡುವ ಉತ್ತರವೇ ಪ್ರತಿವಾದ ಪತ್ರ. ವಾದಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕ್ಷೇಮನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಭಾಗಶಃ, ಪ್ರತಿವಾದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ, ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಡಿಕ್ರೀಯನ್ನು ತತ್ತಾರ್ಥಣವೇ ಕೊಡಬಹುದು; ಇಲ್ಲವಾದಲ್ಲಿ, ವಿವಾದಾಂಶಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ, ವಾದಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳ ನಡುವಿನ ವಾದವಿವಾದವನ್ನು ಚಿಕ್ಕದಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಗೊಳಿಸಿ, ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು.

२. ಪ್ರಕರಣವೂಂದು ಸಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಮಜಲುಗಳನ್ನು ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ:

- i. ವಾದ ಪತ್ರ ಅಥವಾ ಅಜೆಡಯನ್ನು ದಾಖಲು ಮಾಡುವುದರೂಂದಿಗೆ ನಡವಳಿಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭ.
- ii. ಪ್ರತಿವಾದಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಚಿದಾರನಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಅಥವಾ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಜೊರಿ; ಪ್ರತಿವಾದಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಚಿದಾರನ ಹಾಜರಿ; ಪ್ರತಿವಾದ ಪತ್ರ ಅಥವಾ ಉತ್ತರವನ್ನು ದಾಖಲು ಮಾಡುವುದು.
- iii. ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವಿನ ವಿವಾದದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು
- iv. ವಾದಿಯ/ಅಜೆಡದಾರನ, ಪ್ರತಿವಾದಿಯ/ಪ್ರತ್ಯೇಚಿದಾರನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಭಿಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಮತ್ತು ಅಂತಿಮವಾಗಿ
- v. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತೀವ್ರ ಕೊಡುವುದು

ಈ ಮುಖ್ಯ ಮಜಲುಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಚಾರಣೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಎಂದರೆ, ವಿವಾದಾಂಶಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಮೇಲೆಯೇ. ಆ ಹಂತಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅನೇಕ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಕ್ರಮಗಳು, ಅಂದರೆ ವಿಚಾರಣೆ ಪೂರ್ವ ಕ್ರಮಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ವಿಚಾರಣೆ ಪೂರ್ವ ಎಂದರೆ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಮುನ್ನ ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಗಳು. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ ವಿವಾದದ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಗೊಳಿಸುವುದು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ:

- i. ಪರಿಪೂರ್ಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವುದು.
- ii. ದಸ್ತಾವೇಜುಗಳ ಮತ್ತು ಸಂಗತಿಗಳ ಸ್ವೀಕಾರ ಮತ್ತು ನಿರಾಕರಣೆ.
- iii. ದಸ್ತಾವೇಜುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು, ಪರಿಶೀಲನೆ ಮತ್ತು ಹಾಜರು ಪಡಿಸುವುದು.
- iv. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಳೆ, ರಿಸೀವರುಗಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಿಷನರುಗಳ ನೇಮಕ.

ಹೀಗೆ, ನ್ಯಾಯಾಂಗಣದ ಒಳಗೆ ಜರುಗುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೊರಗೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮಿಷನರ್ ಅಂದರೆ ಆಯುಕ್ತರ ಮೂಲಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಾರ್ಯದ ಕೊಂಡ ಭಾಗ ನಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಆಯುಕ್ತನನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ಆಯುಕ್ತನ ಕೆಲಸ, ಸಾಕ್ಷಾತ ಅಭಿಲೇಖಿವನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಸ್ಥಳ ತನಿಖೆ ಮಾಡುವುದು, ಲೆಖ್ಟಿಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಅಥವಾ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದು, ತಾಂತ್ರಿಕ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ತಜ್ಜ್ಞ ಪರೀಕ್ಷೆ/ತನಿಖೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಶೀಘ್ರ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಹೋಗುವ ವಸ್ತುಗಳ ಮಾರಾಟ, ಮತ್ತು ಇತರ ಯಾವುದೇ ಸಹಾಯಕವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಇತ್ತಾದಿ. ದೇಶದೊಳಗಿನ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಆಯೋಗ ಕಳಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಹೊರಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಜ್ಞಾಪನಾ ಪತ್ರವನ್ನು ಕಳಿಸುವುದು, ಇವು ಕೂಡ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆಳ್ಳಿಗೆ ಅವಧೇಯತೆಯನ್ನು ತೋರುವ ಯಾವುದೇ ವೃತ್ತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿವಾದಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ವಾರಂಟ್ ಹೊರಡಿಸಿ ಮತ್ತು/ಅಥವಾ ಆವನನ್ನು ಭದ್ರತಾ ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಆದೇಶಿಸುವುದು ಕೂಡ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ. ಈ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುವುದು ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದಿರುವ ದಾವೆಗೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರಿಕೆ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರನ ನೇರವಿಗೆ ಬರುವುದೂ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರನು ನ್ಯಾಯಾಲಯವಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕಾರ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ, ಆದ ಕಾರಣ, ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಲು, ‘ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರಿಕೆ ಅಧಿನಿಯಮ’ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಆವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ವಾದಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿವಾದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಪಾದಿಸಿರುವ

ಸಂಗತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯಾಗಲೀ, ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯಾಗಲೀ, ಒಟ್ಟಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಅಥವಾ ನಿರಾಕರಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಏಕ್ಕು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆಯೋ ಅಥವಾ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪಕ್ಷಕಾರ ಅಥವಾ ಆವನ ವಕೀಲನಿಂದ, ದಾವೇಯ ಮೊದಲನೆಯ ಹಿಯರಿಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಕಂಡುಬರುವುದೇನೆಂದರೆ, ವಿಚಾರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮುಂಚೆ, ಅಂದರೆ ಸಾಕ್ಷಾತನ್ನು ದಾಖಿಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಮುಂಚೆ, ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆದೇಶಗಳಿಗೋಣ್ಣರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ಈ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಏಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಎದುರು ಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿ ನಂತರವಾಗಲೀ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ವಾದ ಪ್ರತಿವಾದ ಪತ್ರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷರೂಪದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಅಧಾರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಎಲ್ಲಾಡೆಯ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೇ ಏಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ದಾವವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಾ ಅಜ್ಞಯನ್ನೂ ದಾಖಿಲು ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. (ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರಿಕೆ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ, ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರಿಕೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ದಾಖಿಲು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಲೀ ಮತ್ತು/ಅಥವಾ ಮಧ್ಯಸ್ಥಗಾರನನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಲೀ, ಅಜ್ಞಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು). ವಿಚಾರಣೆ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದು ತೆರೆದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾಂನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನ ಪಾತ್ರ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ್ರಿಯಾದ ಏಕ್ಕುಕನಾಗಿರುವುದೂ ಅಲ್ಲದ, ವಿಚಾರಣೆಯ ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಕ್ರಿಯ ಸಾಧನವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗಂಭೀರವಾದ ವಾಗ್ಘಾದವೇ ನಡೆದಿದೆ. ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ‘ಸಕ್ರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಾಗಿರಲು’ ಬಯಸಿದರೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ವಿವಾದದ ಸುಳಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿರಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವೆ ಸಕಾರಾತ್ಮಕವಾದ ಹಾಗೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ನ್ಯಾಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲು, ತಮಗಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಅಧಿಕಾರ ಬಲ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತೊಡಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ತಾವೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ, ಅಥವಾ ವಕೀಲರುಗಳಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ಎದುರಿಸಿ ಎಂದೋ, ಸಮಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ ಎಂದೋ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರ ಮೂಲಕವೋ, ವಿವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಒಳಹೋಗುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಕಾನೂನುಯುಕ್ತವೂ, ನ್ಯಾಯಯುತವೂ ಮತ್ತು ಸಾಧುವಾದುದೂ ಎಂದು ಅವರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ ಎಂದು ಅವರು ಪಕ್ಷಕಾರರನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿಸಲಾಬಹುದು.

ವಿವಾದಾಂಶಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಮತ್ತು ವಿಚಾರಣೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮುಂಚೆ, ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಹೆಸರು ವಿಳಾಸಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಟ್ಟಿ ಬಿಡಬೇಕು. ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ಹಾಜರಿಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ

ಸಮನುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲೂ, ಸಮನನ್ನು ನಿಲಂಕ್ಷಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ವಾರಂಟ್ ಆನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲೂ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಪಕ್ಷಗಾರನು ಕರೆಸಿದ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಅವನ ಪರವಾಗಿ ‘ಮುಖ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆ’ ಮಾಡಿದ ನಂತರ, ಎದುರು ಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಪಾಟೇ ಸಾಲು ಮಾಡುವ ಹಕ್ಕಿದೆ. ವಿಚಾರಣೆಯ ಅಂಗವಾದ ಈ ವಿಧಾನವನ್ನು ಭಾರತ ಸಾಕ್ಷೆ ಅಧಿನಿಯಮದ ವಿಧಿಗಳು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವೇ ಮತ್ತು ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಇಲ್ಲದ ಕೇಳಬಹುದಾದವುಗಳೇ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ನಿಯಮಗಳಿವೆ. ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ, ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳು, ಕೆಲವು ವೇಳೆ, ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವೂ ಇದೆ. ಸಾಕ್ಷಿಯೊಬ್ಬ ತನ್ನನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡ ಪಕ್ಷಗಾರನ ವಿರುದ್ಧವೇ ಸಾಕ್ಷೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅವನನ್ನು ‘ಪ್ರತಿಕೂಲ ಸಾಕ್ಷೆ’ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನೂ, ಮತ್ತು ‘ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸಾಕ್ಷೆ’ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕರೆಸಿದ ಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನೂ, ಇಬ್ಬರು ಪಕ್ಷಗಾರರೂ ಪಾಟಿಸುವಾಲು ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸಾಕ್ಷೆದ ಅಭಿಲೇಖಿವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿಯಾಗಲೇ, ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿಯಾಗಲೇ, ನಡವಳಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನನುಸರಿಸಿ ದಾಖಲು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ, ಶೀಪ್ರಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸೌಲಭ್ಯ ಉಪಲಭ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಆ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷೆವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಸಾಕ್ಷೆವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ, ಆದರ ಭಾಷಾಂತರವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಾಗಲೇ ಆಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಾಗಲೇ ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಕ್ಷೆವನ್ನು ಟೇಪ್ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡುವ ಸೌಲಭ್ಯವಾಗಲೇ ಆಥವಾ ಕ್ಯಾಮರಾ ಹಾಗೂ ಇತರ ದ್ವನಿ/ದೃಶ್ಯ ಮುದ್ರಣದ ಸೌಲಭ್ಯವಾಗಲೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರವಾನಿಗೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಾಯವಾಗಲು, ಸಾಕ್ಷೆದ ಅಭಿಲೇಖಿದ ನಕಲನ್ನು, ಪಕ್ಷಗಾರರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳತ್ತಾರೆ. ವಾದ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಿದ ಮೇಲೆ (ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇವು ದಿನಗಟ್ಟಿಲೆ ಜರುಗುವುದೂ ಉಂಟು) ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರು ತೆರೆದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲೇ ತೀಪ್ರದನ್ನು ಹೇಳಿ ಬರೆಸುತ್ತಾರೆ ಇಲ್ಲವೇ ತೀಪ್ರದನ್ನು ಕಾದಿರಿಸಿ, ನಂತರ ತೆರೆದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ, ವಕೀಲರುಗಳಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಘೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಿನದ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೀಪ್ರದಕೊಡಲಿರುವ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಕೀಲರುಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ತೀಪ್ರದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿವಾದಾಂಶದ ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟ ನಿಣಾಯ; ತೀಪ್ರಿನ ಉಪಸಂಹಾರವೇ ಡಿಕ್ಟಿ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿ ತೀಪ್ರಿನ ಮೇಲೂ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು ಇರುತ್ತಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಒಳಗೇ ಇರುವ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಒಳಗಿನ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಮತ್ತು ಅಂತಿಮವಾಗಿ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ

ಸಲ್ಲಿಸುವ ಹಕ್ಕಿನ ಮೇಲ್ನೀವಿ ಆಗಿರಬಹುದು, ಇಲ್ಲ ಸಮೌದ್ರೇಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದಾದ ಮೇಲ್ನೀವಿ ಇರಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆವರಣವು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸ್ಥಳ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಕುಳಿತು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ಮೇಳೆ, ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ, ವೈವಾಹಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಅಥವಾ ಗೂಡಂಟಯೇ ಪ್ರಕರಣಗಳಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾರಣೆ ನಡೆಯಬಹುದು.

ವಿದೇಶಗಳು ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಏರುದ್ವಾದ ದಾವೆಗಳು (ಸಾರ್ವಭೋಮ ಉನ್ನತ್ಯಾಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿನಾಯಿತಿ)

ಎಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಯವಿಷಯವು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುತ್ತದೆಯೋ, ಅಂತಲ್ಲಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಭಾರತದ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ವರ್ಗಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಅಂದರೆ, ವಿದೇಶೀ ಆಳರಸರು, ರಾಯಭಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಇವರುಗಳ ಮೇಲೆ ದಾವೆ ಹೂಡಬೇಕು ಹಾಗಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯವರಿಂದ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣೇಸಲ್ಪಟ್ಟಿಂತೆ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಒಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಇಲ್ಲವೇ, ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಾವೇ ಸ್ವಾಜ್ಯಯಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾದಲ್ಲಿ, ದಾವೆಗಳನ್ನು ಈ ವರ್ಗಗಳ ಜನರ ಮೇಲೂ ಹೂಡಬಹುದು. ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ 4ನೇ ಖಂಡದ ಅನ್ವಯ ಯಾವುದೇ ವಿದೇಶೀ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ, ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ (ಅದಕ್ಕೆ ಇತರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಜ್ಯ ನಡೆಸಲು ಸಕ್ಷಮತೆ ಇದ್ದರೂ) ವ್ಯಾಜ್ಯ ಹೂಡಬೇಕು ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕ್ಷಯದಲ್ಲಿಯವರಿಂದ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣೇಸಲ್ಪಟ್ಟಿಂತೆ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ದಾವೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಬಹುದು.

ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಖಚುಗಳು

ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಯಾವುದೇ ಆದೇಶ ಮತ್ತು ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಖಚನ್ನೂ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವ ವಿವೇಚನೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಸಂಹಿತೆಯ 35ನೇ ಖಂಡದ ಅನ್ವಯ, ವ್ಯಾಜ್ಯ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಖಚುಗಳೂ, ತತ್ವಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾನೂನಿನ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಿಗದಿಮಾಡಿದ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಮತ್ತು ಇತಿಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಖಚನ್ನು ಯಾರು ಕೊಡಬೇಕು, ಯಾವ ಆಸ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು ಅಥವಾ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಖಚನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು, ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಹಾಗೂ ಈ ಸಂಬಂಧ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ನಿದೇಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ.

‘ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಖಚುಗಳು’ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು, ವ್ಯಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ಖಚುಗಳೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ ಕಾರಣ, ವಾದಿಗೆ ತಗಲಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಖಚುನ್ನು, ಯಾವುದಾದರೂಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿವಾದಿಯು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದು, ಆ ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಿತಿಗೊಳಿಸಿದ ಯಾವ ವಿಶೇಷಣಗಳೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿವಾದಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಖಚು ಸಹಿತ ವ್ಯಾಜ್ಯ ವಚಾ ಅಗಿದ್ದರೂ, ಆ ಪ್ರತಿವಾದಿಯನ್ನು ದಾವಾದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲು ವಾದಿಗೆ ತಗಲಿದ ಖಚುನ್ನೂ ಸಹ ಮೊದಲಿನ ಪ್ರತಿವಾದಿಯೇ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ‘ಖಚು’ ಖಚುನ್ನೂ ಸಹ ಮೊದಲಿನ ಪ್ರತಿವಾದಿಯೇ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗಾಗಿ ‘ಖಚು’ ಎಂಬ ಪದ ವ್ಯಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಖಚುಗಳೂ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಒಳಗೂಂಡೆ. ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಪಕ್ಷಗಾರರು ಖಚನ್ನು ತಾವೇ ಭರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾಯಾಲಯ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಹುದು:

- ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಡ್ವೆ ರಸ್ತೆಯನ್ನು

  - ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದಾಗ.
  - ಶಾಸನದಲ್ಲಿನ ಅನಿಶ್ಚಯಾಧಿಕರಿಂದಾಗಿಯೇ ದಾವ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದಾಗ.
  - ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತಾನೇ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದಾಗ.
  - ಮೇಲ್ವಿಚಿದಾರ ತನ್ನ ಕ್ಷೇಮನ್ನು ಭಾಗಶಃ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದ್ದಾಗ.
  - ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ನಿಣಣಯಿಸಬೇಕಾದಾಗ.
  - ಪ್ರಕರಣವು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಪ್ರಕರಣವಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚಿನ ಶಾಸನಗಳ ನಿವಂಚನ (ಮ್ಯಾಂಬ್ಯಾನ್) ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಪರಾಜಯ ಹೊಂದಿದ ಪ್ರತಿವಾದಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿದ್ದಾಗ.
  - ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಗೊಂದಲಮಯವಾದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ಬ್ರಹ್ಮದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಖಚಿತ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರ; ಅಂದರೆ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಖಚಿತ ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರ; ಅಂದರೆ ಜಯಶೀಲನಾದ ಪಕ್ಷಗಾರ ಖಚಿತನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಾಧ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜಯಶೀಲನಾದ ಪಕ್ಷಗಾರನಿಗೆ ಖಚಿತನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ, ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹೇಗಾದರೂ, ಗೆದ್ದ ಪಕ್ಷಗಾರನಿಗೆ ಖಚಿತನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡುವಾಗ, ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತನಗೆ ತಾನೇ ವಿಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇತಿಮಿತಿಗಳಿಗೂ ನಿಬಂಧಗಳಿಗೂ ಇದು ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾನ್ಯಮಾಡಿದ ಖಚಿತನ್ನು ಜಯಶೀಲನಾದ ಪಕ್ಷಗಾರನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಾದರೂ, ಅವನಿಗೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತಗುಲಿದ ಖಚಿತ ಪಕ್ಷಗಾರನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಾದರೂ, ಅವನಿಗೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತಗುಲಿದ ಖಚಿತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅವನ ನಷ್ಟ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ರೂಪಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಖಚಿತನ್ನು ಹೊರೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ನಡವಳಿಕೆ/ಬ್ರಹ್ಮದ ಖಚಿತನ್ನು ಆ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಇಷ್ಟಂದು ಮೊತ್ತ ಮಾಡುತ್ತದೆ; ಇಲ್ಲದೇ

ಹೋದರೆ, ಖಚು ನಿರ್ಧಾರವಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ರೂಪಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಮಾನ್ಯಮಾಡಿದ ಖಚುನ್ನ ಪೊತ್ತ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ‘ಖಚು ಗೊತ್ತು ಮಾಡುವುದು’ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತಾನು ಆದೇಶ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಖಚುನ್ನ ಪೊತ್ತ ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಖಚು ಲೆಷ್ಟ ಹಾಕಲು ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಪ್ರತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಾ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯ

ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಅನುಭೇದ 215ರಲ್ಲಿ ‘ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯ’ ಎಂದರೆ ಏನು ಎಂದು ವಿಶದೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯವನ್ನು ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಮೊದಲನೆ ಅನುಸೂಚಿತಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಾ ಸಾಫಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ರಾಜ್ಯದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಸೀಮೆ ರೇಖೆಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸಲ ಒಂದು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳವರೆಗೂ ಇರಬಹುದು. ಉದಾ: ಅಸ್ಮಾಂ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಸ್ಮಾಂ ಜೊತೆಗೆ, ನಾಗಾಲ್ಕ್ಷಾಂಡ್, ತ್ರಿಪುರ, ಮಣಿಪುರ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ, ಅಂಗರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಒಂದು ಏಕೆಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಮಗ್ರ ಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯವು ಇನ್ನೊಂದು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ಕೆಳಗೆ ಎಲ್ಲ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಸಮಾನ ಅಂತಸ್ತು ಇದೆ. ಚೇರೆ ಚೇರೆ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು, ಅವರ ನೇಮಕಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವೃತ್ತಾಸ್ವವಿದ್ವರಬಹುದಾದರೂ, ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರ ಹಾಗೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಅವರುಗಳು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಉದ್ಯೋಗ ವ್ಯಂದದ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನನ್ನು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯವೊಂದಕ್ಕೆ ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದರೂ ಸಂಖಾರಣದ 222ನೇ ಅನುಭೇದದ ಅನ್ವಯ ಅವರನ್ನು ಚೇರೆ ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವರ್ಗವಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯವೂ ಒಂದು ಅಭಿಲೇಖಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ; ಅಂದರೆ, ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ತನಗಾದ ನಿಂದನೆಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವುದು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ತಾನೇ ನಿಣಾಯಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ ಎಂದು ಅಧ್ಯ.

ಒಮ್ಮೆನೇಮಕ ಹೊಂದಿದರೆಂದರೆ, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ತೀವ್ರಾಂನಿಸುವ ವಿಭಾಗ ಪೀಠದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಕುಳಿತಾಗ, ಉಚ್ಛ್ರಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಿಗೆ - ಅವರು ಅವರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಾಗಲೀ, ತಾತ್ವಾಲೀಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಾಗಲೀ, ತತ್ತ್ವಾಲ್ಕಿಂತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಾಗಲೀ - (ಅನುಭೇದ 224 - 224A) ಒಂದು ‘ಮತ’ (ಮೂರ್ಚ್ಚ) ಇರುತ್ತದೆ. ವಿಭಾಗ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು ಕುಳಿತಿದ್ದರೂ, ಅವರಿಗೇನು ಅಗ್ರಗಣ್ಯತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೀಠದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಾಗಳ ಬಹುಮತ ತೀವ್ರಾಂನಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಇತ್ಯಾಧಿಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಇಬ್ಬರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕಿರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಾಗಳ ಬಹುಮತ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಮೇಲೆ ಮೇಲುಗ್ರಹಿಸಿ ಆಗುವುದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾಗಿ, ಕಿರಿಯ

ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಕೆಲಸಗಳು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗೆ ಇರುತ್ತವೆ.

ಭಾರತದ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ದೇಶದ ಅಂತಿಮ ಮೇಲ್ನೈನಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಥವಾ ಆದರ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ತೀವ್ರಾನಗಳನ್ನು, ಸಂವಿಧಾನದ 132, 133, 134, 135 ಮತ್ತು 136ನೇ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳ ಕೆಳಗೆ ತನಗಿರುವ ಮೇಲ್ನೈನಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಿ ಅದು ತಳ್ಳಿಹಾಕಬಹುದು. ಆದರೂ ಸಹ ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (ರಾಜ್ಯದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕೆಳಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾಗಿರುವಂತೆ).

ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶಸಾಫ್ಟ್‌ಕೈ ನೇಮಕ ಮತ್ತು ನಿಬಂಧನೆಗಳು

ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರು ತಮ್ಮ ಸಹಿ ಮತ್ತು ಮುದ್ರೆಯನ್ನೂ ಲೋಳಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನೇಮಕ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಸರ್ವೋಚ್ಛನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರೊಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ತಮ್ಮ 62ನೇ ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ.

ಕಾನೂನಿನ ನಿವಾಚನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿಂತೆ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೇ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಸಂವಿಧಾನದ ನಿವಾಚನ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯುಳ್ಳ ಏಕೈಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಇದಾಗಿದೆ. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಶಿಲ್ಪದ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಮೇಲ್ನೈನಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಇದೆ. ಕೆಲವು ಆಧಾರಭೂತ ರಕ್ಷಣಗಳನ್ನು (ಇವನ್ನು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕಾಗಳನ್ನುತ್ತಾರೆ) ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಸಂವಿಧಾನವು, ಈ ಹಕ್ಕಾಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಲು ಶೀಘ್ರವಾದ ಹಾಗೂ ದುಬಾರಿಯಲ್ಲದ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ವರ್ತುಲದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೊಸತಾದ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕಾಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿದೇಶನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲವೇ ರಿಟ್ಟಾಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲು ಕೊಡಲಾಯಿತು. ಸಂವಿಧಾನದ 226ನೇ ಅನುಷ್ಠಾನದದ್ದಿ, ಈ ನಿದೇಶನ/ರಿಟ್ಟಾಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರ, ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಂಡಿನ ರಾಜನ ನ್ಯಾಯ ಪೀಠದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ತರುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂವಿಧಾನದ 226ನೇ

ಅನುಭೇದದಡಿ ರಿಟಾಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಾ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಇದೆ. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಥವಾ ಮೇಲ್ವಿಚಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ, ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳಿಗೂ, ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೂ, ಈ ಅಧಿಕಾರ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಅನುಭೇದ 226ರ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಈ ಅಧಿಕಾರವು ಸಂವಿಧಾನಾತ್ಮಕ ಅಧಿಕಾರವಾದುದರಿಂದ, ಯಾವುದೇ ಶಾಸನಾತ್ಮಕವಾದ ನಿಯಮ ಇದನ್ನು ನಿಬಂಧಗೊಳಿಸುವುದ್ದಲ್ಲ. ಅನುಭೇದ 226ರ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರವು ರಿಟಾಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲೂ ಅಲ್ಲದೆ, ನಿಡೇಶನಗಳನ್ನು, ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ರಿಟಾಗ್ ಸ್ವಭಾವದ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲೂ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ.

ಗೌರವಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಅಧಿನಿಯಮ (ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿನಿಯಮ) ದಂತಲ್ಲದೆ ಅನುಭೇದ 226ರ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ರಾಜ್ಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಲು ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಒದಗಿಸಿರುವ ಈ ಚಿಕಿತ್ಸಾರೂಪದ ಆವಕಾಶ ಅತಿಯಾಗಿ ದುರುಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಷ್ಠೆಗೂ ಭಾರಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ರಿಟಾಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಒಂದು ರಿಟ್ ಅಜೆಂಟ್ ತೀವ್ರಾಂಶದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗಂತಹ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸಮಯ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಲ್ಯಮೆಂಟ್ ವಿಧಾಯಕಗೊಳಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಮೂಲಕ, ಹಾಗೂ ಅನುಭೇದ 3,4 ಮತ್ತು ಸಂವಿಧಾನದ ಇತರ ಅನುಭೇದಗಳಿಗೆ ರೂಪಿಸಿದ ನಿಬಂಧನೆಗಳನುಸಾರ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ರಚನೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಾಫ್ಟ್‌ತಂಡವಾದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅವುಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಯಾವ ಕಾನೂನಿನನ್ನುಯ ಅವು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಯುಕ್ತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಗೋವ, ಡಾಮನ್, ಡಯು ಹಾಗೂ ದಾದ್ರ ಮತ್ತು ನಾಗರ್ಹವೇಲಿ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬ ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಯುಕ್ತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಗೋವ, ಡಾಮನ್ ಮತ್ತು ಡಯು (ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಯುಕ್ತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) ನಿಬಂಧನೆಗಳು 1963ರ ಕೆಳಗೆ ಸಾಫ್ಟ್‌ತಂಡಾಯಿತು. ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಭೇದ 240ರ ಕೆಳಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಾಫ್ಟ್‌ತಂಡರು. ಹೇಗಾದರೂ, ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಂವಿಧಾನದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೂಸ್ವರ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ನಂತರ ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಗೋವ, ಡಾಮನ್, ಡಯು, ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಯುಕ್ತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ಘೋಷಣೆಮಾಡುವ) ಅಧಿನಿಯಮ 1954ರ ಕೆಳಗೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಮುಂಚೆ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ

ಪೀಠವೋಂದನ್ನು ಪರಾಜಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಯುಕ್ತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕರು

ಹೊಸ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯು ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕಿಂದ ಮೂಲ ಅಪರಾಧಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದ್ದರೂ, ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೊಂಬ್ಬಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕನನ್ನು ನಿಯುಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಸಂಹಿತೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಅಭಿಯೋಜಕರು, ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವಿಚಳಿಗಳನ್ನು ಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗೆ ಸಂಹಿತೆಯ ಸಾಧಾರಣ ನಿಯಮಗಳು ಈ ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಡ್ವೆಲ್ವೆಕೇಟ್ ಜನರಲ್

ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಅಷಾನಿಕ ಜನರಲ್ ಹೇಗೋ, ಹಾಗೆ ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಾನ್ವಿತ ಕಾನೂನಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದರೆ ಅಡ್ವೆಲ್ವೆಕೇಟ್ ಜನರಲ್ ಅವರು. ಇವರನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅಧಿಕಾರಾವಧಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಇಷ್ಟಪಯಂತ. ಅಡ್ವೆಲ್ವೆಕೇಟ್ ಜನರಲ್ ಅವರಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಅಡ್ವೆಲ್ವೆಕೇಟ್ ಜನರಲ್ ಅವರು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಿ ಅಡ್ವೆಲ್ವೆಟರುಗಳು ಕೂಡ, ಸರ್ಕಾರದ ಪರಮಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಉಚ್ಚ ಹೊಸರು	ಯಾವ ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ	ಯಾವ ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ	ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ತಾರೀಖು
1	2	3	4	5
i.	ಅಲಹಾಬಾದ್	ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ	ಸಂವಿಧಾನ 214(2)ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿನಿಯಮ 1861ರ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಡಿಸಿದ ವರಸ್ತು ಪತ್ರದ ಕೆಳಗೆ) ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರೂಪನಾ	21.1.1950 17.8.1866
ii.	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ	ಅಧಿನಿಯಮ, 1956, 65ನೇ ಏಂಡ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಆಂಧ್ರ ರಾಜ್ಯ ಅಧಿನಿಯಮ, 1953ರ 28ನೇ ಏಂಡದ ಕೆಳಗೆ	1.11.1956

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಹೆಸರು	ಯಾವ ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಫಿಸಲ್ಟ್ರಿಡ್	ಯಾವ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಯೆ ಅದನ್ನು ಸಾಫಿಸಲಾಗಿದೆ '	ಸಾಫಿಸಲಾದ ತಾರೀಖು
1	2	3	4	5
iii	ಗುವಾಷತಿ	ಅಸ್ಸಾಂ ನಾಗಾಲಾಂಡ್ ಮತ್ತಿಪುರ ತ್ರಿಪುರ ಮೇಘಾಲಯ ಮಿಜೋರಾಮ್ ಮತ್ತು ಆರುಣ್ಯಾಬಲ ಪ್ರದೇಶ	ಸಾಫಿತವಾದ ಅಂದ್ರ (ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ) ಕೆಶಾನ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳ (ಪುನರ್ರಚನೆ) ಅಧಿನಿಯಮ, 1971ರ 28 ಮತ್ತು 32ನೇ ವಿಂಡಗಳು (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ, ಅಸ್ಸಾಂ (ಗಡಿಗಳ ಮಾರ್ಪಾಡು) ಅಧಿನಿಯಮ 1951ರ ಕೆಳಗೆ ಸಾಫಿತವಾದ ಅಸ್ಸಾಂ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಇದರ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಾಗಾಲಾಂಡ್ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿನಿಯಮ, 1962ರ ಕೆಳಗೆ ನಾಗಾಲಾಂಡಿಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿತ್ತು)	5.7.1954 21.1.1972 5.4.1958
iv	ಪಾಟ್ನಾ	ಬಿಹಾರ್	ಸಂವಿಧಾನದ 214(2)ನೇ ಅನುಭ್ರೇದ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿನಿಯಮ 1861ರ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಡಿಸಿದ ವರಕ್ಷ್ಯ ಪತ್ರದಡಿಯಲ್ಲಿ) ಚೊಂಬಾಯಿ ಪುನರ್ ರಚನಾ ಅಧಿನಿಯಮ, 1960ರ 28(1)ನೇ ವಿಂಡ	26.1.1950 9.2.1916
v	ಗುಜರಾತ್	ಗುಜರಾತ್	ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ರಚನಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1960ರ 28(1)ನೇ	1.5.1960
vi	ಕೇರಳ	ಕೇರಳ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಾಟ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಪ್ಪ	ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ರಚನಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1956ರ	1.11.1956

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಲಯದ ಹೆಸರು	ಯೋವ ರಾಜ್ಯ ಆರ್ಥಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲುಟ್ಟಿದೆ	ಯೋವ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಯೊಂದಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ	ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ತಾರೀಖು
1	2	3	4	5
vii	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ	ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ	49(2)ನೇ ಮತ್ತು 60ನೇ ವಿಂಡಗಳು ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ಬಂಧನಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1956ರ 49(1)ನೇ ವಿಂಡ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ 2.1.1936ರ ಏಕಸ್ವ ಪತ್ರ)	1.11.1956
viii	ಮದರಾಸ್	ತಮಿಳುನಾಡು ಮತ್ತು ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಪಾಂಡಿಚೇರಿ	ಸಂವಿಧಾನದ 214(2) ಅನುಭ್ರೇದ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1861ರ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಏಕಸ್ವಪತ್ರದ ಕೆಳಗೆ (ಅಂದ್ರ, ರಾಜ್ಯ, ಅಧಿನಿಯಮ 1953ರ ಕೆಳಗೆ ಅಂದ್ರ ರಾಜ್ಯ, ಬೇಪ್ರಣ್ಯ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಮದರಾಸ್ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು.) ಪಾಂಡಿಚೇರಿ (ಆಡಳಿತ) ಅಧಿನಿಯಮ 1962ರ 9ನೇ ವಿಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು 6.11.62ರಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವ ಹಾಗೆ ಪಾಂಡಿಚೇರಿಗೆ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು.	26.1.1950 26.6.1862
ix	ಚೊಂಚಾಯಿ (ಮುಂಬೆ)	ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ (ಮೊದಲಿಗೆ	ಸಂವಿಧಾನದ 214(2)ನೇ ಅನುಭ್ರೇದ	26.1.1950

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಲುಚ್ಚು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಹೆಸರು	ಯಾವ ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ <u>ಸಾಫಿಸಲ್ಟ್ರಿಡೆ</u>	ಯಾವ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಯು ಅದನ್ನು ಸಾಫಿಸಲಾಗಿದೆ	ಸಾಫಿಸಲಾದ ತಾರೀಖು
1	2	3	4	5
		ಚೊಂಬಾಯಿ)	(ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಆಧಿನಿಯಮ 1861ರ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಪಕ್ಷ ಪತ್ರದ ಕೆಳಗೆ.	
x	ಕನಾಡಿಕ (ಮೊದಲಿಗೆ ಮೈಸೂರು)	ಕನಾಡಿಕ	ಚೊಂಬಾಯಿ ಪುನರ್ ರಚನಾ ಆಧಿನಿಯಮ 1960ರ ಕೆಳಗೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹೊಸ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಆಧಿನಿಯಮದ 41ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ನಾಗಪುರದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಪೀಠವನ್ನು ಸಾಫಿಸಲಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ ರಚನಾ ಆಧಿನಿಯಮ 1956ರ 49(2) ಖಂಡ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಚ್ಛೇದ 214(2) ಮತ್ತು 238(2)ರ ಕೆಳಗೆ ಮೈಸೂರು ಪಾಟ್‌ 'ಬಿ' ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ವಾಗಿತ್ತು. ಆದಕ್ಕೂ ಮುಂಚೆ ಚೀಫ್ ಕೋರ್ಟ್ ಆಗಿದ್ದ ನಂತರ ಮೈಸೂರು	26.6.1862 1.5.1960 1.11.1956 26.1.1950

ಕ್ರಮ ಸಂಚೀ xii	ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಹೆಸರು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟದೆ	ಯಾವ ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ	ಯಾವ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಯೊಂದು ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ	ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ತಾರೀಖು
1	2	3	4	5
xii	ಒರಿಸ್ಸು	ಒರಿಸ್ಸು	ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯ ವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಸಂವಿಧಾನದ 214(2)ನೇ ಅನುಷ್ಠೇದ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಗವನಣಮೇಂಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1935ರ 229(1)ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ)	26.1.1950 30.4.1948
xiii	ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣ ಹಾಗೂ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಚಂಡೀಗರ್	ಪಂಜಾಬ್ ಮತ್ತು ಹರಿಯಾಣ ಹಾಗೂ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಚಂಡೀಗರ್	ಪಂಜಾಬ್ ಪ್ರಾಂತ ರಚನಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1966ರ 29 ಮತ್ತು 30ನೇ ಖಂಡಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ, 1861ರ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಡಿಸಿದ ವರ್ಕಸ್ಟ್ರಾಪತ್ರದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಲಾಹೋರ್	1.11.1966 21.3.1919
xiv	ರಾಜಾಸ್ಥಾನ್	ರಾಜಾಸ್ಥಾನ್	ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯ ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಾಂತ ರಚನಾ ಅಧಿನಿಯಮ, 1956ರ 49(2)ನೇ ಖಂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಷ್ಠೇದ 214(2) ಮತ್ತು 238(12)ರ ಕೆಳಗೆ ಸಂವಿಧಾನದ 214(2)ನೇ ಅನುಷ್ಠೇದ (ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಅಂಡಮಾನ್ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಗಳ	1.11.1956 26.1.1950

ಕರ್ಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಉಚ್ಛ್ರಾತಾಲಯದ ಹೆಸರು	ಯಾವ ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಬ್ಬದೆ	ಯಾವ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಯೊಂದಿ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ	ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ತಾರೀಖು	
1	2	3	4	5	
xv	ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ	ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ	ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪಗಳು	ಅಧಿನಿಯಮ 1861ರ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಡಿಸಲಾದ ಪಕ್ಷಪತ್ರದ ಮೂಲಕ 2.5.1950ರಿಂದ ಜಾರಿಗೆ 14.5.1862 ಬರುವ ಹಾಗೆ, ಕಲ್ಪತ್ರ ಉಚ್ಛ್ರಾತಾಲಯ (ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತರಣೆ) ಅಧಿನಿಯಮ 1933ರ ಕೆಳಗೆ ಅಂಡವಾನ್ ಮತ್ತು ನಿಕೋಬಾರ್ ದ್ವೀಪ ಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು.) ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಭೇದ 370 ಮತ್ತು ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರದ (93(4)ನೇ ಸಂವಿಧಾನದ) ಅನುಭೇದ ದೆಹಲಿ ಉಚ್ಛ್ರಾತಾಲಯ ಅಧಿ ನಿಯಮ 1966	26.1.1957
xvi	ದೆಹಲಿ	ದೆಹಲಿ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶ	ದೆಹಲಿ ಉಚ್ಛ್ರಾತಾಲಯ ನಾಯಾಲಯ ಅಧಿ ನಿಯಮ 1966	31.10.1966	
xvii	ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ	ಹಿಮಾಚಲ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿನಿಯಮ 1970ರ 21ನೇ ಏಂಡ ಸಿಕ್ಕಿಂ ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿ ನಿಯಮ 1974ರ ಕೆಳಗೆ	25.1.1971	
xviii	ಸಿಕ್ಕಿಂ	ಸಿಕ್ಕಿಂ	(ಸಂವಿಧಾನದ 36ನೇ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಅಧಿನಿಯಮ 1975)	26.4.1975	

* భాషాంతరకారన టిప్పణి: క్రమసంబ్ధి 4రల్లి వాట్ట ఉళ్ళన్నాయాలయద పీఠవ్హాందు రాంచియల్నా, క్రమసంబ్ధి 9రల్లి ముంబ్య ఉళ్ళన్నాయాలయద పీఠగళు నాగపుర మత్తు చైరంగాబాదగళల్లియూ అల్లద, గోవా రాజుద పణజయల్నా ఇవే.

ಭಾರತದ ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಶ್ರೀಗಂ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಫೆಡರಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಭಾರತದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ. ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅತ್ಯಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ.

ಮಾನವ ಜೀವಿಗಳ ನಡುವೆ ನ್ಯಾಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಪರಮಾಧಿಕಾರ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬಲ್ಲದೂ ಇಲ್ಲದು ನಮ್ಮ ಸಂವಿಧಾನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಮನ್ಯಾರ್ಥಿಕ್ಕಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧವಾದ ಹಾಗೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ, ಇದೇ ಏಕಮಾತ್ರ ಭದ್ರತೆಯಾಗಿದೆ. ಆವರು ಇದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಾಣಯಂಥ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು. ಕಾನೂನಿನ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನು ವತ್ತಿಹಿಡಿಯಲು ಬೇಕಾದ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತ ವಿಧಾಯಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅತಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಈ ಪಾತ್ರ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು 28.1.1950ರಂದು ಉದ್ಘಾಟಿಸಲಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಂದರೆ:

- i ಒಕ್ಕೂಟ ಮತ್ತು ಒಕ್ಕೂಟದ ಫಾಟಕವೊಂದರ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಸಂವಿಧಾನದ 131ನೇ ಅನುಭೇದ).
- ii ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಉದ್ಘಾಟಿಸುವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (131ನೇ ಅನುಭೇದ)
- iii ಒಕ್ಕೂಟದ ಸಕ್ಷಮತೆಗೆ ಒಳಪಡುವಂತೆ ಪಾಲ್ಯಮೆಂಟು ನಿಗದಿಪಡಿಸಬಹುದಾದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ. (138ನೇ ಅನುಭೇದ)
- vi ಸಂವಿಧಾನ ಖಾತರಿಗೊಳಿಸಿದ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಅನುಭೇದ 32)
- v ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಲನ್ವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಲುವಂಥ ಸಾವಧ್ಯತ್ವಿಕ ಮೇಲನ್ವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಸಂವಿಧಾನದ 132 ಮತ್ತು 133ನೇ ಅನುಭೇದಗಳು)
- vi ಭಾರತದ ಪ್ರದೇಶದೊಳಗಿನ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರಣ, ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ

ಯಾವುದೇ ತೀವ್ರಾನ, ಡಿಕ್ಟಿ, ನಿಧರಣೆ, ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಆದೇಶಗಳಿಂದ ಬರುವ ಮೇಲ್ನವಿಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುವ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಅನುಭೇದ 136)

- vii ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಥವಾ ಸಂಗತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರಿಂದ ಬಂದ ಪರಾಮರ್ಶಗಳ ಮೇಲೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ (ಅನುಭೇದ 143)
- viii ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು (ಸಂವಿಧಾನದ 71ನೇ ಅನುಭೇದ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಚುನಾವಣೆಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ 1952) ತೀವ್ರಾನನಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ; ಅಲ್ಲದೆ ಒಕ್ಕಾಟದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವಾ ಆಯೋಗದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಸದಸ್ಯರುಗಳ (ಅನುಭೇದ 371) ದುನಡತೆಯ ತನಿಖೆ.

ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ, ಸಾಫ್ಟ್‌ಪನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ವಿಧಿಬದ್ಧ ಅಪರಾಧಿಕ ಮೇಲ್ನವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಿಯಮಿತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಪರಾಧ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಬಂದ ಮೇಲ್ನವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಉಂಟಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೂಳಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ನೀಡಿ, ಇಂಥ, ಮೇಲ್ನವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರೀವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಚಲಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ತನಗಿರುವ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲದೆ, ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ, ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಂತೆ, ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಅವರ ಸೇವಾ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ವಿರಾಮ ವೇತನ, ಸಂಬಳ, ಭತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ರಜ ಇವುಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಏಕೈಕ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಾ ಹೊರಗಿನ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಪದದೊಂದಿಗೂ ಪರಾಮರ್ಶದ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಯಾಗುವ ಇತರ ಸರ್ಕಾರಿ ನೌಕರರ ವರ್ಗಗಳ ವೇತನರಚನಾ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯವಿಲ್ಲದ ಹಾಗೆ ಆಗುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ವಿಚುಂಗಳ ಮೇಲೆ ಪಾಲೀಸಮೆಂಟಿನ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದಿರುವಂತೆ ಮಾಡಲು, ಆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ವಚ್ಚಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ಸಮುಚ್ಚಯೆನಿಧಿಗೇ (Consolidated fund of India) ನೇರವಾಗಿ ವಿಚುಂಗ ಹಾಕಲು

ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳ ಮೇಲೆ ಪಾಲಿಕ್ ಮೆಂಟಿಗೆ ಇರುವ ಏಕೈಕ ನಿಯಂತ್ರಣಾವೆಂದರೆ ಅಧಿಕ್ಷೇಪ ಅಥವಾ ಖಂಡನೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ.

ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಒಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರನ್ನು ಮತ್ತು 25ಜನ ಸಂಗಡಿಗ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಗಡಿಗ ಕಿರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳ ವೇತನ ಮತ್ತು ಇತರ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಖಿಧಾನದಲ್ಲೇ ನಿಗದಿಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೂಲ, ಮೇಲ್ನವಿ ಹಾಗೂ ಸಲಹಾ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳು ಇವೆ. ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಒಹಳ ಅಪ್ರಾವಣಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಚಲಾಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೆಂದರೆ ಅನುಚ್ಛೇದ 32ರ ಕೆಳಗೆ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ರಿಟ್ ಅಜಿಂಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು. ಈ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸರ್ವಾರ್ಥವಾಗಿ ಚಲಾಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಖಚಿಂಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಇದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿದೆ.

ಮೇಲ್ನವಿಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಥ ಮಾಡುವುದೇ ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪ್ರಾಧಿಕ ಕಾರ್ಯಾಭಾರವಾಗಿದೆ. ಸಂಖಿಧಾನಾತ್ಮಕ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯೈಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅದು ಆ ಸಾಫ್ ಬಲದಿಂದ ಅಂತಿಮ ನಿಣಾಯಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದು, ಕಾನೂನಿನ ಪರಕರೂಪ ನಿವಂಚನವನ್ನು ಅದು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಅದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದಾಗೂ ಅದು ಪೂರ್ವ ನಿಣಾಯಕ ನಿದರ್ಶನಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚ್ಯಾಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವ ನಿಣಾಯಕಾನುಸಾರವೆಂದರೆ, ತೀವ್ರಾನಗಳ ಸರಣೆಯಲ್ಲಿ ಖಚಿತಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾನೂನಿನ ನಿವಂಚನ. ಇದು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿದ್ದು, ಅಂಥದೇ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಿವಂಚನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲೇಬೇಕು.

ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ಮೇಲ್ನವಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ; ಅಂದರೆ, ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು. ಹೀಗಾದರೂ, ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಯಾವುದೇ ಆದೇಶ ಅಥವಾ ತೀವ್ರಾನದಿಂದ ಬಂದ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ಅಜಿಂಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅನುಚ್ಛೇದ 136 ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಒಮ್ಮೆ ತೀವ್ರಾನ ಕೊಡಲಾಯಿತೆಂದರೆ ಅದು ಅಂತಿಮವಾಗುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ತನ್ನದೇ ತೀವ್ರಾನಗಳನ್ನು ಪುನರವಲೋಕನ ಮಾಡಲು ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಈ ಪ್ರತ್ಯೇಕ್ಯಾಯನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಿಯಮಗಳು, 1966ರ XLನೇ ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ

ಪುನರವಲೋಕನವನ್ನು ಬಹು ಅಪೂರ್ವವಾಗಿ ಮಾನ್ಯ ವಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗೂ ಇದನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುವ ಮಂದಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳನ್ನು ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ತೀವ್ರಾಂನ ತಪ್ಪಾಗಿದ್ದ ಪುನರವಲೋಕನಕ್ಕೆ ಅಹಂವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಷ್ಟಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಜಯಶಾಲೀಯಾಗುವುದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಬಹು ಅಪೂರ್ವ ಎನ್ನಬಹುದು. ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ಮೇಲೆ ನೀಡಿದ ನಿವಂಚನವನ್ನು ಭಾರತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂವಿಧಾನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದ 141ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ನಿಬಂಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಯಿಂದ ಘೋಷಿಸಲಾದ ತೀವ್ರಾಂನಕ್ಕೆ ಗಣರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಬದ್ದವಾಗಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಆಳವಡಿಸಿರುವ 141ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದ ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಂವಿಧಾನದ ಅಂಗವಾಗಿಸುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದೆ. ಈ ಅನುಚ್ಛೇದದದ್ವಿಯಲ್ಲಿ, ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಾಡಿದ ಉಚ್ಚರಣೆಯು, ಯಾವುದೇ ಅಂತಿಮ ತೀಪಿಕನ ತೀವ್ರಾಂನದ ತಿರುಳಿನ ಭಾಗವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದೆ (ತೀವ್ರಾಂನದ ತಿರುಳು ಯಾವುದೇ ವಿವಾದಾಂಶ ಅಥವಾ ವಿವಾದಾಂಶಗಳನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಲು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಕಾರಣ ಅಥವಾ ಸೂತ್ರ). ಇದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರಾಸಂಗಿಕೋಕ್ತಿಗಳು (ತೀವ್ರಾಂನ ಮಾಡಲು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಲ್ಲದ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆಗಳು) ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನ ಕೇವಲ ನಿರೂಪಣೆಗಳು ಕೂಡ, ಅನುಚ್ಛೇದ 141ರ ಕೆಳಗೆ ಘೋಷಣೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ತಾಳುತ್ತುವೆ.

ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಎಲ್ಲ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾಂತರಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದಿರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾದ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳು ಭಾಷಾಂತರಕ್ಕ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪೀಠ ದೇಹಲೀಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕೊತಡಿಯೋಳಗೆ ಕಲಾಪ ನಡೆಸುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಒಬ್ಬರೇ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು ಕೂರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ, ಮೀಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಹಬ್ಬಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಇರುವ ಪೀಠ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಸಂಪ್ರಧಾನಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಏವರು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರ ಪೀಠ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಏವರು ಸದಸ್ಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಪೀಠಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

**ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು
ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ದೇಶದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಪೌರಿಗೂ**

ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಖಾತರಿಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗೇ ಖಾತರಿಯಾದ ಪರಿಹಾರವಿಲ್ಲದೆ, ಖಾತರಿಯಾದ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳು ಎನ್ನುವುದು ಅಥವಾನ್ಯಾವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂವಿಧಾನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇಂಥದೊಂದು ಅವಕಾಶವನ್ನು ಅನುಷ್ಠೇದ 32ರಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ, ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯವನ್ನು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ರಕ್ಷಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದತ್ತವಾಗಿರುವ ಈ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕೆ, ಸೂಕ್ತವಾದ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೋರಲು ಖಾತರಿಯಾದ ಹಕ್ಕಿದೆ ಎಂದು ಈ ಅನುಷ್ಠೇದ ಫೋಣಿಸಿದೆ. ಈ ಅನುಷ್ಠೇದದ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಹರವು ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ಸಂವಿಧಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ, ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳ ಅಜ್ಞದಾರರು ತಮ್ಮ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮತ್ತು ಜಾರಿಗಾಗಿ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರೀಯ ಕಾನೂನು ನಿಯೋಗ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು:

ಅಟಾನಿಂ ಜನರಲ್ (ಮಹಾ ನ್ಯಾಯವಾದಿ)

ಒಬ್ಬ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿ, ಅಂದರೆ ಅಟಾನಿಂ ಜನರಲ್ ಅವರನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡಲು ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಕೃತಿಗೆ ಸಂವಿಧಾನದ 76ನೇ ಅನುಷ್ಠೇದ ಅನುಮಾದಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಾನೂನಿನ ಪೀಠೆಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸಲಹೆ ಕೊಡುವುದು, ಆಗಂದಾಗ್ಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧಿಕೃತಿಯ ತನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದ ಅಥವಾ ತನಗೆ ಪಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿ ಕಾನೂನು ಸ್ವಭಾವದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನೇರವೇರಿಸುವುದೂ ಮತ್ತು ಸಂವಿಧಾನದ ಕೆಳಗಾಗಲೇ ಅಥವಾ ತತ್ವಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನಡಿಯಲ್ಲಾಗಲೇ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಪಹಿಸಿದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದೂ, ಆವನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ.

ಅಟಾನಿಂ ಜನರಲ್ ದೇಶದಲ್ಲೇ ಆತ್ಮನ್ಯಾತ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಗೊಸ್ಕರ ಅವರು ದೇಶದ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ವಾದ ಮಂಡಿಸುವ ಹಕ್ಕಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರತಿಯವರ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರ ಅವರು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರತಿಯವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅನುಷ್ಠೇದ 88ರ ಕೆಳಗೆ, ಅಟಾನಿಂ ಜನರಲ್ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಕ್ಕಿದೆ; ಪಾಲೀಸಮಂಟಿನ ಎರಡೂ ಸದನದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ತಾವು ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದ ಯಾವುದೇ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವ ಹಕ್ಕಿದೆ (ಆದರೆ ಮತ್ತು ಚಲಾಯಿಸುವಂತಿಲ್ಲ). ಇದಲ್ಲದೆ ಅನುಷ್ಠೇದ 195(4)ರ ಕೆಳಗೆ ಪಾಲೀಸಮಂಟಿನ

ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ವಿಶೇಷ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಅಟಾನಿಡ ಜನರಲ್ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ವಿಷಯವೋಂದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯನಿಯಮದ ಸಂಪೈಧಾನಿಕತೆಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆದೇಶದ ಕೆಳಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ಹಷ್ಟಿದೆ. ಅನುಭೇದ 143ರ ಕೆಳಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಪರಾಮರ್ಶಯಲ್ಲಿ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಹಾಜರಾಗಲು ಅವರಿಗೆ ಹಷ್ಟಿದೆ.

ಇತರ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು

ಅಟಾನಿಡ ಜನರಲ್ ಅವರಲ್ಲದೆ ಇತರ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದರೆ ಭಾರತದ ಸಾಲಿಸಿಟರ್ ಜನರಲ್ (ಮಹಾ ಸಲಹಾ ವರ್ಕೇಲರು) ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಸಾಲಿಸಿಟಸ್ ಜನರಲ್ (ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಮಹಾ ಸಲಹಾ ವರ್ಕೇಲರುಗಳು).

ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಂದರೆ:

- ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದ ಅಥವಾ ತಮಗೆ ವಹಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸಲಹೆ ನೀಡುವುದು ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ಸ್ವಭಾವದ ಇತರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನೇರವೇರಿಸುವುದು.
- ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪಕ್ಷಗಾರನಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವ ದಾವೆಗಳು, ರಿಟ್ ಅಜ್ಞೆಗಳು, ಮೇಲ್ವಿಚಿಗಳು, ಇತರ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಇತ್ತಾದಿ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಬಿದ್ಧಾಗ ಹಾಜರಾಗುವುದು.
- ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರು ಅನುಭೇದ 143ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ಪರಾಮರ್ಶಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವುದು ಮತ್ತು
- ಸಂವಿಧಾನದ ಕೆಳಗಾಗಲೇ, ಅಥವಾ ತತ್ವಾಲದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನಡಿಯಲ್ಲಾಗಲೇ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿವಹಿಸಿದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು.

ಯಾವುದೇ ತೆರನಾದ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ನಿಷೇಧಗಳಿವೆ:

- ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಸಲಹೆ ಕೊಡುವುದಾಗಲೇ ಅಥವಾ ವರ್ಕೇಲಿ ವಹಿಸುವುದಾಗಲೇ ಮಾಡಬೊಡದು.
- ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಸಲಹೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಅಥವಾ

ಹಾಜರಾಗಬೇಕಾದ ಸಂಭವ ಇರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಇತರರ ಪರವಾಗಿ ಸಲಹೆ ಕೊಡುವುದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ವಕೀಲಿ ವಹಿಸುವುದಾಗಲೀ ಮಾಡಬೋದು.

- iii. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಪಾದಿತನ ಪರ ವಾದಿಸಬಾರದು.
- iv. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಇಲ್ಲದೆ, ಯಾವುದೇ ಕಂಪನಿ ಅಥವಾ ನಿಗಮದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿ ನೇಮಕವನ್ನು ಒಷ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು.
- v. ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ, ನಿಗಮಪೂರ್ವದರ ವ್ಯಾಜ್ಯ ವಿಷಯದ ನಿರೂಪಕ್ಕೂ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ವ್ಯಾಜ್ಯ ವಿಷಯದ ನಿರೂಪಕ್ಕೂ ಸಂಘರ್ಷವಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಯು ಸರ್ಕಾರದ ನಿರೂಪಕ್ಕೂ ಆದ್ಯತೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಈ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಾಣ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಆವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಅಥವಾ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನಿಗಮಗಳ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೇಂದ್ರೀಯ ಕಾನೂನು ನಿಯೋಗದ ವಿಭಾಗ

ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ನಿಯೋಗಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಪಕ್ಷಗಾರರುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಹುಪಾಲು ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಿತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಭಿಲೇಖ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಯೀ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಿಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂದ್ರಪ್ರದೇಶ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಗುಜರಾತ್, ಹಯಾದ್ರಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಪಂಜಾಬ್, ರಾಜಸ್ಥಾನ್, ತಮಿಳುನಾಡು, ಜಮ್ಮು ಮತ್ತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ತಾವೇ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡ ಅಭಿಲೇಖ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಿದ್ದಾರೆ*ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಸರ್ಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಕಾನೂನು ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಇಲಾಖೆಯೊಂದಿದೆ. ಇದು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಕೇಂದ್ರೀಯ ನಿಯೋಗವೆಂದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆನುಭವಿ ವಕೀಲರುಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಅವರುಗಳು, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ, ಅದರ ನಿಯೋಗಗಳ ಮತ್ತು

*ಭಾಷಾಂತರಶಾರಸ ಟೆಪ್ಪಣಿ: ಕನಾಡಕ ರಾಜ್ಯಕೂ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವಿಂದ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದ ಅಭಿಲೇಖ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪರ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದರಲ್ಲಿ,
ವಿರುದ್ಧನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರತರಾಗಿಯಾ ಸಹಭಾಗಿಗಳಾಗಿಯಾ ಇದ್ದಾರೆ.

2

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಆಯೋಗಗಳು

ನ್ಯಾಯಿಕ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವಭಾವದ ನ್ಯಾಯ ವೇದಿಕೆಗಳು
(ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಹೊರತಾಗಿ)

ಅಧಿಕಾರಗಳ ಬೇಪಡಿಸುವಿಕೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಂವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೇಗಾದರೂ, ಏದು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದಾಗ, ರಾಜ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಈಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿರಳವಾಗಿಯೂ ಸೀಮಿತವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದವು; ಆಗಿನಿಂದ, ರಾಜ್ಯದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರಗಳೂ ಸಹ, ವಾಣಿಜ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿವೆ. ಸೇವಾನಿಯಮಗಳು, ವರ್ಗಗಳು, ಬಡ್ರಿಗಳು, ನೇಮಕಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಸಹಾರಿ ನೌಕರರ ನಡುವಳಿ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆ.

ಸಂವಿಧಾನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಂಗಾಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ದೇಶದ ಪೌರರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ದೂರಕೆಸಿಕೊಡಲು ಕೆಲವು ಗೂತ್ತಾದ ನ್ಯಾಯವೇದಿಕೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಪ್ರಜೆಗಳ ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ಒಂದು ವಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಭಾಯಿಸಲು ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟುದೇ ಎಂದು ಅವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಭಾವಿಸಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆಯ ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗಿನ ಸಾಧಾರಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಬದಲಾವಣೆಯಾದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾಗಲೇ ಮತ್ತು ಹೊಸ ಸಾಮಾಜಿಕ/ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ನಿಫೆಶದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಲೇ ಆಸಮಧನವೆಂದು ತದನಂತರದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರಜ್ಞಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಆವು ಅನೇಕ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸರಿಯಾದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ತೀವ್ರಾನಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಇರುವ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಈ ಮುಂದಿನಂತೆ ಇವೆ:

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು

- i. ನ್ಯಾಯನಿಣಣಯ ಆಗಚೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ತೀವ್ರಾನಿಸಿ ಬಗೆಹರಿಸಲು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅನುಮಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಅದು, ಮಂದಗತಿಯಾದುದು, ದುಭಾರಿಯಾದುದು, ಪರಿಣತವಲ್ಲದುದು, ಸಂಕೀರ್ಣವಾದುದು ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡುವಂಥದು ಎಂದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಸಾಲದು ಎಂಬಂತೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ವಿಪರೀತ ಹೂರೆ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಯಜಮಾನ ಮತ್ತು ನೌಕರರ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು, ಬೀಗಮುದ್ರೆಗಳು, ಮುಷ್ಟರಗಳು ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ತುತ್ತು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಿಲೇವಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ವೇದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರಾನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.
- ii. ಈ ರೀತಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು, ತಾತ್ಕಾರ್ಥಕವಾದ ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆತಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಬಲ್ಲವು. ಅವು ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮತ್ತು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ತಡ್ಳಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಬಹುದು.
- iii. ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದು, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಕಷ್ಟಕರವಾದುದೂ ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಾಂಗವು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಜ್ಜಗಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಾದರೋ, ತಡ್ಳರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅವರು ಇಂಥ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾ: ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಲಹಗಳು, ಅನಿಲ, ವಿದ್ಯುತ್, ರೈಲ್ವೇದರಗಳು, ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವಾದ ಆಚಾರಗಳು, ಗ್ರಾಹಕರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು.
- iv. ಇಂಥ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನವಿರುವುದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ, ಅಗ್ರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡುವಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶ, ವಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸಬಹುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ತೆ ರೂಪಗೊಳಿಸಿದ ಧರ್ಮಸಮೃದ್ಧವಾದ ಇತ್ಯಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯನೀತಿಗೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ, ಒತ್ತುಕೊಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಮುಖಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಎರಡೂ ಶಾಸನಸಭೆಗಳಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಎರಡಕ್ಕೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎರಡಕ್ಕೂ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದ್ದ ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ರಾನವಾಡುವ ನಿಕಾಯಗಳಾಗಿವೆ. ತಮಗೆ ಒಬ್ಬಸೆಲಾದ ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವಣ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾನವನವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅವಕಾಶವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ತೀವ್ರಾನಗಳು ಮೇಲ್ವಿಚಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. (ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಅನೋಸಿಯೇಟೆಡ್ ಸಿಮೆಂಟ್ ಕಂಪನೀಸ್ ಲಿ... ವಿರುದ್ಧ.. ಪಿ.ಎನ್.ಎಮ್ ಮತ್ತು ಇನ್‌ಎಂಬ್‌ರು, ಎ.ಪಿ.ಆರ್. 1965 ಎಸ್.ಸಿ. 1595ರಲ್ಲಿ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದಂತೆ) ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಸ್ವರೂಪವೆಂದರೆ, ಎರಡೂ ನ್ಯಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ ಅಲ್ಲದೆ ಸರ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಗೊಂಡಂತ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ.

ಆದರೆ ಆದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವನ್ನು ಅದು ಹೊಂದಿದೆ. ಅವುಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಹೇಳಬಹುದು:

- i. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಅಂಗ. ಯಾವ ನಿಕಾಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಗಳು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆಯೋ, ಮತ್ತು ಯಾವ ನಿಕಾಯವು ನ್ಯಾಯ ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದೆಯೋ ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವಾದರೋ ಶಾಸನವೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ನಿಯೋಗವಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.
- ii. ಸಾಧಾರಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು, ತಮ್ಮ ಸೇವಾ ಅವಧಿ, ಸೇವಾ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಮತ್ತು ಷರತ್ತುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಂಗದಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರರಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಒಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಕಾರರದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿವೆ.
- iii. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪೀಠಾಸೇನರಾಗುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಅಥವಾ ಸದಸ್ಯರು ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದಿರಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ.
- iv. ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ್ರಿಯಾದ ನಿಣಾಯಕಾರ

ನಾಗಿರಬೇಕು. ತನಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವನು ತೀವ್ರಾನಿಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ತಾನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪಕ್ಷಗಾರನಾಗಿರಬಹುದು.

ಉದಾ: ರೈಲ್‌ದರಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ, ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯಗಳ ಆಯೋಗ, ಇತ್ಯಾದಿ.

- v. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಎಲ್ಲ ನಿಯಮಗಳಿಗೂ ಒಧ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ, ಶಾಸನವು ನಿಬಂಧವನ್ನು ಹೇರಿದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕಂತೆ ಆ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಒಧ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.
- vi. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ತನ್ನ ಮುಂದಿರುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಹಾಗೂ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನೂ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠರಾಗಿ ತೀವ್ರಾನಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯನಿರ್ತಿ ಅಥವಾ ಅನುಕೂಲಸಿಂದುವನ್ನೂ ಸಹ ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.
- vii. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಶಾಸನಪೂರ್ವದು ‘ಅತೀತ’* ವಾಗಿದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

---

*ಭಾಷಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಉಭ್ಯನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮಹತ್ಯಾವೃದ್ದೇ ಶಾಸನದ ಸಂವಿಧಾನ ಒಧ್ಧತೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಶಾಸನ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ‘ಅತೀತವೇ’ ಎಂದು ನಿಣಣಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಈ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ.

ಕೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು

ಸಂವಿಧಾನದ 42ನೇ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಅಧಿನಿಯಮ 1976, ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುಷ್ಠೇದ 323ವ ಅನ್ನ ಸೇರೆದೆವಾಡಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಒಕ್ಕೂಟದ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೇಮಕಹೊಂದಿದವರ ನೇಮಕಾತಿ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಇತ್ಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ, ಒಕ್ಕೂಟದ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಹಸ್ತಾಂತರಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ, ಅನುಷ್ಠೇದ 323-ವ ನಲ್ಲಿರುವ ಅವಕಾಶದ ಪ್ರಕಾರ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲವು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಕೇಂದ್ರ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು (ಸಿ.ಎ.ಟಿ) ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಅಧಿನಿಯಮ 1985ನ್ನು ಪಾಲೀಸ್‌ಮೆಂಟು ಶಾಸನಗೊಳಿಸಿದೆ. ಒಕ್ಕೂಟದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಹುದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೇಮಕಾತಿ ಹೊಂದಿದವರ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿನ ಒಕ್ಕೂಟದ ನೌಕರನ, ಅಥವಾ ಭಾರತದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ನೌಕರನ, ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಇಲ್ಲವೇ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ನಿಗಮ ಅಥವಾ ಸಂಘದ ನೌಕರನ, ನೇಮಕಾತಿ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ದೂರುಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಾಧಿಕರಣ ಅಥವಾ ಏಜೆಂಟ್ ಮಾಡಲು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ಮೊದ ಅಧಿನಿಯಮ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಶಾಸನ ಮಾಡಿದ ಉದ್ದೇಶವೇನೇಂದರೆ:

- ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದು.
- ಸೇವಾ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶೀಫ್ತವಾಗಿ ವಿಲೇವಾಡುವುದು.

ಹೇಗಾದರೂ, ರಕ್ಷಣಾ ಪಡೆಗಳ ಸದಸ್ಯರು, ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ನೌಕರರು, ಸಂಸತ್ತಿನ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ರಾಜ್ಯದ ಶಾಸನ ಸಭೆಯ ಅಥವಾ ಒಕ್ಕೂಟ ಪ್ರದೇಶದ ಸಚಿವಾಲಯಗಳ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಈಗ ಬರುವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ದಾವಯೋಂದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು

ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದಲೂ, ಅನುಭ್ರೇದ 226 ಮತ್ತು 227ರ ಕೆಳಗೆ ರಿಟ್‌
ಅಜೆಡ್‌ಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಚ್ಚ
ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದಲೂ, ಮೇಲ್ಮೊಂದ 1985ರ ‘ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ
ಅಧಿನಿಯಮ’ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದೆ.

ಅನುಭ್ರೇದ 226 ಮತ್ತು 227ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ
ಮಾಡಬಲ್ಲದಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಮಾಡಲು, ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ
ಸಕ್ಷಮತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾನೂನುಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಿಕತೆಯನ್ನೂ
ಅದು ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದು. ಶಾಸನಬಧ್ಯ ಸೇವಾ ನಿಯಮವೂಂದು ಅನುಭ್ರೇದ 14ರ
ಮತ್ತು 16ರ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ
ಫೋಂಟಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ದಿನದಿಂದ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಷ್ಟುಲ್ಲ¹
ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಆ ದಿನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರ, ಅವಕ್ಕೆ ಇದ್ದ
ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಧ್ಯವನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ
ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಚಲಾಯಿಸಬಹುದಾದ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ
ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ:

- i. . ರಾಜ್ಯದ ಯಾವುದೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಗೆ ಅಥವಾ ಹುದ್ದೆಗೆ ಮಾಡುವ
ನೇಮಕಾತಿ ಮತ್ತು ಆ ನೇಮಕಾತಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ವಿಷಯಗಳು.
- ii. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಸೇವೆಗಳು ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕ ಹುದ್ದೆಗಳು; ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ
ನೌಕರನ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ
ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ನೌಕರನ, ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ
ಸ್ವಾಮ್ಯ ಇಲ್ಲವೇ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ನಿಗಮ ಅಥವಾ
ಸಂಖಾರ ನೌಕರನ ನೇಮಕಾತಿ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ
ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ ವಾಚ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ದೂರುಗಳು.
- iii. ಮೇಲಿನ (ii)ನೇ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿರುವ ಯಾವುದೇ ಸೇವೆಗೆ ಅಥವಾ
ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಕ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ನೌಕರನನ್ನು ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಥವಾ
ಇತರ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಸೇವೆಗೆ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಸ್ವಾಮ್ಯ ಅಥವಾ
ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವುದೇ ನಿಗಮ ಅಥವಾ ಸಂಖಾರ ಸೇವೆಗೆ
ಪ್ರತಿನಿಯೋಜಿಸಿದ್ದ ಅಂಥ ನೌಕರನ ಸೇವೆ ಕುರಿತ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಸೇವಾ ವಿಷಯಗಳು.

ರಾಜ್ಯ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ರಾಜ್ಯದ ಸೇವಾ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಕೇಂದ್ರ
ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಲ್ಲ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಾನು
ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಕೆಳಗೆ ಹಣಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಯಾವುದೇ ಅಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಅಧಿಕಾರವಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಲೇ ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ.

- i. ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಚ್ಛೇದ 311(2)ರ, ಎರಡನೇ ಪರಂತುಕದ (ಃ) ಪ್ರಕರಣದ ಕೆಳಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕರು ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟಿಕೊಂಡುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಅಜ್ಞ.
- ii. ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನಿರ್ಧಾರವು ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ, ನಿರಂಕುಶವಾಗಿದೆ, ಕೃತಕವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸಿರುವಂತಹುದಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮಧಾರವಿಲ್ಲದೇ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಆಪಾದನೆಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಆದರ ಗುಣಾವಙುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಅಜ್ಞ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಸದಸ್ಯರುಗಳು

ರಾಜ್ಯದ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರದ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ, ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು, ನ್ಯಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಸಲಹೆ ಪಡೆದು ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕರು ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದುವವರು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದವರಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ವಾಧೀನಗಳಿಗೆ ನಿಯುಕ್ತರಾಗುವವರು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಚಲಾಯಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು, ಆದರಲ್ಲಿ 226 ಮತ್ತು 227ನೇ ಅನುಚ್ಛೇಗಳ ಕೆಳಗೆ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು, ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಿಗಿಂತ ಕಮ್ಮಿಯೇನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಖಾತರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವ ಹೀಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಅಜ್ಞದಾರನು ತತ್ವಾಲಂದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೋ ಆ ಹೀಗೆ ಮುಂದೆಯೇ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ದಾಖಿಲು ಮಾಡಬೇಕು. ಅಜ್ಞಯು ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ದಾಖಿಲು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದೋ ಅಥವಾ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಅಹಂವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೋ, ಸ್ವೀಕೃತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಆದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರಣ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಬಹುದು.

ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರಣವು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆಯ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒದ್ದುವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರಣಾ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಣಾ ಸಮಯವನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವುದೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಅದಕ್ಕಿದ್ದು, ತನ್ನ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಜರುಗಿಸಬೇಕೇ ಅಥವಾ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಜರುಗಿಸಬೇಕೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದೇ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಜ್ಞಯನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸುವ ಅಧಾರಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಕೆಳಕಂಡ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಇವೆ:

- i. ಯಾವುದೇ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಮನ್ವ್ಯ ಕಳುಹಿಸಿ, ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಹಾಜರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆಸುವುದು (ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು).
- ii. ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಹಾಜರುಪಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು.
- iii. ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ ದ್ವಾರಾ ಸಾಕ್ಷೀವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು.
- iv. 1872ರ ಭಾರತ ಸಾಕ್ಷಿ ಅಧಿನಿಯಮದ 123 ಮತ್ತು 124ನೇ ಖಂಡಗಳಿಗೂಳಿಪಟ್ಟು, ಯಾವುದೇ ಸಾವಣಿಕ ದಾಖಲೆ ಅಥವಾ ದಸ್ತಾವೇಚನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯ ಕೋರಿಕೆ ಮೇರೆಗೆ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.
- v. ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಆಯೋಗಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದು.
- vi. ತನ್ನ ತೀಮಾಡನಗಳನ್ನು ಪುನರವಲೋಕನ ಮಾಡುವುದು.
- vii. ನಿರ್ವೇದನಗಳನ್ನು ಕರ್ತವ್ಯಲೋಪಕ್ಕಾಗಿ ವಜವಾಡುವುದು ಅಥವಾ ಏಕ ಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ತೀಮಾಡನಿಸುವುದು.
- viii. ಕರ್ತವ್ಯಲೋಪಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ವೇದನಯನ್ನು ವಜವಾಡಿದ ಆದೇಶ ಅಥವಾ ಏಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ಆದೇಶವನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವುದು

ಮತ್ತು

- ix. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನಿಗದಿಮಾಡಿದ ಇತರ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯ

ತನ್ನ ತೀಮಾಡನದ ಪುನರವಲೋಕನಕ್ಕಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಒಳಗೆ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ತೀಮಾಡನ ಮಾಡಬಹುದು. 1971ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಿಂದನೆ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಅದು ಶಿಕ್ಷೀಯನ್ನೂ ವಿಧಿಸಬಹುದು.

ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು

ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ತೀಮಾಡನಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಾಗೆ ಭಾಧಿತ ವೃತ್ತಿಗೆ ಇರುವ ಕಡೆಯ ಪರಿಹಾರವಂದರೆ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಭೇದ 13ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು. ಸಂವಿಧಾನದ 226 ಮತ್ತು 227ನೇ ಅನುಭೇದಗಳ ಕೆಳಗೆ ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಉಂಟಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕಮತೆ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಭೇದ 32ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೇನೂ ಚ್ಯಾರೆಟಿಂಗ್‌ಲ್ಲ.

ಅನುಭೇದ 323ಬಿ ಕೆಳಗೆ ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು

ಸಂಪಿಠಾನದ 42ನೇ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಅಧಿನಿಯಮವು ಸಂಪಿಠಾನಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಅನುಭೇದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದೆಯಾದಿತು. ಅದೇ ಅನುಭೇದ 323ಬಿ. ಇದು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲದೆ ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ಕೆಳಗಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವಾಗೆ ಇವೆ:

- i. ಯಾವುದೇ ತರಿಗೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದು, ಕರನಿಧರಣೆ ಮಾಡುವುದು, ವಸೂಲು ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಜಾರಿ ಮಾಡುವುದು.
- ii. ಏಡೇಶಿ ವಿನಿಮಯ, ಸೀಮಾ ಸುಂಕದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದಾಟುವ ಆಮದು ಮತ್ತು ರಷ್ಟು.
- iii. ಕ್ಷೇತ್ರಾರ್ಥಿ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು.
- iv. ಅನುಭೇದ 31-ಎ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಯಾವುದೇ ಆಸ್ತಿ ಸಂಪದವನ್ನು ಅಧಿವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಯಾವುದೇ ಹಕ್ಕನ್ನು, ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗಲೇ ಅಧಿವಾ ಅಂಥ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಳಿಸುವುದರಿಂದಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ ಮಾಪಣಿಸುವುದರಿಂದಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ ವ್ಯವಸಾಯ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಗರಿಷ್ಟ ಮಿಶ್ರಿತನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡುವುದರಿಂದಾಗಲೇ ಭೂ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು.
- v. ನಗರ ಆಸ್ತಿ ಮಿಶ್ರಿತ.
- vi. ಅನುಭೇದ 329 ಮತ್ತು 329 ಏನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಿರುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಸಂಸತ್ತಿನ ಎರಡು ಸದನಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯದ ಎರಡು ಶಾಸನ ಸಚೇಗಳಿಗೂ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸುವುದು.
- vii. ಖಾದ್ಯ ತೈಲದ ಬೀಜಗಳು ಮತ್ತು ತೈಲಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ, ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೊರಡಿಸಿ, ಅವಶ್ಯಕವಸ್ತುಗಳಿಂದು ಫೋಷಿಸಿದ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಸಂಗ್ರಹ, ಸರಬರಾಜು ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಈ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ
- viii. (i) ರಿಂದ (vii)ರ ವರೆಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಕಾನೂನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಕ್ಷಿರುಗಳು ಮತ್ತು ಈ ಯಾವುದೇ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಶುಲ್ಕಗಳು.

ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಾನೂನನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಮತ್ತು ಅನುಭೇದ 323-ಬಿ(3)(ಡಿ) ಕೆಳಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಹಾಲೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಾಗೂ ಅನುಭೇದ 226ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಮೇಲೆ, ಯಾವ ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತೋ, ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ (i)ರಿಂದ (vii)ರ ವರೆಗೆ ವಿವರಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಹೇಗಾದರೂ, ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸೀಮಾ ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾರಿ - ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಾನೂನನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದ್ದು ಅಧಿನಿಯಮಿಸಿದೆ. 'ಸೀಮಾ ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾರಿ ರಾಜ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಅಧಿನಿಯಮ 1986' ಎಂಬುದೇ ಆ ಅಧಿನಿಯಮ. 1962ರ ಸೀಮಾ ಸುಂಕ 'ಅಧಿನಿಯಮ ಮತ್ತು 1944ರ ಕೇಂದ್ರ ಅಭ್ಯಾರಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿನ ಅಧಿನಿಯಮ, ಇವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ, ವರ್ಗೀಕರಣ ಮತ್ತು ಸುಂಕದ ದರಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಉಚ್ಛ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಹೊರಗೆ ಪರಿಹರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ 1986ರ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ತರಲಾಗಿದೆ. ಯಾವ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂದು ಇನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಇನ್ನೂ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಲ್ಲ.

ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ತೀರ್ಪಿನಿಂದ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಮೇಲ್ನೈನಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು.

ಸೀಮಾ ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾರಿ ರಾಜಸ್ವ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

ಸೀಮಾ ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾರಿ ರಾಜಸ್ವ ಮೇಲ್ನೈವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು 1986ರಲ್ಲಿ ಪಾಲಿಸಮೆಂಟ್ ಅನುಮೋದಿಸಿತು CERAT. ಈ ಅಧಿನಿಯಮವು ಸಂವಿಧಾನದ 323ಬಿ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಉಪಪ್ರಕರಣ(2)ರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರೂಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು, ದೂರುಗಳು ಮತ್ತು ತಕ್ಷೀರುಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡಿ ತೀವ್ರಾನಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಆಯಾ ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳು ತಮಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾನೂನನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅನುಮೋದಿಸಬೇಕೆಂದು ಅನುಚ್ಛೇದ 323ಬಿ ನಿಗದಿ ಮಾಡಿದೆ. ತೆರಿಗೆ ವಿಧಿಸುವುದು, ಕರನಿಧರಣೆ, ವಸೂಲಿ, ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದು ಮತ್ತು ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಇವಿಷ್ಟ್ವು ಉಪಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ.

ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೂ CERAT ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಭ್ಯಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ (ನಿಯಂತ್ರಣ) ಮೇಲ್ನೈವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೂ CEGAT ಇರುವ ಮೂಲ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೇನೆಂದರೆ:

CERAT ಅನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಿಕ ಅವಕಾಶಗಳಾಗಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಫಿಸಲಾಗಿದ್ದು, CEGAT ಅನ್ನ ಆಯಾ ಅಧಿನಿಯಮಗಳಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಆದು ಒಂದು ಶಾಸನಬದ್ಧ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿದೆ.

CERATನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲವೇ ಆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಆದರೆ CEGATನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಮತ್ತು ಸದಸ್ಯರುಗಳಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಲು ಈ ನಿಬಂಧನೆಗಳಿಲ್ಲ.

CERATನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಮತ್ತು ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಆಯ್ದು ಸಮಿತಿಯ ಶಿಥಾರಸಿನ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯಕ್ಕರು ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆಯ್ದು ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಭಾರತದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಆದರ ಇತರ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಯ್ದು ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿದ್ದಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಥವಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯರು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಿದ್ದಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲವೇ ಏದು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮೆ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮೂದಲನೆ ದಜ್ಡಯ ಕಾನೂನು ಸೇವಾ ಸದಸ್ಯನಾಗಿರಬೇಕು.

ಹೀಗೆಯೇ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಸದಸ್ಯರು, ಭಾರತ ಸೀಮಾ ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾರಿ

ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ 30ವರುಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮಿ ಇಲ್ಲದ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ 10ವರುಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮಿ ಇಲ್ಲದ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಉನ್ನತ ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಸೇವಾ ಅವಧಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು ಅಥವಾ ಅವರ 65 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವರೆಗೆ ಯಾವುದು ಮುಂಚೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಸದಸ್ಯರನ್ನಾಗಲೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಕ್ಕರು ಮಾತ್ರ ಸೇವೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರೊಬ್ಬರು ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿ ಅವರನ್ನು ದುನಂಡತೆಯವರೆಂದೋ ಅಥವಾ ಅಸಮರ್ಪಣರೆಂದೋ ಸಾಬೀತೆ ಪಡಿಸಿರಬೇಕು. ಸೇವೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದಮೇಲೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಯಾವುದೇ ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಕ ಹೊಂದುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಸದಸ್ಯರಾದವರು ನಿವೃತ್ತರಾದರೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಪದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಬ್ಬಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅವರು CERATಮತ್ತು CEGATಮುಂದೆ ಯಾರ ಪರವಾಗಿ ಹಾಜರಿ ಆಗುವ ಹಾಗೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

CERATಮತ್ತು CEGAT ಇವರದರ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ, ಆದರೆ CERATಗೆ ಚಿನ್ನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗಾಗಲೇ, ಅಥವಾ CEGATನ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೀಠಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ವಿಷಯಗಳ ಕುರಿತಾಗಲೇ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ.

CEGATಮುಂದೆ ಮೇಲ್ನವಿ ದಾಖಲಿಸಲು ಇರುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು CERATಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. CERAT ಅಧಿನಿಯಮವು 1986ರಲ್ಲೇ ಅನುಮೋದನೆಯಾಗಿ ಕಾನೂನಾಗಿದ್ದರೂ, ಆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಇನ್ನೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಕಾರಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇನ್ನೂ ನಿಗದಿಯಾಗಿಲ್ಲ.

ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಿಂದನೆಗಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಲು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಂತೆ CERATಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರ ಅದಕ್ಕೆ ಇರುವವ್ಯಾಪ್ತರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಆದು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. CERATಗೆ ತಡೆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇದೆ.

CERATಮತ್ತು CEGATಗೆ ಇರುವ ಅತಿ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾತಾಸವೆಂದರೆ CERAT ಮುಂದೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಕಗಳ ವರ್ಕೆಲರುಗಳು ಮಾತ್ರ ಹಾಜರಾಗಬಹುದು ಆದರೆ CEGAT ಮುಂದೆ ಮೇಲ್ನವಿದಾರರ ಖಾಯಂ ನೌಕರರು ಮತ್ತು ಸಲಹೆಗಾರರು ಹಾಜರಾಗಬಹುದು.

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲೆಂದೇ CERAT ಅನ್ನ ಸಾಫಿಸಲಾಗಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ನಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಡೆಯಾಜ್ಞೆ ಒಮ್ಮೆ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದರೆ ಮೇಲ್ನವಿದಾರರು ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ‘ಮರಿತು’ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ವರೆಗೆ ನೆನೆಗುದಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಸಹಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಹಣಕ್ಕೆ ತಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದದ್ದರಿಂದ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಆಗದ ಕಾರಣ ಪ್ರಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಆಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ·CERAT ನಿಂದ ಮೇಲ್ವಿನವಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಏಕ ಸ್ವಾಮ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿ ಆಯೋಗ (ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ.)

ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಆಯೋಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದುದರ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶ.

- i. ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳು; ಮತ್ತು
- ii. ಪರಿಬಂಧಕ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಆಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದ ಒಬ್ಬರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮತ್ತು ಇತರ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ನೆಲೆ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ತನಿಖೆಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಅದಕ್ಕೆ ಇದೆ; ಮೇಲಾಗಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಇದರ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರಲ್ಲದೆ, ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಇತರ ಕನಿಷ್ಠ ಬವರು ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಆಯೋಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಅಧಿನಿಯಮ ಎಂಟು ಮಂದಿ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಯೋಗದಲ್ಲಿ ಎಂಟಕ್ಕಿಂತ ಕಮ್ಮು ಸದಸ್ಯರೂ ಇರಬಹುದು.

ಆಯೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಜನಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಅನಿಸಿಕೆ ಇದು ಒಂದು ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ನಿರ್ಕಾರ ಎಂದು. ಇದು ಭಾಗಶಃ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿದೆ. ಅದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಒಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಕಾನೂನುಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದರಿಂದ, 1984ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಇತರ ನಿಬಂಧಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನಿಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಮನಗಾಣಾಲಾಯಿತು.

ಪರಿಬಂಧಕ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಫೆಯನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿ ಗ್ರಾಹಕರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾನೂನೊಂದನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾಲಿಗೆ 1986.ಅ ಕಾಲಿದೆಯ ಕೆಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡುವ ಸಾಧನಗಳ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದಾಗ್ಯೋ ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ. ಆಯೋಗದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಾಗಲೀ ಅಧಿಕಾರ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕಾಗಲೀ ಬಾಧಕವಾಗಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕಾಲಿಗೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ, ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ದೂರುಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ವೇದಿಕೆಗಳ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ದೂರುಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಅದು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ದೂರುಗಳ ಇತ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಬಹಳ ಸರಳವಾಗಿದೆ.

ಆದರೆ ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ. ಅಧಿನಿಯಮದ 12-ವ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವ ಒಂದು ವಿಧಿ ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಮೇಲಾಗಿ ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ. ನಿಬಂಧಗಳ ಕೆಳಗೆ ಹೊರಡಿಸಬಹುದಾದ ‘ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮತ್ತು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿ’ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಾಹಕ ವೇದಿಕೆಗಳು ಹೊರಡಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಯಾವುದೇ ಪರಿಬಂಧಕವಾದ, ಅನ್ಯಾಯವಾದ ಅಥವಾ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತನಿಖೆ ಮಾಡಲು ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ. ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ; ಪರಿಬಂಧಕ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಆಚರಣೆಗಳ ಆಪಾದನೆಗಳು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಯಾವುದಾದರೂ ನಾಲ್ಕು ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿಂದರಿಂದ ಬರಬಹುದು:

- i. ಯಾವುದಾದರೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಸಂಸ್ಥೆ, ಅಥವಾ ಯಾವನೇ ಗ್ರಾಹಕ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಸೋಂದಣೆಯಾದ ಗ್ರಾಹಕ ಸಂಸ್ಥೆ: (ಗ್ರಾಹಕನಾದಲ್ಲಿ ಅವನು ಗ್ರಾಹಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿರಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ) - ಇವರಿಂದ ಒಂದು ದೂರು.
- ii. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಕೆಳುಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ದೂರುಗಳು
- iii. ಮಹಾನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ ಒಂದು ಅಜ್ಞಾನಗಳು (ಡ್ಯೂರೆಕ್ಸರ್ ಜನರಲ್)

ಅಥವಾ

- iv. ಆಯೋಗದ ಸ್ವಂತ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಕಾರ

ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಅನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಂದು ವಿಷದೀಕರಿಸಲಾಗಿದ್ದ ಆಯೋಗ ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ:

1. ವಾಚಿಕವಾಗಿಯೋ, ಲಿಖಿತವಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ದೃಶ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೋ ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ಹೇಳಿಕೆಯು:
- ಅ) ಸರಕುಗಳು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಮಟ್ಟೆ, ಗುಣ, ಅಳತೆ, ಯೋಗ್ಯತೆ, ರಚನೆ, ಶೈಲಿ ಅಥವಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆಯೆಂದು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ಜಾಹೀರು ಮಾಡುವಂತೆ ಇದ್ದರೆ.
- ಆ) ಸೇವೆಗಳು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಮಟ್ಟೆ, ಗುಣ ಅಥವಾ ಯೋಗ್ಯತೆ ಉಳ್ಳದ್ದು ಎಂದು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದರೆ.
- ಇ) ಪುನರಾವೃತ್ತಿಮಾಡಿದ, ಒಮ್ಮೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ, ನವೀಕರಿಸಿದ, ಪುನರ್ಸ್ಥಿತಿಗೊಳಿಸಿದ, ಅಥವಾ ಹಳೆಯದಾದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಹೊಸದೆಂದು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದರೆ.
- ಈ) ಸರಕುಗಳಿಗಾಗಲೇ, ಸೇವೆಗಳಿಗಾಗಲೇ, ಪ್ರಾಯೋಜನ, ಅನ್ವಯೋದನೆ, ಕಾರ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ವಿಶೇಷಗುಣಗಳು, ಜೋಡಣೆಯ ಸಾಧನಗಳು, ಉಪಯೋಗಗಳು ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಇಲ್ಲಿದಿದ್ದರೂ ಇದೆಯೆಂದು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದರೆ.

- ಇ) ಮಾರಾಟಗಾರನಿಗಾಗಲೀ, ಸರಬರಾಜು ವ್ಯಾಡುವವನಿಗಾಗಲೀ, ಪ್ರಾಯೋಜನೆ, ಅಥವಾ ಅನುಮೋದನೆ, ಅಥವಾ ಮಾತೃಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯತ್ವ, ಇವುಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದೆಯೆಂದು ಸುಳ್ಳಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದರೆ.
- ಈ) ಯಾವುದೇ ಸರಕುಗಳ ಅಥವಾ ಸೇವೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಅಥವಾ ಉಪಯೋಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸುಳ್ಳಾದ ಇಲ್ಲವೇ ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆಳೆಯುವ ನಿರೂಪಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೆ.
- ಎ) ಸರಿಯಾದ ಅಥವಾ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಡದೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಸರಕು ಅಥವಾ ಉತ್ಪನ್ನವು ಕಾರ್ಯ ಸಾಮಧ್ಯ ಉಳಿದ್ದೆಂದೂ, ಕಾರ್ಯ ಸಾಫಲ್ಯವಾದದ್ದೆಂದೂ ದೀಘಣಕಾಲ ಬಾಳಿಕೆ ಬರುತ್ತದೆಂದೂ ಭರವಸೆ ಅಥವಾ ಖಾತರಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ; (ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಂಥ ಭರವಸೆ ಅಥವಾ ಖಾತರಿಯನ್ನು ಯಥೋಚಿತವಾದ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ನಂತರವೇ ಕೊಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮಾಧಣ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಸರಿ ಎಂದು ಸಾಧಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹಾಗೆ ಸಮಾಧಿಸಿದವರ ಮೇಲೆಯೇ ಬೀಳುತ್ತದೆ).
- ಏ) ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸರಕು ಅಥವಾ ಸೇವೆಯ ಕುರಿತಾದ ಹಿರಿಮೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಡಿದ ನಿರೂಪಣೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು:
- ಆ ಸರಕಿನ ಅಥವಾ ಸೇವೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆ ಅಥವಾ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಅಥವಾ ಬಾಳಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟಿ ಭರವಸೆ ಅಥವಾ ಖಾತರಿಯಾಗಿದ್ದು
  - ಅಥವಾ
  - ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಥವಾ ಅದರ ಬಿಡಿಭಾಗವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಡುತ್ತೇವೆನ್ನುವ, ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳತ್ತೇವೆನ್ನುವ ಅಥವಾ ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನುವ ವಾಗ್ಣನವಾಗಿದ್ದು, ಆ ರೀತಿಯ ಭರವಸೆಯ ಖಾತರಿಯ ವಾಗ್ಣನದ ನಿರೂಪಣೆಯು ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಎಳೆಯುವಂಥದ್ದಾಗಿದ್ದು, ಅಥವಾ ಅವುಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿ ಕೊಡುವ, ನಂಬಿಹಣವಾದ ಸಂಭವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ.
  - ಒಂದು ಉತ್ಪನ್ನ ಅಥವಾ ಸರಕು ಅಥವಾ ಸೇವೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒದಗಿಸಲಾಗಿರುವ ಅಥವಾ ಒದಗಿಸಲಾಗುವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಎಳೆಯುವಂತಿದ್ದರೆ, ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಣ ಮಾಡಲಾಯಿತೋ, ಆ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಾರ್ಕೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟಗಾರನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಸರಬರಾಜುದಾರನಾಗಲೀ ಆ ಉತ್ಪನ್ನ/ಸರಕು/ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒದಗಿಸಿದ ಅಥವಾ ಒದಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಬೆಲೆಯೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನೋ ಅಥವಾ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರವಾಗಿ ಆ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತೋ

ಆ ಬೆಲೆಗೇ ಆ ಸರಕು/ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕಿಸಿರಬೇಕು.

- ಒ) ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವೃತ್ತಿಯ ಸರಕುಗಳನ್ನೂ ಅಥವಾ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೂ ಹೀಯಾಳಿಸುವುದಕ್ಕೊಂಡು ಸುಳಾದ ಅಥವಾ ತಪ್ಪುದಾರಿಗಳಿಯುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹರಡಿದರೆ
2. ಸರಕುಗಳನ್ನೂ, ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಅಗ್ಗದ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ ಅಥವಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯ ಸ್ವಭಾವ, ಜಾಹಿರಾತಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮಂಜಸ್ವಾದ ಅವಧಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸುವ ಸಂಭವ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೂ, ಹಾಗೆ ಒದಗಿಸುವುದಾಗಿ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಅಥವಾ ಇತರ ಮಾರ್ಖಮಾರ್ಡನ್ನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸುವುದು.
- 3.ಓ) ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನೂ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನೂ ಅಥವಾ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವ ಇಂಗಿತವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುವುದೂ ಅಥವಾ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನಲಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ಮಾರಾಟಕ್ಕಿಟ್ಟಿರುವ ವಸ್ತುವಿನ ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂಚೆಯೇ ಸೇರಿಸಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒಂಟು ಮಾಡುವುದು.
- ಔ) ಯಾವುದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಮಾರಾಟ, ಬಳಕೆ, ಸರಬರಾಜು, ವ್ಯಾಪಾರ ಕುದುರಿಸುವುದು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಬಾಗಿಯೋ, ಪರೋಕ್ಷಬಾಗಿಯೋ ಒತ್ತಾಸೆಕೊಡಲು ಸ್ವಧೇನ, ಲಾಟರಿ, ಜೂಜು ಇಲ್ಲ ಕೈಶಲದ ಆಟವನ್ನು ವೃವಸ್ಥಮಾಡುವುದು.
4. ಸಕ್ಕರೆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಅಪಾಯವಾಗದಂತೆ ಇಲ್ಲವೇ ಅಪಾಯವಾಗಬಹುದಾದ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಗುಣಮಟ್ಟಗಳಿಗೆ, ಅಂದರೆ ನಿವಾಹಣಾ ಸಾಮಧ್ಯ, ಸಂಯೋಜನೆ, ವಿನ್ಯಾಸ, ರಚನೆ, ಮೆರಗು, ಪ್ರಾಕೀಂಗ್ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ, ಹಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೂ, ಗ್ರಾಹಕರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ದೇಶಿತವಾದ ಸರಕುಗಳು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಹಕರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಂಭವ ಇರುವ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟ ಅಥವಾ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುವುದು.
5. ಸರಕುಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಏರಿಸುವ ಅಥವಾ ಏರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸರಕುಗಳನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ದಾಸ್ತಾನು ಮಾಡುವುದು, ನಾಶಪಡಿಸುವುದು, ಮಾರಾಟಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು,

ಮಾರಾಟ ಮಾಡಲು ಹೊರತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿರಾಕರಿಸುವುದು, ಹಾಗೆಯೇ ಸೇವೆಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಎರಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೇವೆ ನೀಡಿಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು.

ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ. ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ತಿದ್ದುಪಡಿಯು ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮಧ್ಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ. ಅಧಿನಿಯಮದ ದೃಷ್ಟಿವಲಯದೊಳಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಕಂಪನಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರದಾನಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನ ನಿಯಮದಲ್ಲಿ ನುಸುಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ಕಂಡಿಲಿತ್ತು. ಅದೆಂದರೆ, ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ.ಯು ತಪ್ಪಿತಸ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ತನಿಖಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡದೇ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿಕೊಡದೆಂದು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ತಡೆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅಧಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ತಿದ್ದುಪಡಿಯ ಮೂಲಕ ಒಂದು ವಿಷದೀಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ತಪ್ಪಿತಸ್ತನಿಗೆ ಮುಂದಾಗಿ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞಯನ್ನು ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲು ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ.ಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ಥಿರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಮತ್ತು ಚಿಟ್ಟ ಫಂಡುಗಳನ್ನು ನಡೆಲಿಸುವವರನ್ನೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಿರಸಂಪದದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಾನ್ನಯವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದ್ದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಹಳೆಯದಾದ ಅನ್ಯಾಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಆಯೋಗವು ತನಿಖೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯಾಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಎಂ.ಆರ್.ಟಿ.ಪಿ. ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಕಳೆದ ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣ ಕಾನೂನು ಅಗಾಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಆಯೋಗದ ಮುಂದೆ ಜರುಗುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಿಕವಾಗಿದ್ದ ಅದರ ತೀವ್ರಾನದ ಮೇಲೆ ನೇರವಾಗಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೇವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಆಯೋಗದ ಮುಂದೆ ದಾಖಿಲು ಮಾಡುವ ಪರಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನೇ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ತನಿಖೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನ್ಯಾಯದ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ವಿವರವಾದ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿವೆ. ಸುದೀರ್ಘವಾದ ವಾಚಿಕವಾದ ವಿವಾದವಲ್ಲದೆ ಲಿಖಿತವಾದ ವಾದ ವಿವಾದವನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ವಿಚಾರಣೆ ಪೂರ್ವ ನಡವಳಿಕೆಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮಹಾ ನಿರ್ದೇಶಕರ ಮುಂದೆ ತನಿಖೆ

ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಒಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಇತ್ಯಾಥ್ಮಾವಾಗಬಹುದು.

ಅದರ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದರೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಿಂದನೆ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಜರುಗಿಸಲು ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಆಧಿಕಾರ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಹಕರ ರಕ್ಷಣಾ ಆಯೋಗ

1969ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಪಾಲೀಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಶಾಸನ ಮಾಡಿ ತನ್ನಾಲಕ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಆಯೋಗವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಕುರಿತಾದ ದೂರುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿತು. ನಂತರ 1984ರ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಅಧಿನಿಯಮದ ಮೂಲಕ ಅನ್ವಯವಾದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅದರ ವಿಚಾರಣೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿತು. ಹೇಗಾದರೂ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿ ಅಧಿಕಾರ ಗ್ರಾಹಕರ ನೇರ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ವಧೇನ, ಪ್ರೇಮೋಚಿಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣಗೊಳಿಸುವುದಾಗಿದ್ದು, ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಾದ ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಅದು ಒತ್ತಾಸೆ ಕೊಡುತ್ತೆದೆ ಎಂದು ಅಶಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮ ಗ್ರಾಹಕರ ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ಇಳಿದು ಬರುತ್ತದೆಂದೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ, ಗ್ರಾಹಕರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳ ಉತ್ತಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶಾಸನವೂದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಗ್ರಾಹಕರ ದೂರುಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಾಧಿಕಾರ ಪಡಿಸಲು ಮೂರು ಹಂತಗಳನ್ನೂ ಇಗೊಂಡ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು.

- i. ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ವೇದಿಕೆಗಳು: ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅನುಮೋದನೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಾ ಈ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿವೆ.
- ii. ರಾಜ್ಯ ಆಯೋಗಗಳು: ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಅನುಮೋದನೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯವೂ ರಾಜ್ಯ ಆಯೋಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ.
- iii. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಯೋಗ: ಸಮಗ್ರ ಭಾರತಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಗ್ರಾಹಕ ದೂರುಗಳ ಪರಿಹಾರ ಆಯೋಗವನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನವದೇಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ.

ಸರಕುಗಳ, ಸೇವೆಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಪರಿಹಾರ ಧನದ ಕೇಳಿಕೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಗ್ರಾಹಕರ ಎಲ್ಲ ದೂರುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಜಿಲ್ಲಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ಸರಕುಗಳ ಅಧಿಕಾರ ಸೇವೆಯ ಅಧಿಕಾರ ಪರಿಹಾರಧನದ ಕೇಳಿಕೆಯ ಮೌಲ್ಯ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು, ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಒಳಗೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂಥ ದೂರುಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಆಯೋಗ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ; ಯಾವುದೇ ಜಿಲ್ಲಾ ವೇದಿಕೆಯ ಆಜ್ಞೆಗಳ ಮೇಲ್ನ ಮೇಲ್ನವಿರುತ್ತದೆ ಅದು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪುನರ್ವಿಭಾಗ ಆಯೋಗವೂ ಇದೆ.

ಜಿಲ್ಲಾ ವೇದಿಕೆಯೊಂದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಹಿತವಾಗಿಲ್ಲದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಿದೆ ಎಂದೋ ಅಧಿಕಾರ ಸೀಹಿತವಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಸೋತಿದೆ ಎಂದೋ ಅಧಿಕಾರ ಹಾಗೆ ಚಲಾಯಿಸುವಾಗ ಶಾಂತಾನು.

ಬಾಹೀರವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸಾರಭೂತವಾದ ಕ್ರಮ ದೋಷದಿಂದ ವತ್ತಿಸಿದೆಯೆಂದೋ ರಾಜ್ಯ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಮನವರಿಕೆಯಾದರೆ, ಆಗ ಅದು ಜಿಲ್ಲಾ ವೇದಿಕೆಯಿಂದ ದಾಖಿಲೆಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಿಚಾರಣೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅಥವಾ ವಿಚಾರಣೆ ಮುಗಿದು ತೀವ್ರಾನ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಾಹಕರ ಅಜ್ಞಯಮೇಲೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬಹುದು.

ಸರಕುಗಳು, ಸೇವೆಯ ಅಥವಾ ಸೇವೆಯ ಪರಿಹಾರಧನದ ಕೇಳಿಕೆಯು ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಯ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಂತ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ದೂರುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ರಾಜ್ಯ ಆಯೋಗ ಕೊಟ್ಟಿಯಾವುದೇ ಆದೇಶದಿಂದ ನೊಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲನ್ವಯಿಯನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಪುನರ್ವಿಷಯ ಅಧಿಕಾರವೂ ಆದಕ್ಕೆ ಇದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಯೋಗದಿಂದ ಒಂದ ಮೇಲನ್ವಯಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಕೊಂಡುಹೋಗಲು ಅಧಿನಿಯಮದ 23ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲನ್ವಯಿಯನ್ನು ಆದೇಶದ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಮೂವತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಒಳಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಗ್ರಾಹಕರ ವೇದಿಕೆಗಳ ಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಸರ್ಕಾರಗಳು, ಬ್ಯಾಂಕುಗಳು, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಮಂಡಳಿಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು, ಗೃಹಮಂಡಳಿಗಳು, ಜೀವ ವಿಮಾನ ನಿಗಮ, ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟುವವರು, ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ಖಾಸಗಿ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ವಿರುದ್ಧ ದೋಷಯುಕ್ತ ಸೇವೆಗಳಿಗಾಗಿ ದೂರುಗಳನ್ನು ದಾಖಿಲು ಮಾಡಬಹುದು. ಪರಸ್ಪರಾಮ್ರಾಂತರ ಆಯೋಗದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹಕರ ವೇದಿಕೆಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಹಕರ ವೇದಿಕೆಗಳ ಮೂಲ್ಯ ಅನುಕೂಲವಂದರೆ, ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಿಡೆಯಲ್ಲಾ ಅವುಗಳಿಂದ ಪರಿಹಾರ ದೂರಕೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಆಯೋಗ ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ವಾತ್ತ ಇದೆ. ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಿಸಿದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹಕರ ವೇದಿಕೆಯು ಬಹುಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯವಾದ ವೇದಿಕೆಯಾಗಬಲ್ಲದು. ಅದು ಸಾಕ್ಷತ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ತೊಡಕಾದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಒದ್ದುವಾಗಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ

ಚಿಪ್ಪಣಿ: 1986ರ ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು 18.6.1993ರಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವ ಹಾಗೆ ಗ್ರಾಹಕರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ, ಜಿಲ್ಲಾ ವೇದಿಕೆ, ರಾಜ್ಯ ಆಯೋಗ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಯೋಗ ಇವುಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ವೇದಿಕೆಯ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು 1 ಲಕ್ಷ ರೂ.ಸಿಂದ 5 ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗೇಗೂ ರಾಜ್ಯ ಆಯೋಗದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು 10 ಲಕ್ಷದಿಂದ 20 ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗೇಗೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಯೋಗದ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆಯಾದರೂ, ಅದು ಈಗ ತನ್ನ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ 20 ಲಕ್ಷರೂ.ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಯೋಗದ ಇತರ ಮೇಲನ್ವಯ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಸುಲಭ ವಿಚಿಂತನಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಸಿಗುವುದೂ ಅಲ್ಲದ, ಶೀಘ್ರವಾದ ಪರಿಹಾರವೂ ಗ್ರಹಕರ ವೇದಿಕೆಯಿಂದ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ವೃಕ್ಷ ಅಥವಾ ಗ್ರಹಕರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪರವಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ದೂರನ್ನು ವೇದಿಕೆಗೆ ಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯೋಗವು ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ನೀಡಿದ ತೀವ್ರಾನಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ, ಅಂದರೆ, ಉತ್ತರನ್ನಾಗಳ ಗ್ರಹಕರಿಗೆ ರ್ಯಾಲ್ಟ್ ಮತ್ತು ವಿಮಾನ ಪ್ರಯಾಣಕರಿಗೆ, ವಿವಿಧ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ, ವಾಹನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಹಕ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವವರಿಗೆ ವರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮಿಸಿದೆ.

ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನಡೆಸುವ ವಿಚಾರಣೆ

ಸ್ತುಲ ಸೇನಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1950, ವಾಯು ಸೇನಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1950, ಮತ್ತು ನೌಕಾ ಸೇನಾ ಅಧಿನಿಯಮ 1957 ಇವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಯಾವುದೇ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಸಂವಿಧಾನದ 136(2)ನೇಯ ಅನುಭ್ರೇದದ ಅನ್ವಯ ಸರ್ವೋಚ್ಛನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಮತ್ತು 227ನೇಯ ಅನುಭ್ರೇದದ ಅನ್ವಯ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಹೊರತುಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ, ಈ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಆಪಾದನೆಗೊಳಿಸಿದ ರಕ್ಷಣಾ ಸೇವೆಯ ನೌಕರರುಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗಾಗಲೀ, ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗಾಗಲೀ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲ. ಈ ಆಪಾದಿತರನ್ನು ಮತ್ತು ಈ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಪೂಲೀಸರು ರಕ್ಷಣಾಪಡೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ನೌಕರನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ, ಅವನನ್ನು ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಶಕ್ಕೆ ಒಷ್ಟಿಸಿಬಿಡಬೇಕು. ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಕಾನೂನು ಸಮೃತ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವಾದರೂ ಆದುದೇಶದ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಒಂದು ಭಾಗವಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಇದು ಮಿಲಿಟರಿ ಅಪರಾಧವನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ, ತೀವ್ರಾನ ಕೊಡುವ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವ ಏಕಮಾತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ತೀವ್ರಿನಿಂದ ಹಿರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾದ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯ ಅಥವಾ ಸರ್ವೋಚ್ಛನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಮೇಲ್ನೇವಿ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ವಿಧಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ನೇವಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಮಿಲಿಟರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನ ಅಥವಾ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಇರುವ ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಅನುಭ್ರೇದ 32ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛನ್ಯಾಯಗಳ ಮತ್ತು ಅನುಭ್ರೇದ 226ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಗಳ ರಿಟ್ ಅಜೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು. ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಆದರೆ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಂತೆ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನ್ಯಾಯದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿದೆ. ವಿಷಯವೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಮಿಲಿಟರಿ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅನುಸರಿಸುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಆದು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಿಲಿಟರಿ ಕಾನೂನಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾದ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿವೆ:

- ಮಹಾಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ.

- ii. ಜಿಲ್ಲಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ
- iii. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮಹಾಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ
- iv. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ

ಮಹಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಅತ್ಯಂತ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವಾಗಲೇ, ಅಥವಾ ಸೇನಾ ಮಹಾದಂಡ ನಾಯಕರಾಗಲೇ, ಮಹಾದಂಡನಾಯಕರು ಹೊರಡಿಸಿದ ವಾರಂಟ್ ದ್ವಾರಾ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಮಹಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಐವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿರಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಸೇನಾ ನೌಕರನನ್ನು ತಿಳಿಯಿಸಿ ಮಹಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಐವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿ ಅಪರಾಧಗಳಿಗಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲೂ ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲೂ ಮಹಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಇಂಥ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಸೈನಿಕರು/ನೌಕರರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಸೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಿಲ್ಲಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಮಹಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಲು ಅಧಿಕಾರವಿರುವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅಥವಾ ಅವನಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅಧಿಕಾರಿ ಸಭೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಜಿಲ್ಲಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಮೂವರು ಮಂದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕಾರಿ ಅಥವಾ ಕೆರಿಯ ಕರ್ಮಿ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು, ಅಧಿನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣವೆಂದು ಕಾಣಿಸಿದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಧಿನಿಯಮ ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಜಿಲ್ಲಾ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಆದರ ಅದಕ್ಕೆ ಮರಣದಾಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೀರಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮಹಾಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸಭೆಯನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಲೇ, ಅಥವಾ ಮಹಾದಂಡನಾಯಕರುಗಳಾಗಲೇ ಅಧಿಕಾರ ಇತರ ಇಂಥ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಲೇ ಕರೆಯಬಹುದು. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಮಹಾಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಕನಿಷ್ಠ ಮೂವರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಡಿರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇದ್ದು, ಅಧಿನಿಯಮಕ್ಕೂ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಆದರಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷಣವಾದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ವಿಚಾರಣನಡಸಿ, ಆದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕೃತಗೊಳಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಆದು ವಿಧಿಸಬಲ್ಲದು.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಆಪಾದಿತನು ಇರುವ ಯಾವುದೇ ದಳದ, ಇಲಾಖೆಯ ಅಥವಾ ಸಾಧ್ಯಾ ಸೇನಾ ತುಕಡಿಯ ದಳಪತಿಯು ಸೇರಿಸಬಹುದು. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇತರ ಇಬ್ಬರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಅಥವಾ ಇಬ್ಬರು ಕೆರಿಯ ಕರ್ಮಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಥವಾ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಕೆರಿಯ ಕರ್ಮಿ ಅಧಿಕಾರಿ, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಯುದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಸ್ಥಿತಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷಣವಾದ ಅಪರಾಧವನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು. ತುತಾಗಿ ಕ್ರಮ ಕೃಗೊಳ್ಳಲು ಗಂಭೀರವಾದ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದರೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕರೆದ ದಳಪತಿಯೇ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಇತರ ಅಧಿಕಾರಿ, ಕೀರಿಯ ಕೆಮಿಷನ್‌ ಅಧಿಕಾರಿ, ಅಥವಾ ವಾರಂಟ್ ಅಧಿಕಾರಿ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಅಧಿನಿಯಮ ವಿಧಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನಾಗಲೇ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಡಬಹುದಾದರೂ, ಮರಣದಂಡನೆ ಶಿಕ್ಷೆ, ಜೀವಾವಧಿ ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ವಷಟ್ಕೆ ಮೀರಿದ ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತಿರಿರಬಹುದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಆಯಾ ಅಧಿನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಶಸ್ತ್ರಪಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶ - ಅಡ್ವೆಕ್ಷೇಟ್ ಜನರಲ್ ಎಂಬ ಹುದ್ದೆಯೊಂದಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಹಾಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕೀಶ - ಅಡ್ವೆಕ್ಷೇಟ್ ಜನರಲ್ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಹಾಜರಿರಬೇಕು. ಜೆಲ್ಲಾ ಅಥವಾ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅವರಾಗಲೇ ಅವರ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸೇವಿದ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬರಾಗಲೇ ಹಾಜರಿರಬಹುದು. ಇಂಥ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನ್ಯಾ-ಅ. ಜನರಲ್‌ರವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ನೇಮಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಪಾತ್ರವು ಸಲಹಾಗಾರನ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದು, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಒಳಗಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಹೊರಗಾಗಲೇ, ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು, ಅಭಿಯೋಜಕರಿಗಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಆಪಾದಿತನಿಗಾಗಲೇ ಹಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾ-ಅ. ಜನರಲ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

- i. ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನ್ಯಾ-ಅ. ಜನರಲ್ ಆಗಿ ನಿಯುಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಸಿಕ್‌ಎಂಬ ಆಗಲೇ, ಅಥವಾ ಆಪಾದಿತನಾಗಲೇ ಆಪಾದನೆ ಅಥವಾ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ, ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅವನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಒಳಗಿರಲಿ, ಹೊರಗಿರಲಿ - ಪಡೆಯಲು ಹಕ್ಕಿದೆ. ಹೇಗಾದರೂ ಅವನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಒಳಗಡೆ ಇದ್ದಾಗ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾ.
- ii. ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕಾರ್ಯದ ವಿಧಾನದಲ್ಲಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಆಪಾದನೆಯಲ್ಲಾಗಲೇ ಯಾವುದೇ ಕ್ರಮದೊಷವಿದ್ದರೆ, ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರುವುದು ಅವನ ಹೊಣೆಯಾಗಿದೆ. ಆಪಾದನೆ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ದೌಬಿಲ್ಯ ಅಥವಾ ದ್ರೋಷವಿದ್ದರೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ, ಅವನನ್ನು ಕೇಳಲೆ ಬಿಡಲಿ, ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದಿರುವ ಯಾವುದೇ ಏಷಯದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ/ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

- iii. ವಿಚಾರಣಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಳುವ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಪದ್ಧತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಬಗ್ಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅವನನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಅವನು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೊಡಲು ಬದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.
- iv. ವಾದಪಿವಾದ ಮುಗಿದಮೇಲೆ, ತಾವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ನಿಣಾಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸುವ ಮುನ್ನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ - ಅಡ್ಮಿಟ್‌ಕೇಟ್ ಜನರಲ್ ಸಾಕ್ಷಿವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಮನವರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಕಾನೂನನ್ನು ಕುರಿತು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲಹೆಕೊಡುತ್ತಾನೆ.
- v. ಆಪಾದಿತನು ತಾನು ಆಪಾದಿತ ಸಾಫಿನದಲ್ಲಿರುವ ದಸೆಯಿಂದಾಗಲೇ, ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಪಾಟೇ ಸಾಧಾರಣೆ ಮಾಡಲು, ಅಥವಾ ಅನ್ಯಥಾ, ತನ್ನ ಆಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆಸಾಹಯಕತೆಯಿಂದಾಗಲೇ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗದ ಹಾಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ಕರ್ತವ್ಯದಷ್ಟೇ ನ್ಯಾ-ಅ. ಜನರಲ್‌ನ ಕರ್ತವ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಸತ್ಯ ಏನು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಸಾಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿ, ತನಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದೂ ಆವಶ್ಯಕವೆಂದೂ ತೋರಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಆವರಿಗೆ ಕೇಳಬಹುದು.
- vi. ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಪ್ರಾಸಿಕ್‌ಕ್ರಾಂತಿಕ್ ಸಾಕ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ಎದುರು ಸಾಕ್ಷಿಗಳು, ಯಾವ ಸಮಯ, ತಾರೀಖಿನ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗಬೇಕೆಂದು ಆವರಿಗೆ ಸಮನ್‌ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿವಾಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ್ರವಾದ ನೀತಿ/ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನ್ಯಾ-ಅ. ಜನರಲ್‌ನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಪಾಡು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ತಾನು ನ್ಯಾಯಪರಿಪಾಲಕನೆಂದು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಲು ಆವನು ಬದ್ಧನಾಗಿದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶಮಾಡಬಹುದಾದಷ್ಟು ವಾತ್ತ ಆವನೂ ತಲೆ ಹಾಕಬಹುದು. ಕ್ಯೆದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಆವನಿಗಿರುವ ಕರ್ತವ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ; ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ, ಕ್ಯೆದಿಯು ತನ್ನ ಆಜ್ಞಾನ, ಅನನುಭವ ಮತ್ತು ಆಸಾಮಧ್ಯಾದ ಕಾರಣ ತೊಂದರೆಗೀಡಾಗದ ಹಾಗೆ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಲು ಬದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರನರವಲೋಕನ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ನವಿ ಪ್ರನವಿಂದಿ
 ಮೇಲೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ, ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಹೊರಡಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಆದೇಶದಿಂದ ಅಸಂತುಷ್ಟನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಆ ಆದೇಶವನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹೊರಡಿಸಿದ ಆದೇಶದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾನಾತಿರೇಕವಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಯಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಉಚಿತ

ವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಆದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದೋಪವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ತಾನು ಖಾತರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ದೃಢೀಕರಣಗೊಳಿಸಿದ ನಂತರವೂ ಆಸಂತುಷ್ಟನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಲೇ ಮಹಾ ದಂಡನಾಯಕರಿಗಾಗಲೇ ಆಧವಾ ದೃಢೀಕರಣಮಾಡಿದ ಆಧಿಕಾರಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟಿ, ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಆಧಿಕಾರಿಗಾಗಲೇ ಆಹವಾಲು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಆಹವಾಲಿನ ಮೇಲೆ, ಸಂದಭಾಂಗನುಸಾರ ಸೂಕ್ತಕಂಡ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಸರ್ಕಾರ ಪಡೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ದ್ವಾರಾ ಆಧವಾ ಕಾನೂನಿನ ಕೆಳಗೆ ರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವ್ಯಾಂದು, ಯಾವುದೇ ವ್ಯಾಜ್ಯ ಕಾರಣ ಆಧವಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾನ ಡಿತ್ತಿ, ಇತ್ಯಾಥ, ಶಿಕ್ಷೆ ಆಧವಾ ಆದೇಶದಿಂದ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಸಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನೀಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಈ ಆಧಿಕಾರವನ್ನು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಸಂವಿಧಾನವು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಸರ್ಕಾರ ಪಡೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ದ್ವಾರಾ ಆಧವಾ ಕಾನೂನಿನ ಕೆಳಗೆ ರಚಿತವಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆಧವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಚಲಾಯಿಸದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸದಂತೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಿರುವುದು ತತ್ವಾಧಾರಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಮಿಲಿಟರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ/ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಮುಂದಿರುವ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅವು ಆಪಾದಿತರಿಗೂ ಆಪಾದಿಸಿದವರಿಗೂ ನ್ಯಾಯಯುತವಾದ ಪಕ್ಷಪಾತ್ರರಹಿತವಾದ ನಿಣಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ, ಹಾಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದೇ ಈ ತತ್ವದ ಅಡಿಗಲ್ಲಾಗಿದೆ.

ಮಿಲಿಟರಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದರೂ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ.

ಸಂವಿಧಾನದ 32ನೇಯ ಮತ್ತು 226ನೇಯ ಅನುಭೇದಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆಧವಾ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ನಿದೇಶನಗಳನ್ನು, ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರಿಟ್‌ಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ರಿಟ್‌ಗಳಿಂದರೆ ಹೇಬಿಯಸ್ ಕಾಪೆಸ್ ರಿಟ್, ಮ್ಯಾರ್ಡಮಸ್ ರಿಟ್, ಪ್ಲೌಹಿಬಿವನ್ ರಿಟ್, ಕೋ ವಾರೆಂಟ್‌ಕೋ ರಿಟ್ ಮತ್ತು ಸಫಿಂಯೊರೇರಿ ರಿಟ್. ಈ ರಿಟ್‌ಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಸಂವಿಧಾನದ ಮೂರನೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಷದೀಕರಿಸಲಾಗಿರುವ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಭೇದ 32 ಮತ್ತು 226ರಲ್ಲಿ 136(2) ಮತ್ತು 227ರಲ್ಲಿ ಇರುವ ನಿಷೇಧವು, ಅನುಭೇದ 32 ಮತ್ತು 226ರಲ್ಲಿ

ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅನುಭೇದ 226ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಅನುಭೇದ 32ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಽಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ, ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಸಗ್ಗುತ್ತವೆ. ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಭೇದ 32ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಽಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೂ ಮತ್ತು ಅನುಭೇದ 226ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ, ಸರ್ವೋಽಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯವು ಸಂವಿಧಾನ ಖಾತರಿಗೊಳಿಸಿದ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ರಿಟ್‌ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಹುಳ್ಳದಾಗಿದೆ. ಅದು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಇತರ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೂ ರಿಟ್‌ಗಳನ್ನು ಪ್ರದಾನ ವಾಡಬಹುದು.

ಸೇನಾ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅನುಭೇದ 226ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕೊರ್ತಿಕೊಂಡಾಗ, ಆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯ ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ಪಕ್ಷಕಾರರಲ್ಲಿ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಅನುಭೇದ 136ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಽಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಬಹುದು; ಇದು ಸೇನಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀರ್ಮಾನಿಂದ ಒಂದು ಮೇಲ್ನೈವಿಯಂದನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಉಚ್ಛ್ರಾತ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಮಾನದಿಂದ ಉದ್ಧಿಷ್ಟಿಸಿದ ಮೇಲ್ನೈವಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೀಮಾಸುಂಕ, ಅಬ್ಬಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ (ನಿಯಂತ್ರಣ) ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

ಸೀಮಾಸುಂಕ, ಅಬ್ಬಾರಿ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನ (ನಿಯಂತ್ರಣ) ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು 1982ನೇ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಸೀಮಾಸುಂಕ ಅಧಿನಿಯಮದ 129ನೇ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿತು. ಅದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಈ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಸೀಮಾಸುಂಕ ಅಧಿನಿಯಮ, 1962ರ 129-A ಖಂಡ, ಕೇಂದ್ರ ಅಬ್ಬಾರಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪು ಅಧಿನಿಯಮ, 1944ರ 35ಬಿ ಖಂಡ, ಚಿನ್ನ (ನಿಯಂತ್ರಣ) ಅಧಿನಿಯಮ, 1968ರ 81ನೇ ಖಂಡ, ಇವುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ಮೇಲ್ನವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಿರುವ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ತನಗೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡಂತೆ ನೇಮಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಅದು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯನು, ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ಕೇಂದ್ರ ಕಾನೂನು ಸೇವೆಯ ಸದಸ್ಯನಾಗಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ, ಆ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಮೂದಲನೆ ದಜ್ಞಯ ಹುದ್ದೆ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಇಲ್ಲವೇ ಹಚ್ಚಿನ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಕ್ಕೆಲನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ತಾಂತ್ರಿಕ ಸದಸ್ಯನು, ಭಾರತದ ಸೀಮಾಸುಂಕ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಬ್ಬಾರಿ ಸೇವೆ, 'A' ಗುಂಪಿನ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದು, ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಸೀಮಾಸುಂಕ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಬ್ಬಾರಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಹುದ್ದೆ ಇಲ್ಲವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಅಥವಾ ಹಚ್ಚಿನ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಈ ಸದಸ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ಯಾಗಿಯೂ, ಒಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಹಚ್ಚಿಗೆ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ಯಾಗಿಯೂ ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಹಿರಿಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ಯಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಬಹುದು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಲೀಖಿತ ಆದೇಶದ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹಾಗೂ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿರಿಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಮತ್ತು ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಚಲಾಯಿಸಬಹುದು.

ಕರನಿಧಾರದ ಉದ್ದಿಶಕ್ಕೂಸ್ಥರ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಸುಂಕದ ದರ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ತೀಮಾನ ಅಥವಾ ಆದೇಶದ ವಿರುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಮೇಲ್ನವಿಗಳನ್ನು, ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಇಬ್ಬರು ಸದಸ್ಯರಿರುವ (ಅವರೂಲ್ಲಬ್ಬರು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯರು, ಇನ್ನೂಬ್ಬರು ತಾಂತ್ರಿಕ ಸದಸ್ಯರು) ಹೀರೆವು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಹೀರೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಹೀರೆಗಳಿಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಹೀರೆಗಳು ಈಗ ಏದು ಇದ್ದು ಇವುಗಳು ತಮ್ಮ ನಡವಳಿಗಳನ್ನು ನಂ. 2, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಾಕ್, ಆರ್.ಕಿ. ಪುರಂ, ನವದೇಹಲಿ, ಇಲ್ಲಿ

ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಇತರ ಪೀಠಗಳಲ್ಲಾ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸದಸ್ಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಇಬ್ಬರು ಸದಸ್ಯರುಗಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಇತರೆ ಪೀಠಗಳು, ಸುಂಕದ ದರ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಲ್ಲದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪೀಠಗಳನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೀಠಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೀಠಗಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಕೇಂದ್ರ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೀಠ, ನವದೇಹಲೀ, ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೀಠ, ಕಲ್ಪತ್ರಾ, ದಕ್ಷಿಣ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೀಠ, ಚೆನ್ನೈ, ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಪೀಠ, ಮುಂಬೈ.

ಇದಲ್ಲದೆ, ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಏಕಸದಸ್ಯ ಪೀಠವನ್ನು ಸಹ ರಚಿಸಲು ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಏಕ ಸದಸ್ಯ ಪೀಠಗಳು, ಕರನಿಧರರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸುವ ಅಭಾವಿ ಸುಂಕದ ದರ, ಸರಕುಗಳ ಮೌಲ್ಯ ಅಥವಾ ಸುಂಕದಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾತ್ಯಾಸ ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿಲ್ಲದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು, ಮತ್ತು ಜುಲ್ಯಾನ್ ಅಥವಾ ದಂಡ ರೂ. 50,000/-ವನ್ನು ಮೀರದೆ ಇರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ಇತ್ತುಧರ್ಮಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಮೇಲ್ನೈವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಪಕ್ಷಕಾರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟು, ಯಾವ ತೀವ್ರಾನ/ಆದೇಶದ ವಿರುದ್ಧ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತೋ ಅದನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುವ ಇಲ್ಲವೇ ಮಾಪಾಡು ಮಾಡುವ ಇಲ್ಲವೇ ರದ್ದುಗೊಳಿಸುವ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡಂತೆ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಯಾವ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಮಾಡಿದ ತೀವ್ರಾನ/ಆದೇಶದ ವಿರುದ್ಧ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗಿತ್ತೋ ಆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿ, ತಾನು ಕೊಟ್ಟ ನಿದೇಶನಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವಶ್ಯಕತೆಬಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಹೊಸದಾಗಿ ತೀವ್ರಾನಕೊಡುವಂತೆ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಮೇಲ್ನೈವಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು ತನ್ನ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ತಾನೇ ಪುನರವಲೋಕನ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ, ಮೇಲ್ನೈಟ್ಟೆಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ಗೋಚರಿಸುವ ತಪ್ಪುಗಳಿದ್ದರೆ, ಇಂಥ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಆಗಲಿ, ಮೇಲ್ನೈವಿದಾರನಾಗಲೀ ಆಜ್ಞೆಯ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಒಳಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದರೆ, ತಾನು ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ಆದೇಶವನ್ನು ಅದು ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಾಡಬಹುದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೇಲ್ನೈವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳು ಸರಕುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಿದ ಸುಂಕ, ಆಥವಾ ಹೇರಿದ ದಂಡವನ್ನು ತೇವಣೆ ಇಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂಥ ತೇವಣೆಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರೆ, ಪಕ್ಷಗಾರನಿಗೆ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಅನಿಸಿದರೆ, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಂಕ/ದಂಡದ ಪೂರ ಮೊಬಿಲಿಗನ್ನು ಇಲ್ಲವೇ ಭಾಗಶಃ ಮೊಬಿಲಿಗನ್ನು ತೇವಣೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿದೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಆದರೆ, ಹೀಗೆ ತೇವಣೆಯಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ, ರಾಜಸ್ವದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ತನಗೆ ಸೂಕ್ತವೆನಿಸಿದ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು

ಅದು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಮೇಲ್ನವಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಪೀಠಗಳ ತೀವ್ರಾನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ನಿರ್ಧರಿಸಿದಂತೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪೀಠದ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಂಶದ ಮೇಲೆ ಸಮಸ್ಯೆನಾಗಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಬೇಧವಿದ್ದರೆ, ಅವರು ಆ ಅಂಶ ಅಥವಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಪರಾಮರ್ಶಗೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಆ ಅಂಶ ಅಥವಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಾವೇ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಇತರ ಸದಸ್ಯ/ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಪರಾಮರ್ಶಗೆ ಕಳುಹಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಅಂಶ/ಅಂಶಗಳ ಮೇಲಿನ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಒಟ್ಟಾರೆ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಕ್ಷಗಾರರಲ್ಲಿಬ್ಬಿರ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ, ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು, ಪ್ರಕರಣದ ಸಂಗತಿಗಳ ದಾಖಲೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪರಾಮರ್ಶಗೆ ಬಂದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಕನಿಷ್ಠ ಇಬ್ಬರು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಇರುವ ಪೀಠ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಉಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನ ಹೆಚ್ಚಿನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ, ವಿವಿಧ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಭಿನ್ನಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ, ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಮೂಲಕ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬಹುದು. ತನ್ನ ಪರಾಮರ್ಶಗೆ ಬಂದ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು, ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯ ತೀವ್ರಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಥವಾ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ/ತೀವ್ರಾನ ಬಂದ ನಂತರ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ/ತೀವ್ರಾನಕ್ಕನುಗೊಂಡಾಗಿ ತನ್ನ ಮುಂದಿರುವ ಮೇಲ್ನವಿಯನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ. ಹೇಗೂದರೂ, ತನ್ನ ಪರಾಮರ್ಶಗಾಗಿ ಬಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟ ತೀವ್ರಾನ ಮೇಲೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮೇಲ್ನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು, ಇದು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪ್ರಕರಣವೆಂದು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶಿಫಾರಸು ಪತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು. ಕರನಿರ್ಧರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಸುಂಕದ ದರ ಮತ್ತು ಸರಕುಗಳ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಮಾಡಿದ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇಲೂ ಸರ್ವೋಚ್ಚನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ತೀವ್ರಾನವೇ ಅಂತಿಮವಾಗಿದ್ದು, ಇಬ್ಬರು ಪಕ್ಷಗಾರರೂ ಆದಕ್ಕೆ ಬದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸೀಮಾಸುಂಕ 1962, ಇದಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟು, ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ತನ್ನದೇ ಆದ ಹಾಗೂ ಪೀಠಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲದೆ ಪೀಠಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಕೂರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸೇರಿದಂತೆ,

ನಿಯಂತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕಾರ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಾಗ ಉದ್ದೇಶಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ವಿಸ್ತೃತಿಸುತ್ತದೆ. ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ, 1908ರ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಹಿತವಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರಗಳು, ಅಂದರೆ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಪರಿಶೀಲನೆ, ಯಾವನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯವಾಗಿ ಹಾಜರುಮಾಡಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ಸತ್ಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಲೇಕ್ಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಇತರ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳನ್ನು ಹಾಜರುಪಡಿಸುವಂತೆ ನಿರ್ಬಂಧಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಆಯೋಗಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡುವುದು, ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಹಿತವಾಗಿವೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ಇರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಭಾರತ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ 193ನೆಯ ಮತ್ತು 228ನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. 1973ರ ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ 195ನೆಯ ಖಂಡ ಮತ್ತು 26ನೇ ಆಧ್ಯಾಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೋಷ್ಠರ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ನವಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ಮೇಲ್ನವಿಯನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವಾಗ, ಪಕ್ಷಗಾರನು ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ವಾದ ಮಾಡಲು ವಕೀಲರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಧಿಕಾರ ತನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಬಹುದು. ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಎಂದರೆ ಅವನ ನೌಕರನೂ ಆಗಬಹುದು. ಅಂದರೆ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ಪಕ್ಷಗಾರನ ಪರ ಹಾಜರಾಗುವವನು, ವಕೀಲನ್ನಲ್ಲದೆ, ಬೇರೆ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹಾಜರಾಗಿ ಪಕ್ಷಗಾರನ ಪರ ವಾದ ಮಂಡಿಸಬಹುದು.

ಸಹಕಾರಿ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

ವಿವಿಧ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗಡೆ, ರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಾ ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ, ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಹಾಗೆ, ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮತ್ತು ಇತರ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಅಧಿನಿಯಮಗಳು ಸಹಕಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಿವೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಸಹಕಾರ ಸಂಘದ ಅಂಗರಚನೆ, ಅದರ ಸಮಿತಿಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳು (ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಘಗಳ ಸಮಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ) ಸರ್ವಸದಸ್ಯರ ಸಭೆಗಳು, ಸಂಘದ ವ್ಯಾಪಾರದ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಈ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರುವವರೆಂದರೆ, ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಪಕ್ಷಕಾರ ಅಥವಾ ಪಕ್ಷಕಾರರುಗಳು, ಆ ಸಂಘವು ಸದಸ್ಯತ್ವ ಹೊಂದಿರುವ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಘ, ಅಥವಾ ಸಂಘದ ಒಬ್ಬ ಸಾಲಿಗ, ಇತ್ಯಾದಿ ಆಗಿರಬಹುದು. ಸಹಕಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಆಯಾ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅಥವಾ ಆ ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ಸಹಕಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ, ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ 1908ರ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಿರುವ ಅಧಿಕಾರದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಹಾಜರಾಗಲು ಸಮನ್ವಯ ಕಳುಹಿಸುವ, ಹಾಗೆಯೇ ಪಕ್ಷಗಾರರನ್ನು ಕರೆಯಿಸುವ ಅವರನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸುವ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಧಿಕಾರಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿವೆ.

ಯಾವುದೇ ಪಕ್ಷಗಾರ, ಸಹಕಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರವರು ಕೊಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ತೀವ್ರಾನ ಅಥವಾ ಆದೇಶದಿಂದ ಅಸಂತುಷ್ಟನಾದರೆ, ಅವನು ಸಹಕಾರಿ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಸಹಕಾರಿ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಮೇಲ್ನವೆಯಲ್ಲಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಪುನರ್ವಿವರ್ತನೆಯಲ್ಲಾಗಲೇ ಕೊಟ್ಟ ಆದೇಶ/ಅಜ್ಞಾಗಳು ಅಂತಿಮವಾದವುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅವನ್ನು ಯಾವ ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಾಗಲೇ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲೇ ಆಗಲೆ ಪ್ರತ್ಯಿಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅನುಜ್ಞೆದ 226 ಮತ್ತು 227ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೂ ಮತ್ತು ಅನುಜ್ಞೆದ 136ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಚ್ಯಾಲೆಂಡ್‌ನೂ ಇಲ್ಲ. ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧಿತನಾದ ಪಕ್ಷಗಾರ ಉಚ್ಚ

ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರೀಚ್ಯಾಕ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನಾಗಲೇ ಮೊರೆ ಹೋಗಬಹುದು.

చునావణా ఆయోగ

ಸಂವಿಧಾನದ 324ನೇಯ ಅನುಭ್ರೇದವು ‘ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗ’ವೆಂದು ಹೇಸರಿಸಲಾದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿರಾಯದ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ವಿಧಾಯಕವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಿದೆ:

- i. ಪಾಲ್ಯಾಮೆಂಟಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿ ರಾಜ್ಯದ ಶಾಸನ ಸಭೆಗಳ ಎಲ್ಲ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಮತದಾರರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ, ಅಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಮತ್ತು ಉಪರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಮೇಲ್ಮೀಚಾರಣೆ, ನಿರ್ದೇಶನ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ. ‘ಮೇಲ್ಮೀಚಾರಣೆ’, ‘ನಿರ್ದೇಶನ’ ಮತ್ತು ‘ನಿಯಂತ್ರಣ’ ಎಂಬ ಪದಗಳು, ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೇ ಬಿಟ್ಟು, ಮುಂಗಣಲಾಗದಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಲು ಚುನಾವಣೆ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ ಎನ್ನುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸಲು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಎಂದರೆ ಮತದಾನ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಮರು ಮತದಾನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು, ಅಧಿಕಾರ ಮತದಾರರ ಪಟ್ಟಿಯ ವಿಶೇಷ ಸಂಸ್ಥರಣೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಯಾವುದೇ ಚುನಾವಣೆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕೈಬಿಡುವುದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳು, ಅನುಷ್ಠಾದ 327 ಅಧಿಕಾರ 328ರ ಕೆಳಗೆ ಪಾಲ್ಯಾಮೆಂಟು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಯಾವುದೇ ಕಾನೂನಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ.
  - ii. 1951ರ ಪ್ರಜಾಪ್ರಾತಿನಿಧಿ ಅಧಿನಿಯಮದ 169ನೆಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ, ಚುನಾವಣೆ ಬೆನ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು, ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಬೆನ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೆಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶಿಸುವ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮತ್ತು ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಹಿಂತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಚುನಾವಣೆ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ, ಒಂದೇ ಪಕ್ಷದೊಳಗಿನ ಪ್ರತಿಕಕ್ಷೆ ಗುಂಪುಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು, ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಪಕ್ಷಗಳ ವೀಲೀನ ಅಧಿಕಾರ ವಿಭಜನೆಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು, ಮತ್ತು ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷದೊಳಗಿನ ಸಿಡಿದುಹೋದ ಗುಂಪುಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೇವಾಣ ಮಾಡಲೂ, ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ.
  - iii. ಪಾಲ್ಯಾಮೆಂಟಿನ ಅಧಿಕಾರ ವಿಧಾನಸಭಾ ಸದಸ್ಯನನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾದ 103(2)ರ ಮತ್ತು 192(2)ರ ಕೆಳಗೆ ಅನಹಕತೆಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರಿಗಾಗಲೇ ಅಧಿಕಾರ ಯಾವುದೇ ರಾಜ್ಯದ

ರಾಜ್ಯಪಾಲರಿಗಾಗಲೇ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗವು ಸಲಹೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು.

ಒಕ್ಕಾಟದ ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಮಗ್ರ ಚುನಾವಣಾ ಯಂತ್ರವು ಈ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತ ನಿರಾಯಕ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ; ಮತದಾರರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕರಣಾದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ, ಚುನಾವಣೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಮತಗಳೆ/ಮತದಾನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಇತರರಿಗೆ, ಯಾವುದೇ ಸ್ಥಳೀಯ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಭಾರತದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಜೆಗೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗದ ಹಾಗೆ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಇದೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕರ್ಮಿಷನರುಗಳು ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕರ್ಮಿಷನರುಗಳು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ, ನೇರವಾಗಿ ಆಯೋಗದ ಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಖ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕರ್ಮಿಷನರ್ ಅವರ ಶಿಫಾರಸಿನ ಮೇರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವರನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆಯಬಹುದೇ ಏನಾ, ಅನ್ಯಥಾ ಇಲ್ಲ.

ಕಾರ್ಯಾಂಗದ ನಿಯಂತ್ರಣದಿಂದ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗವು ಮುಕ್ತವಾಗಿದೆ; ಅದರ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕರ್ಮಿಷನರುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕರ್ಮಿಷನರ್ ಅವರ ಶಿಫಾರಸು ಇಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರು ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಸರ್ವೋಚ್ಛೇದ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರೀಶರೊಬ್ಬರನ್ನು ಅಧಿಕ್ಷೇಪದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಸಂಖಿಧಾನದ 124(4)ನೇಯ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮುಖ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕರ್ಮಿಷನರ್ ಅವರನ್ನು ಅನ್ಯಥಾ ತೆಗೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವರ ನೇಮಕವಾದನಂತರ, ಅವರಿಗೆ ಅನಾನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಚುನಾವಣಾ ಕರ್ಮಿಷನರ್ ಅವರ ಸೇವಾ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ; ತತ್ವಾಲ್ಯಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪಕ್ಷದ ಹತೋಟೆಯಿಂದ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಮುಕ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಖಾತರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ, ಈ ಉಪಬಂಧಗಳ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಪ್ರತಿನಿಧಿಕೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರದ ಕೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು

- ಅನುಚ್ಛೇದ 136(1) ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪಕ್ಷದ ಹತೋಟೆಯಿಂದ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗವು ಒಂದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವಾಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಆದು ಸಂಖಿಧಾನದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ನಿಹಿತವಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯ ನಿಣಾಯ ಕೊಂಡುವಂಥದ್ದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಚುನಾವಣಾ ಚಿಹ್ನೆಗಳ ಹಂಚಿಕೆ ಮತ್ತು ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರುವ ವಿವಾದಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಿಸುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ, ಆಯೋಗದ ಆದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಮಾಡಲು ಅನುಚ್ಛೇದ 136ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛೇದ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ಅಜ್ಡಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

- ii. ಆಯೋಗದ ಯಾವುದೇ ಆಜ್ಞೆ/ಆದೇಶ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಿಕ ಸಿಂದುತ್ತವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅಂಥ ಆಜ್ಞೆ/ಆದೇಶವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಾಪನಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಸಮೂಹಾಚ್ಯು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಾಪನಾಗಿ ದಾಗಿದೆ.
- iii. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಬೇರೆಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ, ಚುನಾವಣೆ ಆಯೋಗದ ಮೇಲೆ, ನಿಯಂತ್ರಣಾವಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಮೇಲ್ವಿಚಿ/ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಅಧಿಕಾರವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ.

ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು

1984ನೇಯ ಇಸವಿಯವರೆಗೆ, ಹಿಂದೂ, ಶ್ರೀಮತಿಯನ್ನು, ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಪಾಸೀಡೀ ಕಾನೂನುಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನ ಕೋರಿದ ದಾವೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಜೀವನಾಂಶಕೋರಿದ ಅಜೆಯನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು; ಜಿಲ್ಲೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ, ಆಯಾ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು, ಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಬಂಧಗೊಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದು ತೊಡಕಾದ ಸುತ್ತು ಬಳಸಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದ್ದು, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ತಾವೇ ತನಿಖೆಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಕಾನೂನಿನನ್ನು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ, ಇಂಥ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ಅಂತಿಮ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ದಿಂಫಂಕಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು.

ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ನೀಡಲು, 1984ರ ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವೆ ಅನೋನ್ಯನ್ನು ಒಪ್ಪಂದ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಮಾಡಿದೆ.

21.8.1984ನೇಯ ಶಾರೀರಿಕ ಭಾರತದ ರಾಜಪತ್ರ ಭಾಗ II, ಖಂಡ 2ರಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವುದರ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ವಿಷಧಿಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿವಾಹಗಳ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಹಾಗೂ ಅವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಞಗಳನ್ನು ಶೀಫ್ತವಾಗಿ ಇತ್ಯಥಂಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಧಾನ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಸೆ ಕೊಡುವುದೇ ಆ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ದಾವೆಯ ಅಧಿವಾ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ವಸ್ತು ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಇತ್ಯಥಂಪಕ್ಕೆ ಬರಲು, ಅಧಿವಾ ಪಕ್ಷಗಾರರ ಆಪಾದನೆ/ನಿರಾಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು, ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ವಿಕಾರಣಕೆಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಾದ ವಿಷಯಗಳಿಂದರೆ:

- i. ಪತಿಯಾಗಲೀ, ಪತ್ನಿಯಾಗಲೀ ತನ್ನ ವಿವಾಹವನ್ನು ಶಾನ್ಯವೆಂದು ಘೋಷಿಸಬೇಕೆಂದೋ, ರದ್ದುಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದೋ ಅಧಿವಾ ವಿಚ್ಛೇದನ ಬೇಕೆಂದೋ ಕೋರಿಕೊಂಡ ದಾವ ಅಧಿವಾ ನಡವಳಿಕೆ.

- ii. ವಿವಾಹದ ಸಿಂಧುತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ವೃಕ್ತಿಯ ವೈವಾಹಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಫೋಷನ್‌ಯನ್ನು ಕೋರಿಕೊಂಡ ದಾವ ಅಥವಾ ನಡವಳಿಕೆ.
- iii. ಸತಿಪತಿಗಳ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಅಥವಾ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ, ಅವರ ನಡುವಿನ ದಾವ ಅಥವಾ ನಡವಳಿಕೆ.
- iv. ವೈವಾಹಿಕ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಉದ್ದೇಶವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಳ್ಜೀಯನ್ನು ಕೋರಿದ ದಾವ ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆ.
- v. ಒಬ್ಬ ವೃಕ್ತಿಯ ಬೈರಸತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಫೋಷನ್‌ಯನ್ನು ಕೋರಿದ ದಾವ ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆ.
- vi. ಜೀವನಾಂಶಕ್ಕಾಗಿ ದಾವ ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆ.
- vii. ಅಪ್ರಾಪ್ತ ವರ್ಯಸ್ವನ ಪಾಲಕತ್ವಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಅವನನ್ನು ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಅವನನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೋರಿದುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದಾವ ಅಥವಾ ನಡವಳಿಕೆ.

ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿ ಸಾಮಧ್ಯಪೂರ್ವಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಧಿನಿಯಮದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಚಲಾಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (ನಿಯೋಗಗಳು) ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಸ್ಥಕೆರರುಗಳು (ಕೌನ್ಸಿಲ್ಸ್) ಇವರುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಹಯೋಗಮಾಡಲು ಅಧಿನಿಯಮದ ನೆಯ ಮತ್ತು ನೆಯ ಖಂಡಗಳು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಹೂರತುಪಡಿಸಿ, ಅದುಕೊಟ್ಟಿ ಯಾವುದೇ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾನ ಅಥವಾ ಆದೇಶದ ಮೇಲೆ, ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತು ಸಂಗತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವ್ವಿ ಮಾಡಬಹುದು.

*ವರ್ಕೆಲರುಗಳು ಹಾಜರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಲಹೆಕೊಡುವುದು ಮತ್ತು ಸಂಧಾನ ಮಾಡುವುದು ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯ.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ, ಒಂದುಮಟ್ಟಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಕೆಲರುಗಳು ಹಾಜರಾಗುವುದು ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಜಟಿಲವಾದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ್ದಾಗೂ ಏನಾದರೂ ಕೊರತೆ ಉಂಟಾದಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಸ್ಥಕೆರರುಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಆ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬಲಾಗುತ್ತದೆ.

*ಭಾವಾಂಶರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಕನಾಡಿಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕ್ಷಾಗಿ ರೂಪಿಸಲಾದ ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ, 13ನೇ ನಿಯಮದಡಿ ಅಜೆಸಲ್ಲಿಸಿ ವರ್ಕೆಲರುಗಳನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮತ್ತು ರಾಜೀ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲನು.

ಹೇಗಾದರೂ, ಜಟಿಲವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇಗ ವಿಲೇವಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಕ್ಷಗಾರರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಿಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ತೋರಿದರೆ, ವಕೀಲರುಗಳು ಹಾಜರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಸಬಹುದು.

ಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಮತ್ತು ಸಮಯದ ವ್ಯಯವಿಲ್ಲದೆ, ಶೀಘ್ರ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡಬಲ್ಲ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಮೇಲೆ ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸಾಫ್ಟ್‌ಕರ್ಟೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನದಿಂದ ಉಂಟು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಭೇದ 136ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ನೈನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಂಡಳಿ

ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು 1973ರ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮದ 52ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉಪಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ಸಾಫ್ಟ್‌ಸಲಗಿದೆ. 1973ರ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮದ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಅಥವಾ ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಗಳಿಗಾಗಿ, ಅಧಿನಿಯಮದ 50ನೆಯ ಮತ್ತು 51ನೆಯ ಖಂಡಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ರಾನದ ಆದೇಶದಿಂದ ಅಸಂತುಷ್ಟನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಆದೇಶ ಹೊರಡಿಸಿದ 45 ದಿನಗಳ ಒಳಗಾಗಿ, ಈ ಮಂಡಳಿಗೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೇಲ್ನೈವಿ, ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸಂಗತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರಬಹುದು. ಈ ಮಂಡಳಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಪೀಠ ದೇಹಲೀಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಮಂಡಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಯನ್ನು ಮೀರದ 'ಸದಸ್ಯರುಗಳು' ಇರುತ್ತಾರೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಹುದ್ದೆಗೆ ನೇಮಕ ಹೊಂದಲು, ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷದ ತತ್ತ್ವ ವರ್ಣಗಳವರೆಗಾದರೂ ಒಂದು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಿಕ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕು, ಅಥವಾ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂನು ಸೇವೆ, ಮೊದಲನೆ ದಚ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳವರೆಗಾದರೂ ಸದಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು, ಅಥವಾ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷದ ತತ್ತ್ವ ವರ್ಣಗಳವರೆಗೆ ವಕೇಲಿ ವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವವರಾಗಿರಬೇಕು.

ಮಂಡಳಿಯ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮತ್ತು ಇನ್ನೂಭೂರು ಸದಸ್ಯರು ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ರಚಿಸಿದ ಇಬ್ಬರು ಸದಸ್ಯರನ್ನೂ ಒಂದಿಗೊಂಡ ಪೀಠವು ಚಲಾಯಿಸಬಹುದು.

ಮಂಡಳಿಗೆ ಪುನರ್ನೀಕ್ಷಣಾ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇದೆ. ಆದು ತಾನಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಚೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಾದ್ದು, ನ್ಯಾಯ ನಿಣಾಯ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಆದೇಶದ ಕಾನೂನು ಬದ್ಧತೆ, ಔಟಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಆದು ನ್ಯಾನತೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತೋರುವ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು.

ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಂಡಳಿಯು, ಪಕ್ಷಗಾರರ ವಾದವಿವಾದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಂತರ ಮತ್ತು ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದ ಮುಂದಿನ ತಪಾಸಣೆ/ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಧಿಕಾರಿಯ ನ್ಯಾಯ ನಿಣಾಯದ ಆದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥಿರಕರಿಸಬಹುದು, ಮಾಪಾಡು ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ತಳ್ಳಿಹಾಕಬಹುದು. ಸಿ.ಇ.ಜಿ.ಎ.ಟಿ. ಏಕಾಂಕ್ಷೆ ಆಯೋಗ, ಗ್ರಾಹಕರ ದೂರುಗಳ ಪರಿಹಾರ ಆಯೋಗ, ಇವುಗಳಂತಲ್ಲದೆ ಈ ಮಂಡಳಿಯ ಆದೇಶದಿಂದ, ಕಾನೂನು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಉಚ್ಛರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಆದೇಶ ಕ್ಷೇಸೇರಿದ 60ದಿನಗಳ ಒಳಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಸಂಗತಿಗಳ ನಿಣಾಯ, ಜುಲಾನ್ನೆ ಅಥವಾ ದಂಡವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದುದನ್ನು ಅಥವಾ ಇಳಿಸಿದುದನ್ನು

ಪ್ರಶ್ನಸುವ ಮೇಲ್ನವಿಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಮಂಡಲಿಯ ಆಜ್ಞೆ ಅಥವಾ ಆದೇಶವೇ ಅಂತಿಮವಾದುದು. ಆದರೂ, ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಿಯ ಆದೇಶದ ಮೇಲಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಮೇಲ್ನವಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟ ಆದೇಶದ ಮೇಲಾಗಲೀ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಖಿಧಾನದ 13ನೇ ಅನುಭ್ರೇದದಂತೆ, ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಕಳ್ಳ ಸಾಗಣೆದಾರರ, ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡ ಆಸ್ತಿಯ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

ಕಳ್ಳ ಸಾಗಣೆದಾರರು ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಾರರು ಕಾನೂನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು, 1976ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು, ಕಳ್ಳ ಸಾಗಣೆದಾರರ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಾರರ (ಆಸ್ತಿಮುಟ್ಟುಗೋಲು) ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿತು. ಹೀಗೆ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ ಸಕ್ಕೆಮು ಪ್ರಾಧಿಕಾರವು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಟ್ಟುಗೋಲಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಜುಲ್ಯಾನ್ ವಿಚಿಸಲೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ನ್ಯಾಸಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಆಪಾದನೆಗಳ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ಆ ನ್ಯಾಸಗಳು ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದ ದಣದ ಮೂಲ ಯಾವುದೆಂದು ತಪಾಸಣೆಮಾಡಿ ಅಂಥ ಆಸ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಟ್ಟುಗೋಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಅಧಿನಿಯಮದ ಅನುಸಾರ, ಅಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಪಕ್ಷಗಾರ, ಮೇಲ್ನಂಡ ಯಾವುದೇ ಕ್ರಮಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಒಂದು ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಸೂಕ್ತವೆಂದು ನಿಗದಿಮಾಡಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನೂ ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಸರ್ವೋಚ್ಛೇದ್ಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನಾಗಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನಾಗುವ ಆಹಾತ ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಪ್ರಧಾನ ಕಭೇರಿಯು ದಹಲಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಎಲ್ಲಾ ಮೇಲ್ನವೆಯಿಗಳೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ದಹಲಿಯಲ್ಲೇ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಮೇಲ್ನವೆಯಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ವಿವೇಚನೆಗೊಳಿಸಬೇಕು, ಚೊಂಬಾಯಿ (ಮುಂಬೆ) ಕಲ್ಪತ್ವ ಅಧಿಕಾರ ಮಾಡರಾಸಿನಲ್ಲಿ (ಬೆನ್ನೆ) ಅಧಿಕಾರ ಇನ್ನಾವುದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಮೇಲ್ನವೆಯನ್ನು ಸಕ್ಕೆಮು ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಆಜ್ಞೆಯ ತಾರೀಖಿನಿಂದ 45 ದಿವಸಗಳ ಒಳಗೆ ದಾಖಲು ಮಾಡಬೇಕು. 60 ದಿವಸಗಳವರೆಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡುವ ವಿವೇಚನಾಧಿಕಾರ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದ ಮೇಲ್ನವೆಯನ್ನು ದಾಖಲೆ ಮಾಡಲು ಯಾವ ಶುಲ್ಕವನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಮೇಲ್ನವೆಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು

(ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಕೋರಿಕೆ ಮೇರಗೆ ಅವನಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲದ ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡಹಾಗೆ ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ನಂತರ), ಮೇಲ್ವಿಚಾರಿಗೊಳಪಟ್ಟ ಅದೇಶವನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಬಹುದು, ಮಾಪಾಠದು ಮಾಡಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ತಳ್ಳಿಹಾಕಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ವಿಚಾರಣೆಗಳಿಗೆ ಸಾವಜನಿಕರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರಣೆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕರನನ್ನು ಅವನ/ಅವಳ ಅಧಿಕೃತ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯು ಕಂಪನಿ ಕಾರ್ಯಾದಶೀಲ ಆಗಿರಬಹುದು. ಸನ್ನದು ಲೆಕ್ಕಿಗನಾಗಿರಬಹುದು (ಚಾಟುಂಟ್‌ಆಂಟ್‌) ಅಥವಾ ಒಬ್ಬ ವಕೀಲನಾಗಿರಬಹುದು. ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಯಾ ಸಂಪಿತೆ, 1908ರ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ದಾವೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೂ ಇದೆ.

ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಮಾಡುವ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಲು, ಸೀಮಾ ಸುಂಕ ಮತ್ತು ಕೇಂದ್ರ ಅಭಾಷಿರಿ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ, ವರಮಾನ ತೆರಿಗೆ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ, 1973ರ ವಿದೇಶಿ ವಿನಿಮಯ ನಿಯಂತ್ರಣ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ನೇಮಕವಾದ ಜಾರಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟನಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ, ಅಥವಾ ಪೂಲೀಸ್ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ, ಸಹಾಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಕೇಳಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಯಾವುದೇ ಆಜ್ಞೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಲು ಸಕ್ರಮತೆ ಇರುವ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಚಾರಣೆಮಾಡಲು, ಯಾವುದೇ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ, ಮೇಲ್ವಿಚಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಮಾಡಿರುವ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕ ಅಸಂತುಷ್ಟನಾದರೆ, ಸಂವಿಧಾನದ 226ನೇಯ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ, ಅಥವಾ 32ನೇಯ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ, ರಿಟ್‌ಅಜೆಡ್‌ಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಅನುಚ್ಛೇದ 136ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ಅಜೆಡ್‌ಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಮೇಲ್ನವೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, 1961ರ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಆದು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಯುಕ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯರು ಮತ್ತು ಲೆಕ್ಷಿಗೆ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವೇ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ನೇಮಕಹೊಂದಬಹುದಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ (ಅ) ಭಾರತದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮೀ ಇಲ್ಲದಂತೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದರಬೇಕು ಅಥವಾ (ಆ) ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮೀ ಇಲ್ಲದಂತೆ ವರ್ಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವವರಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ, ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಮ್ಮೀ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಚಾಟಣಣ್ಣ ಆಕ್ರೋಂಟೆಂಟ್ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಹೊಂದಿದ ಅಥವಾ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಸೇವೆ - 'ಪ' ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು, ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಕಮ್ಮಿಷನರ್ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರನ್ನು ಲೆಕ್ಷಿಗೆ ಸದಸ್ಯನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಿಕ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಂದಲೇ ಆರಿಸಲಾಗುವುದು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಪೀಠಗಳು, ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಅಲಹಾಬಾದ್, ಮುಂಬಯಿ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ, ದಹಲೀ, ಜೆನ್ನ್‌ (ಮದರಾಸ್) ಮುಂತಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೂರುತ್ತವೆ. ಆದು ಕಾನೂನು ಮಂತ್ರಾಲಯದ ನಿಯಂತ್ರಣಾದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆಯೇ ಏನಾ ವಿತ್ತ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಅಧೀನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಆದು ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ತಮ್ಮ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಕೊಡುವುದನ್ನು ಇದು ನಿಶ್ಚಯಗೊಳಿಸುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ ತೆರಿಗೆದಾರನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಮ್ಮಿಷನರ್ (ಮೇಲ್ನವೆ), ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಮ್ಮಿಷನರ್, ಕಮ್ಮಿಷನರ್ (ಮೇಲ್ನವೆ), ಕಮ್ಮಿಷನರ್, ಮುಖ್ಯ ಕಮ್ಮಿಷನರ್, ಮಹಾ ನಿರ್ದೇಶಕರು ಅಥವಾ ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ನಿರ್ದೇಶಕರು ಇವರುಗಳು ಹೊರಡಿಸಿದ ಆಜ್ಞೆ/ಆದೇಶದಿಂದ ಅಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಪಕ್ಷಕಾರನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ಮೇಲ್ನವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಆರವತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಒಳಗೆ ಈ ಮೇಲ್ನವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವರೆಗಿನ ಆದಾಯ ಕುರಿತಾದ ಮೇಲ್ನವೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ನಾಮಮಾತ್ರ ಶುಲ್ಕ 250.00 ರೂಪಾಯಿಗಳು. ತೆರಿಗೆದಾರನ ಆದಾಯ ಒಂದು ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ್ದಲ್ಲಿ 1,500.00 ರೂಪಾಯಿ ಶುಲ್ಕ ಕೊಡಬೇಕು.

ಮೇಲ್ನವೆಯ ಇಬ್ಬರು ಪಕ್ಷಗಾರರಿಗೂ ವಾದ ಮಂಡಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟು ವಿಷಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಇತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಚಾರಣೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಗಾರರು ಗೈರು ಹಾಜರಾದರೆ, ವಿಚಾರಣೆ ತಾರೀಖನ್ನು ಮುಂದೂಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಮೇಲ್ನವೆಯನ್ನು ವರ್ಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ತೀವ್ರಾನಿಸಬಹುದು. ತೆರಿಗೆದಾರನು

ತಾನೇ ಸ್ವತಃ ಅಥವಾ ಅಧಿಕೃತ ಏಜೆಂಟ್ ಅಥವಾ ವಕೀಲರ ಮೂಲಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ಹಾಜರಾಗಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ನಯಿಸುವ ಸಾಕ್ಷನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲದೆ ತಾನೇ ತನ್ನ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಅದು ಪಕ್ಷಗಾರರಿಗೆ ಮೌಲಿಕ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟು ಸೂಕ್ತವಾದ ಆಜ್ಞೆ/ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಆಜ್ಞೆ ಆದೇಶಗಳು ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಪೀಠದ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಂದ ಸಹಿಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಆಜ್ಞೆ/ಆದೇಶಗಳನ್ನು ತೆರಿಗೆದಾರನಿಗೂ ಮತ್ತು ಆದಾಯ ತೆರಿಗೆ ಕರ್ಮಿಷನರ್ ಅವರಿಗೂ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದಿರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ 1908ರ ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗೆ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರಗಳಿವೆ. ಸುಳ್ಳಂಧಿತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮತ್ತು ಇಂಥ ಸಾಕ್ಷಾತ್ವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅಭಿಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಅವರನ್ನು 1860ರ ಭಾರತ ದಂಡ ಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಲಾಬಹುದು.

ತನ್ನ ನಿಂದನೆ ಮಾಡಿದವರ ಮೇಲೆ ಸೂಕ್ತ ಕ್ರಮವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದು ಲೆಕ್ಕದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೇಲ್ನವಿ ಇತ್ಯಧಂವಾಗುವವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆ ವಸೂಲಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯುವ ಅಧಿಕಾರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಇಂಥ ಅಧಿಕಾರ ಅದರ ಮೇಲ್ನವಿ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿಯೂ ಪೂರಕವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

ಹಾನಾನಿನ ಮತ್ತು ಸಂಗತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ತೀವ್ರಾನಗಳು ಅಂತಿಮವಾದ ತೀವ್ರಾನಗಳು. ಹಾನಾನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ತೀವ್ರಾನದ ವಿರುದ್ಧ ಯಾವ ನಿಯಮಬದ್ಧ ಮೇಲ್ನವಿಗೂ ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಹಾನಾನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ, ಪಕ್ಷಕಾರರಲ್ಲಾಭಿರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮೇರೆಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ವಿವಿಧ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅನಿಸಿದರೆ, ನೇರವಾಗಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಪರಾಮರ್ಶಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣವ್ರೂಂದರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನೀಡಿದ ತೀವ್ರಾನದ ಮೇಲೆ, ಇದು ಮೇಲ್ನವಿ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದೆಂದು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ ಸಿಗದಿದ್ದರೆ, ಅಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಪಕ್ಷಗಾರ ಸಂವಿಧಾನದ ಅನುಭ್ರೇದ 136ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಮೂರೆ ಹೋಗಬಹುದು.

ಕೈಗಾರಿಕಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

1947ರ ಕ್ಯಾನರಿಕಾ ವಿವಾದಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ತನಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ಯಾನರಿಕಾ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಕ್ಯಾನರಿಕಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಿಹಾಗು. ಆದರೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ನೇರವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಆಗ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವೇ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಇರಬಹುದು. ಈ ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಸಂದಭಾಣನುಸಾರ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಇಲ್ಲವೇ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಿಸುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಥವಾ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಇದ್ದರೆ, ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬರನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೇ ಸದಸ್ಯರು ಇರಬಹುದು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಹಂತೆಗಳು ಇರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಅವರು:

- i. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣನಾಗಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು;
ಅಥವಾ
  - ii. ಜಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣನಾಗಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೇ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು; ಅಥವಾ
  - iii. ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣನಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಲು
ಅರ್ಹತೆಗಳಿರಬೇಕು.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರಲ್ಲದ ಇತರ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಅಹಂತೆಗಳಿರಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದವು ಬ್ಯಾಂಕ್ ಅಥವಾ ವಿಮಾ ಕಂಪನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದರೆ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ, ಸದಸ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಅಥವಾ ವಿಮೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಜ್ಞಾನವಿರಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಯಾವುದೇ ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತೃತಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಮಾಲೀಕರ ಮತ್ತು ಅವರ ನೌಕರರ ನಡುವಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯ ವಿಷಯಗಳು ಅದರ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ವೇತನ, ವೇತನಕೊಡುವ ಅವಧಿ ಮತ್ತು ರೀತಿ, ಪರಿಹಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ಭತ್ತೆಗಳು, ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲಾಂತಿಯ ಸಮಯ, ಹೆರಿಗೆ ರಚ ಮತ್ತು ವೇತನ, ರಚಾ ದಿನಗಳು, ಬೋನಸ್, ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಪಾಲು, ಭವಿಷ್ಯನಿಧಿ, ಉಪದಾನ, ಸ್ಥಾಯಿ ಆದೇಶಗಳ ಹೊರಗೆ ಪಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು, ದಜೆಂಗಳ ವರ್ಗಿಕರಣ, ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಿಯಮಗಳು, ಸಮನ್ವಯಿಕರಣ, ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದು, ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವುದು ಮತ್ತು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಯಾವಾದೇ ಇತರ ವಿಷಯ.

ನೇಮಕ, ನೇಮಕ ಮಾಡದೇ ಇರುವುದು, ನೇಮಕಾತಿಯ ನಿಯಮಗಳು, ಕೆಲಸ

ಮಾಡುವ ನಿಬಂಧನೆಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕರ ಮತ್ತು ಮಾಲೀಕರ ನಡುವಣ ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮ ಮತ್ತು ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ವಿಧಿಸಲಾದ ನಿಯಮಗಳು ನಿಗದಿಮಾಡಿವೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ನ್ಯಾಯಿಕ ಸ್ವರೂಪದ್ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ನ್ಯಾಯಿಕವಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕೆಲವು ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಇವೆ. ಕಾನೂನು, ನ್ಯಾಯದ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳು, ನೀತಿ ಮತ್ತು ಮನಸಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿ ಅದು ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅಧಿಕಾರಗಳು ನಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಅದು ಸಾಕ್ಷಿದಾರನನ್ನು ಹಾಜರಾಗುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿ, ಪ್ರಮಾಣ ಪೂರ್ವಕ ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ದಸ್ತಾವೇಜುಗಳನ್ನು ಹಾಜರುಪಡಿಸುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಿಬಹುದು. ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಆಯೋಗವನ್ನು ನೇಮಿಸಬಹುದು. 1860ರ ಭಾರತ ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ 193ನೇಯ ಮತ್ತು 228ನೇಯ ಖಂಡಗಳ ಅಥವಾಪ್ರಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾದ ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ತನಿಖೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ದಂಡಸಂಹಿತೆಯ 21ನೇಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸದಸ್ಯನನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವಕ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸರ್ಕಾರದ ರಾಜಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಪತ್ರಿಪ್ರೇಕ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯ ನಿಣಾಯವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ತ್ರಿಮಂಬದ್ವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಲಾದ ಪತ್ರಿಪ್ರೇಕ ಅಂತಿಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರುಗಳೂ ಸಹಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರು ಸಹಿ ಮಾಡದೇ ಹೋದರೆ ತೀಪ್ರೇಕ ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರವೂ, ಜಾರಿ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ್ದೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಪತ್ರಿಪ್ರೇಕಗಳು ಮತ್ತು ನಿಣಾಯಗಳು ಸಂವಿಧಾನದ 226ನೇಯ ಅನುಷ್ಠೇದದ ಕೆಳಗೆ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ರಿಟ್‌ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಸಂವಿಧಾನದ 227ನೇಯ ಅನುಷ್ಠೇದದ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಪತ್ರಿಪ್ರೇಕನ್ನು, ಭಾರತ ಸಂವಿಧಾನದ 136ನೇಯ ಅನುಷ್ಠೇದದ ಕೆಳಗೆ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ಅನುಷ್ಠೇದದ ಕೆಳಗೆ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಆಜ್ಞೆ/ಆದೇಶದ ವಿರುದ್ಧ, ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ವಿವೇಚನೆ, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ.

ರೇಳ್ಣ ದರಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

ಭಾರತದ ರೇಳ್ಣ ದರಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ರೇಳ್ಣಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ, 1989ರ ಕೆಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಆದು ಒಬ್ಬ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಥವಾ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕನಾಗಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲವೇ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇಬ್ಬರು ಸದಸ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ, ದೇಶದ ವಾಣಿಜ್ಯ, ಪ್ರೌಢಮಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಇರಬೇಕು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ, ಆದೇ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ, ರೇಳ್ಣಗಳ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಹಿವಾಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅನುಭವ ಇರಬೇಕು. ಇವರುಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವರ ನೇಮಕದ ಅವಧಿಯನ್ನು ನೇಮಕಾತಿ ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಆದು ಏದು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಮೇರುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ರೇಳ್ಣ ಆಡಳಿತ ವಿಧಿಸಿದ ದರಗಳು ದುಭಾರಿಯಾಗಿವೆ, ತಾರತಮ್ಯ ಮಾಡುವಂಧದ್ದಾಗಿವೆ, ಸರ್ಕಾರಾವಿಲ್ಲದ ಇತರ ರುಸುಮಗಳನ್ನು ಹೇರಲಾಗಿದೆ, ಅಥವಾ ಯಾವನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಆಕ್ರಮಿಕಾಗಿ ರಿಯಾಯಿತಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬಿತ್ತಾದಿ ರೇಳ್ಣ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧದ ದೂರುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಸರಕಿನ ವರ್ಗೀಕರಣ, ಕಟ್ಟೆ ಸುಂಕ, ತಡವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡ ಸರಕಿಗೆ ದಂಡ, ಪ್ರಯಾಣಕರ ಪ್ರಯಾಣದ ತೆರ, ಲಗೇಜುಗಳ ತೆರ, ಭಾಂಗಿಗಳ ತೆರ, ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುಗಳ ತೆರ, ಮಿಲಿಟರಿ ಸಂಚಾರದ ತೆರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಗದಿಪಡಿಸುವುದು, ಒಂದೇ ಗಂಟೆನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕಾದ ದರಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ ಪರಾಮರ್ಶಗಳನ್ನು ಸಹ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಅಸೆಸರುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಅಸೆಸರುಗಳ (ಬೆಲೆಕಟ್ಟುವವರ) ನೇರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಅಸೆಸರುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಪಾರದ, ಉದ್ಯಮದ, ವ್ಯವಸಾಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಮತ್ತು ರೇಳ್ಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇರುವಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ತೀವ್ರಾನದಿಂದ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ, ಈ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದಿರುವ ಪಕ್ಷಗಾರ ತನ್ನ ಅಧಿಕೃತ ಏಜೆಂಟ್ ಅಥವಾ ವಕೀಲರ ಮೂಲಕ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬಹುದು. ಬಹುಮತಾಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ತೀವ್ರಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ತೀವ್ರಾನವೇ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾನ. ಈ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು 'ಡಿಕ್ಟೀ' ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೂಲಕ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ರೇಳ್ಳೆ ಆಡಳಿತ ಅಜೆಡ ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆ ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯ ಪ್ರನರೀಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ತಾನು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ತಾರೀಖಿನಿಂದೀಚೇಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾರಭಾತವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಮನವರಿಕೆ ಆಗಿರಬೇಕು.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ವ್ಯವಹರಿಸಿ ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿರುವ ಯಾವುದೇ ವಿಪಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ದಾವೆಯನ್ನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನಾಗಲೇ ಬೇರೆಲ್ಲಾ ಹೂಡುವ ಹಾಗೆಲ್ಲ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವರು ಸರ್ವೋಚ್ಛು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಥವಾ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಚಾರಣೆ ನಿಷ್ಪತ್ತಪಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭರವಸೆ ಇದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತದ ನಡುವಳಾ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಬಹಳ ಆಮೂಲ್ಯವಾದ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇಲೆ, ಸಂಪಿಧಾನದ 136ನೇಯ ಅನುಭ್ರೇದದ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲನ್ನಾಗಿ ಇದೆ.

ಭಯೋತ್ಸಾಹಕರು ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯಂಸಕ ಕೃತ್ಯಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

ಭಯೋತ್ಸಾಹಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ಅಗಾಧವಾಗಿ ಉಲ್ಲಖಣಿಸಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಈ ಭಯೋತ್ಸಾಹಕ ಮತ್ತು ವಿಧ್ಯಂಸಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಂಬಂಧದ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ ಸೇಣಿಸಲು, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ವಿಶೇಷ ಉಪಬಂಧಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಜೊರಿಗೆ ತಂದಿದೆ. ಇಂಥ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೇ ಸಗಿದವರೆಂದು ಅನುಮಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು (ಉದ್ದಿಷ್ಟತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು) ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಅಧಿನಿಯಮವು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಶಿಕ್ಷೆ ಕೊಡುವುದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುಗೊಳಿಲು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಸಹ ಅಧಿನಿಯಮ ಉಪಬಂಧಿಸಿದೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ 9ನೇಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ರಚಿಸಿದ ಈ ಉದ್ದಿಷ್ಟತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅದೇ ಅಧಿನಿಯಮದ 3ನೇಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಇಂಥ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವಾಗಲೇ ಅಧಿಕೃತ ರಾಜಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಸೂಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ಆ ಅಧಿಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದ ಕೇತ್ತ ಅಥವಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಒಂದು ವರ್ಗ ಅಥವಾ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಅಧಿಕಾರಹೊಂದಿದೆ. ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಗ್ರಷ್ಟದಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರೆಂಬುದು ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರ ಸಹಮತಪಡೆದುಕೊಂಡು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಅವು ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದು.

ಈ ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ, ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು, ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅಧಿನಿಯಮದ ಖಂಡಗಳು 11 ಮತ್ತು 11(3)(ಎ) ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ಭಯೋತ್ಸಾಹಕ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಬೇರೆ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಒಬ್ಬ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕನನ್ನೂ, ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷ ಅಭಿಯೋಜಕರನ್ನೂ ಕೇಂದ್ರ/ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಆಪಾದಿತನನ್ನು ತನಗೆ ಚಹಿಸಿಕೊಡಿದ್ದರೂ, ಅಪರಾಧದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ದೂರುಗಳು ಬಂದ

ಮೇಲೆ, ಅಥವಾ ಇಂಥ ಸಂಗತಿಗಳ ಪೊಲೀಸ್ ವರದಿಯ ಮೇಲೆ, ಅದು ಯಾವುದೇ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಸಂಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರ ಕೊರತಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾವಣಿಕ ಅಭಿಯೋಜಕರು ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕೋರಿಕೊಂಡರೆ, ಯಾವುದೇ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರಣವಾಗಿ ಅಥವಾ ಭಾಗಶಃ ಮುಕ್ತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬಹುದು. ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಯಾವುದೇ ಅಪರಾದದ ವಿಚಾರಣೆಯು, ಆ ಅಪರಾಧಿಯು ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಲ್ಲದ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂಂದರಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕರಣದ ಮೇಲೆ ಆದ್ಯತೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಗಿಂತ ಹೊದಲು ನಡೆಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ' ಅವು ತೀವ್ರಾನವಾಗುವವರೇಗೂ, ಆ ಇತರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದ್ದೇಶಿತ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಯಾವುದೇ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾನ, ಶಿಕ್ಷೆ ಅಥವಾ ಆದೇಶದ ಮೇಲೆ (ಮಧ್ಯವತ್ತಿರ ಆದೇಶವನ್ನು ದೂರತುಪಡಿಸಿ) ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಹಕ್ಕಿದೆ. ಈ ಮೇಲ್ನವಿ, ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಆದರೂ ಅಥವಾ ಸಂಗತಿಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಮೇಲಾದರೂ ಇರಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಆಜ್ಞೆಯ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಮೂವತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಒಳಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ಮಧ್ಯವತ್ತಿರ ಆಜ್ಞೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂವಿಧಾನದ 136ನೇಯ ಅನುಚ್ಛೇದದ ಕೆಳಗೆ ಸಮೂದ್ರಜ್ಞ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಮೋಟಾರ್ ಅಪಫಾತಗಳ ಕೇಳಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ

ಮೊದಲಿಗೆ, ಮೋಟಾರ್ ಅಪಫಾತಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ಸಾಮನ್ಯಾವೃಗಳಿಗಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದಾವೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಯೇ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ದಾವೆಗಳ ಇತ್ಯಾಧಿಕ ಅತಿ ದೀಘಿಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಎಡರುತೊಡರುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ತಮ್ಮ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆಯು ಇತ್ಯಾಧಿಕಾಗಲು ದೀಘಿಕಾಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಕ್ಲೇಮುದಾರರಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಅನಾನುಕೂಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ, ಅಪಫಾತಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದವನು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕವನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಪಫಾತಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದವರು ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಬಂಧಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಗೆ ತೆರಬೇಕಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕ ಮತ್ತು ಹೊರಬೇಕಾದ ಖಚಿತಗಳಿಗೆ ಹಣವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಲು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪಡೆಪಾಟಲು ಪಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಣ್ಣಗೆ ಕುಕ್ಕುವ ಈ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ 165ನೇಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ, ಮೋಟಾರು ಅಪಫಾತ ಕೇಳಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು, ಒಂದು ಉಪಬಂಧವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಆಮೆ ವೇಗದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬದಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಂಕೋಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಸುಲಭ ಖಚಿತನಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಕಾಲದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಧುವಂದು ತೋರಿದ ಪರಿಹಾರಧನವನ್ನು ನೀಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹೊರಡಿಸಿದ ಅಧಿಸೂಚನೆಯೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾನಗರಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆಯೇ ಎರಡು ಅಧಿಕಾರ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರೆ, ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಂದನೆಸದಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಸದಸ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣರೋ ಅಧಿಕಾರ ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ, ಅಧಿಕಾರ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣನಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಲು ಅಹಂತೆ ಇರುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮೋಟಾರು ಅಪಫಾತ ಕೇಳಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು, ಉಚ್ಚ

ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿದ್ದು, ಒಂದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದಿರುವ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಅದೇ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಇನ್ನೊಂದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ವರ್ಗಾಯಾಸಬಹುದು. ಕೇಳಿಕೆ ಸ್ವಾಯಾಧಿಕರಣದ ಬಗ್ಗೆಪಿಡನಿಂದ ಮೇಲ್ವಿಚಿಗಳನ್ನು ಉಚ್ಛ್ರಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು, ಹಾಗೂ ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ 115ನೇಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಪುನರೀಕ್ಷಣೆ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಚ್ಛ್ರಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಈ ಕೇಳಿಕೆ ಸ್ವಾಯಾಧಿಕರಣದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮೋಟಾರು ವಾಹನದ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಕ್ಷೇಮುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೋಟಾರು ವಾಹನ ಅಂದರೆ ಏನು ಎಂದು ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ವಿಷದೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೋಟಾರು ವಾಹನದ ಉಪಯೋಗದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಅಪಘಾತವೇ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ವಾಹನವು ಯಾಂತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಚಲಿಸುವಂಥದಾಗಿದ್ದು, ಹೀಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಆಧಾರ ದುರುಪಯೋಗಗೊಳಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಪಘಾತ ಸಂಭವಿಸಿರಬೇಕು.

ಕೇಳಿಕೆ ಸ್ವಾಯಾಧಿಕರಣವು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಶೈಕ್ಷಿಕೀಕೂಳುವ ಕೇಳಿಕೆಗಳು ಈ ಕೆಳಗೆ ಕಂಡ ಬಗ್ಗೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ:

- i. ವಾಹನ ಚೂಲಕನಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ವಾಹನದ ಮಾಲೀಕನಾಗಲೀ, ವಾಹನವನ್ನು ನಡೆಸುವಲ್ಲಿ ನಿಲಂಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಇರದಿದ್ದರೂ ಅಪಘಾತಕ್ಕೊಳ್ಳಬಹುದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷೇಮನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು: ಅಧಿನಿಯಮದ 140ನೇಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ಇದನ್ನು ಲೋಪರಹಿತ ಕ್ಷೇಮು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.
- ii. ಡಿಕ್ಟೀ ಹೊಡೆದು ಪದಾರಿಯಾದ ಅಪಘಾತದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಚೂಲಕನನ್ನಾಗಲೀ, ಮಾಲೀಕನನ್ನಾಗಲೀ, ವಿಮುಕ್ತ ಕಂಪನಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಲು ಆಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಲಾದ ಕ್ಷೇಮುಗಳು (161ನೇಯ ಖಂಡ)
- iii. ವಾಹನ ಚೂಲಕ ಆಧಾರ ಮಾಲೀಕನ ಅಪಕೃತ್ಯದ ಕಾರಣ ಸಂಭವಿಸಿದ ಅಪಘಾತಗಳು, ಅಥವಾ ನಿಲಂಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮರಣಾಂತರಿಕ ಅಪಘಾತಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಪರಿಹಾರದ ಕ್ಷೇಮುಗಳು.
- iv. ಮೂರನೇಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೋಟಾರು ವಾಹನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಆಸ್ತಿಹಾನಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳುವ ಪ್ರಕರಣಗಳು.

ಮೋಟಾರು ಅಪಘಾತದಿಂದ ಹಾನಿಗೊಳಬಹುದ ಆಸ್ತಿಯ ಮಾಲೀಕನು ಕೇವಲ ನಷ್ಟ ಪರಿಹಾರದ ಕ್ಷೇಮನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು; ಹಾಗೆಯೇ ಅಪಘಾತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷುತಿಗೊಳಬಹುದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷೇಮನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಶಾರೀರಕ ಕ್ಷುತಿಯಾಗಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೂ ಆಸ್ತಿಹಾನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು. ಅಪಘಾತದಿಂದ ಕ್ಷುತಿಗೊಳಬಹುದ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಅಥವಾ ಹಾನಿಗೊಳಬಹುದ ಆಸ್ತಿಯ

ಮಾಲೀಕ, ಅಥವಾ ಮರಣಾಂತರವಾದ ಅಪಘಾತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಕ್ಕುದಾರ ಅಥವಾ ಹಕ್ಕುದಾರರುಗಳು ಅಥವಾ ಅವರಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಏಜೆಂಟ್ ಅಥವಾ ಅಭಿಕರ್ತೆ ಇವರುಗಳು ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆಗೆ ಅಜ್ಞಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಅಪಘಾತವಾದ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳು* ಒಳಗೆ ಮೋಟಾರು ಕ್ರೈಮಾಗಳ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ಅಜ್ಞಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು.

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆ ಅಜ್ಞಯ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿಮೂಕಂಪನಿಗೂ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಇತರರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟಿ ಕೇಳಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿ, ಪಕ್ಷಗಾರರಲ್ಲಿಗೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಾದ ವಿವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ಅವಕಾಶಕೊಟ್ಟಿ, ತನಗೆ ನ್ಯಾಯಯುತವೂ ಸೂಕ್ತವೂ ಎಂದು ತೋರಿದ ಪರಿಹಾರದ ಮೊಬಿಲಿಗನ್ನು ನಿರ್ದೇಖಿಸಿ ಏತೀಡನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪರಿಹಾರದ ಮೊಬಿಲಿಗನ್ನು ಯಾರು ಯಾರು ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಏತೀಡಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಪರಿಹಾರದ ಮೊಬಿಲಿಗನ್ನು ಮೂವತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಒಳಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ತೇವಣ ಇಡಬೇಕೆಂದೂ ಅದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಬಲ್ಲದು. ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆ ಅಜ್ಞಯನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ತನಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ತೋರಿದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲು ಅಧಿನಿಯಮವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಉಪಬಂಧಿಸಿದೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಮಾಣಪೂರ್ವಕ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಸಾಧ್ಯಗಳು. ಹಾಜರಾಗುವುದನ್ನು ಚಾರಿಮಾಡಲೂ, ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳನ್ನು ಇತರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪತ್ತೆಮಾಡಿ ಹಾಜರುಪಡಿಸುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯಿಸಲೂ, ವ್ಯವಹಾರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಏತೀಡಿನ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ತೊಂಬತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಒಳಗೆ ಉಣಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೇಲ್ನೈವಿದಾರನು ಏತೀಡಿನ ಪರಿಹಾರದ ಮೊಬಿಲಿಗು ಅಥವಾ ರೂ. 25,000.00 ಇವರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಕಡಿಮೆಯೋ ಅದನ್ನು ತೇವಣ ಇಡದ ಹೊರತು ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಧಿನಿಯಮವು ಉಪಬಂಧಿಸಿದೆ. ಪರಿಹಾರದ ಮೊಬಿಲಿಗು ರೂ. 10,000.00ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಹಾಗೇ ಇಲ್ಲ. ಅಪಘಾತಕೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಕೇಳಿಕೆದಾರ ತನ್ನ ಅಜ್ಞ ವರ್ಜಾ ಆದರೆ ಅಥವಾ ಏತೀಡಿನಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಪರಿಹಾರದ ಮೊಬಿಲಿಗು ಅವನಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿಲ್ಲವಾದರೆ, ಅವನೂ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ

*ಭಾವಾಂತರಕಾರನ ಚಿಪ್ಪಣಿ: ಕ್ರೈಮು ಅಜ್ಞಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಈಗ ಯಾವ ಕಾಲ ಪರಿಮಿತಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಕನಾಡಕದಲ್ಲಿ ಈಗ ಸೀನಿಯರ್ ದಜೆ ಸಿಲ್‌ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಏಕ ಸದಸ್ಯ ಏಿಂಟದಲ್ಲಿ ಕೂರುತ್ತಾರೆ.

ಅವನು ಎದುರು ಮೇಲ್ನವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಎದುರು ಮೇಲ್ನವಿಯನ್ನು ಮೇಲ್ನವಿಯೊಟ್ಟಿಗೇ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಪತೀಪೀಠನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು, ಸಂವಿಧಾನದ 13ನೇಯ ಅನುಜ್ಞೇದದ ಕೆಳಗೆ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ಆಚ್ಯಾಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಂತೆ, ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವು ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ನಿಣಾಯಕಾರ್ಥಿಕರಣವಾದ ಯಾವುದೇ ಪರಿಹಾರದ ಕ್ಷೇಮನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಯಾವ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲ.

ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗಿನ ಕೇಳಿಕೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪರಿಹಾರ ಅಧಿನಿಯಮ ಇವರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೂಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಾದರೂ, ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೆದಾರ ತಾನು ಎರಡರಲ್ಲಿಂದು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪರಿಹಾರ ಅಧಿನಿಯಮದ 19ನೇಯ ಖಂಡ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತಡೆಯಾದರೂ ಅದು ಮೋಟಾರು ವಾಹನದ ಅಧಿನಿಯಮದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತಡೆಯೋದ್ದುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೋಟಾರು ಆಪಫಾತದಿಂದ ಕ್ಷೇಮು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದರೆ, ಕೇಳಿಕೆದಾರನು ಪರಿಹಾರ ಘಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೋಟಾರು ವಾಹನ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನೂ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪರಿಹಾರ ಅಧಿಸಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಬರುವ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣವನ್ನೂ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಹಾರ ಅಧಿನಿಯಮ

ಹೊಸದಾದ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಫ್ಟ್‌ವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ೧೦ಫ್ರೆಂಚ್, ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಅನಕ್ಕರಸ್ತರೂ ಮತ್ತು ಬಡವರೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪಘಾತವಾಗುವ ಅಪಾಯದ ಸಂಭವ ಇಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲ; ೧೦ಫ್ರೆಂಚ್ ಅಪಘಾತಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆರಿವು, ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಸುತ್ತು ಬಳಸಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ವಿಳಂಬ, ಮತ್ತು ಖಚಿತಗಳು ಇಲ್ಲದೆ, ಶಿಫ್ಟ್‌ವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ದೂರಕೆಸಿಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ೧೯೨೩ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಹಾರ ಕಾಯಿದೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಅಪಘಾತಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮಿತಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತವಾದ ವ್ಯಾದ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಸುಲಭ ಖಚಿತನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಶಿಫ್ಟ್‌ವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಾಧಿಕ್ಷಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಪಘಾತಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸಲು, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ವಿಶೇಷ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸಲು ಶಾಸನವ್ಯೂಹದರ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಮನಗಳಾಲಾಯಿತು.

ಹೀಗೆ, ೧೯೨೩ರ ಕಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಹಾರ ಅಧಿನಿಯಮವು, ಪರಿಹಾರ ಕೇಳಿಕೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಶಿಫ್ಟ್ ತೀವ್ರಾಂಶನಕ್ಕಾಗಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ. ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಹೊಣೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಘಾಯಗೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಮಿಕನೇ ಅಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಪರಿಹಾರದ ಮೂಲಗು, ಪರಿಹಾರ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಅವಧಿ, ಮತ್ತು ಅಪಘಾತದಿಂದ ಉಂಟಾದ ವಿಕಲತೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ತೀವ್ರತೆ, ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಆಯೋಗವ್ಯಾಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಆಯೋಗದ ಕರ್ಮಿವನರ್ ಅವರನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ನೇಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಿವನರ್ ಅವರು ತೀವ್ರಾಂಶನಿಸಬೇಕಾದ ಅಥವಾ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು, ರಾಜಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಿವನರ್ಗಳನ್ನು ನೇಮಕಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಒಂದೇ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕರ್ಮಿವನರುಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಬಹುದು; ಹಾಗೆ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವರುಗಳ ನಡುವಿನ ಕೆಲಸದ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಅಧಿಸೂಚನೆಯ ಮೂಲಕ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ವಹಿಸಲಾದ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ತೀವ್ರಾಂಶ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಸ್ವಾರ್ಥ ವ್ಯಾಜ್ಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇರುವ ಪರಿಣತರನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವಾಗ ತನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು

ಕಮಿಷನರಿಗೆ ಅಧಿನಿಯಮ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪಕ್ಷಗಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಕ್ಲೇವರ್ ಅಂದರೆ ಕೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಇತ್ಯಧ್ವನಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ದಾಖಲೆ ಮಾಡಿಸಬಹುದು. ಪರಿಹಾರದ ಕ್ಲೇಮುಗಳಿಗಾಗಿ ಅಜೆಗಳನ್ನೂ, ಅಥವಾ ಇತ್ಯಧ್ವನಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕ್ಲೇಮುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಲು ಕೋರುವ ಅಜೆಗಳನ್ನೂ, ಅಥವಾ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಅಜೆಗಳನ್ನೂ ನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾದ ನಮೂನೆಗಳಲ್ಲೇ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕಮಿಷನರ್ ಅವರು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಾಕ್ಷಿಯ ಸಾಕ್ಷಿಸಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿ, ಕೊಡಬೇಕಾದ ಒಟ್ಟು ಮೂತ್ತಪನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ತನ್ನ ಬತೀಪಡನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಆ ನಂತರ, ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಮೊಬಲಗನ್ನು ತೇವಣೆ ಇಡುವಂತೆ ಮಾಲೀಕನನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ತನಗೆ ಸರಿಯಂದು ತೋರಿದ ಮಧ್ಯವತ್ತಿನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೂ ಸಹ ಕಮಿಷನರ್ ಅವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಕಮಿಷನರ್ ಮಾಡಿದ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಆದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಉಚ್ಚಾನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ವಣವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು:

- i. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಸಿಕ ಸಂದಾಯಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಒಂದೇ ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ ಆದೇಶಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಗಂಟಿನ ಪರಿಹಾರ ಬೇಡಿದ ಕ್ಲೇಮಿಗೆ ಭಾಗಶಃ ಅಥವಾ ಪೂರ್ತ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಆದೇಶ
- ii. ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ದಂಡವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ ಆದೇಶ.
- iii. ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಸಿಕ ಸಂದಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಆದೇಶ
- iv. ಮೃತನಾದ ಕಾರ್ಪುಕನ ಆಶ್ರಿತರುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರದ ಹಣವನ್ನು ಹಂಚುವಂತೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ ಆದೇಶ, ಅಥವಾ ತಾನು ಆಶ್ರಿತನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಮಾಡಿದ ಕ್ಲೇಮನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಆದೇಶ.
- v. 12ನೆಯ ಖಂಡದ 2ನೆಯ ಉಪಖಂಡದ್ದೆ ಉಪಬಂಧಗಳ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಭದ್ರತಾ ಪತ್ರದ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಯಾವುದೇ ಕ್ಲೇಮಿಗೆ ಅನುಮತಿಸುವ/ಅನುಮತಿಸಿದರುವ ಆದೇಶ.
- vi. ಒಪ್ಪಂದ ಪತ್ರವನ್ನು ನೋಂದಣೆ ಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಆದೇಶ, ಅಥವಾ ನೋಂದಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಡಿದ ಆದೇಶ ಅಥವಾ ನಿಬಂಧನೆಗೊಳಪಟ್ಟ ನೋಂದಣೆ ಮಾಡಲು ಮಾಡಿದ ಆದೇಶ.

ಉಚ್ಚಾನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ, ಸರ್ವೋಚ್ಚಾನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ವಣವಿ ಮಾಡಲು, ಸಂವಿಧಾನದ 136ನೆಯ ಅನುಜ್ಞೇದದ ಕೆಳಗೆ ವಿಶೇಷ ಅನುಮತಿ ಅಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

3

ಇತರ ವೇದಿಕೆಗಳು

ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ

ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿಸ್ಪದಿಂಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ತಮಗಿಟ್ಟಿರ್ಗೂ ವಿಶ್ವಾಸವಿರುವ ವೃಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವೃಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವೃವಸ್ಥಿತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಕಾನೂನನ್ನು ತಾವೇ ತಮ್ಮ ಕೃಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಯಂತ್ರವನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಒರಿಸಿದೆ. ಸಕ್ಷಮತೆ ಇರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಈಂಥ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷಕಾರರು ತಮ್ಮವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಇತ್ತಫುಲಪಡಿಸಲು ಅವರ ಮುಂದೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಎನ್ನುವುದು ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಿಕ ವೇದಿಕೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ನಿಂತ ಪರಿಹಾರಯಾಧನವಾಗಿದೆ. ಪಕ್ಷಕಾರರಿಬ್ಬರು, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಬದಲು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೂತ್ತಾದ ವೃಕ್ತಿಗಳು ಕೊಡುವ ತೀವ್ರಾನಕ್ಕೆ ತಾವಿಬ್ಬರೂ ಬದ್ದರೆಂದು ಲಿಖಿತವಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಈ ಕಾರ್ಯವಾದಿಧಾನ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯವಿಧಿ.

ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಆನುಕೂಲಗಳಿವೆ; ಅದು ಕಡಿಮೆ ಖಚಿತನದಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಶೈಘ್ರವಾಗಿ ವಿಲೇ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ತೊಡಕುಗಳಿಲ್ಲ. ‘ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ವೃಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ತಾಂತ್ರಿಕವಲ್ಲದ ಹುದ್ದೆಯ ಅಂಶತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾನೂನು ಯಾವುದೇ ಆಗಿರಲೆ, ವಿವಾದಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಾನೂನಿನ ಹೊರಗೆ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಹಿಸುವಿಕೆಯನ್ನು ಆ ಪದ ವೃಕ್ತಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಇತ್ತಫುಲಪಡಿಸ್ತರ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೃಕ್ತಿಯಂಬ ಅಥವಾ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅತಿಕಟ್ಟನಿಟ್ಟೂದ ಅಥವಾ ದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ, ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಅದು, ಎಂದರೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ಮಾಡುವುದು, ಕಾನೂನಿನ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೆ

ಒಳಪಟ್ಟಿರುವಂಥದೇ ಆಗಿದೆ. ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರನು, ನಿರಂಕುಶವಾಗಿಯಾಗಲೀ, ಬೇಕಾಬಿಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಆಗಲೀ ದುನಡಡೆಯಿಂದಾಗಲೀ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ಪುರಾತನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದಜೆಯ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆ ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದವು; ‘ಪೂಗಾ’ ಎಂಬ ವಿವಿಧ ಪಂಥ, ಬುಡಕಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದವರಾದ ಜನಗಳ ಮಂಡಲಿ, ಒಂದಿಲೆಖಾಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬುಡಕಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರ ಮತ್ತು ಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರ ಶ್ರೇಣಿ ಅಥವಾ ಸಭೆಗಳು; ಕೌಟುಂಬಿಕ ಕಟ್ಟಿಗೊಳಿಪಟ್ಟಿ ‘ಕುಲ’ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮೂಹ. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ತೀವ್ರಾಂಗನಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬದ್ದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಷ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಪುರಾತನ ಹಿಂದೂ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಹಾಗೂ ಪಂಡಿತನಾದ ಕೋಲ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಮಹಾಶಯನ ಪ್ರಕಾರ, ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಾಗಿದ್ದ ಶಾಸನಬದ್ದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿನಿರ್ವಾಗಿದ್ದವು. ‘ಕುಲ’ದ ತೀವ್ರಾಂಗನ ‘ಶ್ರೇಣಿ’ಯ ಪುನರ್ವಿವಾಸಮಳೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ‘ಪೂಗ’ದ ತೀವ್ರಾಂಗನಗಳ ಮೇಲೆ ‘ಪ್ರಾಗ್ನಿಖಾಕ’ಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನವೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದು, ಸಾವಂಭೌಮ ಅಥವಾ ರಾಜನದೇ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾಂಗನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೇಗದ ತೀವ್ರಾಂಗನ, ಏತವ್ಯಾಯ, ಅನುಕೂಲ, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿನ ಸರಳತೆ, ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಜ್ಯಕಾರರುಗಳ ನಡುವೆ ಸುಮಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುವುದೇ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಯ ಗುರಿಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮತ್ತು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಳಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿ ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವೆ ಖಾಸಗಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳಂತೆಯೇ ಇದ್ದಾರೆ.

ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಜನಗಳು, ತಮ್ಮಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರು, ಕಾನೂನು ತರಬೇತಿಯಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಾ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗಳಲ್ಲಾ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಹೊಂದಿದವರೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಯನ್ನು ಸರಿಸುಮಾರಾದ, ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರದ ನ್ಯಾಯವಾದರೂ ಅಂತಿಮವಾದ ನ್ಯಾಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೂಲಕ ವಿತರಿಸಲ್ಪಡುವ ನ್ಯಾಯ ಅನೇಕ ಸುತ್ತಿನ ಮೇಲ್ನವೆಂದಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಬಹಳ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಿದ ಸರಕುಗಳ ನಿಗದಿತ ಗುಣಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೇಯೇ, ನಷ್ಟದ ನಿರ್ಧಾರ, ಅಥವಾ ಪರಿಹಾರವು ಸಹಾರಣವಾಗಿವೇಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಜಟಿಲವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾನೂನಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದಾಗ

ಹಾನೂನಿನ ನಡವಳಿಕೆಗಳೇ ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗವಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಂತೆ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯೂ ಸಹ ದ್ವಿಮುಖವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಅದು ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಗಂತಹ ಹೆಚ್ಚು ದುಭಾರಿಯಾಗಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಈ ಸಾಧನದಲ್ಲಿರುವ ಆಂತರಿಕ ಹೋಷಗಳಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಚಾಲನೆಮಾಡುವವರು ಮಾನವಸಹಜ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ; ಅಲ್ಲದೆ ಬಲಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವೃತ್ತಿಗಳು, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ದಾವೆಗಳಿಗಂತಹ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೆದರುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರರ ನೇಮಕದ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ನಡವಳಿಕೆಗಳು 1940ರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕ ಆಧಿನಿಯಮ* ಎಂಬ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಯಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ತೀವ್ರಾನವನ್ನು ಐತೀಪ್ರೇರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದ್ದ ಅದು ನ್ಯಾಯಿಕ ಮೇಲ್ನೈವಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಶೀಫ್ಸ್‌ವಾದ, ಸಾರಭೂತವಾದ, ಕಾನೂನಿನ ತೊಡಕುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ನ್ಯಾಯಪ್ರಧಾನ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಒಂದು ಗೃಹವೇದಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಕಾನೂನನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಪರಾಧಿಕ ಸ್ವಭಾವವಲ್ಲದ, ವಿವಾದಗ್ರಸ್ತವಾದ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ ವಹಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿನಾಯಿಸಿ, ವ್ಯಾವಧಾರಿಕ ಸ್ವಭಾವದ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು, ಅಷ್ಟು ವರ್ತಮಾನದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರಲೆ ಇಲ್ಲವೇ ಭವಿಷ್ಯದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರಲೆ. ಪರಾಮರ್ಶಗೆ ವಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾನೂನುಬಾಹಿರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಂದ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯ ವಿಷಯವಾಗಲಾರವು. ಹೇಗಾದರೂ ವಿಷಯವೊಂದನ್ನು ಇತ್ತರ್ಥಪಡಿಸಲು ಕಾನೂನಿನಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸಿದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇದ್ದು, ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇತರ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದರೆ, ಅಂಥ ವಿಷಯವನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾಗಿ ವಹಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ದಿವಾಲಿತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ಒಬ್ಬ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ದಿವಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಫೋಷನ್ ಮಾಡಬೇಕೆ ಅಥವಾ ಬೇಡವೆ, ಬಾಡಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳು, ಬಾಡಿಗೆ ಆಧಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳು, ಇತ್ತಾದಿಯನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ ವಹಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ ಒಬ್ಬಸಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದ ಲಿವಿತರೂಪದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾನೂನು ವಿಧಿಸಿದೆ. ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗೆ ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮೌಲಿಕ ಅಥವಾ ಬಾಯಿಮಾತಿನ ಒಪ್ಪಂದ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಪಕ್ಷಗಾರರಿಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬನನ್ನೇ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರನನ್ನಾಗಿ ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬಾಬ್ಬಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರನನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಒಬ್ಬನಿಗಿಂತ

* ಭಾಷಣತರಕಾರನ ಟಪ್ಪಣಿ: 1940ರ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕ ಆಧಿನಿಯಮವನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿ, 1996ರ 'ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜ್' ಆಧಿನಿಯಮವನ್ನು 22.8.1996ರಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಹಚ್ಚಿಗೆ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಗಾರರು ಒಬ್ಬ ನಿಣಾಯಕಾರನನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದ ಉಂಟಾದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ನಿಣಾಯಕಾರನಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರು ಪಕ್ಷಗಾರರುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಲು ಸಮಂಜಸವಾದ ಆವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಡಲೇಬೇಕು. ಪಕ್ಷಗಾರರು ಆಪೇಕ್ಷೆಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ವರ್ಕೀಲರುಗಳು ವಾದ ಮಾಡಲು ಆವಕಾಶಕೊಡಬೇಕು. ಪ್ರತಿಪಕ್ಷದವನನ್ನು ಆಲಿಸುವ, ತಾನಾಗಿಯೇ ತೀವ್ರಾಂತ ಮಾಡಿದರೆ ನ್ಯಾಯ ಸಿಗಲಾರದು ಎಂಬ ನೀತಿಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನ್ಯಾಯದ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು.

ಪಕ್ಷಗಾರರು ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು ಹಾಗೂ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳನ್ನು ಹಾಜರುಪಡಿಸಬಹುದು. ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ಪತ್ರೀಪಡನ್ನು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಒಳಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೇಗಾದರೂ, ಪಕ್ಷಗಾರರು ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಆವಧಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬಹುದು. ಪಕ್ಷಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಇಬ್ಬರೂ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಆವಧಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ನಿಣಾಯಕಾರನೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಪತ್ರೀಪಡನ್ನು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ಒಳಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕರಣವೊಂದರಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಜ್ಞರ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿದ್ದು, ಪಕ್ಷಗಾರರು ಒಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗೆ ವಹಿಸಲು ಅಧಿನಿಯಮದಲ್ಲಿ ಆವಕಾಶವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟಿಸುವುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಪರಾಮರ್ಶದಯನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಖಾಸಗಿ ಒಪ್ಪಂದದ ಅನುಸಾರ ಜರುಗುವ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಯಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ವೃತ್ತಾಸವೇನೆಂದರೆ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆದಾರರು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಜವಾಬ್ದಾರರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆವರ ಪತ್ರೀಪಡನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದಿರುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದಾಖಲು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ದಾಖಿಲಾಗುವವರೆಗೂ ಪ್ರಕರಣ ಇತ್ತುಫ್ರಣವಾಗದೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ.

ಅತಿ ವಿವಿರವಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಕಾನೂನನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು, ವಿಳಂಬವಾಗುವುದನ್ನೂ ಮತ್ತು ವಿವರವಾದ ದಸ್ತಾವೇಚುಗಳ ರುಚುವಾತಿನ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸುವುದನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಲು, ಹಾಗೂ ವಿಚಣನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ, ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರಿಗೆ ಪಕ್ಷಗಾರರು ಆವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಪತ್ರೀಪಡಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರಾಂತ ಮಧ್ಯಸ್ತಿಕೆಗಾರರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದು ಲಿಖಿತವಾಗಿದ್ದು, ನಿಗದಿತ ಮೌಲ್ಯದ ಸ್ವಾಂಪ್ಯ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಬರೆದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ದಾಖಲು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷಗಾರರು ಅದನ್ನು ಒಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ, ಅದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆಜ್ಞ್ಯಯಾಗಿ, ವ್ಯಾಜ್ಯವು ಕೊನೆಮುಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಪತ್ರೀಪಡಗೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನೇನನ್ನೂ ನಮೂದಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಈಗ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾದ ವಿವರ. ಪಕ್ಷಗಾರರು ಪರಸ್ಪರ ಒಟ್ಟಿದರೆ

ಹಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಬಡುತೇಕ ಐತೀಪ್ರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಂಭವ ಕಡಿಮೆ. ಹಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡದೇ ಇದ್ದರೆ, ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರರ ಮಾನಸಿಕ ಕಾರ್ಯಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಥವಾ ಅವರು ತುಲನೆಮಾಡಿದ ಹಾರಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾಗಲೀ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಉತ್ತಾಪ್ತೋಹ ಮಾಡಲು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ, ಕೆಲವೇ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಐತೀಪ್ರಣನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಅವುಗಳಿಂದರೇ:

- i. ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರನಾಗಲೀ, ನಿಣಾಯಕಾರನಾಗಲೀ, ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಸ್ತಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು; ಕಂಡುಬಂದರೆ,
- ii. ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಡಾಕುವ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಐತೀಪ್ರಣನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆಯಂದೂ ಅಥವಾ ಅಧಿನಿಯಮದ 35ನೇಯ ಖಂಡದ ಕೆಳಗೆ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಅಸಿಂದುವಾಗಿದೆಯಂದು ಕಂಡುಬಂದರೆ
- iii. ಐತೀಪ್ರಣನ್ನು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆಯಂದೂ ಅಥವಾ ಇತರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆದು ಅಸಿಂಧುವಾಗಿದೆಯಂದು ಕಂಡುಬಂದರೆ

ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಪಕ್ಷಗಾರರ ವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಂತರ ಐತೀಪ್ರಣನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸಬಹುದು, ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ತಳ್ಳಿಡಾಕಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆ ಪಕ್ಷದವರು ಸಮ್ಮಾನಿಸ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯದವರಗೂ ಮೇಲ್ನೈಪಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು.

ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರರ ಫೀಸನ್ನೂ ಮತ್ತು ಖಚಣಗಳನ್ನೂ ಪಕ್ಷಗಾರರೇ ಪಾಪತಿವಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದಾಗೂ ಪಕ್ಷಗಾರ ಅಥವಾ ಪಕ್ಷಗಾರರುಗಳು ಪಾಪತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಖಚಣ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಗಾರರು ತಮ್ಮ ಐತೀಪ್ರಣನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಬಹುದಾಗಿದೆ.

ತೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳು

ನ್ಯಾಯಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮೂಲಕ ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೋರಲು ಇರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಯೆಗಳು ಲಂಬವಾದುದೂ ಅಗಾಧವಾದ ತೊಡಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವೂ ಆಗಿದ್ದು, ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಖಚಿತನ್ನು ಬೇರೆ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಜಾಗ್ರತ್ತಯಾಗಿಯೂ, ಸುಲಭ ಖಚಿತನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಮತ್ತು ಹೊಸದಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತು.

ಸುಲಭ ಖಚಿತನಲ್ಲಿಯೂ, ಶೀಪ್ರವಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀವ್ರಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಸೆಕೊಡಲು, ಮೊದಲಿಗೆ ಭಾರತದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು, ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಾಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರೌತ್ತಾಹಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದೇಚೆಗೆ, ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಾಗಳಿಗೆ ಶಾಸನಬದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ದೊರಕಿದೆ. ಮಾಲ್ಯಂಟ್ ಶಾಸನ ಮಾಡಿದ 1987ರ ಕಾನೂನು ಸೇವೆಗಳ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಧಿನಿಯಮವೇ ಆ ಕಾನೂನು. ಈ ಸಮಗ್ರ ಅಧಿನಿಯಮ, ಕಾನೂನು ನೇರವು, ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಾಗಳು, ಕಾನೂನು ಸಹಾಯಕ ಸೇವೆಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳಿಸಿದೆ. ಕಾನೂನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಳಿಸಿದೆ ಮಾಡುವ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದಲೇ ಈ ಜೋಡಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಜನಸಾಮಾನ್ಯನೊಬ್ಬ ನ್ಯಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ನಿಗಮದ ವಿರುದ್ಧ, ವಿಮಾ ಕಂಪನಿಯ ವಿರುದ್ಧ, ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ದಿಮೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ಮಾಡಲು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದರೆ, ಆ ಹೋರಾಟ ಯಾವಾಗಲೂ ಅನಮ ಬಲಗಳ ನಡುವಿನ ಹೋರಾಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಏಕಾಂಗಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾದ ಕಾನೂನು ಸೇವೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿಗಮಗಳಾದರೋ ಅತ್ಯತ್ತಮ ವಕೀಲರುಗಳನ್ನೇ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವು. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಇತರ ವಿಚುಂಗಳು ಎಷ್ಟು ದುಬಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆಂದರೆ, ಇವು ಸಾಧಾರಣ ಕಳ್ಳಿಗಾರನಿಗೆ ಹಿಂಜರಿಕೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟು ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ, ತೊಡಕಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗುತ್ತವೆ; ವಿಕಾರಣೆಯ ತಾರೀಖಿಗಳು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದು ವಿಚುಂಗಳು ಏರುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಅಧಿನಿಯಮದ ಅನುಮೋದನೆಯಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಅಧಿನಿಯಮದ ಮೂಲಕ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅದಾಲತ್ತಗಳು ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ

ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಅದಾಲತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಅಹಂತೆಯುಳ್ಳ ಇತರ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರಚೇಕೆಂದು ಅಧಿನಿಯಮ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತುಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದು. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ, ಅಪರಾಧಿಕ ಅಥವಾ ರಾಜಸ್ವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೊಳಗೆ ಬರುವ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತಾದ ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಪಕ್ಷಗಾರರುಗಳ ನಡುವೆ, ಇತ್ಯಧಂವನ್ನು ಅಧಿವಾ ರಾಜೀಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ನಿಣಣಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಬಹುದು. ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಪಕ್ಷಗಾರರು ಪರಸ್ಪರ ಒಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಧಿವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಅಜ್ಞಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ತಾವಿಭೂರೂ ರಾಜೀಯಾದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿರುವ ಅಧಿವಾ ಇತ್ಯಧಂವಾದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿರುವ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ, ಪ್ರಕರಣವು ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಿನ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ ಅಧಿವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ರಾಜೀ ಅಧಿವಾ ಇತ್ಯಧಂವಾದಿಕೊಳ್ಳಬುದ್ದಾಗಿ, ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವರ್ಗಾವಾದಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತು, ತನ್ನ ಮುಂದಿರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಗರಿಷ್ಠ ಫೇಗದಿಂದ ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವೆ ರಾಜೀ ಅಧಿವಾ ಇತ್ಯಧಂ ಘಲಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಕಾನೂನಿನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಲ್ಲದೆ, ನ್ಯಾಯ, ನೀತಿ, ಧರ್ಮ, ಸಮಾಜ ದೃಷ್ಟಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅಧಿನಿಯಮ ಉಪಬಂಧಿಸಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಗಾರರ ನಡುವೆ ರಾಜೀ ಅಧಿವಾ ಇತ್ಯಧಂ ಉಂಟಾಗದಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಅದು ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಬಂದಿತ್ತೋ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಿನ ಐತೀಪ್ರದಾನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಧಿವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಡಿಕ್ರಿಯೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅದರಂತೆಯೂ ಅದನ್ನೂ ಕಾರಿಗೊಳಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಐತೀಪ್ರದ ಅಂತಿಮವಾದುದಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷಗಾರರಧುಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಮುಂದೆ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ಖಚು ನಷ್ಟ ಮತ್ತು ವಿಳಂಬ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಐತೀಪ್ರದನಿಂದ ಯಾವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ವಿಚಿ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ವಿಚಾರಣೆಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಲೋಕ ಅದಾಲತ್ತಾಗಳಿಗೆ, ವ್ಯಾವಹಾರ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ಸಂಹಿತೆಯ ಕೆಳಗೆ ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅದರ ಮುಂದಿರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಭಾರತ ದಂಡ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನಡವಳಿಕೆಗಳಂತೆಯೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಲೋಕ

ಅದಾಲತ್ತುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಇತ್ಯಧಿಕಾರಗಳೇ ಉಳಿದಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಗಾರರ ಸಮೃತಿಯಿಂದ ಅದಾಲತ್ತಿಗೆ ವರ್ಗಿಸಬಹುದಿ, ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದಾಲತ್ತುಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಲೂ ಇವೆ. ಲೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಧಿಕಾರಿಸಿವೆ. ಲೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರ್ಥ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ದಿಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಕ್ತಿ ಮಂಡಳಿಗಳು, ದೂರವಾಣಿ ಇಲಾಖೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಸಹಾರಿ ಇಲಾಖೆಗಳೂ, ಇಂಥ ಲೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಈಗ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ.

ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಲೋಕ್ ಅದಾಲತ್ತುಗಳು ಒಹು ಉಪಯೋಗಕರವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದಾಗೂ, ಅವುಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಬದಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಾಗಲಾರವು. ಆದಾಗೂ, ಅವನ್ನು ಪರ್ಯಾಯಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ರಚಿಸಿ, ನಡೆಸಿದರೆ, ಈಗ ಇರುವ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ವಾಗತಕಾರೀ ಸೇವೆದೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅದಾಲತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸಹ, ಪಕ್ಷಗಾರರು/ವಕೀಲರುಗಳು/ಅಧಿಕಾರಿಗಳು/ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ದುರುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಪಂಚಾಯತಿಗಳು

ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಾವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಇದೆ. ವೇದಗಳ ಕಾಲದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂಮಾಡಳಿತಹೊಂದಿ ಗ್ರಾಮ ಸಮುದಾಯವು ಸಮಾಜದ ಸುಮಾಜಿಕ ಎಳೆಯ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿತ್ತು. ಪಂಚಾಯತಿಗಳ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜರುಗಳು ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಹಳ ಕನಿಷ್ಠವಾಗಿತ್ತು. ಪಂಚಾಯತಿಯು ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು; ಆ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಿ ನೇಮಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಡೆದು ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಇಂಥ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಯರು ಸಹ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಪಂಚಾಯತಿಗಳು ಚಲಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಗಳು, ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ನ್ಯಾಯಿಕವೂ ಎರಡೂ ಆಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳೆಂದರೆ:

- i. ಗ್ರಾಮಸ್ತರಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ಹಂಚಿಕೆ.
- ii. ಭೂಮಿಯ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆಗಳ ವಸೂಲಿ.
- iii. ಅಪರಾಧಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದು.

ಯಾವುದಾದರೂ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ, ರಾಜರುಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಪ್ಯಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲೇಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಪಂಚಾಯತಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಗಳಲ್ಲಿಯಾ ಮತ್ತು ಚಾಣಕ್ಯನ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಜರುಗಳು ಸಾಧ್ಯವಾದಪ್ಯಮಟ್ಟಿಗೆ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಂಚಾಯತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತುಕೆ ಮತ್ತು ಆಫ್ಳನರ ದಂಡಯಾತ್ರೆಯ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಸ್ವಯಂಮಾಡಳಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಳ್ಳಿಕೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಪಂಚಾಯತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನೂ ವೃತ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆಮಾಡಲು 1869ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಆಗಲೇ, ಬೊಂಬಯಿ, ಸರ್ಕಾರವು ಜಿಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳೀಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಈ ಸಮಿತಿಯ ನಾಮಕರಣಮಾಡಿದ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಶ. 1882ರಲ್ಲಿ, ಲಾಡ್‌ ರಿಪ್ಪನ್ನನು, ಜಿಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಂಡಳಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದನು. ಮರಾಠವಾಡ ಮತ್ತು ವಿದ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಂಡಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1889ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಸರ್ಕಾರ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಒಂದು

ಗುಂಪು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗ್ರಾಮಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.

ಇದರ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವಾದ ಶಾಸನ ರಚನೆಯೆಂದರೆ 1920ರ ಬೊಂಬಾಯಿ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಧಿನಿಯಮ. ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಚುನಾಯಿತ ನಿರ್ಕಾರವಾಗಿ ಪಂಚಾಯಿತಿಯ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ವಯಸ್ಸರಾದ ಗ್ರಾಮದಪುರುಷರು ಸದಸ್ಯರನ್ನು ಚುನಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಹುಪಾಲು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸ್ವಭಾವದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಪಂಚಾಯಿತಿಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಕಡ್ಡಾಯವಾದ ಮನೆ ಕಂದಾಯಗಳನ್ನು ವಸೂಲು ಮಾಡಲು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದತು. 1920ರ ಬೊಂಬಾಯಿ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಧಿನಿಯಮವು, ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು, ಸಮಾಜದ ಆಧಿಕ ನಿರ್ವಹಣೆ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ವಿವಿಧ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತಲ್ಲದೆ, ತೆರಿಗೆಯನ್ನೂ ಕಂದಾಯವನ್ನೂ ವಸೂಲು ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಧಿಕಾರ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ.ಶ. 1882ರಲ್ಲಿ ಲಾಡ್‌ ರಿಪ್ಪನ್ನನು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಿದರೂ, ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವು ಜನಮನವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗೆ ಪಂಚಾಯಿತಿಯು ಸ್ಥಳೀಯ ಸ್ವಾಯತ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಸರಿಸಮವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯನಂತರ ವಿಕೇಂದ್ರೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯಗತಿಯು ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ 1948ರಲ್ಲಿ, ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 1953ರಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯಿತಾಜ್ಯ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. 1956ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಪುನರ್ವಿಂಗಡನೆ ಆದಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯಿತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲು ಕ್ರಮೇಣವಾಗಿ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಗತಿಯು, ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ, ಅಸ್ಸಾರ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಮದ್ರಾಸ್, ಮೈಸೂರು, ಒರಿಸ್ಸಾ, ಪಂಜಾਬ್, ರಾಜಾಸ್ಥಾನ್, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಬೊಂಬಾಯಿ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ಬೊಂಬಾಯಿ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಧಿನಿಯಮವನ್ನು 1958ರಲ್ಲಿ ಅನುಮೋದನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ, ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಲು, ಜಿಲ್ಲಾ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಮಂಡಳವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ಮಂಡಳಗಳನ್ನು 1962ರಲ್ಲಿ ರದ್ದುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

ವಿವಿಧ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಸಂವಿಧಾನದ 40ನೇಯ ಅನುಭೇದದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಒಂದು ನಿರ್ದೇಶನವೂ ಇದೆ. ಆ ನಿರ್ದೇಶನದಂತೆ ರಾಜ್ಯವು ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳಿಸಲಾಗಿ, ಅವುಗಳು ಸ್ವಾಯತ್ತ ಸರ್ಕಾರದ ಘಟಕಗಳಂತೆ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ತತವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಧ್ಯವನ್ನೂ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಹೊಸ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾದ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು, ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿಗಿಂತ ಸಾರಭೂತವಾಗಿ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿದ್ದವು.

ಈ ಹೊಸ ಅಧಿನಿಯಮಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಯಸ್ಸು ಗ್ರಾಮ ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನೊಂದ ಗ್ರಾಮ ಸಭಾಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಈ ಗ್ರಾಮ ಸಭಾಗಳ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಆಧಿಕ ವರ್ಷ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಏರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಒಳಗೆ ಕರೆಯಬೇಕೆಂದೂ, ಮತ್ತು ಈ ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಮುಂಡಿಸಲು ವಾರ್ಷಿಕ ಲೆಕ್ಕದ ವಿವರಣಾ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಡ್ಡಾಯವಾಡಲಾಗಿತ್ತು.

ಆದಲ್ಲಿತ್ತಾತ್ಕ ವರದಿ, ಯೋಜನೆಮಾಡಿದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಲೆಖ್ಚಿ ಪರೀಕ್ಷೆಕರ ವರದಿ ಲೆಖ್ಚಿ ಪರೀಕ್ಷೆಕರ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ, ಮತ್ತು ಇಂಥ ಇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಈ ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಇಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತ್ತು. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೂ ಕಂದಾಯದ ವಸೂಲಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮದ ಇತರ ದಾಖಿಲೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಡುವುದನ್ನೂ ಪಂಚಾಯಿತಿಗೆ ಒಫ್ಫಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಸಮೂಹ ನ್ಯಾಯ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತಾದರೂ, ಅನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲೇಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದು ಪೌರಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು; ಅಂದರೆ ಸ್ವೇಮೆಲ್ಟ್, ಬೀದಿ ದೀಪಗಳು ಮತ್ತು ಕುಡಿಯುವ ನೀರು, ಅದರ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳೆಂದರೆ, ವ್ಯವಸಾಯ, ಸಹಕಾರ ಸಂಘ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಅರಣ್ಯಗಳು, ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆರೋಗ್ಯ, ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನೀರಾವರಿ, ಗೃಹ ಕ್ಷೇಗಾರಿಕೆ, ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತಿತರ ಆಡಳಿತಾತ್ಕ ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕೆಲಸಗಳು.

ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ನಿರ್ಧಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಯಿತು. ವೃತ್ತಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ನೌಕರಿಗಳ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆ, ಗೊಬ್ಬರ, ಗೋಡು, ಮಣ್ಣ ಇವುಗಳ ಮಾರಾಟದಿಂದ ಒಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತಾಗಳು ಕೊಟ್ಟ ಸಹಾಯ ಧನ, ರಾಜ್ಯ ಅಥವಾ ಜಿಲ್ಲಾ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿರ್ಧಿಗಳಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಸಾಲಗಳು, ಕೊಡುಗೆಗಳು, ಚಂದಾಹಣ, ಪಂಚಾಯಿತಿ ಆಸ್ತಿಯಿಂದ ಒಂದ ಆದಾಯ ಮತ್ತು ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಉಪಕರಣಗಳು, ಬಾಡಿಗೆ, ದಂಡ, ದನಗಳ ದೂಡಿಯಲ್ಲಿ ವಸೂಲಾದ ರುಸುಮು, ಗ್ರಾಮೀಣ ವಿಮಾ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಒಂದ ದಳ್ಳಾಳಿ ಹಣ, ಇವುಗಳು ಗ್ರಾಮನಿರ್ಧಿಗೆ ಜಮಾ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತುಗಳು, ಪಂಚಾಯಿತಿ ಸಮಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಧಿಕಾರಗಳು ಇವರುಗಳ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಒಳಪಟ್ಟಿವೆ. ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಗೂ ಸಹ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಅವರ ಮೂಲಕ ನೇರವಾದ ಹತೋಟಿಯಿದೆ.

ಆದರೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಜಿಲ್ಲಾ ಪರಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿನ ಆಕ್ರಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲ್ಪುದಕ್ಕೂ

ಸರಿಯಾದ ಸಾಧನಗಳಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿನ ಪಟ್ಟಭದ್ರ ಆಸಕ್ತಿಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಭ್ರಮಣಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ; ಈ ಶಕ್ತಿಗಳು ಈಗ ಭದ್ರವಾಗಿ ತಳೆ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಸರ್ಕಾರದ ಹತೋಟಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದು ಒಹು ಏರಳ. ಕೆಳಸ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ನಿವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಈಗಿನ ಪಂಚಾಯತ್ರೆ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಉಪಯೋಗಗಳು ಇನ್ನೂ ತಲುಪುವುದರಲ್ಲೇ ಇವೆ.

ಈ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಪಂಚಾಯತ್ರೆ ರಾಜ್ಯ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಮಂಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ 64ನೇ ಸಂವಿಧಾನ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿತ್ತು. ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಲೋಕ ಸಭೆಯೇ ವಿಸಜ್ಜನನೆಯಾದುದರಿಂದ ಈ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮಗೊಳಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ, 1993ರ ಸಂವಿಧಾನದ (73ನೇಯ ತಿದ್ದುಪಡಿ ಅಧಿನಿಯಮ)ದ ಮೂಲಕ, ಮಾಪಾಡು ಮಾಡಿದ ರೂಪದ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ 243ರಿಂದ 243-ಒವರೆಗಿನ ಅನುಷ್ಠಾನದಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ IXನೇ ಭಾಗವು ಸೇರೆಡೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಯವರ ಸಮೃದ್ಧಿ ದೂರತ್ವದಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಅರ್ಥಕ್ಷಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಾಜ್ಯಗಳು ಇದನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಮುಖ್ಯ ಉಪಬಂಧಗಳು ಹೀಗಿವೆ:

- i. ಪ್ರತಿ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೂ ಒಂದು ಪಂಚಾಯಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಒಂದು ಸಂಖ್ಯಾತಿಕ ನಿರ್ಧಾರ. ರಾಜ್ಯ ಚುನಾವಣೆ ಆಯೋಗವು ಪಂಚಾಯಿತಿಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತದೆ.
- ii. ದುಬಳ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಏಂಸಲಾತಿ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.
- iii. ಪಂಚಾಯತಿಯ ಅವಧಿಯನ್ನು ಇದು ವರ್ಷಗಳಿಂದು ನಿಗದಿಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಪಂಚಾಯತಿಯು ಈ ಅವಧಿ ಮುಗಿಯುವುದರೊಳಗೆ ವಿಸಜ್ಜನನೆಯಾದರೆ, ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಒಳಗೆ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು.
- iv. ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವು ಶಾಸನವೋಂದನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮಿಸಿ, ಪಂಚಾಯತಿಗಳು ಸ್ವಾಯತ್ತ ಸರ್ಕಾರಗಳಿಂತ ಕಾಯ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಧ್ಯದ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಹಿತಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಪಬಂಧಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಒಫ್ಫಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಸಂವಿಧಾನದ 11ನೇಯ ಅನುಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಮಾಡಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ

ವರ್ಗಾಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ   ಉಪಬಂಧಗಳನ್ನು   ಇಂಥ   ಕಾನೂನು
ಒಳಗೊಂಡಿರಬಹುದು.

- v. ರಾಜ್ಯಗಳು ತೆರಿಗೇಗಳನ್ನು, ಸುಂಕಗಳನ್ನು, ಉಕ್ಕಡದ ಸುಂಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ರುಸುಮುಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲು, ವಸೂಲು ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ವಿನಿಯೋಜನೆಮಾಡಲು ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು.
- vi. ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳು ಲೇಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಇಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಲೇಕ್ಷ್ಯ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಬಂಧಗಳನ್ನೊಂದೆ ಕಾನೂನನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ವಿಧಾನ ಸಭೆಯು ಅನುಮೋದಿಸಬಹುದು.
- vii. ಅಧಿನಿಯಮವು ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ 11ನೇಯ ಅನುಸೂಚಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಅನುಸೂಚಿಯಲ್ಲಿ, ಗ್ರಾಮಗಳ ಅಧಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇವ್ಯತೋಂಬತ್ತು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಸಬಹುದಿದೆ.
- viii. ರಾಜ್ಯ ಅಧಿಕ ಆಯೋಗವೆಂಬ ಒಂದು ಹೊಸ ನಿರ್ವಾಯವನ್ನು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ತರಲಾಗಿದೆ. ಈ ಆಯೋಗವನ್ನು ರಾಜ್ಯಪಾಲರು ನೇಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಿಂದರೆ, ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಅಧಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪುನರ್ವರ್ತಣೆ ಮಾಡುವುದೂ, ತೆರಿಗೇಗಳಿಂದ ಒಂದು ನಿವ್ಯಾಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ನಡುವೆ ಹಂಚಿಕೆ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ, ರಾಜ್ಯದ ಸಂಚಿತ ನಿರ್ವಿಧಿಯಂದ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳ ಅಧಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರುವ ಕ್ರಮಗಳು ಬಗ್ಗೆ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಿಗೆ ಶಿಫಾರಸ್ ಮಾಡುವುದೂ ಆಗಿವೆ.
- ix. ಈ ಅಧಿನಿಯಮದ ಉಪಬಂಧಗಳು ಯಾವುದೂ, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ಪ್ರದೇಶ/ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ:
  - ಅನುಸೂಚಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳು;
  - ನಾಗಾಲಾಂಡ್, ಮೇಘಾಲಯ, ಮಿಜೋರಾಮ್ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂಥ ಬುಡಕೆ ಪ್ರೈಸಿನಾಂಗದವರು ಇರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳು
  - ಮಣಿಪುರ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು (ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಸಭೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇದೆ)
  - ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳ ರಾಜ್ಯದ ಡಾಜೆಲಿಂಗ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶಗಳು (ಇದಕ್ಕೆ ಡಾಜೆಲಿಂಗ್ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ ಸಭೆ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇದೆ.)

ಇದರೊಂದಿಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳು ಯಾವಾಗ ಇಷ್ಟಪಟ್ಟರೆ ಆಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ತರುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

4

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು

ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಗಂತ ಭಿನ್ನವಾದವು. ಇಲ್ಲಿ ವಾದಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಪ್ರತಿವಾದಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಥಿಯಾಡುದಾರನೂ ಇಲ್ಲ, ಆಪಾದಿತನೂ ಇಲ್ಲ. ಸುಲಭ ಖಚಿತನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ಅಧಿಕ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಸಹಾರದ ಇಲಾಖೆಯೋ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರವೋ ಕಾನೂನನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಅನ್ಯಾಯ, ಶೋಷಣೆ ಇಂಥಹ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಸಾಧಾರಣ ಕಾನೂನಿನನ್ನೆಯ, (ಸಿಲ್ಲೆ ಕಾನೂನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಅಪರಾಧಿಕ ಕಾನೂನಾಗಲೇ) ಪ್ರಶ್ನಾಪ್ರಯೋಗ ಅವಕಾಶವಿರದ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯದ ಅಥವಾ ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯದ ಅಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಇದರಿಂದ ನೊಂದ, ಜುಗುಪ್ಪೆಪಟ್ಟುಕೊಂಡ ಕ್ಷತಿಗೊಂಡ, ಅಥವಾ ಇದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕುವ ಸಂಭವವಿರುವ ಯಾರೇ ಆಗಲೇ ಕಾನೂನಿನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಜರುಗಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ‘ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಕಾನೂನಿನ ಕ್ರಮ’ ಅಥವಾ ‘ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಕಾನೂನಿನ ಕ್ರಮ’ವಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ.

ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರಿಂದ ಕಾರ್ಯಕರ ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧ, ಮಹ್ಯಳನ್ನು ಜೀತದಾಳುಗಳನ್ನಾಗಿ ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ವಿರುದ್ಧ, ವಿಚಾರಣಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರವಾಗಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡುವುದು, ಕಷ್ಟದಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವರನ್ನು ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸುವುದು, ಪರಿಸರ ಮಾಲಿನ್ಯ ಮಾಡುವಂಥ ಕೃತ್ಯಗಳು, ಅದನ್ನು ತಡೆಯಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ವಿರುದ್ಧ ಕಾನೂನು ಕ್ರಮವನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಜರುಗಿಸಬಹುದು.

ಅನುಭೇದ 22ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಛ್ರಾತಾಲಯವೂ, ಅನುಭೇದ 32ರ ಕೆಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛ್ರಾತಾಲಯವೂ ತಮತಮಗಿರುವ ಮೂಲ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಚಲಾಯಿಸಿ ನೊಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಳಲನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಲು ರಿಟ್‌ಗಳನ್ನೂ, ಆಜ್ಞಾಗಳನ್ನೂ, ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞಾಗಳನ್ನೂ ಹೊರಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಕ್ರಮಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳ/ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಮಾತ್ರ. ಬಡವರ, ನಿರ್ಧಾರಿಕರ, ವಿಚಾರಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸ್ವೀಯರ, ಜೀತದಾಳುಗಳ ಸಂಘಟಿತರಾಗಿಲ್ಲದ

ಕಾಮಿಕರ ಅನುಸೂಚಿತ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನಗಳ, ಕೆಳಗೆ ತುಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟವರ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಂಪಿನ ಜನರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಅನುಭೂತಿಯಿಂದ ಸ್ಪಂದಿಸಿ ಶ್ರೀಯಾತ್ಮಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಮುಂದಾಗಿದೆ.

ಇಂಥ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕವಿಲ್ಲದೆ ಅಜ್ಞಾನನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ರಿಟ್‌ ಅಜ್ಞಾನನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಇರುವ ತೊಡಕಿನ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಮನ್ನಾ ಮಾಡಿದೆ. ವರ್ಕೇಲರುಗಳ ನೆರವಿಲ್ಲದೇ ಅಜ್ಞಾನ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಯಾವನೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತೆ ಅಥವಾ ಸ್ವಯಂ ಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು, ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಆಗಿರುವ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಪತ್ರದ ಮೂಲಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದರೆ, ಅದನ್ನೇ ರಿಟ್‌ ಅಜ್ಞಾನೆಯಿಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಅಹವಾಲುಗಳನ್ನೂ, ದೂರುಗಳನ್ನೂ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ‘ಪ್ರಶ್ನಾಸುವ ಸ್ಥಾನ’ (ಲೋಕಸ್ ಸ್ಥಾಂಡಿ) ಎನ್ನವ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹೊಸ ವಿಷದೀಕರಣ, ಅಥವಾ ಅಧ್ಯಾ ಸಿಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಆಯಿತು.

ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ಒಂದು ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೇ ತಂದಿವೆ. ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಸರ್ಕಾರಾತ್ಮಕವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ಮಾಡಿವೆ. ಅಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆಧಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಸಂಖಿಧಾನದ ಅನುಚ್ಛೇದ 32ರಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಸ್ತಾರಗೊಂಡಂತಾಗಿದೆ. ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಹಿತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಕೋರಲು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಈ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಮತ್ತು ಅದರ ಎಲ್ಲ ನಿಯೋಗಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ, ನಿಸ್ಸಹಾಯಕರೂ, ಸೌಲಭ್ಯವಂಚಿತರೂ ಆದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ, ರಾಜಕೀಯವಾಗಿಯಾಗಲೀ, ಆಡಳಿತಕ್ಕೇತ್ತುದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಶಾಸಕಾಂಗದ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶ ಮಾಡದೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಧಿಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಗೂ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಅತ್ಯಲ್ಪ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಾತವಾದ ನಡವಳಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಧಿಕಿವಾಗಿ ಕ್ಷತಿಗೊಳಗಾದ ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅಜ್ಞ-ಅಹವಾಲುಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವರ್ಗದ

ಜನರು ಸಹಿಸಬೇಕಾದ ಅನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಭರಿಸಬೇಕಾದ ನಷ್ಟಗಳು ನೇರವಾದುದಾಗಿದ್ದ ಅವರುಗಳ ಬಡತನ, ಅನಕ್ಕರತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆಧಿಕ ದುಬಳತೆಯಿಂದಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನೆರವು ಪಡೆಯಲು ಅಶಕ್ತರಾದ ಕಾರಣ, ಅವರ ಪರವಾಗಿ ನೆರವು, ನಿವಾರಣೆಯನ್ನು ಕೋರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ವಿಚಾರಣಾಧೀನ ಕೈದಿಗಳು, ಕಲ್ಪಗಳೆ ಕಾಮಿಕರು, ಆಶ್ರಯ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಆಥವಾ ಆಶ್ರಯಧಾಮಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳು, ರಸ್ತೆ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರು, ಇತ್ಯಾದಿ ಜನಗಳು ಈ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಸಾರ್ಥಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕನಿಕರೆಲ್ಲರ ಒಟ್ಟುಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟಾಗಿ ಈ ಅನ್ಯಾಯದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ನಿದಿಷ್ಟವಾದ ತೊಂದರೆ ಉಂಟಾಗಿರಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕಾರ್ಬಾನೆಯೊಂದರಿಂದ ನದಿಗೋಡೆ, ಸರೋವರಕ್ಕೊಳ್ಳೇ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕಲುಷಿತ ರಾಸಾಯನಿಕಗಳು ನೀರನ್ನು ಕಶ್ಲಗೊಳಿಸಿ ಶುದ್ಧವಾದ ನೀರು ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ವಂಚಿತರಾಗಿ ತೊಂದರೆಗೋಳಗಾಗಬಹುದು; ಹೀಗೆಯೇ ಕಾರ್ಬಾನೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಾನಿಲಗಳನ್ನು ಉಸಿರಾಡುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜನಗಳಿಗೆ ಹಾನಿಯಾಗಬಹುದು. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ಮಾರ್ಖ್ಯಮದ ಮೇಲೆ ಸಹಾರಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ, ದೂರವಾಣಿ ಇಲಾಖೆಯ ಆಸಮವಣಕತೆ, ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇರುವುದು, ಇವುಗಳೂ ಕೂಡ ಸಾರ್ಥಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅಜ್ಞದಾರನಿಗೆ ಅಜ್ಞಯನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಪಡೆಯಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದೆ. ಕಾರಣ ಇಷ್ಟೇ; ಸಾರ್ಥಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಾಗಿ ಎಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆ ಹೂಡಿದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆಯ ಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರೆ, ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾಭಿಂದ ಹಾಗೆ ಮುಂದುವರಿಸಲು/ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿರೆ, ಆಗ ಸಾರ್ಥಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆಗಳು ದುಬಳಗೋಂಡು ಹೊಸದೊಂದು ಆಯಾಮಕ್ಕೆ ಎಡಕೊಟ್ಟಿಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಫ್ಸ್‌ಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾರ್ಥಕನಿಕರ ಒಳಿತಿಗೆ ಧಕ್ಕೆಯುಂಟುಮಾಡಿ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಸಾಧನಗಾಗಿ ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮೌದ್ರಾಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಪೆ.ಎನ್. ಭಗವತಿಯವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ:

“ಸಾರ್ಥಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆಯು ಕಾನೂನು ನೆರವು ಚಳುವಳಿಯ ಒಂದು ಘೋಷಯುಕ್ತಿಯ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಗುರಿ, ಬಡವರು, ದುಬಳ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು, ಅನ್ಯಾಯಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಅಸಹಾಯಕ ಬಲಿಪಶುಗಳು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಎಟಕುವ ಹಾಗೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಸಾರ್ಥಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕ್ಕದ್ವಮೆಗಳು ದುಬಳರ ಮತ್ತು ಶೋಷಿತರ ಮನೆ ಬಾಗಿಲಿಗೇ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಲುಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಏಕೆಂದರೆ,

ಈ ಜನಗಳಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದಾರಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಕಾರಣ: ಅವರಿಗೆ ಭರಿಸಲಷಾಧ್ಯವಾದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ಬಿಚು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಉದ್ದೇಶ ಎಂದರೆ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ನ್ಯಾಯ ಧಾರೆಯು ಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಬಡವರಿಗೂ, ಅನ್ಯಾಯಕೊಳಗಾದವರಿಗೂ ಅದು ಎಟಕುವಂತಾಗಲೇ ಎನ್ನುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ವಿರುದ್ಧ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಲು, ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದ ತರುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ, ಅದರ ಉದ್ದೇಶ, ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಹಿತಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವುದೂ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಬಡವರು, ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದವರು, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿಯೂ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿಯೂ, ಅನನುಕೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಜನಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಿಕ ಅಥವಾ ಕಾನೂನಿನ ಹಕ್ಕುಗಳು, ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ, ಪರಿಹಾರ ಸಿಗದೆ ಹೋಗಲೇ ಕೂಡದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ಯಾರೊಬ್ಬರ ವಿರುದ್ಧದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಆದು, ಮೂಲಭೂತ ಮಾನವ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಅಥವಾಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತರಲು, ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಅವಕಾಶ, ಒಂದು ಸಂವಾಲು; ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ‘ಪ್ರಶ್ನಾಸುವ ಸ್ಥಾನ’ ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದಿವೆ. ಈ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯು ಪೂರಾತನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಅಂಗ್ಲೋ-ಸ್ಕಾಕ್ಸನ್‌ರ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಕಸಿತವಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ದಾವ ಹೂಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ವರ್ತಮಾನದ ಸನ್ನಿಹಿತದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಸ್ತುತವಲ್ಲ. ಕೆಳಸ್ತರದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೂ, ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿದವರಿಗೂ ನ್ಯಾಯವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಎಟುಹುವಂತಿರಬೇಕು. ಕಾನೂನು, ನ್ಯಾಯ ಎನ್ನುವುದು ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿದ ಅಂಗಡಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಕೂಡದು. ಹಳೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕೆಳಗೆ ಕೂಡ, ಅಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕಾನ ಪರವಾಗಿ, ಅಥವಾ ಆಶಕ್ತತೆಗೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರವಾಗಿ, ಅಥವಾ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ದಿಗ್ಂಧನದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರವಾಗಿ ಅವನ ಮಿಶ್ರನು ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕೊರಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿ ಇತ್ತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ‘ಪ್ರಶ್ನಾಸುವ ಸ್ಥಾನ’ದ ನಿಯಮವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ಪಾಲೋಳ್ಳವ ನ್ಯಾಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದ ದ್ವಾರದ ಮೆಟ್ಟಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ, ಅಂದರೆ, ಈ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ತರುವವನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವಾಗತಿಸಬೇಕು.”

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕರಣವೊಂದರಲ್ಲಿ

“ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ
ವರ್ಗಕ್ಕಾಗಲೇ, ಅವರ ಸಂಪೂರ್ಣಾನಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳ ಅಥವಾ ಕಾನೂನು ದತ್ತವಾದ
ಹಕ್ಕುಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಿಂದ, ಹಾನಿಯಾಗಲೇ ಅಥವಾ ನಷ್ಟವಾಗಲೇ
ಸಂಭವಿಸಿದರೆ (ಕಾನೂನಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ) ಅಥವಾ ಶಾಸನ ಸಮೃದ್ಧವಾದ
ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಅವರ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೇರಿದರೆ, ಅಥವಾ
ಇಂಥ ಹಾನಿಯಾಗುವ, ನಷ್ಟವಾಗುವ ಇಲ್ಲವೇ ಹೊರೆ ಹೇರುವ ಸಂಭವದ
ಹೆದರಿಕೆ ಇದ್ದರೆ, ಅಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಅಂಥಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ
ಗುಂಪು, ತಮ್ಮ ಬಡತನದ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ, ಅಸಹಾಯಕತೆಯಿಂದಲೋ,
ಅನಾನುಕೂಲ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದಲೋ, ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು
ಸಮೀಕ್ಷಿಸಲು ಅಶಕ್ತರಾದರೆ, ಸಾವಜನಿಕರಲ್ಲಿಯಾರೇ ಆಗಲೆ, ಅನುಜ್ಞೇದ
226ರ ಕೆಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಸೂಕ್ತವಾದ
ನಿರ್ದೇಶನವನ್ನೂ, ಆಜ್ಞೆಯನ್ನೂ, ರಿಟ್ ಆದೇಶವನ್ನೂ ಕೋರಿ, ಅಂಥ
ಜನರಿಗುಂಟಾದ ಕಾನೂನಿನ ಹಾನಿ ಅಥವಾ ನಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿಹಾರವನ್ನು
ಕೇಳಬಹುದು. ಸಮುದಾಯದ ದುಬಳವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಉದಾಹರಣೆಗೆ:
ವಿಚಾರಣೆ ಇಲ್ಲದ ಜ್ಯೇಂಲಿನಲ್ಲಿ ಕೂಳೆಯುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರಣಾಧೀನ ಕ್ಯೇದಿಗಳು,
ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ಷಣಾ ಗೃಹದ ನಿವಾಸಿಗಳು, ಅಜ್ಯೇರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ
ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಹರಿಜನ ಕೆಲಸಗಾರರು, ಇಂಥ ಜನಗಳು,
ಬಡವರೂ, ನಿರ್ಗತಿಕರೂ, ಆಗಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಬೆವರು ಮತ್ತು ಶ್ರಮದಿಂದ,
ಶೋಚನೀಯವಾದ ಬಾಳನ್ನು ಅಹನ್ನೆಹನಿ ಬಾಳುತ್ತಿರುವ, ಶೋಷಣೆ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಮಾಜದ ನಿಸ್ಸಹಾಯಕ ಬಲಿಪಶುಗಳಾಗಿರುವ ಇವರಿಗೆ,
ನ್ಯಾಯವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಎಟುಕುವ ಹಾಗಿಲ್ಲದಿರುವ ಕಾರಣ, ಅಂಥವರ
ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೋರಿ, ಪ್ರಜಾ ತತ್ತ್ವರತೆಯುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ

ಅಚ್ಚ ಸಲ್ಲಿಸಿದರೆ, ಅಂಥ ಅಚ್ಚ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಅಚ್ಚಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಒತ್ತಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾವಜನಿಕರ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಬರೆದರೆ ಸಾಕು, ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಡಲೇ ಸ್ವಂದಿಸುತ್ತದೆ.”

ಆದಳಿತ ಯಂತ್ರವು, ಶಾಸಕಾಂಗ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಕಾನೂನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪೌರನಿಗೂ ಹಕ್ಕಿದೆ. ಇದು ಅಧಿಕಾರದ ಕೃತಕ ಚಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ವಂಚನೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ನಡೆಸದೆ, ಆಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಪೌರನಿಗೂ ‘ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಸ್ಥಾನ’ ಇದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಜಯಶೀಲನಾಗದಿದ್ದರೆ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪುನರೀಕ್ಷಣೆ ಅಚ್ಚಯನ್ನೂ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ವಿಚಿಯನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಎಷ್ಟು ಕ್ರೀಡೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ನಿರ್ವಾಣ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರತರಾದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಚಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ಹಕ್ಕುಗಳ ‘ರ್ಥಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸಂಘಟಿತವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಂದು, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರಿಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಿತು. ಆ ಪತ್ರವನ್ನೇ ರಿಟ್ ಅಚ್ಚಯೆಂಟು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಆ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ‘ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಸ್ಥಾನ’ ಇದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟು, ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿದ ನಂತರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡಲಾಯಿತು.

ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ, ಮುಂಚ್ಚಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾದ ಸಾವಜನಿಕ ಉದ್ದೀಮೆಯಾಂದರ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ, ಆ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು ಹಕ್ಕಿದೆಯೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತ, ಮುಂಚ್ಚುವಿಕೆಯಿಂದ ಅವರ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವಾಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ‘ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದ’ ಪಕ್ಷಗಾರರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಆವರಿಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಸ್ಥಾನ ಇದೆಯಂದೂ, ಸಾವಜನಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ಹೊಣಿಗಾರಿಕೆಗಳ ಅತಿಕ್ರಮಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ದೂರು ಕೊಡಲು ಆವರಿಗೆ ಹಕ್ಕಿದೆಯೆಂದೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿತು.

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ನ್ಯಾಯೋದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಗುರಿಯತ್ತ ಮಾತ್ರ ಗಮನವಿಟ್ಟು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಆದಕಾರಣ ತೊಡಕಾದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅವು ಒತ್ತಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ವರ್ಕಾಲತ್ ನಾಮವನ್ನೂ, ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರವನ್ನೂ ಅವು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಚಾರಣಾಧೀನ ಕೈದಿಗಳ ಪರಮಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ವರದಿಗಳ, ಅಥವಾ ಪತ್ರಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ಅವು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿವೆ. ಅನೇಕ ಪುರುಷರನ್ನೂ, ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ, ಮಕ್ಕಳಿಗಳನ್ನೂ ವಣಾದನುಗಟ್ಟಲೇ ಬಂಧಿಂಬಾನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಸಣ್ಣಪ್ರಟ್ಟಿ ಅಪರಾಧಗಳಾಗಿ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನೆದುರಿಸಲು ಕಾರ್ಯವಂತೆ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ

ಗಮನಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು. ಈ ಅಪರಾಧಗಳು, ಎಷ್ಟು ಲಘುವಾದವು ಎಂದರೆ, ಅವು ಸಾಬೀತಾಗಿ, ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಿಗಂತ ಅಥವಾ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ೭೦ಫರವರ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಶೀಫ್ಸುವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ, ಮತ್ತು ತಮಗೆ ಕೊಡಬಹುದಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಗರಿಷ್ಟ ಅವಧಿಗಂತ ಹಚ್ಚಿನ ಅವಧಿಯವರಿಗೆ ಜ್ಯೇಲು ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಆಗಲೇ ಅನುಭವಿಸಿದವರನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಆದೇಶಿಸಿತು.

ಏಷ್ಟನ್ ಶ್ರೀಡೆಗಳ ವಿವಿಧ ನಿರ್ವಾಣ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ತನಿಖೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಮೂವರು “ಒಂಬಡ್ಸ್‌ಮನ್‌ಗಳನ್ನು”* ನೇಮಕ ಮಾಡಿತು. ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನಿರ್ವಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಾನೂನುಗಳ ಉಪಬಂಧಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ, ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಿಗರ್ಬೇಕಾದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಮತ್ತು ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಅವರಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿವೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಸಿ ಎಂದು ಕೋರಿಕೊಂಡುದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಸೂಚಿಸಿತು.

ಹೀಗೆಯೇ, ಹಲವು ಮಂದಿ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅಮಾನವೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೀತದಾಳುಗಳಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ದೂರು ಬಂದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವರುಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆಧಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ, ಅವರು ಜೀವಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವಂತೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆಯೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನಿರ್ದೇಶನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು.

ರಸ್ತೆಬಿದಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರು ಷುತ್ತು ಬೀದಿ ಮಾರಾಟಗಾರರು, ಮುಂಬಯಿ ಮಹಾನಗರಪಾಲಿಕೆಯಿಂದ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಹೊರಹಾಕಲ್ಪಿತವ ಮತ್ತು ಅವರ ಗುಡಿಸಲುಗಳನ್ನು ನೆಲಸಮ ಮಾಡುವ ಬೆದರಿಕೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಾಗ, ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಕೆಲವು ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರು ಮತ್ತು ಮುಂಬಯಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶ್ರೀಯಾತೀಲ ಗುಂಪೊಂದು ದೂರನ್ನು ದಾಖಿಲೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕರಣವೊಂದರಲ್ಲಿ, ಅನುಭೇದ 21ರಲ್ಲಿ ಸಂಸಾಧಿಸಲಾದ ಜೀವಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಜೀವನೋಪಾಯದ ಹಕ್ಕನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆಯಂದೂ, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ತೀವ್ರಕೊಟ್ಟಿತು.

ಗಂಗಾನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದಾಗ, ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಈ ರೀತಿ ಪರಿವೀಕ್ಷೆಸಿತು:

*ಭಾವಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಒಂಬಡ್ಸ್‌ಮನ್: ಶ್ರೀಡನ್ ಮತ್ತು ದೆನ್‌ಕ್ರಿಂಡ್ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದ ವಿರುದ್ಧ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ತನಿಖೆ ಮಾಡುವ ‘ಕುಂದುಕೊರತಗಳ ಅಧಿಕಾರಿ’

ಸಂಪ್ರದಾಯ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ, ಸಗರಪಾಲಿಕೆಯು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕರಣಗೊಳಿಸದ ಚರಂಡಿ ನೀರನ್ನು ನದಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುದರಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾದ ನೀರಿನಿಂದ ಹಾನಿಗೊಳಿಸಿದ ನದೀ ತೀರದ ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯನು ಪಾಲಿಕೆಯ ವಿರುದ್ಧ ತಂದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯಲ್ಲಿ, ಹಾಗೆ ಮಾಡದಂತೆ ನಿಬಂಧಿಸುವ ಪ್ರತಿಬಂಧಹಾಳ್ಳಿಯನ್ನು ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಕೊಡಬಹುದು. ಗಂಗಾನದಿಯ ನೀರನ್ನು ಕಲುಷಿತಗೊಳಿಸಿದುದರಿಂದಾದ ಉಪದ್ರವವು ಸಾವಜನಿಕ ಉಪದ್ರವವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಹರವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕಾಡಿಸುವಂಥದಾಗಿದ್ದು, ಇಡೀ ಸಮುದ್ರಾಯವಲ್ಲದೆ, ಏಕೈಕ ವೃಕ್ಷಿಯಾಭಿ ಇದರ ವಿರುದ್ಧ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ಸಕಾರವಾದುದಲ್ಲ.

ಸೂರ್ಯಾಸ್ತಿ ಮೊಕಧ್ವಮೆಗಳಲ್ಲಿನ ಪಕ್ಷಗಾರರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿತು: ರಾಜ್ಯಸರ್ಕಾರವನ್ನಾಗಲೇ ಅದರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನಾಗಲೇ ನಷ್ಟ ಭತ್ತಿರೂಪಾದುವಂತೆ ತೀವ್ರೆ ಕೇಳುವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಏರುಧ್ವ ಹೂಡಿದ ಮೊಕಧ್ವಮೆ ಇದಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ಮೊಕಧ್ವಮೆಯು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ, ಅದರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗಿರುವ ವಕೀಲರುಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಪೀಠ ಇವರೆಲ್ಲರ ಸಹಯೋಗ ಮತ್ತು ಸಹಕಾರದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಲಗೊಂಡಿದ್ದು, ಇದರ ಉದ್ದೇಶ, ಸಮುದಾಯದ ದುಬಿಲ ವರ್ಗದವರಿಗೆ, ಮಾನವ ಹಕ್ಕುಗಳು ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ, ವಂಚಿತರಾದ ಮತ್ತು ದುಬಿಲರಾದ ಮಾನವಸಮಾಹದ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ-ಆಧಿಕ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟಂದು ಹೆಚ್ಚೆಯೆಂದು ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಕಾರ್ಯ ನಿವಾಹಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಡತೆ ಅಥವ ನಿಧಾನಗತಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ನಿರ್ದೇಶನಗಳ ದ್ವಾರಾ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕ್ರಮದ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಸಹಾತಕ್ಕ ಕ್ರಮವನ್ನು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ, ಅನುಭೇದ 19, 21ರ ಜೊತೆಗೆ ಅನುಭೇದ 38ರಲ್ಲಿ ಸಂಸಾಪ್ತಿಸಿರುವ ಹಾಗೆ ಸಂಪ್ರೇಧಾನಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

సావడజనిక హితాసక్తియన్న ముంబరిసుపుదు మత్తు సావడజనికరిగి కిరుకుళవన్న తట్టిసుపుదు న్యాయాలయద పరమ పరిగణనేగభాగివ. హితాసక్తియ సమతోలవన్న మాడుపుదు న్యాయాలయక్క సంబంధిసిది విషయ. ప్రజాతత్త్వరతయ సోగుహాకిద కేలవరు ఇతర మీలే బేంబాబ్దారియింద, మాడిద ఆపాదనేగళ కురితు క్రమ తేగేదుకొళ్లు న్యాయాలయగళు నిరాకరిసలేబేకు. ఆవరు మాడిద సావడజనికరిగి కిరుకుళవన్నంటు మాడువ కాయినివడహణేయన్న జనరేదురు హిదియలు న్యాయాలయగళిగే సాధ్యవాగుపుదిల్ల. ఆదరే నిరంకుతత్త్వవూ అడ్డమాగి హిదిదిరుపుదూ స్థావాగి ఎద్దు కాణిసుతీరువాగ, న్యాయాలయపు తన్న

ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸಲಿದು ಇಂಥಪುಗಳ ತಡೆಗೆ ಆದೇಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುಭೇದ 32 ಮತ್ತು 226ರ ಕೆಳಗೆ, ನಡವಳಿಕೆಗಳ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ, ಅಂದಲೇ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಜಾರಿಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಯೋಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಕರಣವೊಂದರಲ್ಲಿ, ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದೇಶನ ಆಜ್ಞೆ ಅಥವಾ ರಿಟ್ ಆನ್ ಹೊರಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. 32ನೇಯ ಅನುಭೇದ ಮತ್ತು 226ನೇಯ ಅನುಭೇದಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಸಂಪ್ರೇಧಾನಿಕ ನಿಬಂಧಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿವೆ. ಮತ್ತು ಆ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಿನಾಃಸಗೋಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಸಹಾಯಕವಾದ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳು ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿ ಜಾರಿಗೆ ತರುವಂತೆ, ವಿನಾಃಸಗೋಂಡಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಪ್ರಾಧಿಕೀಕ ಹಕ್ಕುಗಳಿಂದ ವಂಚಿತರಾದ, ವಿಮೋಚನೆ ಮತ್ತು ವೃಕ್ಷಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆನೇಕ ವೇಳೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬಡವರ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಆಗದಂತೆ ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಆಗಲೇ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಆಗಿರುವ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಉಲ್ಲಂಘನೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿಹಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ತವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಸರಿಪಡಿಸುವ ಪರಿಹಾರವನ್ನೂ ಅಲ್ಲದೆ ಧನ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ರೂಢಿಯ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಗಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಧನವನ್ನು ಕೇಳಿವ ಹಕ್ಕನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ಆಸಾಧಾರಣವಾದ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪರಿಹಾರ ಧನವನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕಿನ ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತಹದೂ, ಸ್ವಷ್ಟವಾದದೂ ಆಗಿರಬೇಕು; ಅಂದರೆ, ನಿರ್ವಿಕಾರವಾದದ್ದೂ, ಮೇಲ್ಮೌರಿಟ್ಕೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತಹದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ಉಲ್ಲಂಘನೆ, ಆನೇಕ ಮಂದಿಯ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುವಂಥ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ್ದಾಗಿರಬೇಕು ಅಥವಾ ಪೀಡಿತರಾದ ವೃಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಮುಂದುವರೆಸಿ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದು

ಅವರ ಬಡತನ, ನಿಸ್ಸಹಾಯಕತೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಇಲ್ಲವೇ ಆಧಿಕ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಸಾಫ್ನ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ಇಂಥವರಿಗಾದ ಅನ್ಯಾಯವೂ, ಅತಿ ಕರಿಣಾವಾದುದೂ ಅಥವಾ ಅದುಮಿ ಹಾಕುವಂಥದ್ದೂ ಎಂದು ತೋರುವಂಥದ್ದಾಗಿರಬೇಕು.

ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೇ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಲಯವು, ಅದರಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು, ಶಾಸನಬದ್ಧ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಮುಖೀತೆ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕರೆಕೊಟ್ಟಾಗ ಆ ಶಾಸನಬದ್ಧ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕರೆಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿ ಅದರ ಮುಂದಿರುವ ನಡವಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಕರ್ತವ್ಯ ಬದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಖಾಸಗಿ ಪಕ್ಷಗಾರರು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೊಕದ್ದಮೇಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಪಕ್ಷೀಯವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೆ, ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಪಕ್ಷಗಾರರಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ದೂರವಿರಲು ಆಯ್ದುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲ; ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಈ ಶಾಸನಬದ್ಧ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೇಳುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡಿ ಆವುಗಳನ್ನು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಮುಖಿಗಳ ಮೇಲೆ ಆವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೇನೇಂದು ಮಂಡಿಸಿ ಎಂದು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದಾಗ ಗಡುಸಿನ ಧೋರಣೆಯ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೇಗಳು, ಪ್ರತಿದ್ವಂದಿಗಳಿಬ್ಬರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಎದುರಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೋಟ್ಯು ವ್ಯವಹಾರವಲ್ಲ.

ಕೆಲವು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಿಚಾರಣೆಯ ನ್ಯಾಯಾಸಾಫ್ನವಾಗಿ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕಿರುವ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಅನುಷ್ಠೇದ 226ರ ಕೇಳಗೆ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕಿರುವ ಅಧಿಕಾರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅನುಷ್ಠೇದ 32ರ ಕೇಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದರಿಂದ, ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸಮೀಪಿಸುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದುದು.

ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಜಸ್ಟಿಸ್ ವಿ. ಖಾಲಿದ್ ಅವರು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿರುವ ಒಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಧ್ವನಿಸಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ:

“ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಕಳ್ಳಿಗಾರರು, ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ನಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅತ್ಯುಜ್ಞಲಗೊಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನನ್ನದೇ ಆದ ಈ ಕೆಲವು ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೇ (ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ) ನೆಲಸಲೆಂದೇ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಆದು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೂ, ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಹಾನಿಯನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಈಗ ಯಂದ್ದುತ್ತದ್ದು

ದಾಖಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇಂಥ ಅಜಿಟಗಳನ್ನು ಸ್ಪೀಕರಿಸಿ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮೇಲ್ಲಿಂತೆಗಳನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯಮಾಡುವುದೂ, ಸರಿಯಾದ ಮಾಪಕಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವ ಈ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮಿತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರೆ ರೂಢಿಯ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ನೆನೆಗುದಿಗೆ ಬಿದ್ದು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನ್ಯಾಯ ವಿಶರಣೆಮಾಡುವುದರ ಬದಲು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರಾಹಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ”

“ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ಅಸಾಧಾರಣ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮೂಹ ಆಧವಾ ವರ್ಗಗಳು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದಾಗ ಆಧವಾ ಪ್ರಾಧಿಕ ಮೊನ್ವೆ ಹಕ್ಕುಗಳ ಉಲ್ಲಂಘನೆಯಾದಾಗ ಆಧವಾ ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಂತಸ್ಥಾಕ್ಷೀಯನ್ನು ಘಾತಗೊಳಿಸುವಂಥ ಕೃತ್ಯಗಳು ನಡೆದಿವೆಯೆಂದು ದೂರುಗಳು ಬಂದಾಗ, ಈ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸಂಕೋಲಣೆಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಅಲ್ಲದೆ, ನಿಗದಿತಿಕರ, ಪ್ರತಿಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವವರ, ಮತ್ತು ಕಡೆಗಾಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರ ಸಂಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನೂ, ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಹೊಗಲಾಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ದೂರೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಉಪಬಂಧಗಳ ಕೆಳಗೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಹಾಯ ಬೇಕಾದ ಕಡೆ ಸಹಾಯಮಾಡಲು ನಾನು ಯಾರಿಗೂ ಹಿಂದೆ ಒಿಳುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಒಳಗೆ ನುಗ್ಗುವುದಕ್ಕೆ ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಬಾಗಿಲು ಯಾವಾಗಲೂ ತರದಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಇದರ ಆಧಾರ ಇದರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ (ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ) ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆದಾರರು ಆತ್ಮನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ್ದು ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ.”

5

ವಕೀಲರುಗಳು

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳಲ್ಲದ, ವಕೀಲರುಗಳೂ ಸಹ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಮುಂದಿರುವ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ವಕೀಲರುಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷಗಾರರು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಕೀಲರುಗಳು ಬೇಕೇ ಬೇಕಾದವರು. ನಿಶ್ಚಯಪಾತ್ರ, ನ್ಯಾಯಪರತೆ ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನನ್ವಯ ನ್ಯಾಯ ತೀಮಾನ ಇವುಗಳ ಸಮಗ್ರ ರಚನೆ, ವಕೀಲರುಗಳು ಒಂದು ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ.

ವಕೀಲರುಗಳು/ಅಡ್ವೆಕ್ಟೇಟರುಗಳು/ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರುಗಳು/ಸಲಹಾ ವಕೀಲರುಗಳು, ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳು ಬಲಪ್ರಯೋಗದಿಂದಲ್ಲದ, ವಾದ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಸ್ಥಕೆಯಿಂದ ಇತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಗ್ರೇಸ್, ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರುಗಳಿದ್ದರು.

ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳಂತೆ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಫಲಿತಾಂಶವಲ್ಲ. ಆದನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟರು. ಆದಾಗ್ಯಾ ಅದು ಭಾರತದ ಸಾಮಾಜಿಕ-ರಾಜಕೀಯ ಮಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿ, ಬೆಳೆದು, ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯದ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಅಂಗವಾದುದು ತಾರ್ಕಿಕವೇ ಸರಿ. ಭಾರತವು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಜಾತಿ, ಮತ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೃಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ದೇಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಕಾನೂನುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿದ್ದು, ಇದರ ಪ್ರಜಾಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತವು ಹೆಚ್ಚಿಗಳಿಂದೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದೆ ಕಾನೂನಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಏಕ ರೂಪತೆಯು ಸಾಫ್ಟ್‌ಸಲ್ಲಾಟ್, ಏಕರೀತಿಯ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ಸಂಹಿತೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಅವರ ಕಾನೂನುಗಳನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡಲು ಬ್ರಿಟಿಷರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಾನೂನುಗಳ, ವಕೀಲರುಗಳ, ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದರು. ಬ್ರಿಟಿಷರು 1947ರಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಡರು. ಆದರೆ ಈಗಲೂ ಕೂಡ ನಾವು ಅವರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಜ್ಜಾಗಳಿಗೆ, “ಮೈ ಲಾಡ್” (ನನ್ ಪ್ರಭುವ) ಮತ್ತು “ಯುವರ್ ವರ್ಶಿಪ್” (ಪೂಜನೀಯರಾದಂಥವರೆ) ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯರಣೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಕೊಂಡೇ ಇದ್ದೇವೆ.

ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಕುಶಲ ಕಲೆಯಾಗಿಬಿಂಬಿದೆ. ವೃತ್ತಿಪರ ವಕೀಲನ ನೇರವಿಲ್ಲದೆ, ನ್ಯಾಯ ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿರಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನವನ್ನೇ (ನ್ಯಾಯದ ಚಿಲುಮೆ) ತಲುಪಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಕ್ಷಿಗಾರನು, ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಅದರ ಪೂರ್ವಾರಿಯ ಅಥಾದತ್ತ ವಕೀಲನ ಮೂಲಕ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿದರೆ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಪ್ರದಾನಮಾಡಬಹುದೆಂದು ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರೇ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಕ್ಷಿಗಾರನೋಬ್ಜನಿಗೆ ವಕೀಲನನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಚೈತನ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಏತಾನೂಭ್ವನನ್ನು (ಅಮೃತಸ್ವ ಕೂರ್ತಿಯೇ) ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ನೇಮಕಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಏತಾನು ತಾತ್ಕ್ಷಿಕವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಹೊಣೆಗಾರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಕೀಲನಾಗಿ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸುವ ವೃತ್ತಿಯು 1961ರ ಅಡ್ಮ್ಯೂಕೇಟರುಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ ಉಪಬಂಧಗಳಿಗೆ ಬದ್ಧನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಕೇಂದ್ರ, ನ್ಯಾಯಾದಿ ವೃಂದ ಮಂಡಳಿಗಳಿಂದಾಗಲಿ (ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಬಾರ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್) ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯ ನ್ಯಾಯಾದಿ ವೃಂದ ಮಂಡಳಿಗಳಿಂದಾಗಲೇ (ಸ್ಟೇಟ್ ಬಾರ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್) ಅಡ್ಮ್ಯೂಕೇಟರುಗಳಾಗಿ ಅವರು ಭತ್ತಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ಈ ನ್ಯಾಯ ವೃಂದಗಳು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿಕ್ಕ ಕಾನೂನು ಪಡವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಅಡ್ಮ್ಯೂಕೇಟರುಗಳಿಂದು ಗುರುತಿಸಲಾದ, ಒಂದೇ ವರ್ಗದ ಸೇರಿದ, ವಕೀಲ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸುವ ಏಕಮಾತ್ರ ವರ್ಗವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಾದಿ ವರ್ಗವನ್ನು ಸಮಗ್ರಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಕೀಲರಾಗಿ ಭತ್ತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಇವರಿಗೆ, ಏಕರೀತಿಯ ವಿದ್ಯಾಹಂತೆ ಇರಬೇಕು.

ಹಿರಿಯ ವಕೀಲರುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ವಕೀಲರುಗಳು ಎಂಬ ಎರಡು ವರ್ಗಗಳ ಅಡ್ಮ್ಯೂಕೇಟರುಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬ ಅಡ್ಮ್ಯೂಕೇಟ್ ತಾನು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಲ್ಲಿ, ಸರ್ವೋಽಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಿಂದ, ‘ಹಿರಿಯ ವಕೀಲ’ನೆಂದು ಅಂಕಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಅಂಕಿತ ಗೊಳಿಸಲು, ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ, ಆ ವಕೀಲನಿಗೆ ದಕ್ಷತೆ, ನ್ಯಾಯಾದಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಮತ್ತು/ಅಥವಾ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅಥವಾ ಪರಿಶ್ರಮ ಇರಬೇಕು. ಹಿರಿಯ ವಕೀಲನೆಂದು ಅಂಕಿತಗೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಅವರು ವರ್ಕಾಲತ್ತ ನಾಮಗಳನ್ನು ದಾಖಿಲುಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ವಾದ ಪ್ರತಿವಾದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕರಡು ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ಇತರ ವಕೀಲರಿಂದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅವರೊಡನೆ ನ್ಯಾಯಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗಿ ವಾದ ಮಾಡಬಹುದು. ಕಕ್ಷಿಗಾರರ ಜೊತೆ ಅವರು ನೇರವಾಗಿ ವೃವಹರಿಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇತರ ವಕೀಲರ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ಇದೆ. ಸರ್ವೋಽಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಆದೇಶ (iv)2(ಬಿ) ನಿಯಮದ ಮತ್ತು ಭಾರತ ನ್ಯಾಯಾದಿ ವೃಂದ ಮಂಡಳಿಯ ನಿಯಮ (1)(ಎ) ಪ್ರಕಾರ ಹಿರಿಯ ವಕೀಲರುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಧಿಸಿರುವ ನಿಬಂಧಂಥಗಳು ಈ ಮುಂದಿನಂತೆ ಇವೆ:

ಭಾರತ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ವ್ಯಂದ ಮಂಡಲಿಯ ನಿಯಮ 1(ಎ)

ಹಿರಿಯ ವಕೀಲರು ವರ್ಕಾಲತ್ತೊ ನಾಮವನ್ನು ದಾಖಿಲು ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆಯಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಅಡ್ವೋಕೇಟರುಗಳ ಅಧಿನಿಯಮದ 30ನೇಯ ಬಿಂದದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮುಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇತರ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಮುಂದಾಗಲೀ ವಕೀಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

1966ರ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ 17ನೇ ಆದೇಶದ ನಿಯಮ 2(ಬಿ) ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ:

ಹಿರಿಯ ವಕೀಲರು ವರ್ಕಾಲತ್ತೊ ನಾಮವನ್ನು ದಾಖಿಲು ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ವಕೀಲಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ‘ಕಾರ್ಯ’ ಎಂದರೆ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಕಾಲತ್ತೊ ದಾಖಿಲುಮಾಡಿ ಹಾಜರಿ ಹಾಕುವುದು ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ವಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಪತ್ರವನ್ನು ಅಥವಾ ಅಜ್ಡಯನ್ನು ದಾಖಿಲು ಮಾಡುವುದು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲೀ, ನ್ಯಾಯವಾದಿ ವ್ಯಂದ ಮಂಡಲಿಯ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭತ್ತಿಯಾಗಿರುವ ವಕೀಲನು, ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ, ಸಾಕ್ಷಿ ಪಡೆಯಲು ಕಾನೂನಿನನ್ನೆಯ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಧಿಕಾರದ ಮುಂದೆ, ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಡೆಸಲು ಹಕ್ಕುಳ್ಳವನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಆದಾಗ್ಯಾ ಎಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳ ಮುಂದೆ ಹಾಜರಾಗಬಹುದಾದ ವಕೀಲರ ಹಕ್ಕು ನಿರುಪಾಧಿಕವಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಕ್ಕನ್ನು ಕಾನೂನಿನನ್ನೆಯ ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉದಾ: ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು. ಈ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವಕೀಲನು ಕೇವಲ ವರ್ಕಾಲತ್ತೊ ನಾಮವನ್ನು ದಾಖಿಲು ಮಾಡಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ಹಾಜರಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಎದುರು ಪಕ್ಷದವರು ಒಷ್ಟುಬೇಕು. ಕೈಗಾರಿಕಾ ವಿವಾದ ಅಧಿನಿಯಮ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿನಿಯಮ ಇವುಗಳು ವಿಶೇಷ ಶಾಸನಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಸನವಾದ 1961ರ ಅಡ್ವೋಕೇಟರ ಅಧಿನಿಯಮದ ಮೇಲೆ ಮೇಲುಗ್ರಹಿತ ಇದೆ.

ವೃತ್ತಿಪರ ದುರ್ಜಡತೆ ಮತ್ತು ವಕೀಲರ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸುವುದು ವಕೀಲರುಗಳು ಕಾನೂನಿಗೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟವರು, ಒಮ್ಮೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ವಹಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಅವರು ಅದನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದು ಅಥವಾ ದುರ್ಜಡತೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದ, ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡದೇ ಬಿಡಬಹುದು ಎಂದು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾವನೆ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅದು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅವರ ಮೇಲೂ ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸಬಹುದ್ದು.

ಕ್ಷೇತ್ರಗಾರನೊಬ್ಬನಿಗೆ. ತನ್ನ ವಕೀಲ ದುನಡಡತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಅನಿಸಿದರೆ ಅವನು ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳ ಮಂಡಳಿಯ ಮುಂದೆ ದೂರನ್ನ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ದೂರುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ, ಆ ವಕೀಲರ ಮೇಲೆ ಅಡ್ವೋಕೇಟರ ಆಧಿನಿಯಮದ ಕೆಳಗೆ ಮಂಡಲೆ ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸಬಹುದು.

ಭಾರತದ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ವ್ಯಂದ ಮಂಡಲೆ ಸೇರಿದಂತೆ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ವ್ಯಂದ ಮಂಡಲಿಗಳು, ಒಂದು ಅಧವಾ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಸ್ತ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯರು ಮತ್ತು ತಕ್ಷದಾದ ಅರ್ಥತೆಯುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ವಕೀಲರನ್ನು ಸಹಸರಸ್ವನನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂಥ ಸಹ ಸದಸ್ಯನು ಮಂಡಲಿಯ ಚುನಾಯಿತ ಸದಸ್ಯನಾಗಿರಬಾರದು. ಶಿಸ್ತ ಸಮಿತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ಸದಸ್ಯರು ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಸ್ತ ಸಮಿತಿಯ ದೂರು ತನ್ನ ಕ್ಯಾಸೇರಿದ ಮೇಲೆ, ಪಿಯಾಡಿದುದಾರನಿಗೂ ಮತ್ತು ವಕೀಲನಿಗೂ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡಿ, ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟು ಅವರು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಕೆಳಕಂಡ ಯಾವುದೇ ಆದೇಶವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು:

- i. ಅಜ್ಞಯನ್ನು ವಜಾ ಮಾಡುವುದು
- ii. ವಕೀಲರಿಗೆ ವಾಗ್ದಂಡನೆ ಕೊಡುವುದು
- iii. ಸಮಿತಿಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದ ಆವಧಿಗೆ ವಕೀಲರನ್ನು ಅಮಾನತ್ತಿನಲ್ಲಿಡುವುದು
- iv. ಗಂಬೀರ ಸ್ವರೂಪದ ದುನಡಡತೆಯು ಸಾಬೀತಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಕೀಲರ ಹೆಸರನ್ನು ಮಂಡಲಿಯ ವಕೀಲರ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು

ಅಮಾನತ್ತಿನಲ್ಲಿಡಲಾದ ವಕೀಲರು ಅಮಾನತ್ತಿನ ಆವಧಿ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಯಾವುದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಅಧವಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದ ಮುಂದೆ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಭಾರತದ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳ ಮಂಡಲಿಗೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ

ರಾಜ್ಯ ಮಂಡಲಿಯ ಶಿಸ್ತ ಸಮಿತಿಯ ಆದೇಶದಿಂದ ಆಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಯಾರೇ ಆಗಲೆ ಅರವತ್ತು ದಿನಗಳ ಒಳಗೆ ಭಾರತ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳ ಮಂಡಲಿಗೆ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು. ಈ ಮೇಲ್ನೈವಿಯನ್ನು ಭಾರತ ಮಂಡಲಿಯ ಶಿಸ್ತ ಸಮಿತಿಯು ಎರಡು ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷಗಾರರಿಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವರು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ತನಗೆ ಸೂಕ್ತ ಕಂಡ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅಂಥ ಆದೇಶ ರಾಜ್ಯಮಂಡಲ ಕೊಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬದಲಾವಣ ಮಾಡುವ ಆದೇಶವೂ ಆಗಿರಬಹುದು.

ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅಂತಿಮ ಮೇಲ್ನೈವಿ

ಭಾರತ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ವ್ಯಂದ ಮಂಡಲಿಯ ಆದೇಶದಿಂದ ಆಸಂತುಷ್ಟನಾದ

ಯಾವನೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅರವತ್ತು ದಿನಗಳ ಒಳಗೆ ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ನೈವಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಪಕ್ಷಗಾರರ ವಾದವನ್ನು ಕೇಳಿ ಯಾವುದೇ ಆದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅಂಥ ಆದೇಶ ಭಾರತ ನ್ಯಾಯಾದಿ ವ್ಯಂದ ಮಂಡಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡುವ ಆದೇಶವೂ ಆಗಿರಬಹುದು.

ವಕೀಲರ ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವ ವೃತ್ತಿ ಮಟ್ಟದ ಬಗ್ಗೆ ಆತಂಕ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ವಕೀಲರುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಂದು ಜನರಲ್ಲಿ ಭಾವನೆ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಿ, ನಿಷ್ಠೆ, ನ್ಯಾಯ ಪರತೆ, ನಿಖಿಂತಿ, ಸಕಾರಣಾದ ಶುಲ್ಕ, ಇವುಗಳು ಗತಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಹೋಗಿವೆ. ನ್ಯಾಯ ಪರತೆ, ನಿಖಿಂತಿ, ದಕ್ಷತೆ, ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಿ ಇವುಗಳು ವಕೀಲರಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ ಗುಣಗಳು. ನೆಮ್ಮೆದಿಯಾಗಿ ಜೀವನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿಯಾ, ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸಿಯಿಂದಲೂ, ನಿಖಿಂತಿಯಿಂದಲೂ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಶುಲ್ಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ವಕೀಲರಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಂತುಸ್ತ ಕಕ್ಷಗಾರನನ್ನು ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿ. ಹಣವನ್ನು ಗುಡ್ಡೆ ಹಾಕುವ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗಬಾರದು. ವಿಳಂಬಗಳಿಗೂ, ವಿಚಾರಣೆ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ದ್ವಿಗುಣ, ಶ್ರೀಗುಣಾವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಾದಗಳಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ಗೊಂದಲ ಉಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಕೀಲರುಗಳೇ ಹೊಣೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಟೇಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನ್ಯಾಯಾದ ಟೇಕೆಗಳಲ್ಲ. ಕಕ್ಷಗಾರರ ಹೊಣೆಯು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ವಾದಿಗೆ ತಾನು ಹೇಗಾದರೂ ಜಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿವಾದಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಪಾದಿತನಿಗೆ ತಾನು ಹೇಗಾದರೂ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಫೀಸಿಗೋಂಸ್ಕರ ತನ್ನ ಕಕ್ಷಗಾರರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ವಕೀಲ ಸಿಲುಕಬಾರದೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇದೆ. “ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವ ಗುಣವುಟ್ಟು” ಎಂಬ ಟೇಕೆಯನ್ನು ನಿರಾರ್ಥಕ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾದಿ ವ್ಯಂದದ ಉನ್ನತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ, ಹಾಗೂ ವರ್ನಾರ್ಥ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಕೀಲಿತನದ ಉನ್ನತ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ, ವಕೀಲರ ಮಟ್ಟ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಬಹುದೇ ಏನಾ ಸಂಬಂಧಗಳ ಕೃಷಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಸಾವಣಿಕರು ವಕೀಲೆ ಪೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡದ ಹಾಗೆ ವರ್ತಿಸುವುದು ವಕೀಲರುಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಮೊಕಧ್ಯಮೇಗಳ ಖಚುಗಳು

ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಪ್ರದಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದರೆ, ಮೊಕಧ್ಯಮೇಗಳ ಖಚುಗಳು ಮತ್ತು ಅಪುಗಳನ್ನು ಇತ್ಯಧ್ರ ಮಾಡುವಲ್ಲಿನ ವಿಳಂಬಗಳು. ಯಾವುದೇ ಮೊಕಧ್ಯಮೇಯಾಗಿರಲಿ, ಅದೊಂದು ದುಭಾರಿಯಾದ ಪ್ರಸಂಗ. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕ, ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಖಚು, ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಖಚು, ಹಲವು ಬಗೆಯ ಚಿಲ್ಲರೆ ಖಚುಗಳು, ವಕೀಲರುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾದ ಫೀಸು, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಕ್ಷಿಗಾರ ಹೊರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಸಮರ್ಪಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದುವುದಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯವು ಹೊರಬೇಕಾದ ಖಚು ಭಾರಿಯಾದದ್ದೇ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳ ಸಂಬಳಗಳು, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಂಬಳಗಳು, ತೀಪ್ಯುಗಳನ್ನು, ಡಿಕ್ರಿಗಳನ್ನು ವಾರಂಟುಗಳನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡುವ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗದ ವೆಚ್ಚ, ಪೂಲೀಸರ ಮತ್ತು ಸರೆಮನೆಗಳ ವೆಚ್ಚ ಈ ಎಲ್ಲ ಖಚುಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ಭರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಯುಕ್ತವಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು, ಯಾವುದೇ ವ್ಯವಸ್ಥಾತ ರಾಜ್ಯದ ಆದ್ಯತೆಯವಾಗಿದೆ. ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಸಾವಜನಿಕರ ಹಣವನ್ನು ಖಚು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಪಾದಿತನನ್ನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಅಪರಾಧಿಯನ್ನಾಗಲೇ, ಖಚನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ದಂಡಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದರಿಂದ ಬರಬಹುದಾದ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಪಾವತಿಗಳಿಂದ, ನ್ಯಾಯಾಂಗವನ್ನು, ಸಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು; ಅಭಿಯೋಜಕರುಗಳನ್ನು, ಪೂಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು, ಮುಂತಾದವರನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಖಚುಗಳನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿಯೇ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು; ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಂಬಳಗಳು, ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳ ಸಂಬಳ, ಇತರ ಖಚುಗಳು, ನಿರೂಪಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು, ಗಂಭೀರವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗಡಿತಿಕ ಆಪಾದಿತನ ಪರವಾಗಿ ವಕೀಲರನ್ನು ನೇಮಿಸುವುದು, ಇಪುಗಳ ಖಚನ್ನಲ್ಲ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳು ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರವೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಾಧಿಕಿಕ ನೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಅಭಿಯೋಜನೆಯ ಖಚುಗಳೂ ಸಹ ರಾಜ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಧಿಕ

ಆರೋಪಗಳ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬನನ್ನ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ವಿಚುದ್ ಅತಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನ ಹಿಡಿಯುವ ವಿಚುದ್, ವಿಚಾರಣಾ ನಂತರ ಅವನಿಗೆ ಜೈಲು ಶಿಕ್ಷೆಯಾದರೆ ಅವನನ್ನ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚುದ್ಗಳು ಸೇರಿಲ್ಲ. ಭಾರತದ ಸಂಚಿತ ನಿಧಿಯಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡುವ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳ ಸಂಬಳಗಳನ್ನ ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚುದ್ಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳೇ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಬಡತನ, ಕುಟುಂಬಗಳು ಒಡೆದು ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ಕಳಚಿ ಬೀಳುತ್ತಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದ ಹೆದರಿಕೆ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿರುವುದು ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ, ಅಪರಾಧಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ವೇಗವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ತತ್ತ್ವರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅಪರಾಧಗಳ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚುವಿಕೆ, ತನಿಖೆಗಳು, ಅಪರಾಧಗಳನ್ನ ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸುವುದೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಹೋಗಾದರೂ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಿಗಾರನು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಬಾಬುಗಳಿಗೆ ಹಣಕೊಡಬೇಕು:

- i. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕ; ಇದು ಒಹಳ ದುಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದು, ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಆದಾಯದ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.
- ii. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನ ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಧಿವಾ ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನ ಎದುರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಗಳನ್ನ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಗಳನ್ನ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವ ವಿಚುದ್
- iii. ವಕೀಲರುಗಳ ಫೀಸುಗಳು ಮತ್ತು ನಿರೂಪವನ್ನ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ವಿಚುದ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಚಿಲ್ಲರೆ ವಿಚುದ್ಗಳು

ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮತ್ತು ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರ ವಿಚುದ್ಗಳನ್ನ ಸಂಚಿತ ನಿಧಿಯಿಂದ ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಎಲ್ಲ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ವಿಚುದ್ಗಳನ್ನ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನ ಹೊಡುವವರ ಮೇಲೆ ಹಾಕಬೇಕೆನ್ನುವ ಸೂತ್ರವನ್ನ ನಮ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತನುಸರಿಸಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕದ ದರಗಳ ಪಟ್ಟಿಯು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ತೀವ್ರಾನವ್ರೋಂದರಂತೆ, ರಾಜ್ಯವು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶುಲ್ಕವನ್ನ ಎಷ್ಟು ಬೇಕಾದರೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು.

ನಮ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಕ್ಷಿಗಾರರುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ವಿಚುದ್ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೀಗಿವೆ:

- i. ನಮ್ಮ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳ ರೀತಿ; ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ವಾಚಿಕ ಸಾಕ್ಷಾದಿಂದ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ. ಈ ವಾಚಿಕ ಸಾಕ್ಷಿಯೋ ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೇ ದೀಪ್ರಾವಾದ ಪಾಟೀ ಸಾಂತಾನ. ಆಮೇಲೆ ಮರು ವಿಚಾರಣೆ. ಸಾಕ್ಷಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ತೆರೆದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕು.

ಅದೂ ಕೂಡ, ತೊಡಕಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ನಿಯಮಗಳ ಅನುಸಾರವೇ ಆಗಬೇಕು. ಇಂಥ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಎಷ್ಟೇ ಶಾಫ್ನೀಯವಾದರೂ, ವಿಚಾರಣೆ ಘಟ್ಟವನ್ನು ಲಂಬಿಸುವುದು ಇದೇನೇ. ಅಲ್ಲದೆ, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ವಕೀಲರೇ ಬೇಕು.

- ii. ಹಿರಿಯ ವಕೀಲರು, ಕಿರಿಯ ವಕೀಲರು ಎಂದು ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿರುವ ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ* ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಡೆಯ ಪಕ್ಕ ಎರಡು ಭಾರಿ ಫೀಸು ಕೊಡಬೇಕು.
- iii. ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯ ವೈವಸ್ಥಿಯ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣ ಸ್ಥಿತಿ. ಒಂದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತರದ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಫೀಸುಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ವಕೀಲರುಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ವೃತ್ತಿಯು ಸರಿಯಾದ ಬಗೆಯ ಪ್ರವೇಶಾರ್ಥಿಯನ್ನು ಆಕಷಿಸಸಬೇಕಾದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಸಿಗುವ ಪ್ರತಿಫಲ, ಅದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವವರ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳಿಗೆ ಸರಿದೂಗುವಂತಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯವಾದಿವೆಂದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯಾದ ಮೇಲೆ, ಮೊದಲ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳು, ಎಲ್ಲಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುವ ಹಾಗೆ ಬಡಕಲು ವರ್ಷಗಳ ಬವಣೆ. ಇದರೊಂದಿಗೆ, ವಕೀಲನ ಆದಾಯದ ವಿಕಮಾತ್ರ ಮೂಲವೆಂದರೆ, ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ಮಾತ್ರ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನ ಫೀಸು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಪ್ರೋಗರಸ್ತ್ರಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಭಾರಿ ಫೀಸು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ವಕೀಲರು ಕೊಡುವ ಸಮಧಿನೆ ಇದೇನೇ. ಈಗಂತೂ, ಮೊಕದ್ದಮೆಗೆ ತಗಲಬಹುದಾದ ಖಚು ಎಷ್ಟು ಆಗಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸುತರಾಂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಖಚು ಎಷ್ಟು ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮುನ್ನಾಚನೆ ಕೊಡಲು ಕೆಲವು ಸಲ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಕೆಲವು ಸಲ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಎದುರು ಪಕ್ಕದವನು, ಮತ್ತು/ಅಥವಾ ಅವನ ವಕೀಲ, ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿದೆ. ‘ಯಾವ ರೀತಿ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ’ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಕಾರಣಗಳಿಗೆ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದೂಡುವುದೂ ಸೇರಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಗೆದ್ದವನಿಗೆ ಆದ ಮನೋವ್ಯಧಿ, ಕಾಲವ್ಯಯ ಮತ್ತು ಖಚು ಎಲ್ಲಾ ಲೆಕ್ಕಾಹಾಕಿದರೆ, ಅವನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ‘ಗೆದ್ದವನೇ’ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಪ್ರಟ್ಟ ಮೊಬಲಗಿನ ದಾವೆಗಳು, ಅದನ್ನು ಹಾಡಿದ ಕ್ಷೀಗಾರರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೊಕದ್ದಮೆಗೆ ತಗಲುವ ಖಚು, ವ್ಯಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿರುವ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾನೇ ನುಂಗಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಒಮೊಮ್ಮೆ ಖಚುಗಳು

* ಭಾಷಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಕನಾಡಿಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ವಕೀಲಿ ವೃತ್ತಿ ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಕೆಲವೇ ಮಂದಿ ‘ಹಿರಿಯ’ ವಕೀಲರುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಇನ್ನಾವ ‘ಹಿರಿಯ’ ವಕೀಲರೂ ಇಲ್ಲ. ‘ಹಿರಿಯ’ ವಕೀಲರು ಯಾರು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ‘ವಕೀಲರುಗಳು’ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೇವೆ.

ಅದಕ್ಕೂ ಜಾಸ್ತಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಖಚುಗಳು ವ್ಯಾಜ್ಯದ ಮೊಬಲಗನ್ನು ಎಪ್ಪು ತಿಂದುಹಾಕುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ, ವ್ಯಾಜ್ಯ ಹೂಡಿದ್ದೇ ನಿರಘಟಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಧನವಂತರಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ, ಅಥವಾ ಎದುರು ಪಕ್ಷದವನಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಧನವಂತರಾದವರಿಗೆ, ಮೊಕದ್ದಮೆಗೆ ತಗಲುವ ಖಚನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಅಥವಾ ಎದುರಿಸಲು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಂಡಂತೆ ಇಂಥ ಧನವಂತರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಹೂಡಬಲ್ಲ ಆರ್ಥಿಕ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ. ಕೇಳಿದಮ್ಮು ಫೀಸುಕೊಟ್ಟು ಉತ್ತಮ ವರ್ಕೆಲರುಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಚೈತನ್ಯವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ವಿಳಂಬವನ್ನು ಇವರು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು. ಪಕ್ಷಗಾರನಿಗಿರುವ ಈ ಪ್ರತಿಯೋಂದು ಸಾಮಧ್ಯವೂ ಅವನ ಕೈನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಒಂದೊಂದು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಆಯುಧವಿದ್ದಂತೆ. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆ ಎಂದರೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ನಡುಕಬರುತ್ತದೆ. ಪಕ್ಷಗಾರನೊಬ್ಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಖಚುವಾಡಲು ಶಕ್ತನಾಗಿದ್ದರೆ, ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಹಾರಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಮೊಕದ್ದಮೆಯನ್ನು ನಡೆಸಬಲ್ಲ. ನಿಷ್ಪಿಯ ನಿಣಾಯಕಾರರು, ಅವರ ಇತರ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಗುಣ ವೃಶಿಷ್ಟಗಳೇನೇ ಇರಲಿ ತನಿಬೇ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಸಾಕ್ಷಿವನ್ನು ಮುಂದಿಡುವುದಕ್ಕೂ, ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೂ, ವಾದ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ, ಪಕ್ಷಗಾರರನೇ ಆವಲಂಬಿಸಿ, ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ದೂಡ್ಣದು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

- iv. ಹೀರಿಂಗುಗಳಿಗೆ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ದಿನಗಳಿಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರಿಂದ, ಪಕ್ಷಗಾರರೂ ಅವರ ಸಾಕ್ಷಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಅವರ ವರ್ಕೆಲರುಗಳು, ಅವರ ಕೇಸನ್ನು ಕೊಗಿಸುವವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ದಿನಗಟ್ಟಿಲೆ ಕಾಯಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ, ಅವಾರವಾದ ಕಾಲ ವ್ಯಯ ಮತ್ತು ಹಣ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ, ಒಂದು ಪ್ರಕರಣವು ವಿಚಾರಣೆ ಫೆಟ್ಟಿಕ್ಕೆ ತಲುಪಬೇಕಾದರೆ, ಎಪ್ಪು ದಿನಗಳು ಅಥವಾ ಎಪ್ಪು ವಾರಗಳು ಬೇಕು; ಅಥವಾ ತಲುಪಿದ ಮೇಲೂ ಮೊಕದ್ದಮೆಯು ಮುಂದಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದ, ಇತರ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಏಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಷ್ಟವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.
- v. ಈಗಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಪ್ರಕರಣ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ವಿಚಾರಣೆ ಆಗುವ ಸಂಭವವಿದೆಯಲ್ಲದೆ, ಮೇಲ್ನನವಿಗಳಿಗೂ ಸಹ ಅಧಿಕವಾದ ಖಚು ತಗಲುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಮೇಲ್ಕೂಂಡ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳು,

ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ನಮ್ಮ ಈಗಿನ ಕಾನೂನಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ದೀರ್ಘಾಂಕಾಲದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ, ಆಳವಾಗಿ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಈಗಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಈ ಅಶಿಮುಖೀ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಇರುತ್ತದೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ಅದರ ನೇರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಮೊಕಧ್ಯಮೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕವಾದ ವಿಚುಂಗ ತಗಲುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ಮೊಕಧ್ಯಮೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲದೆ, ಆನೇಕ ಶಾಸನಬ್ದ್ರಾ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಪರಮಾನ ತರಿಗೆ, ಮಾರಾಟ ತರಿಗೆ, ಸೀಮಾಸುಂಕ, ಪಕ್ಷಸ್ವಾಮ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಬಂಧಕ ವ್ಯಾಪಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಆಯೋಗ, ಕುಟುಂಬ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಶಾಲ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಕ್ಷಿಗಾರನು ವಕೀಲರಿಗೆ ಕೂಡಬೇಕಾದ ಫೀಸು ಮತ್ತು ವಿಚುಂಗಗಳು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾರೂ ಸಮಾನ ನ್ಯಾಯ ಎನ್ನುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣಾನ್ವಿತ ಆದೃತಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದರೆ, ಶೀಫ್ಸ್-ಪಾದ ಮತ್ತು ಸುಲಭ ಬಿಟ್ಟಿನ ಕಾನೂನಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಪರಿಷಾರೋಪಾಯಗಳಿಗೆ ನೇರವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಆದೃತಯನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತರಬಹುದೂ ಅಲ್ಲದ ಸಾಹ್ಯತ್ವರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಭಹುದು. ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಇಷ್ಟ ದುಬಾರಿಯಾದರೆ, ನ್ಯಾಯ ಪ್ರದಾನವು ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ನೈಜವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾನೂನು ನರಪನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಳೀ ಉಪಶಮನವನ್ನೇನೋ ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದುದರೂ, ಇದು ಆಧಿಕ ವಚ್ಚಗಳ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಲ ಬೆಂದುವಿನಂತೆ ಇದೆ.

ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು

ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಈಗಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾವು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಪಡೆದಿದ್ದೇವೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು 150 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಪುರಾತನವಾದದ್ದಲ್ಲಿ ಪೂಜನೀಯವಲ್ಲ. ಆದನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಕೂಡ ಅದು ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಇತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೆ ಅದು ಹಳೆಯದಾಗಿದೆ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಆದಶೇಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ಅಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಈಗ ಹೊಸ ರಕ್ತ ನೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಭಾರತದ ಮೊದಲನೇ ಅಟಾನಿಂ-ಜನರಲ್ ಅವರಾಗಿದ್ದ ದಿ. ಶ್ರೀ ಎಮ್.ಸಿ. ಸೆಟಲ್‌ವಾಡ್ ಅವರು ಭಾರತದ ಬಾರ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಅನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾರೆ:

“ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನ್ಯಾಯಾಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಆದರ ದೋಷಗಳು ಎರಡು ತರದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ನಾವೀಗ ಒಂದು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ. ನಮ್ಮ ದೇಶ ಈಗ ಬಹಳ ಜನನಿಬಿಡವಾದ ದೇಶ. ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಈಗ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಜನಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದಾದಂಥ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ನಮಗೆ ಬೇಕು. ಎಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ಕಡಿಮೆ ವಿಚಿಂಜನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ದೊರೆಯುವಂತಾಗಬೇಕು. ಶ್ರೀಷ್ಟ ನ್ಯಾಯವಷ್ಟೇ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಅದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಎಟುಕೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಷ್ಟವಾದ ವಿಲೇವಾರಿ; ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದುರಸ್ತ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ನಾವು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.”

ಇದನ್ನು ಅವರು ‘ಹೇಳಿ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ಸಂದುಹೋದವು. ನಾವೇನಾದರೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದೇವೆಯೆ? ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಾಗಿದ್ದ,

ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಥ ಮಿಶ್ರ, ಅವರು ಆಶಾವಾದದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ 1990ರ ಕಾನೂನು ದಿನಾಚರಣೆ ಭಾಪೂದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರು:

“ಈ ನಾಲ್ಕುತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ಅನೇಕ ಮುಖಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿತ್ಯವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. 1981ನೇಯ ಇಸವಿಯಷ್ಟು ಮುಂಚೆಯೇ ‘ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಸ್ಥಾನ’ದ ತಡೆಯನ್ನು ಉದಾರೀಕರಣಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದಿಚೆಗೆ ಮೊಕದ್ದಮೆಯ ೧೯೫ ರಿವಾಜುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಬದಲಾವಣೆ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ. ಈ ೪-೯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಸಮುದಾಯದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ನೇರವೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲೇ ತಾನು ಒಂದು ಸಮಧಂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಲೆಖ್ಚಿ ಪರೀಕ್ಷೆಕನೆಂಬುದಾಗಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ವಿಧಾನದ ಒತ್ತು ಬಹಳ ಸ್ವಷ್ಟವಾದುದೂ, ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರವಾದದೂ ಆಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ತಂದುಕೊಡಬಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಬಹುಶಃ ಗೊತ್ತಾಗಿರಬಹುದು.

ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಿರುಕು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕೆ, ದಣವಾದ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ, ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕಾರಣಗಳಿವೆಯೆಂದು ಪ್ರಶಂಸನೆಮಾಡುವವರು ಹಾಗೂ ಟೀಕೆ ಮಾಡುವವರು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಡನೆ ಚುರುಹಾಗಿ ಮತ್ತು ಜಾಣತನದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ.”

ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನಿವಾಯಂವಾದ, ‘ಕಾನೂನಿನಂತೆ ನ್ಯಾಯ’ ಎನ್ನುವ ತತ್ವದ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಈಗ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಭಾವದ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದ ಧ್ಯೇಯವೇ ಮೇಲುಗೇ ಪಡೆದಿರುವವರೆಗೂ, ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರಲು ಖಂಡಿತ ಆಸಾಧ್ಯ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾದ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗೆ ಸಮಾಜದ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವು ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಗಳಿರಡೂ ಬಹುತೇಕ ಅಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಉಳಿಯಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯಿಕ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಯ ಒಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುವವರಿಗೆ ಅದರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ತೀರಾಕೃತಕವಾದ ಆಧ್ಯ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರಿವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳು, ತೀರ್ಪುಕೊಡುವ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪಿ, ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅಷ್ಟು ಬೇಗ ಆ ತೀರ್ಪನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ಕೊಡುವುದಾದರೆ, ಆಗ ಕಾನೂನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ತದನಂತರ ಅದರ ಕಾರ್ಯಸಾಮಧ್ಯವು ಪ್ರಾಧಿಕ ಪರಿಗಣನೆಗೆ ಒರುವುದು ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ಅವಶ್ಯಕ ಉಪಸಿದ್ಧಾಂತವಾದ ಮಾನವೀಯತಾ ಭಾವದ ಫಲಶ್ರುತಿಯಾಗಿ, ತೀರ್ಪನ್ನು

ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಡರುತ್ತೊಡರುಗಳ ಸರಮಾಲೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಾಗುವ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಸಾಲಗಾರನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಲಿಗನಿಗೆ ಎಟುಕಲಾರದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಸಾಲಗಾರನು ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಗಾಯಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಜಾರಿ ಮಾಡದ ಹಾಗೆ ವಿನಾಯಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಲಗಾರನನ್ನೇ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುವುದೀಲ್ಲ. ಈ ದಿನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾನೂನೇ ತಾತ್ವಾಲಿಕವಾಗಿ ಒಂಧಿಸುವುದನ್ನು ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿತ್ತು. ಸಾಲವಾಪಸ್ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಜ್ಯೇಲು ಎಂಬುದು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹಳೆಯ ಕಾನೂನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಒಷ್ಟಿಗೆಯಾಗುವಂಧದಲ್ಲಿ* ಏನೇ ಆದರೂ ಸಾಲಗಾರನ ಆಧಿಕ ಬಡತನ ಕಾನೂನಿನ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮಧ್ಯವನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಿಂದುಮುಂದಾಗಿದೆ. ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದವನ ವಿರುದ್ಧ ಒಮ್ಮೆ ತೀಪ್ರು ಕೊಡಲಾಯಿತೆಂದರೆ, ಅದು ಜಾರಿಯಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವನೀಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೃಕ್ಷತ್ವ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತೆ, ತೀಪ್ರು ಕೊಡುವ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಬಂಧಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾರೂಪದ ರಕ್ಷಣಾಕರಣಗಳಿಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ; ಅವು ಮಹಾ ಸಂಪ್ರೇಧಾನಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳು ಕೂಡಾ ಆಗಿವೆ. ನಿಜಕ್ಕೂ ಸಂಪ್ರೇಧಾನಿಕ ಹಕ್ಕುಗಳಾದ ಅವುಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ರಕ್ಷಣಾತದ ನಂತರ ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ; ಯಾವುದೇ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗದ ಉಭಯಸಂಕಟವೆಂದರೆ, ಯಾವಾಗಲೋ ಒಮ್ಮೆ ಕಾನೂನಿನ ಚಕ್ರವ್ರೂಹದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪೌರನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುತ್ತದೆಯಾದರೂ, ಅಪರಾಧವನ್ನೇ ಕಸುಬು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅಪರಾಧಿಗೂ ಅದರಿಂದ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನೂ, ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಅನುಭವದಿಂದ ಕಾನೂನು ಒದಗಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ರಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನೂ ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಮೂಲಭೂತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ತರುವುದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾದುದರಿಂದ ನ್ಯಾಯ ಯಂತ್ರವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಹೊಂದಾಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಡಳಿತವು ಗಮನಕೊಡುತ್ತದೆ. ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವನೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಫಲಿತಾಂಶಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಅಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

* ಭಾಷಾಂತರಕಾರನ ಟಿಪ್ಪಣಿ: ಸೀಲ್ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆಯ ಆದೇಶ 21 ನಿಯಮ 11(ಎ) ಪ್ರಕಾರ ಡಿಕ್ರಿಯನ್ನು ಜಾರಿ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಡಿಕ್ಟಿ ಸಾಲಗಾರನನ್ನು ಒಂಧಿಸಿ, ಸೀಲ್ ಜ್ಯೇಶಿನಲ್ಲಿ ಇಡುವುದಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಸಾರಭೂತವಾದ ಕಾನೂನಿಗೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಬಹುತೇಕ ಕೃತಕವಾದುದು ಎನ್ನುವುದು ನಿಜ. ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು ಸಾರಭೂತವಾದ ಹಕ್ಕನ್ನು ತಪ್ಪಿತ್ತವೆ; ಆದರೆ ಅಸ್ವಷ್ಟ ಸ್ವಭಾವದ ಹಕ್ಕಗಳನ್ನು ಅವು ಖಂಡಿತ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಲಾರವು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೊಸ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಆಗಲೇ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳನ್ನು ನೇಮಾತ ಮಾಡುವುದು, ಸುಧಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿನ ಅಡಿಗಡಿಯ ಔಚಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೊಸ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮನ್ನು ಓಲ್ರೆಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ, ರಾಜಕಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿ ಮಾಡುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳು, ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮರ್ಪಿತವರೆಗಾದರೂ ಕಿಳ್ಳಿರಿತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವ ಕುಶಾಹಲಕಾರಿ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುದುರಿಸಲು ಅನೇಕ ವೇಳೆ ಒಹಳಷ್ಟೇ ಕಾನೂನಿನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕ್ಷೇಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಒಗಟೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಧನವೊಂದನ್ನು ಬಿಡಲಾಗದೇ ಇರುವುದು. ಒಂದೇ ತೆರನಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಗಣನೀಯ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾಪಾಟಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಯೋಗ ತಂತ್ರಗಳು ಸಾಧ್ಯಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾನೂನಿನ ಮೂಲಭೂತ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಅದನ್ನು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೆ ಆದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಜನಗಳು ತಮ್ಮವ್ಯವಹಾರಿಕ ಖಣಗಳನ್ನು ತೀರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅಪರಾಧ ಮಾಡದೆ ದೂರ ಉಲ್ಲಿಯುವುದು ಕಾನೂನಿನ ದಂಡನೆಯ ಭಯದಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸೈತಿಕವಾದ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಸಾಧುವಾದ ಎಣೆಕೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಾವೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳು ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಕದ್ದಂತೆ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಸಂಧಾನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನುಲ್ಲಾ ಮುಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪೌಲ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಸಂಗ್ರಹಣ ಶೀಲತೆಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ಕಾನೂನು ವ್ಯವಹಾರಗಳ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟ ಮುಖ್ಯಗಳಿರುವುದು ಬಹುಶಃ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದದದ್ದೇ.

ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ನೆನೆಗುದಿಗೆ ಬದ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳು

ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅತ್ಯಷ್ಟ, ಹಿಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದ್ದುದಕ್ಕಿಂತ ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಡೆಮೆಯಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಜನರೆವನವು ಸಾಗುತ್ತಿರುವ ಗತಿಯಲ್ಲಿ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ವೇಗ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈಗ ಇರುವ ಅತ್ಯಪ್ರಿಗೆ ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಸ್ಥಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವಂಥದ್ದಾದರೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ-ಗತಿಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಅತ್ಯಪ್ರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಅಂಶಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ಕೇವಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚೇಧಕಾರಕಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡುವ ವಿವರಣೆಯು ಸಾಕಾಗಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಈಗಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯದ ಬುದ್ವವನ್ನೇ ಸಿಡಿಸಿ ಅಲುಗಾಡಿಸುವ ಸುಳ್ಳು ಸಾಕ್ಷೀದ ವ್ಯಾಪಕತೆಗೂ, ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಕ್ಷೀಳಿಸುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸುಳ್ಳು ಸಾಕ್ಷೀ ಹೇಳುವುದೇನೂ ಆಗೋಮ್ಮೇ ಈಗೋಮ್ಮೇ ಮಾಡುವ ಅಪರಾಧವಲ್ಲ. ಮರಣಾನಂತರದ ಲೋಕದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಹೆದರಿಕೆಗಿಂತ ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಹೆದರಿಕೆಯೇನೂ ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಅವಸಾನವಾದಾಗೂ ಕೂಡ ವಿಧಾಯಕ ಶಕ್ತಿ ಹೇಗೋ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ, ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳು. ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ದೂರಕುವ ಸಾಧನಗಳು, ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ, ಅಷ್ಟೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಅವಫನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಅದೇ ಸಾಧನಗಳು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ, ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಮತೋಲನಗೊಳಿಸಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಆಧುನಿಕ ನಗರದ ಹಾನಿಕಾರಕ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ನೋಡುವ ಕಿಕ್ಕಿರಿತಕ್ಕೆ ಇದನ್ನೇ ಕಾರಣೇಭೂತವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗದೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಆಧಾರವೆಂದು ಉಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾ ನಗರದ ನ್ಯಾಯಪ್ರದಾನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಡಕುಗಳಿಗೆ ಪಟ್ಟಣದ ಕೇವಲ ವೈಶಾಲ್ಯ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಕಾನೂನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರತೀಯೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಸುಧಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಹಳ್ಳು ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಗೆ ನಗರದಲ್ಲೇ ನಾಂದಿಯಾಗಿದೆ. ನಗರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇಗಾರರುಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಆದನ್ನು ನಿಖಾಯಿಸಲು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳು ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ವಕೀಲರುಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾದ ಹಣ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿದೆ.

ಅತ್ಯಾನ್ನತ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಅತಿ ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟದವರೆಗೂ ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಅನೇಕ ಕೌರತೆಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಸರ್ವ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುವವರಲ್ಲರೂ, ಆದರ ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವ ಮಟ್ಟಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕ್ಷಮಾಪಣ ಕೇಳಿಯೇ ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಮೌದ್ರಾಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾದ ಡಿ. ತುಳಜಾಪುರಾಜರ್ ಅವರು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

ಸ್ವತಂತ್ರ ನ್ಯಾಯಾಂಗವು ಒಂದು ಗಣತಂತ್ರದ ಹೃದಯವೆನ್ನುವುದಾದರೆ

ಭಾರತದ ಗಣರಾಜ್ಯವು ಈಗ ಹೃದಯರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿದೆ. ನಿಜಕ್ಕೂ ದೇಶದ ಉನ್ನತ ನ್ಯಾಯಾಂಗವು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಆಕ್ರಮಣಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆಕ್ರಮಣ ಹೊರಗಡೆಯದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಒಳಗಡೆಯದೂ ಕೂಡ. ಇದರಿಂದಾಗಿ, ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರ ಶರೀರದ ಆರೋಗ್ಯ, ಯೋಗಕ್ಕೇಮು ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕುಂತಿತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪ್ರಜೆಗಳ ದೃಢವಾದ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ರೋಗ ಪೀಡಿತ ಹೃದಯವು ರಕ್ತ ಪೂರ್ಯಕೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಾಸುವಿನಿಂದ ಮಾಡಲಾರದು.

ಮಾಡಿ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರಾದ ಪಿ.ಎನ್. ಭಗವತಿಯವರು 1985ರ ತಮ್ಮ ಕಾನೂನು ದಿನಾಚರಣೆ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

“ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿನ ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಇನ್ನೇನು ಕುಸಿದು ಬೀಳುವ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ನನಗೆ ವ್ಯಧೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ..... ನಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ನನೆಗುದಿಗೆ ಬಿದ್ದರುವ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ಭಾರದಿಂದ ರಭಸವಾಗಿ ಕುಸಿಯುತ್ತಿದೆ. ನಿಧಾನಿಸಿದ ನ್ಯಾಯ ನಿರಾಕರಿಸಿದ ನ್ಯಾಯ ಆಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕರಣಗಳ ಇತ್ಯಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ವಿಳಂಬವನ್ನು ಕುರಿತು ನಮ್ಮ ಕೋಪತಾಪಗಳನ್ನು ವೃತ್ತಪಡಿಸಲು ನಾವು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಈ ಚರ್ಚಿತಚರಣವಾದ ವಾಕ್ಯವ್ಯಂದವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮದೇ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿರುವವರು ವರ್ಷಾಂಶನುಗಟ್ಟಲೇ ತಾಳ್ಳೆಯಿಂದ ಕಾಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವರು ಚಕ್ರಭೀಮನ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮೂಲಕ ಇನ್ನೊಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ತಾಳ್ಳೆ ತಪ್ಪಿ, ಆಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಹತಾಶನಾಗುವವರೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವ ವಿಳಂಬದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವವರೆಂದರೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಮ್ಮ ಕಾನೂನಿನ ಹೊಣೆಗಳನ್ನು ಭಂಡತನದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಅಪ್ರಮಾಣಿಕರು ಮತ್ತು ಸಹಾರದ ವಿರುದ್ಧ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳ ವಿರುದ್ಧ ತಡೆಯಾಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ ತಡೆಯಾಜ್ಞ, ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಾಜ್ಞಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ವರ್ಷಾಂಶನುಗಟ್ಟಲೇ ಅನುಭವಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸ್ಥಿತಿವಂತ ವೃತ್ತಿ.”

ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರು ಹೀಗೆ ಅವಲೋಕಿಸಿದ್ದಾರೆ:

ಇತ್ಯಧಿಕಾರಾಗದೆ ಬಾಕಿ ಬಿದ್ದರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳ ವಿಪರೀತವಾದ ಭಾರದಿಂದ ಮತ್ತು ಆಗಾಧವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಿಂದ, ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಇನ್ನೇನು

ಕುಸಿದುಬೀಳುವಂತಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಾಗುವುದು ಒಹುವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಲ್ಲವಂದು ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತೇನೆ. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಯಥ್ವತದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು, ಒಂದು ವೈಭವೀಕರಿಸಿದ, ತುಂಡು ತುಂಡು ಪೀಠಗಳ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಶೃಂಗ ನ್ಯಾಯಾಲಯವಾಗಿರುವ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸುಸಂಗತ್ಯವೂ, ಏಕರೂಪತೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಅನುಷ್ಠೇದ 136ರ ಕೆಳಗಿನ ಅಸಾಧಾರಣ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ನಾನು ಬೆಂಬಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಾ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು:
ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಕೂಡ ಗಾಬರಿಪಡಿಸುವಂತದಾಗಿದೆ.

ಕಾನೂನಿನ ವಿಳಂಬಗಳು:

ಕಾನೂನಿನ ವಿಳಂಬವು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದುದು ಮತ್ತು ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ವ್ಯವಹಾರಿಕ ದಾವೆಗಳ ಹೆಚ್ಚು-ಕಡಿಮೆ ನೆನಪಿಗೆ ಮೀರಿದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಕಾನೂನಿನ ವಿಳಂಬವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳ ದಿನಚರಿ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೊರಚೆಲ್ಲುವಷ್ಟು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಒಂದು ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಅದರ ಅಹಂತೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡಲು ವರ್ಣಗಳೇ ಸಂದುತ್ತವೆ. ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಮಾಡುವ ಖಚುಗಳು ಮತ್ತು ಕಾನೂನಿನ ಖಚುಗಳು ವಿಪರೀತ ಭಾರವಾದುದಾಗಿದ್ದು, ಸಣ್ಣ ಕ್ಷೇಮಗಳಿಗಾಗಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ದಂಡವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕೀಯ ಅತಿ ವಿಶದವಾದುದಾಗಿ ಪರಿಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷೇಗಾರನಿಗೆ ತೊಡಕು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮೊದಲ ತೀವ್ರಿನ ನಂತರ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಮೇಲ್ನೈವಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಳಂಬಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಿಮ ತೀವ್ರ . ಒಂದರೂ ಕೂಡ, ಜಾರಿಯಾಗದೆ ಉಳಿಯುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣೀಕ ಕ್ಷೇಗಾರನಿಗೆ ತನ್ನ ಕಾನೂನುದತ್ತ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಅಡ್ಡಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದಲ್ಲದೆ, ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಗತವಾಗಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅಥವಾ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಹಿಗ್ಗಿಸಿದ ಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಅಪ್ರಮಾಣೀಕನಾದ ಕ್ಷೇಗಾರನನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅತಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ವಿಸ್ತೃತಿಸುವ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ತಗಲುವ ಖಚುಗಳು ಸಣ್ಣ ಕ್ಷೇಗಾರರನ್ನು ಕಮ್ಮಿಹಣಕ್ಕೆ ಇತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅಥವಾ ಪರಿಹಾರವೂ ಬೇಡ ನ್ಯಾಯವೂ ಬೇಡ ಎಂದೆನಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ವಿಳಂಬ ಮತ್ತು ಪರಿಭಾಷೆಗಳು ಬರಿಯ ವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಕಾಲನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯೇನೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿನ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಪ್ರದಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿನ ನಿರಂಕುಶ ಸ್ವಭಾವದ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಏಪರೀತವಾಗಿ ನಿರ್ದಯವಾದುದು ಎಂಬ ದೂರುಗಳಿಗೆ ಎಡಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು; ಆದರೆ ಈಗ ಕೇಡಿಗರ ಬಗ್ಗೆ ಏಪರೀತ ಮೃದುವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಕಾಗು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅನೇಕ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಹಿಡಿಯುವುದು ಸಹಾ ಇಲ್ಲ. ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದವರು ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿರುವ ಕಿಂಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ತೂರಿಕೊಂಡು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕರಣದ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ನಾಟಕವು ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯವಾಗಿಯೇ, ಅಪರಾಧಿಗಳ ಪರವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ವೈವಾಹಿಕ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನ ನಷ್ಟ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಿವಿಲ್ ಪ್ರಕರಣದ ವಿಚಾರಣೆಯು ಇಂಥ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾರ, ಪಶ್ಚಾತ್, ಸುಳ್ಳ, ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಇವುಗಳು ಅಪರಾಧಿಕ ವಿಚಾರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕೇಷವಾಗಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದರದೇ ಆದ, ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಸೇಳಿಯುವ ಕೋಲಾಹಲಕರವಾದ ಮೊಕದ್ದಮೆಯೊಂದು ಇರುತ್ತದೆ.

ಧನವಂತರೂ, ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಗಳೂ ಆದ ಕೇಡಿಗರು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಬಡವರೂ, ಸ್ವೇಹಿತರಿಲ್ಲದವರೂ ಜ್ಯೇಂದ್ರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಗಳಿಮಾತೊಂದಿದೆ. ನಿದೊಡ್ಡಿಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪ್ರೋಲೀಸರು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ; ಇದೇ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬನಾವಟ್ಟಿನ ಆಪಾದನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಳ್ಳತನವೇ ಕಸುಬನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅಪರಾಧಿಗಳನ್ನು ಕಂಬಿಯ ಹಿಂದೆ ಕಳುಹಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಮಾಧಾನ ಪಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಂಥದಲ್ಲ. ಸರ್ವೋಚ್ಛ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕ ಹೆಚ್.ಆರ್. ಖಿನ್‌ಹಿಂಗ್ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

“ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜನಗಳು ಇಟ್ಟಿರುವ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಆತ್ಮ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಬಿಡುಗಡೆಗಳು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕಳ್ಳರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಸೋತಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ದಾಖಿಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಶೀರ್ಮಾನನವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ; ಆಪಾದಿತನ ವಿರುದ್ಧ ಆಪಾದನೆಯನ್ನು ಸಾಬೀತುಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಂಬಿಬಹುದಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪಿಲ್ಲದ ಹೊರತು ಅವನನ್ನು ತಪ್ಪಿತಸ್ತನೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಂದು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಲಾಗದು. ಪ್ರತಿಶತ ಅಧಿಕ ಬಿಡುಗಡೆಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಪ್ರೋಲೀಸ್ ತನಿಖೆಗಳ ಆವನತಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಗುಣಮಟ್ಟ ಮತ್ತು ತತ್ವರಿಕ್ಷಾಮವಾಗಿ. ಆಪಾದಿತನು ತಪ್ಪಿತಸ್ತನೆಂದು

ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಲು ನಂಬಬಹುದಾದ ಸಾಕ್ಷವನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಹಾಜರುಪಡಿಸಲು ಅವರ ಅಶಕ್ತತೆ. ಪ್ರಕರಣಗಳ ತನಿಖೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣೆಗಳು ಮಧ್ಯ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಇಂಥ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಗೂಂಡು ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡ ಸಮಾಜ ಫಾತುಕನಾಗಿದ್ದರೆ, ಚುನಾವಣೆಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಮೌಲ್ಯ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚುನಾವಣೆಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕಾರಣೆಗಳು ಸಮಾಜಫಾತಕರ ನೆರವನ್ನು ಕೋರಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ಕಾನೂನನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕ್ರೇಗೆ ತೊಂದರೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಾಗ, ಈ ರಾಜಕಾರಣೆಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ಆಪತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡಿ ಅವರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನಿರಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಸಮಾಜಫಾತಕರು ತಮ್ಮ ಸಹಾಯ ಹಸ್ತವನ್ನು ಮುಂದೆ ಚೂಚುತ್ತಾರೆ. ಸಮಾಜಫಾತಕರು ಚುನಾವಣೆಗಳ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಸಹಾಯದ ಬೆಲೆಯೆಂದರೆ, ರಾಜಕಾರಣೆಗಳು ಆ ಫಾತಕರಿಗೆ ಅವರು ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೊಟ್ಟ ನೆರವು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ, ಅಪರಾಧಗಳ ತನಿಖೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ, ಪೂರ್ವೀಸರಿಗೆ ಇಂಥದೆಲ್ಲಾ ವಿಪರೀತ ಕಷ್ಟ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವೀಸ್ ದಳದ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಮಯ, ಏ.ಪಿ.ಪಿ.ಗಳ (ಒಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ) ಭದ್ರತೆ ಮತ್ತು ಇತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ಬಂದಾಗಳು, ಮುಷ್ಣರಗಳು, ಹರತಾಳಗಳು, ಚೆಳುವಳಿಗಳು, ಇವೆಲ್ಲಾ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಇವುಗಳು ಪೂರ್ವೀಸ್ ದಳದ ಬಹಳಷ್ಟು ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವೀಸರ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ, ಅಪರಾಧಗಳ ತನಿಖೆ-ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ತತ್ತ್ವರಿಣಾಮವಾಗಿ, ತನಿಖೆಯಲ್ಲಿನ ಗುಣಮಟ್ಟ ಕ್ಷೇಣವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದು, ವಿಚಾರಣೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಂಬಬಹುದಾದ ಸಾಕ್ಷವನ್ನು ಮುಂದಿಡುವಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೀಸ್ ದಳದ ಅಸಾಮಧ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೇಗೇ ಇದ್ದರೂ, ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಗೆ ಏನೇ ಕಾರಣವಿರಲಿ, ಇದರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ತಪ್ಪಿತಸ್ತರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜನಗಳು ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನ್ಯಾಯಾಂಗವು ತಪ್ಪಿತಸ್ತರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಲ್ಲವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ಪೀಡಿತರು ಮತ್ತು ಪೀಡನೆಗೊಳಿಗಾದವರ ಬಂಧುಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಪ್ಪಿತಸ್ತರು ಯಾರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಅವರ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾನೂನು ಬಾಹಿರ ವಿಧಾನಗಳ ಮೂರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಒಂದು

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನವು ಗೊಂದಲಮಯವಾದ ಮತ್ತು ಅರಾಜಕತೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯುತ್ತದೆಂಬುದು ಸ್ವಷ್ಟವಾಗಿದೆ.”

ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಭಾಷೆಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ

ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನೀತಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳಲ್ಲಿ, ಹಂಚಿನವುಗಳಿಗೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಕೋಟ್ಯು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿರುವುದು ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಿಡೆ ವಾದ ವೈಶಿರಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಬಹು ಜನರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕುಶಾಹಲಕಾರಿಯಾದ ಸಂಗತಿಯೇನೆಂದರೆ, ವಕೀಲರ ಚತುರತೆಗೆ, ಕೌಶಲಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರೂ, ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಭಾಷೆಗಳು ಹೀನಾಯವಾದ ದೂಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತವೆ. ನಿರಾಶೆ ಹೊಂದಿದ ಕಕ್ಷಿಗಾರನು ಯಾವಾಗಲೂ ಮೌನವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಸೋಲುಂಟಾದಾಗ, ‘ಕಾನೂನನನ್ನು’ ಬಿಟ್ಟು ‘ನ್ಯಾಯದ’ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ತಮ್ಮ ಕುಶಲ ಕಲೆಯ ಜಟಿಲತೆಗಳನ್ನು ಜತನವಾಗಿಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇಡೀ ವಕೀಲ ವ್ಯಂದಕ್ಕೆ ಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿರೆ ಅವರ ಸೇವೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗಿಂತ ಕಾನೂನಿನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಆನೇಕ ಕಾರಣಗಳ ದೇಸೆಯಿಂದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು, ತೀರಾ ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾದುದೂ, ತೊಡಕು, ಅಡಚಣೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ, ದುಢಾರಿಯಾದುದೂ ಮತ್ತು ಮಂದಗತಿಯದೂ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಮೇಲ್ನವಿಗಳು ವಿಪರೀತವಾಗಿವೆ. ಆದನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಾಗ, ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆದು ಆತ್ಮತ್ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಆದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಕ್ಷಿಗಾರನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲಿನ, ಮಳೆಯಿಂದ ತೋಯ್ದು ಹೊದ್ದಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ, ವಕೀಲರುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಭದ್ರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಇದೆ.

1986ರಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ದಿನಾಚರಣೆ ಅಂಗವಾಗಿ ತಾವು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ ಶ್ರೀ ಪಿ.ಎನ್. ಭಗವತೀಯವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ:

“ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೂಕದ್ವಮೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವ ಹೊಸ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮನ್ವಣಿ ಮಾಡಲು ನಿರಾಕರಿಸುವ, ಆಸ್ತಿಕ್ಕೊ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ತಮ್ಮ ತಲೆಗಳನ್ನು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಸಲು ಬಯಸುವ ಕೆಲವು ಮಂದಿ ವಕೀಲರುಗಳು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದುರಾದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಇನ್ನೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಕಕ್ಷಿ ನ್ಯಾಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಹಳೆಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿ, ಯಥಾಸ್ಥಿ ಮುಂದುವರೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ಶಕದಲ್ಲಿ

ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಮತ್ತು ಮುಪ್ಪಡರಿ ಪಣೆಯುಳಿಕೆಯಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಇವರುಗಳಿಗೆ ಪುರಾತನ ಮೊಗಸಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೋರೆಂದು ಬೀಸುತ್ತಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಯ ಹೊಸಗಾಳಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಒಡ್ಡಿ ಕೊಂಡು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟಕರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಅವರಿನ್ನೂ ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ 20ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾದ್ಯಾಸ ಅಥವಾ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಎರಕದ ಅಚ್ಚಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬೆಳೆಯಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸದೆದು ಹೋದದಾರಿಗೆ ಅವರೆನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟೆದ್ದಾರೆಂದರೆ, ಯಾವುದೇ ಪರ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗ ಅಥವಾ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಅವರು ಸಹಿಸಲಾರಿಸುತ್ತಿರು. ಅವರಿಗೆ ನ್ಯಾಯ ತೀಮಾನದ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರುಗಳು ಮತ್ತು ವಕೀಲರುಗಳು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದಾದ ಒಂದು ಬೌದ್ಧಿಕ ವ್ಯಾಯಾಮವಷ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿದವರು, ವಿಕಲಾಂಗರು, ನಿಮ್ಮರು ಮತ್ತು ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿದವರು ಇವರುಗಳಿಗೆ, ಅವರ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳವೇ ಇಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾಂಗವು ಶಿಥಿಲವಾದ ಮತ್ತು ಆಸಂಗತವಾದ ಆಂಗೋಂ-ಸ್ಯಾಕ್ಸನ್ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ನ್ಯಾಯ ಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ; ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಉಪಾಸಕರಾಗಿ, ಅದರಂತೆಯೇ ನ್ಯಾಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವವರು, ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ್ಷೇಪತಾ ಸ್ವರೂಪರು. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯ ದೂರಕರೆಕ್ಕಾದ ಆಗಾಧರಾಶಿಯ ಜನಗಳು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಈ ನ್ಯಾಯ ಧುರೀಣಾರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ; ಒಂದಿಲ್ಲಾಂದು ದಿನ, ಆ ಜನಗಳು ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುವುದು ತಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೇರಿದ ಹಕ್ಕು ಎಂದು ಸಾಧಿಸುವವರನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಅರಿವೂ ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕಢ್ಳಮೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಿಬಂಧ ವರ್ಗದ ಜನರು, ಅನನುಕೂಲ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದಾಯದ ಭಾಗಗಳು, ಅನ್ಯಾಯದ ವಿರುದ್ಧ ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತವೆಂದು ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ಅವರಿಗೆ ಎಟುಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಈಗ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮೊಕಢ್ಳಮೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಅವರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮುಂದೆ ತಂದು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ದೂರಕೆಸುವ ಭರವಸೆಯನ್ನು, ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ದೇಶದ ಜನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲದ, ಸಮಾಜದ ಒಂದು ವರ್ಗದವರ ದುರವಸ್ಥಿ ನರಳಾಟ ಮತ್ತು ಶೋಷಣೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಗಮನಗೊಡದೆ, ದಂತ ಗೋಪುರಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಗೆ ದೂರವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವವರ ಸಹಾರಣವಲ್ಲದ ಟೀಕೆಗಳಿಂದಾರೂ, ನ್ಯಾಯ ಏತರಣ ವೃಷಭಸ್ಥಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ಆಗುತ್ತಿದೆ.”

ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗಳು

ನ್ಯಾಯಿಕ ರಚನೆಯ ಬೇಸುವುಳ್ಳ ಯಂತರುವ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗೆ ಕರುಣಾಂಡಿನ ಕವಾಗಿವೆ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾದೀಶ ಶ್ರೀ ಪಿ.ಎನ್. ಭಗವತಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ:

“ಜಿಲ್ಲಾ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳ, ಸಿವಿಲ್ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳ ಮತ್ತು ಮುನಾಸೀಫೋರ್ಮ್‌ರುಗಳ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ಪ್ರಕರಣಗಳು ಇತ್ತುಫ್ರಿಂತಾಗದೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ಅಗಾಧ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಹರಿದು ಬರುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು, ರಚನಾ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರೆಗೂ, ಮಾಡದ ಹೊರತೂ, ನಿಭಾಯಿಸಲು ನಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ, ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳ ಸಂಬಳ ಮತ್ತು ಸೇವಾ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಹಾಯ್ಡ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರೆ, ಈಗ ಇರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಳಗೇ, ನಾವು ಒಹಳ್ಳಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ಕೂಡುವ ತೀರ ಕಡಿಮೆ ಸಂಭಾವನೆ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಾಪಿಕರವಾದ ಸೇವಾ ನಿಯಮಗಳಿಂದಾಗಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ ಇರುವವರನ್ನು, ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಂಗಕ್ಕೆ ಆಕಷಿಣಸಲು ನಮಗೆ ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಸಾಕಷ್ಟು ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಒಹಳ್ಳಷ್ಟು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ವಸತಿ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರು ವಸತಿಗಾಗಿ ವಕೀಲರುಗಳನ್ನು, ಕೆಲವು ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು; ಆದೂ ಕೂಡ, ಅವರಿಗೆ ಕೂಡಲಾಗದಂಥ ದುಬಾರಿ ಬಾಡಿಗೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ, ನಾವು ನಮ್ಮ ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಿಗೆ ನೇಮಕಾತಿಗೆ ಮುಂದಿನ ತರಬೇತಿಯನ್ನಾಗಲೇ ಅಥವಾ ಸೇವಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿಯನ್ನಾಗಲೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರುಗಳಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದ ಕೂಡಲೇ ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಅವಾಹನಯಾಗಿ, ಅವರು ನ್ಯಾಯಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲು ಬೇಕಾದ ಕೌಶಲ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಧ್ಯಕವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಲಿರುವೆಂಬ ಉಳಿಹೆಯ ಮೇಲೆ ನಾವು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತೇವೆ. ಅನೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಕೆಳಸ್ತರದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕೆಳಗಿನ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮ ಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಣ ಬೇಕಾದಾಗ, ಅದನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಮನಸ್ಸೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯದ ಪಿರಮಿಡಿಗೆ, ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು ತಳಹದಿಯೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯಲಾರದಾಗಿದ್ದೇವೆ; ತಳಹದಿಯನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸದ ಹೊರತು, ಪಿರಮಿಡ್ ಉರುಳಿ ಬಿದ್ದೇ

ಬೀಳುತ್ತದೆ. ನ್ಯಾಯವೃವಸ್ಥೆಯೊಡನೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಇರುವ ಸಂಪರ್ಕ ಅಥಿನ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಅನೇಕ ಭಾರಿ ಮರೆಯುತ್ತೇವೆ; ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅವನು ಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಅತಿ ವಿರಳ. ಅದುದರಿಂದ, ನ್ಯಾಯ ಸಿಗುತ್ತದೆಯೆಂಬ ಭರವಸೆಯನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಅಥಿನ ನ್ಯಾಯಾಂಗವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಅಥಿನ ನ್ಯಾಯಾಂಗವಿದ್ದರೆ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಮೇಲ್ನವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಹೊರೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಇಂಧಮುಖವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನೇಕರಿಗೆ ಅಥವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ.”

ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ನಿಷ್ಕರ್ಣವಾತ ಮತ್ತು ಘಾಷಣೆಕ್ಕತೆ

ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಡಳಿತ ವೃವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ದೃಢತೆ ಇರಲೇಬೇಕೆಂಬ ಒತ್ತಾಯ ಯಾವಾಗಲಿಂದಲೂ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯದ ಉದಾತ್ಮತೆಯೂ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯ ಪ್ರದಾನವು ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಕರ್ತವ್ಯವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅದೊಂದು ನಿಗೂಢ ವಿಷಯವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಮಗೆ ಪರಿಚಿತವಾದ ಅನೇಕ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದಲೂ, ಭಾವನೆಗಳಿಂದಲೂ, ಇದು ವೃಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಉಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಾದರೂ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಾ ವಾಸ್ತು:ಶೈಲ್ಪಿಯಿಂದ ವೈಭವ್ಯೋಪೇತವಾಗಿರಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಿಚಾರಣೆ, ಆದರಲ್ಲಾ ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಿಚಾರಣೆಯು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಮಾರಂಭವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರವೂ ಇಗಿದೆ. ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲೋಗ್ನಿಷ್ಟವರು ಮತ್ತು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಂದರ್ಭದ ಗಂಭೀರತೆಯಿಂದಲೂ, ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿನ ಘನತೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗುವಂತೆ, ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ವೃವಸ್ಥಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಸಭ್ಯ ಒರಟರೂ, ತಿಳುವಲಿಕೆ ಇದ್ದವರೂ ಒಂದು ತರಹ ಭಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸ್ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಪಾಲನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಇರುವ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಮನೋಭಾವನೆಗೆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿದರೆ ಅವು ನಮ್ಮನ್ನು ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಯುಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಕರೆದೊಯ್ದುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮನುಷ್ಯನ ನಡುವೆ ನ್ಯಾಯ ತೀವ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಪ್ರಾಧಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿದೆ ಎಂದು ಆ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆ ಸ್ವಯಂ ಸಹಾಯದ ಯುಗದ ಆರಾಜಕತೆಯ ಕಾಲದ ನೆನಪು ಇನ್ನೂ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯು ಪೆರಿತ್ರೆ ಕರ್ಮಾಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜನೆ ಹೊಂದಿತ್ತೆಂಬುದು ನೆನಪಿನಿಂದ ಅಳಿಸಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಕದನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಹರವಾರಿ ಶ್ರೀಮಂತ ಸಭಾಸದರ ಮೇಲೆ ರಾಜನು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಾಗ ರಾಜ್ಯಗಳ ಬುನಾದಿಯಾಗಿ ನ್ಯಾಯವು ಸಾಧಿತವಾಯಿತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಆಗ ಬಲಶಾಲಿಗಳ ದುರಾಕ್ರಮಣದಿಂದ ತಕ್ಷಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ದೊರೆಯಿತು. ಅವನು ಕ್ಷತಿಜ್ಞತೆಯಿಂದ

ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪರಿತ್ರಣೆಯ ವಿಶೇಷ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದ. ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವು ಕೇವಲ ಶಾಂತಿ ಪಾಲನೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯನ ಹಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯು ಅದರ ಏಕಮಾತ್ರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಕಾನೂನಿನ ನ್ಯಾಯವು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿತ್ತು; ಹೀಗಾಗೆ ಅದು ಹೆಚ್ಚಾದ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಈಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವು ಅನೇಕ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದೆ.

ರಾಜ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಜೆಯ ಸಂಪರ್ಕವು ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯಿಕ ನಿಯೋಗಗಳಿಗಂತ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನಿಯೋಗಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನು ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ನ್ಯಾಯಿಕ ಯಂತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಛಿದ್ರೋಗಿಕ ಲೈಸೆನ್ಸ್ ಅನ್ನು ಲಂಜ ಕೊಟ್ಟು ಪಡೆಯುವುದು, ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ದೊರಕದೇ ಹೋದದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಅಥವಾ ಹಣಕೊಟ್ಟು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ತೀರ ಕಮ್ಮಿಯಾದ ಅಪತ್ತಿನದು ಎಂದು ಆವನು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿಲ್ಲದೇ ಇರುವುದು ನ್ಯಾಯ ದೊರಕುವ ಸಂಭವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯುಂಟುಮಾಡುವಷ್ಟು ಬೇರೆ ಇನ್ನಾವುದೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹಾನಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗೆ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಆದರ್ಶದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಇತರ ಶಾಖೆಗಳಿಗಂತ ಉತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯು ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿರಚೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಿಕ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ರಕ್ಷಣಾಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯುತ್ಕಷ್ಟವಾದ ಕಾನೂನಿನ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಶ್ರಮ ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಗುಲ್ಬಂಡಾಗುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವ್ಯಧಿ ಪಡುವಂಥ ವಿಷಯ ಎಂದು ಪ್ರಾರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ನಿಯಮ ತಪ್ಪಿಲಿಕೆಯ ಅಥವಾ ಅನೌಭಿತ್ಯದ ತೀರ ಸಣ್ಣಾದ ಸುಳಿವೂ ಕೂಡ ಆತಂಕ ಮತ್ತು ಗಾಬರಿಗೆ ಕಾರಣಾಗುತ್ತದೆ. : ಶಾಸಕನೊಬ್ಬ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ಭೂಷಣಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡೆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಬೀತಾದರೂ ರಾಜ್ಯದ ಅಡಿಪಾಯಕ್ಕೆನೂ ಅವಾಯ ತಟ್ಟಿವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನೊಬ್ಬ ಅನುಮಾನಕ್ಕೊಳೆದದ ಹಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರರುಗಳ ಸ್ವತಂತ್ರ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತತನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದು ಅಂಥಶ್ವದ್ದೆಯೇ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರರುಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಪರತೆ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಇಲ್ಲಾದಿದ್ದರೆ, ಅವರ ಪರಮ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಿ, ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಆಧಾರ ಪೀಠ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಾಲಯ ನಿಂದನೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಇವು ಯಾವುದೂ ತಮ್ಮನ್ನು ಉಳಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆವರು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರನ್ನು ಟೀಕಿಸುವ ಹಕ್ಕು, ಅವರ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಖಚಿತ ಪದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬುದಷ್ಟಿರುವ ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂಬುದಾಗಿ

ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಆಧುನಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕರಣ ಒಂದರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸರ್ವೋಚ್ಚ ನ್ಯಾಯಾಲಯವು ಹೀಗೆ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದೆ:

ಮಾಜ್ಞರಾದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಅಂತಸ್ತು ಇವುಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಸಮಸ್ತ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಹಂತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಅವರ ತೀವ್ರಂಗಳ ಗುಣಮಟ್ಟಿ, ಅವರು ಸಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿನ ವಿವೇಚನೆ, ನ್ಯಾಯಪರತೆ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಿಕ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಅನುಸರಿಸುವ ನಿಗ್ರಹ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಸಭ್ಯಾಚಾರ ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ಆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಗೌರವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಇಂಡಿಯಾ ಟುಡೆ ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆ ಈ ಸನ್ನಿಹಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದೆ:

“ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರುಗಳ ಸಮುದಾಯವು ಮುತ್ತಿಗೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಅವರ ರಕ್ಷಣಾ ಕವಚವೂ ಮತ್ತು ಕತ್ತಿಯಾ ಆದ ಏಕೈಕ ಸದ್ಗುಣವನ್ನು, (ವಿಶ್ವಾಸಾಹಂತೆಯನ್ನೂ) ಅವರಿಂದ ಕಿರುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅವರ ಸಾಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಇಂಗಿತಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ನೂರು ಜನ ವೃಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ದುರಂತ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಈ ವೃಕ್ಷಿಗಳು ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿಯ ಸಂರಕ್ಷಕರೂ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಾಂಗದ ನಿವಾಸನಾರೂ ಮತ್ತು ಆದನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ ಕಾವಲು ಕಾಯುವವರೂ ಆಗಿರುವಾಗ, ಅದು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದುರಂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನೂ ಭಾಧಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ನಮ್ಮನ್ನು ಮೂರಿಸಿರನ್ನಾಗಿ ತೋರುವಂತೆಯಾ ಮಾಡುತ್ತದೆ.”

ಗ್ರಂಥಾಲಯ

ಆನಂದ್, ಸಿ.ಎಲ್. - ಗೈನರ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಆರ್ಕ್, 1935, 1939

ಆನಂದ್, ಸಿ.ಎಲ್. - ಆನ್ ಇಂಟಲ್‌ಡೆಕ್ಟನ್ ಟು ದಿ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಗೈನರ್‌ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ (ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಲ, ಭಾಗ II) 1923

ಭಗವತೀ, ಪಿ.ಎನ್ - 26.11.1985 ಮತ್ತು 1986, ಕಾನೂನು ದಿನಾಚರಣೆಯ ದಿನ, ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರು ಮಾಡಿದ ಧಾರ್ಮಿಕಗಳು

ಭಟ್ಪಾಠಾರ್ಚೀ - ಅಡ್ವಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಆಫ್ ಲಾ ಅಂಡ್ ಜ್ಞಾನ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ, 1982 (ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾನೂನು ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ, 1982)

ಕೋವಲ್, ಹರಿಹರ್ಡ್ - ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ದಿ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ಕೋಟ್‌ಡ್ರೆಂಟ್ ಅಂಡ್ ಲೆಜಿಸ್ಲೇಟ್ರೇಟ್ ಅಥಾರಿಟೀಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ (ಟಾಗೂರ್ ಲಾ ಲೆಕ್ಕಾಶಾಂಕ) (ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ವಿಧಾಯಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರಗಳ ರಚನೆಯ ಇತಿಹಾಸ)

ಧನಾಂಶ್, ಸಿ.ಡಿ. - ಲಾಡ್ ಮೆಕಾಲೇಸ್ ಲೆಜಿಸ್ಲೇಟ್ರೇಟ್ ಮಿನಿಟ್ಸ್ (1946) (ಲಾಡ್ ಮೆಕಾಲೆಯವರ ನ್ಯಾಯ ವಿಧಾಯಕ ಕಲಾಪಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವರದಿ, 1946)

ಘೋಣಾಲ್, ಯು.ಎನ್. - ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಪಬ್ಲಿಕ್ ಲೈಫ್ (ಭಾಗ-2) 1966 (ಭಾರತ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಇತಿಹಾಸ, 1966)

ಇಬ್ಬ ಹಸನ್ - ದಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಸ್ಟ್ರಕ್ಚರ್ ಆಫ್ ದಿ ಮೊಫಲ್ ಎಂಪ್ರೆರ್, 1980 (1936) (ಮೊಫಲ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರ ಕುಚನಾ ಕ್ರಮ, 1980 (1936),)

ಜಂಗ್, ಏ.ಎಮ್.ಯು. - ದಿ ಅಡ್ವಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಆಫ್ ಜ್ಞಾನ್ ಆಫ್ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಲಾ (1926-1977) (ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಕಾನೂನಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ (1926-1977))

ಜೈನ್, ಬಿ.ಎಸ್. - ಅಡ್ವಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಆಫ್ ಜ್ಞಾನ್ ಇನ್ ಸೆವೆನ್‌ಟೀನ್‌ಸ್ಟ್ರೀಟ್ ಸೆಂಟುರಿ ಇಂಡಿಯಾ, 1970. (17ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ, 1970)

ಜೂಲಿಯನ್, ಜಾಲಿ - ನಾರದೀಯ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, 1981ನೇ ಇಸವಿಯ ಆವೃತ್ತಿ ಜಾಕ್‌ಸನ್, ಆರ್.ಎಮ್. ಮೆಷಿನರಿ ಆಫ್ ಜ್ಞಾನ್ ಇನ್ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ (2ನೇ ಆವೃತ್ತಿ, 1953) ಕೇಂಬ್ರಿಡ್ಜ್ (ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಯಂತ್ರ)

ರಾಮಾ ಜೋಯಿಸ್, ಎಮ್. - ಲೀಗಲ್ ಅಂಡ್ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಷನಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ, 1990 (ಭಾಗ 1 ಮತ್ತು 2) (ಭಾರತದ ಕಾನೂನಿನ ಮತ್ತು ಸಂವಿಧಾನದ ಇತಿಹಾಸ, 1990, ಭಾಗ 1 ಮತ್ತು 2)

ಖನ್ನ, ಹೆಚ್.ಆರ್. - ಇಂಡಿಯನ್ ಜುಡಿಷಿಯಲ್ ಸಿಸ್ಟ್ರ್ಮ್ (ಭಾರತದ ನ್ಯಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ 19-12-1987ರಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣ - ಎ.ಪಿ.ಆರ್. 1988, ಜನರಲ್ ವಿಭಾಗ)

ಮಾಲೆ - ಅಡ್ವಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್‌ಆಫ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯ (1858-1976) (ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ)

ರಂಗನಾಥ ಮಿಶ್ರ - 24-11-1990ರಂದು ಕಾನೂನು ದಿನಾಚರಣೆಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಮುಶ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಕರು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣ

ಚರೇಂದ್ರ ನಾಥ್ - ಜುಡಿಷಿಯಲ್ ಅಡ್ವಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಇನ್ ಏನಾಶೇಂಟ್ ಇಂಡಿಯಾ 1979 (ಪ್ರಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಿಕ ಪರಿಪಾಲನೆ)

ರಾಹುಲ್ ಪಾಠ್ - ಕ್ರಂಭೀಂಗ್ ಸಿಟಾಡೆಲ್, ಇಂಡಿಯಾ ಟು ಡೇ 30.6.1992

ಸೆನ್ ಗುಪ್ತ ಎನ್.ಸಿ. - ಎ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಪಬ್ಲಿಕ್ ಲೈಫ್ (ಭಾಗ 2) 1966 (ಭಾರತದ ಸಾವಣಿಕ ಜೀವನ ಭಾಗ 2, 1966)

ಸಾಂಘಿ, ಜಿ.ಎಲ್. - ಟ್ರಿಯಲ್ ಅಂಡ್ ಕೋರ್ಟ್ ಪ್ರೊಸೀಜರ್ಸ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಟ್ರಿಯಲ್ ಅಂಡ್ ಕೋರ್ಟ್ ಪ್ರೊಸೀಜರ್ಸ್ ವಲ್ಯೂವೆಡ್, 1991 (ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ.)

.ಸ್ಕೃತ್, ಹೆಚ್ - ಅಡ್ವಿನಿಸ್ಟ್ರೇಷನ್ ಆಫ್ ಜಸ್ಟಿಸ್ - ಎನ್‌ಸ್ಕೆಲ್‌ಪೆಡಿಯ ಆಫ್ ಸೋಫಿಯಲ್ ಸೈನ್ಸ್ (ಭಾಗ 4) 1951. (ನ್ಯಾಯ ಪರಿಪಾಲನೆ - ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಶ್ವಕೋಶ)

ಪ್ರಭಾವತಿ ಸಿನ್ - ಸ್ಕೃತಿ - ಪ್ರೊಲಿಟಿಕಲ್ ಅಂಡ್ ಲೀಗಲ್ ಸಿಸ್ಟ್ರ್ಮ್, 1982 (ಸ್ಕೃತಿ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು ವ್ಯವಸ್ಥೆ 1982)

ವಿಷಯಸೂಚಿ

ಅಕ್ಷರ್	22	ಮಗ್ನೇಡ	5
ಅಬಾನೀಡ ಜನರಲ್	111	ಎರಡನೇ ಕೂಲ್‌ಡಿ	37
ಅದ್ವೈತೀಟ್ ಜನರಲ್	101	ಎಲಿಜಬೆತ್	37
ಅಧಿಕೃತ	6	ಎಕಸ್ಟಿ ಪತ್ರ	38
ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾಸ್ತು	14		
ಅಧೀನ ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ	219	ಒಂಬಡ್‌ಮನ್‌	193
ಅಬ್ಬಾರಿ ರಾಜಸ್ವ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣ	125	ಜಿರಂಗ್‌ಜೇಚ್	34
ಅಬು ಹನೀಫ್	33		
ಅಮೀನ್	31	ಕಮಿಷನರೀಗಳ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	43
ಅಮ್ಮೆಕಸ್	ಕ್ಲೋರಿಯೇ	ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಪಾಲನೆ	9
ಅಲ್‌ವಾಡ್‌	33	ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಭಾಷೆಗಳು	217
ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು	39, 40, 68,	ಕಾನೂನಿನ ವಿಳಂಬ	214
	70	ಕಾಯ್‌ನಿವಾಹಕ ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳು	72, 82
ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು	83	ಕಾನ್‌ವಾಲೀಸ್	44
ಅಪರಾಧಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆ	51	ಕಂಯ ವಕೀಲ	205
ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಮೊಫಾಲತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ)	30	ಕುಲ ಸಭೆ	6
ಅಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ	7	ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಕಾನೂನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು	111, 112
ಅಂತಿಮ ಮೇಲ್ನೈವಿ	201	ಕೇಂದ್ರೀಯ ಕಾನೂನು ನಿಯೋಗ	113
ಅಗ್ನಿ ಕೋಟಿ	34	ಕ್ಷೇತ್ರ	39
ಅಡಳಿತಾತ್ಮಕ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣಗಳು	119	ಕೌಟಲ್ಯನ ನ್ಯಾಯದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ	14
ಇಸ್ಲಾಮೀ ಕಾನೂನು	22	ಕಂಟಕ ಶೋಧನ	15
ಇಸ್ಲಾಮೀ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ	22		
ಅಸ್ತ್ರೀ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ	37, 38	ಖಚುಗಳು	77, 95, 96
ಉಭ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯ	50, 98	ಖಿನ್	215
ಉನ್ಮತ್ತಿ	65, 95	ಖಾಜೆ-ಇ-ಅಷ್ರೂರ್	27
ಮತ್ತು	4	ಖಾಡ ನ್ಯಾಯ	23, 24
		ಖಾಲಿದ್	196
		ಮಿರಾನ್	22
		ಗಣ	6
		ಗ್ರಾಮಸಭೆ	20
		ಗುಪರು	4

- ಚುನಾವಣ್ಣ ಆಯೋಗ 149
 ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 5
 ಜಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 28
 ತಾಚೇರ್ 33
 ತುಳ್ಳಜಾ ಪ್ರಕರ್, ಡಿ 212
 ಥಾಮಸ್ ಮನೋರ್, ಸರ್ 37
 ದರ್ಶಾಗ-ಇ-ಅದಾಲತ್ 23
 ದಂಡಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಾರ್ಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ 78, 80
 ದಂಡ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಸಂಹಿತೆ 67
 ದಂಡ ನೀತಿ 19
 ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್ 39, 43
 ದಿವಾನ್ ಆಲ 23
 ದ್ರೋಣಮುಖಿ 17
 ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ 11
 ಧರ್ಮಸೂತ್ರ 10
 ಧರ್ಮಸ್ಥಿರ್ಯ 15
 ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಣಗಳು (ಇತರೆ, ಅನು:
     323-ಬಿ) 123
 ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಲ್ಲದ ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಣಗಳು
     115, 116
 ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರ ನಿಷ್ಪತ್ತಪಾತ್ರ 220
 ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಖಚು 95, 96
 ನ್ಯಾಯಾಧಿಕಾರಣದಿಂದ ಮೇಲ್ವಣವಿಗಳು 122
 ನ್ಯಾಯಾಂಗದ ಸಮಸ್ಯೆ 208
 ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಭಾಷೆ 90
 ನ್ಯಾಯಿಕ ಪ್ರನರವಲೋಕನ 89, 140
 ನೀತಿ 19
 ನೃಪ 6
 ನಾರದ 5
 ನಾರದೀಯ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ 3
 ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು (ಪುರಾತನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ)
     1) ಜನತಾ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 5
     2) ಕುಲ ಸಭೆ 6
     3) ಶ್ರೀಣಿ 6
     4) ಗಣ 6
     5) ಅಧಿಕೃತ 6
     6) ನೃಪ 6
     7) ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ 7
     8) ಮುದ್ರಿತ 7
     9) ಶಾಸಿತ 7
     10) ಗ್ರಾಮ ಸಭೆ 20
 ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣ (ಮೊಫಲರ
     ಕಾಲದಲ್ಲಿ) 24
     1) ದಿವಾನ್ ಆಲ 26
     2) ಸದರ್-ಉಲ್-ಸದರ್ 26
     3) ಮುಶ್ಟಿ ಖಾಚಿ 26
     4) ಖಾಚಿ-ಇ-ಅಷ್ಟರ್ 27
     5) ಜಾತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು 28
     6) ಪಂಚಾಯಿತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು 28
     7) ಪರಗಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 30
     8) ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 30
     9) ಪ್ರಾಂತೀಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 31, 40
 ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು: ಬ್ರಿಟಿಷರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
     1) ಮೇಯರ್ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 38, 42
     2) ಬೇಡಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 38
     3) ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್ 39
     4) ಸದ್ರೂ ದಿವಾನಿ ಅದಾಲತ್ 39
     5) ಅಪರಾಧಿಕ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು 40
     6) ಸದ್ರೂ ನಿಜಾಮತ್ ಅದಾಲತ್ 40
     7) ಸರ್ಕಾರೇನ್‌ನ್ಯೂತ ನ್ಯಾಯಾಲಯ
         (ಕಲ್ಕತ್ತಾ) 40
     8) ಮುಂಬೈ ಮತ್ತು ಮದರಾಸಿನ
         ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳು 42
     9) ಪ್ರಾಂತೀಯ ವ್ಯವಹಾರ
         ನ್ಯಾಯಾಲಯ 43
     10) ಪ್ರಾಂತೀಯ ಅಪರಾಧಿಕ
         ನ್ಯಾಯಾಲಯ 45
     11) ಪ್ರೇವಿ ಕೌನ್ಸಿಲ್ 46
 ನೆನೆಗುದಿಯ ಪ್ರಕರಣಗಳು 211, 213
 ಟ್ರಾವನ್‌ಕುರ್ 31
 ಪಂಚಾಯಿತಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯ (ಮೊಫಲ್) 28
 ಪಂಚಾಯತ್ 181
 ಪರಗಣ ನ್ಯಾಯಾಲಯ 30
 ಪುನರ್ನ್ಯಾಯಾಲಯ 88
 ಪುನರವಲೋಕನ 89
 ಪೂರ್ಗಾ 174

- ప్రక్రియේ 75
 ప్రధాన ఖాజి 23
 ప్రత్యుషమ స్వాన 190, 191
 ప్రతిష్టిత 7
 ప్రాంతియ న్యాయాలయ 31
 ప్రీవి కౌన్సిల్ 46
 ప్రాంతియ అపరాధిక
     న్యాయాలయగళు 45
 ప్రాంతియ వ్యవహార న్యాయాలయ 43
- ఫేదరల్ న్యాయాలయ 57
 ఫౌజ్ న్యాయాలయ 40
- బనిటయర్ 34
 భగవతి, పి.ఎన్. 189, 213, 217
 భారత ఖుచ్ఛన్యాయాలయగళ
     ఆధినియమ, 1911, 54
 భారత దండ సంహిత 64
 భారత న్యాయవాది వ్యంద మండలి 200
 భారత సమోచ్ఛ న్యాయాలయ 107,
     108
- బిందుసార 18
 బ్రిటిషర కాల 37
 బృహస్పతి 20
 బేడిక న్యాయాలయ 38
- మహామాత్ర 18
 మానుషు 35
 ముఖ్య ఖాజి 26
 ముఖ్య న్యాయాధికే 78
 ముద్రిత 7
 మధ్యస్తుతిగార 173
 మహాతాసిబ్ 32
 మేల్పుని 87, 88, 122
 మేల్పుని న్యాయాధికరణ 117
 మూలభూత హక్కుగళు 110
 మేయరన న్యాయాలయ 38, 42
 మోఫాలర కాల 22
 మోకాద్వమేగళ విచ్చె 203
 మౌయిర 4, 18
- మై లాడో 198
 యాభ్యావల్క 20
 యువరా వరౌపా 198
 రిప్టొన్, లాడో 182
 రంగనాథ ఏత్తు 209
 రాజన న్యాయాలయ 8
 రాజుకరు 18
 రాజ్యమాల 99
 రాష్ట్రధ్వక్ష 108, 145
- రిజిస్టర్ న్యాయాలయ 43
- లాడో చున్నలర్ 47
 లాడో ప్రేసిడెంట్ 47
- మారన్ హేస్టింగ్స్ 39
 ఎనో గ్రేడాఫ్ 3
 ఎలియం ఫంబ్ 34
 వృత్తిపర దునసడత 200
 వ్యవహార న్యాయాలయ 85
 వ్యవహార ప్రక్రియా సంహిత 90
 వ్యేదిక 4
- తాసిత 6
 తారియత్ 22
 శ్రేణి 6
 శ్రంగ న్యాయాలయ 107, 108
- షా ఆలం 39
- సభె 4
 సదరాగళు 26
 సద్గుర్ దివాని ఆదాలత్ 39
 సద్గుర్ నిజామత్ ఆదాలత్ 40
 సమోచ్ఛ న్యాయాలయ 107, 108
 సమోచ్ఛన్సుత న్యాయాలయ 40
 సత్త న్యాయాలయ 73
 స్థానియ 17
 సావడజనిక అభియోజకరు 101
 సుబేదార 23

ಸೆಟಲ್‌ವಾಡ್, ಎಮ್.ಸಿ. 208
ಸೇಕೋದಾರ 30
ಸ್ಕೂರ್ ಭೇಂಬರ್ 15
ಸಂಗ್ರಹಣ 17

ಹೀರಿಯ ವರ್ಕೆಲ 199
ಹೇಬಿಯಸ್ ಕಾಪ್ಸ್ 53
ಹ್ಯಾ-ಎನ್-ಆಂಗ್ 18

